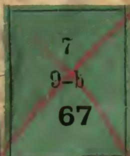
Al Ill.mo Card.l
B[illegible]mino

7
9-b
67

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
36 C
19

NICOLAI

NICOLAI VITI GOZZII

PATRITII REIP. RAGVSINÆ
COMMENTARIA

IN SERMONEM AVER.

DE SVBSTANTIA ORBIS.

Et in Propositiones de causis.

HIS ACCESSERE

Rerum scitu maxime dignarum Indices copiosi.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, Apud Bernardum Iuntam.

M D L X X X.

ILLVSTRISSIMO,

AC REVERENDMO S. R. E. CARD. STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI

Nicolaus Viti Gozij filius Patritius Reipub. Ragusinæ. S. P. D.

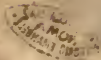
VM superioribus annis Illustrißime, ac Reuerendißime Stanislae noctes, nonnullas animi nostri sensum exponendi gratia in propositiones de causis, cuiusdam magni nominis Auctoris nondum nobis cogniti, insomnes duxißem, & quantum meis viribus sat erat, sensus intimos earum sermone depromere operam dedissem; non me latuit propensa beneuolentia, quam erga me & Oratorem nostrum Ioannem Gondulam; Romæ iam tribus annis transactis Amplitudo tua patefecit: nec tanti Viri, qualis est Amplitudo tua, acutißimam aciem ingenij, quod Sacra Doctrina hodiernis temporibus summopere limat, sum oblitus, cui non ego tantum, sed omnes qui Catholicā Doctrinā profitentur, præcipuo amore ac

a reueren-

reuerentia debent, quia à Doctrina Stanislai Luterus expauescit, ac tota Germania contremiscit, omnesq. inimici fidei confunduntur ac tabescunt. Quis igitur tanto Viro incredibilem amorem, & omnia summa ac singularia studia non debet? Nobis autem qui magna abs te, non dico officia sed merita accepimus, magnus cumulus officij erga Amplitudinem tuam accidit: tum quia beneuolentia in nobis tua cum Romæ essemus ad id summum peruenit, quod sæpe nos vnà cum Oratore in nobis ipsis mirati fuimus, vnde tanta beneuolentia erga Ragusium à Stanislao emergit? tum etiam quia decus Idiomatis nostri singulari prudentia ac doctrina demonstras. Merito igitur hũc flosculum studij mei, ac pignus beneuolentiæ nostræ ad te defero, vt cognoscas nunquam non tantũ mihi quàm Ragusio, quæ mecum tibi debet, tui aut colendi aut ornandi uoluntatẽ defuturam. & si leue admodum sit hoc munus, quod a me proficiscitur; tamen scio, quod id alacri animo Amplitudo tua suscipiet, quia ex hoc, quæ sit in te animi mei propensio potest inspicere, & animo potius quam uerbis fides adhibenda est. Si autem in hoc opusculo Amplitudo tua non inueniet illum ornatum uerborum, quem præclare Cicero tenet, sciat quod Philosophi magis sensui, quam uerbis student, & præcipue illi, qui Auerois doctrinam profitentur, cuius studium potius erat animum, quã verba Philosophi attingere. & si tantam doctrinarum excellentiam in his commentarijs non inueniet, sciat quod nunquam Patauij atque Bononiæ, Gymnasia prosecutus fueram, vbi aiunt quidam nostri, quod Doctrina atque Scientia rerum etiam sub cælo tanquam à fonte aqua, sine

studio

ſtudio hauritur, immo aiunt tantam uim cœlum harum ciuitatum habere, quod Doctoris Diploma (vt ita dicam) pauco tempore uolentibus efflat. Quid igitur Plato atque Ariſtoteles hodiernis temporibus Illuſtriſ. Princeps ſine Diplomate erunt? quorum ſtudium potius erat vt docti euaderent, quã doctoris Diploma ut emerẽt? Ego aũt qui in hoc angulo Dalmatiæ ſine diplomate præ cæteris quãtum potui ad eam ſcientiam ſtudiũ adiunxi, vnde naſcitur atque alitur moderatio vitæ noſtræ, ac omnis ordo manat, vndeq. diuinarum rerum, ſuorumque effectuum cognitio comparatur: hoc opuſculum ſub tuo nomine diuulgare decreui, tibique hoc munus offerre, licet leue admodum ſit, quod tantum non inſpiciendum eſt, quantum animi ardor quo a me conſecratur, cum tibi Egregio Principi iure optimo deberi videatur. In quo quidem opuſculo ſi Amplitudo tua aliquid, quod S. R. Eccleſiæ repugnare videtur, inueniet: cui toto animo atque omnibus meis viribus ſuccumbo: rogo eam ne tale moleſte ferat. cum enim in phyſicis ſumus, phyſice agimus. Vale.

Rhaguſii. XV. Cal. Aprilis Anno ſalutis Chriſtianæ. M. D. LXXX.

PROPOSITIONVM,
ATQVE CONCLVSIONVM
AVERROIS CORDVBENSIS,
Quæ in ſermone de Subſtantia Orbis continentur,

Index Primus.

Materia

Finis primi Indicis.

EORVM, QVAE IN COMMENTARIIS Nicolai Viti Gozzij scitu digna continentur, Index secundus.

Aliud

FINIS.

In-

Quod

FINIS.

NICOLAI VITI GOZZII, PATRITII REIPVB. RAGVSINAE COMMENTARIA,

In sermonem Auerrois Cordubensis de substantia orbis.

N hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus &c. Nemini dubium est Auerroem summũ Peripateticum seruasse illum ordinem in conficiendo hunc sermonem de substantia Orbis, quem alii Peripatetici seruarũt, videlicet constituere primo subiectum quod dignius intentio nuncupatur. ideo ne de tanto uiro qualis fuit Auctor in hac re dubitemus, planè constat, hic subiectum constituisse corpus cœleste, vt quid compositum ex anima mouente, & corpore moto, ex consequentibusque primo ipsum: in hoc enim tractatu intendit perscrutari de rebus ex quibus constat corpus cœleste. intentio autem est proprie illud quod latini subiectum vocãt. Ad notitiam cuius rei notandum est primo, quod apud doctrinam Auerrois multum interest inter corpus cœleste in quantum corpus, & inquantum cœleste, & in quantum Orbis. Corpus enim cœleste dicitur corpus in quantum habet tres dimensiones naturales, & Mathematice eo determi- Tex. 1. Cap. 1. Com.

natas, vt est in prædicamento quantitatis constitu-
Cõ.41 tum, ex quo verificatur sententia Auctoris 12. Metaphysicæ, quòd in cœlo nulla alia sit potentia nisi ad quietem. cœlum enim accipitur ibi secundum Commentatorem, vt omnibus Auerroistis visum fuit, pro corpore in quantum corpus. Alio modo etiam sumitur corpus cœleste in quantum cœleste, ex hoc tantum quia habet rationem incorruptibilitatis, & æternitatis, semperque moueri, quo modo captum non potest comparari cuilibet corpori secundum quantitatem, quemadmodum est de ratione propria corporis in quantum corpus. ex quo
Cõ.21. verificatur sententia Auctoris 10. Metaphy. & pri-
Cõ.5. mo cœli, quum ait, corpus quod dicitur de corruptibili & incorruptibili, dici æquiuoce. alludit enim Commentator ad corpus cœleste, secundum quòd est cœleste, æternum omnino. Tertio ac vltimo modo accipitur corpus cœleste apud eum, secundũ quod est Orbis & hoc dupliciter, primo inquantum habet figuram circularem formam conuenientem
Cõ.44 illi perfecte: ex quo verificatur sententia Auctoris primo cœli, quum ait, cœlum est manifestum per se quòd sit sphera perfecta. secundo, vt est quid compositum ex anima mouente & corpore moto, quo modo capiendo intitulatur iste Sermo de substantia Orbis, idest de substantia cœli inquantum est quid compositũ ex materia eiusque forma, & ex cõsequentibus ipsum. His habitis igitur accedamus ad expositionem textus. [In hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus ex quibus cõponitur corpus cœleste.] Reddit Commentator auditorem docilem in primis, cum ostendit quibus de rebus in hoc tractatu sit acturus, quibusque vijs sit determinaturus

tus hunc sermonem de substantia Orbis, ibi quando dicit (quia declaratum est &c.) Ideo bene ait (primo, quod in hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus) i. de principiis ex quibus componitur corpus cœleste, vt Orbis tertij modi secundam acceptionē. Sequitur. [Determinatum est enim corpus cœleste ex duabus naturis componi sicut generabilia & corruptibilia corpora.] Affert rationem, quare hic intendat perscrutari de principiis componentibus corpora cœlestia. determinatum est enim vt puta in Metaphy. in libro de cœlo, & in Destructio Destruc. corpus cœleste compositum esse ex duabus naturis, scilicet ex materia, & forma, sicut generabilia, & corruptibilia corpora esse composita constat. Et animaduerte quod quando hic dicit Auerroes corpus cœleste esse compositum sicut generabilia, & corruptibilia corpora, debes intelligere, non quod eadem compositione, scilicet vniuoca sit compositum, sicut uisum fuit Auicennæ, vt recitat Auctor, sed tantum eadem compositione ęquiuoca. quemadmodum enim generabilia & corruptibilia habere duas naturas declaratū fuit ab Aristotele, materiam & formam, ita corpora cœlestia habere duas naturas quę habent nomen materiæ, & formæ, plane constat. tamen ab istis differre videntur ratione, esse, & cognitione. quod exemplificat Commentator declarando. [Sed tamen in istis fuit declaratum has duas naturas iuuentas esse propter generationem & corruptionem, in cœlestibus autem propter motum localem] Id est, sed tantum in istis fuit declaratum has duas naturas inuentas esse uia generationis & corruptionis. & quemadmodum est in essendo, ita est in cognoscendo. ideo Disp. 4 Sol. 2. dubii.

has duas naturas eſſe inuentas ad eſſe generationis & corruptionis declaratum eſt. in cœleſtibus autẽ via motus ad eſſe motus localis: non tamen ex hoc ſequitur, quòd materia illa ſequatur motum localem, vt ſubſtantia ſimplex, ſed tantum vt ſubſtantia recipiens hanc paſsionem; non vt forma, ſed tantum vt agens. hæc omnia (dico) ſunt propter motum localem cœli. ad poſitionem enim paſsionis oportet ponere ſubiectum, & agens inferens paſsionem.

Tex. 2. *Quia enim declaratum eſt hæc corpora moueri ex ſe in loco &c.*

Com. Tangit rationes quibus conſtat cęlum habere materiam, & formam, compoſitumq́ue eſſe ex his duabus naturis, videlicet recipiente, & agente: motus enim eſt actio motoris, & paſſio mobilis, vt ait Ariſtoteles 3. Phyſi. vnde recipere motum: proprium eſt ſubiecti, tanquã recipere ſuã paſſionẽ, & efficere motum: ideſt mouere mobile, proprium eſt formæ, vt habetur in 2. de Gene. & corru. Ideo, cum corpus cœleſte ſit motum, neceſſe eſt ipſum eſſe compoſitum ex recipiente, quod habet rationem materiæ, & ex agente quod habet rationem formæ. hoc eſt igitur quod hic intendit Commentator, dicens, corpora omnia ex duabus naturis conſtare, ſcilicet agente & recipiente, agente quod eſt forma & quiditas & ſubſtantia; recipiente, quod eſt ſubiectum, materia, & elementum. Tangit etiam aliam rationem ibi (cum declaratum eſt in 7. & 8. Phyſi. omne motum habere motorem. vnde neceſſe eſt omne illud quod mouetur compoſitum eſſe ex per ſe mouente & per ſe moto. ſed corpus cœleſte eſt motum, ergo compoſitum ex duabus naturis, quarum vna,

[Margin notes: tex. co. 20. — tex. co. 54. — Diſpu. 6. fol. 6. dub.]

habet

habet rationem materiæ, & altera formæ. hæ sunt igitur duæ rationes Commentatoris ostendentis cęlum esse compositum ex duabus naturis.

Amplius aliquid motum esse & mouens inquantum idem, impossibile esse &c. text. 3.

Occurrit in hoc textu cuidam obiectioni, quam ei aliquis mouere posset, quòd licet cœlum moueatur, nihilominus ipsum diuidi in per se motum, & per se mouens minime constat. possibile enim est quòd mouens & motum in corporibus cœlestibus sint unum & idem. & sic per consequens non est necesse, quòd diuidatur in per se mouens & per se motum, tanquam in aliqua duo diuersa. Ad cuius obiectionem respondet Commentator, quòd impossibile est aliquid esse motum & mouens eodem modo, vel secundũ idẽ. Hoc autem hic probare nõ conatur: satis enim probatum est ab eo, & a Philosopho in multis locis, scilicet, quod idem respectu eiusdem non potest esse in actu & in potentia secundum idem, vt dicit Philosophus 8. Physi. & Commentator 3. de anima, sed quia mouens est vt aliquid in actu, & motum ut quid in potentia per definitionem motus traditam ab Aristo. 3. Physi. ergo cœlum cum sit aliquid motum, necesse est esse compositum ex diuersis naturis, & motore, scilicet, & per se moto. cuius rei manifestum exemplum satisque accommodatum habemus apud Auctorem 3. Physi. scilicet quomodo aliquid sit possibile in actu & in potentia, minime autem eodem modo. v. g. quando cibus est agens in corpus secundum quòd est panis in actu, & patiens ab ipso secundum quod est corpus in potentia. Et subdit (necesse est igitur ut sint hic aliqua quæ mouent se ab inuicem & mo

Com. tex. co. 40. Co. 4. tex. co. 8. Com. 8

uentur

sunt diuersæ specie, tunc genus æquiuoce dicitur de eis, vel Analogice : constat enim hominem & asinũ differre specie, nihilominus genus de eis æquiuoce non prædicatur, vt patet in cursu scholæ Peripateticæ : tamen hic Commentator asserit se velle oppositum. Ad quod dicendum est, quod aliqua differre specie, dupliciter potest intelligi : vel quod illa sint generabilia, vel quod vnum eorum sit generabile, & aliud ingenerabile. modo quando aliqua duo generabilia differunt specie, de eis genus vniuoce prædicatur. sed quando vnum eorum sit generabile, & aliud ingenerabile, æternumque, vel quod sit causa generationis & corruptionis, & aliud ingenerationis & permanentiæ æternæ, tunc aut genus æquiuoce dicitur de eis, aut analogice. sed materia & forma in istis inferioribus, vere sunt causa generationis & corruptionis, & quoquo modo generationis, vt dicit Auctor primo Physic. de materia, & hoc subiectiue, & forma terminatiue, inquantum sit terminus generationis & corruptionis. in superioribus autẽ nec sunt causa generationis, nec denique vllo modo generari possunt. nõ sunt enim subiectum generationis, nec terminus eius. ergo si sunt diuersæ specie (& hoc hypothetice loquitur : infra enim hoc patebit ratione) potest genus de eis vel æquiuoce dici, vel Analogice. primum autem non est possibile in doctrina Auerrois : ergo secundum. Ex his igitur patet solutio dubij. hoc est igitur, quod hic dicit Commentator. si sunt diuersæ specie, scilicet materia hæc, & forma generabilium & corruptibilium cum illis quæ sunt causa ingenerationis & incorruptionis, tunc æquiuoce dicitur de eis. Notandum est primo, quod materia dupli- Cõ.60.

cem

Vide Themi. stiū primo Physico. in digressione. cem intellectum contigit habere, vno modo subiectum, alio modo vt materia. materia dicitur subiectum, quando est in actu, scilicet per formam suam substantialem. dicitur autem materia quando est in potentia ad formam. ideo materia cœli dignior est vt habeat hoc nomē subiecti quam materia, quia

Cō. 12. Cō. 58. 60.61. semper est in actu secundum se, vt ait Auctor 8. Physic. & 3. de anima, dicens, materia autem hæc modo dicitur materia, quando est in potentia ad formā, modo subiectum quando est informata. Ad propositum igitur dico, quòd in schola Auerrois manife-

Disp. 4 sol. 2. stum est in corporibus cęlestibus materiam esse corporeitatem, nulla alia de causa, nisi quia materia eorum semper est in actu. sed materia horum dicitur corporeitas non necessario, quia aliquando contingit esse in actu, aliquando in potentia, ideo de ipsa dicitur corporeitas cum informatur sua forma substantiali, minime autem quando est denudata ab ea. hoc modo igitur intelligendum est corporeitatem prædicari de ipsis.

tex. 6. *Quod autem hæ duæ naturæ existentes &c.*

Com. Assignat rationem, quare causæ horum inferiorum intrinsecæ, vt sunt materia & forma, non sint eiusdem speciei, cum illis causis intrinsecis corporum superiorum. Sed primo animaduerte Commentatorem intendisse ostendere non tantum istas causas differre inuicem specie, verum etiam genere & numero. tota enim ratio eius fundatur super

tex. c6. 26. eam sententiam Aristotelis 10. Metaphysi. contra Platonem, quòd incorruptibile & generabile differunt plusquam genere, & sic specie, & numero. Amplius animaduertendum est quod materia & forma horum inferiorum, licet sint incorruptibiles, nihi-

lominus

lominus sunt causæ generationis & corruptionis, superiorum autem licet sint incorruptibiles, tamen non sunt causæ generationis & corruptionis. propter id videtur Commentatori, quod non solũ istæ causæ differunt, quo ad primum modum differendi, verum etiam quo ad secundum. quo ad primum dico, quia sunt causæ corruptionis & generationis, quo ad secundum autem, quia sunt generabiles, & corruptibiles, nullum enim æternum est pars rei generabilis atque corruptibilis, vt dicit Auctor 5. Metaphys. qui quidem duo modi repugnant corporibus cœlestibus, ipsa enim sunt æterna ingenerabilia atq; incorruptibilia, quemadmodum hæc inferiora, econuerso. Sed generabile & non generabile nõ sunt vnius speciei, supple, vniuoce. ergo nec causæ eorum intrinsecæ. quorum enim causæ sunt vnius speciei, ipsa etiam causata sunt vnius speciei.

Remanet igitur perscrutari de eis &c. Tex. 7.

Concludit procemium suum dicendo, remanet igitur perscrutari in quibus hæ duæ naturæ differre videntur, quæ sunt in corpore cœlesti, ab his quæ sunt in generabilibus & corruptibilibus, in quibus etiam conueniunt, & quales sunt istæ duæ naturæ. Com.

Principium quidem perscrutationis Aristotelis cum inuenit indiuidua existentia per se &c. Tex. 8.

Postquam Commentator in superioribus propo fuerat perscrutaturum esse de his duabus naturis, ex quibus corpus cœleste componitur, in quibusq́, conueniant, & in quibus differre videantur, nunc ab hoc præsenti textu illud perficere intendit, scilicet qualis sit substantia cœli, quantum ad materiam & formam, comparando eas sub conuenientia, & differentia ad substantiam rerum generabilium, & Com.

corruptibilium, & qualis sit denique compositio cę
li ex materia & forma, comparando eam ad compo
tionem generabilium & corruptibilium. sicut enim
transmutatio est illa, quæ fecit nos deuenire ad co-
gnitionem materiæ, & operatio ad cognitionẽ for-
Cō.12. mæ, vt ait Auctor 8. Metaph. ita prosequitur ostẽ-
dere à notioribus nobis idest à via transmutationis
& operationis, qualis sit materia in ordine ad reci-
piendas formas. non potest enim recipere formas,
nisi prius transmutetur, vt dicit Commentator. Vl-
timo denique ex hac diuisione transmutationis, pos
sibile erit non solum concludere, qualis sit materia
in ordine ad recipiendas formas, verum etiam ip-
sius materiæ naturam, considerando eam secundũ
se. Principium igitur perscrutationis erit secundũ
illum Aristotelis modum, secundum quem inuenit
ordinem materiæ ad formam, qualitatemque eius,
& vltimo propriam naturam eius, secundum quod
cadit in comparatione generabilium & corruptibi-
lium, comparando eam ad compositionem cœle-
stium [& quia inuenit Aristoteles indiuidua existẽ
tia per se.] Notandum est primo ad declarationem
istius particulæ. (per se existentia) seu subsistentia,
ꝙ forma. ex doctrina Aristotelis, & eius fidi Cómẽ-
tatoris, nõ est sicut ens per se subsistens, & seorsum
distinctum secũdum esse à qualibet alia substantia.
& hoc intelligo de forma inhærente. ad cuius rei ro
Cō.26. bur verificatur sententia Auctoris contra Platonẽ
7. Metaphys. quod generans nõ facit vnum in alio,
idest formam in materia per se subsistẽtem, nec ma
teria, similiter est ens separatum per se, subsistens
seu existens a qualibet alia substantia. non est enim
possibile materiam separari a forma, nec formam

ab

ab ea, vt dicit Auctor 8. Metaphysi. compositum autem est ens vere subsistens, vt ait Auctor eodem loco, a qualibet alia substantia. ipsum enim vere dicitur transmutari habens naturam distinctam a qualibet alia forma. hoc est igitur illud, quod hic merito dicit Commentator, cum inuenit Aristoteles indiuidua scilicet composita existentia per se (ipsa enim vere atque solum existũt ac subsistunt) trãsferri de vna dispositione in aliam, idest de priori dispositione in posteriorem, scilicet uel generando vel corrumpendo, quas quidem dispositiones debes intelligere vt habita præsentia. Et quia eorum quędam sunt naturalia idest essentialia, quædam autem accidentalia, ita etiam dispositiones eorũ, vel sunt accidentales, vel essentiales. Sequitur Commentator [inuenit hanc transmutationem duobus modis] idest hanc transmutationem rerum generabilium inuenit esse duobus modis. Ad notitiã cuius rei notandum est, quod transmutatio duplicem cõsiderationem habet, vt habetur non solum in hoc præsenti textu, verumetiam 8. Phys. & primo Phys. vnam, vt in substantia, & hæc transmutatio appella tur simpliciter transmutatio, quia facit nomen & definitionem substantialem rei transmutare. materia enim transmutatur, vel de nõ esse ad esse, & hæc trãsmutatio dicitur generatio, vel de esse ad non esse, & dicitur corruptio. sed quocunque modo hoc sit, dũ materia est in potentia transmutari ad esse rei, res non est, ut dicit Aristoteles 2. Phys. scribens. neque autem illud ad hoc dicemus habere secundum artẽ aliquid si potentia tantum est lectus, nõdum autem habet formam lecti, neque esse secundum artem, neque in his quæ secundum naturam subsistunt. potẽ

Cõ. 3.
tex. cõ. 48.
cõ. 63
tex. cõ. 11.

„ tia enim caro aut os neque habet ad hoc sui ipsius
„ naturam priusquam accipiat formam quæ secundũ
„ rationem,quam diffinientes dicimus quod est caro
„ aut os, neque natura est. Hoc igitur hinc intendit Commentator, quod aliqua transmutatio fecit deperdere nomen, & definitionem. quando enim res est in potentia ad formam, deperdit nomen & definitionem, scilicet priorem ad acquisitionem formę posterioris: res enim est dum forma est, & res non est dum forma non est. aliam etiam consideratione͂ habet transmutatio secundum quid, idest secundũ quod accidentalis dicitur. non enim facit deperdere nomen, neque definitionem rei, quia formæ accidentales actuantur in subiecto in actu, quemadmodum formæ substantiales in subiecto in potentia, vt patet de transmutatione caloris in manu. Et notandum est quod quælibet trãsmutatio quocunque modo fuerit facta, fit semper ex ente in potentia ad ens
tex. cõ. 8. in actu, iuxta Philosophum 12. Metaphysi. & sic illa transmutatio siue fuerit accidentalis, siue substantialis semper aufert nomen atque definitionem rei (definitionem quomodocunque sit) hoc est illud
tex. cõ. 128. videtur 4. Physicorum & 8. Physi. apud Aristotelem
tex. cõ. 51. & Auctorem, transmutatio quælibet aufert nomen atque substantiam transmutati, in quacunque specie fuerit transmutatio, præter transmutatione͂ quę est in loco. Sed cur transmutatio accidentalis non facit hic deperdere nomen atque definitionem? Dico quia transmutatio accidentalis non habet subiectum in potentia, nec formam in actu perficientem subiectum. hoc enim est de perfectione formæ substantialis. propter id transmutatio accide͂talis, quo ad subiectum, circa quod fit, non inducens, nec po-

tens

tens inducere in eo perfectionem substantialem tribuentem esse, non mutat subiecto nomen neque definitionem. quicquid enim dat esse rei dat etiam nomen & definitionem, quia nomen non significat rem nisi secundum quod est inesse, vt ait Auctor; generatioque accidentium sequitur formam mixtionis primarum qualitatum, vt dicit Commentator 7. Metaphy. transmutatio autem substantiarũ, quo ad proprias formas earũ mutat nomen, atque definitionem transmutati, ipsę enim generantur ad inuicem. ergo. Cõ.42

Cum igitur considerauit hos duos modos transmutationis &c. Tex. 1.

Aggreditur Commentator ostendere in quibus hæ transmutationes conueniant, & in quibus differre videantur. conuenire autem ostendit in quinque. primum quod in omni transmutatione iuxta intellectum Philosophi, subiectum inuenitur, circa quod transmutatio fit. cuius rei hæc ratio est, quia omne quod transmutatur, oportet prius moueri, à termino à quo ad terminum ad quem, & non contingit esse in eodem instãti in quo incepit esse, & in quo desinit esse, aliter enim aliquid esset & non esset. ergo oportet prius moueri circa aliquod subiectum. & sic transmutationem siue fuerit accidentalis, siue substantialis, necesse est habere vnum subiectum recipiens transmutationem. [Cum igitur considerauit hos duos modos transmutationis] idest. Cum igitur considerauit Aristoteles in primo Physicorum, hos duos modos transmutationis, scilicet simpliciter, & secundum quid. inuenit in eis aliqua propria, vt superiora quæ diximus, & aliqua communia, quæ in quinque membra diuisit. primũ Com.

autem

autem est, in omni transmutatione requiri subiectum suscipiens transmutationem. quod Aristote-
tex.cō. 62. les probauit in primo Physicorum duabus rationibus, quarum prior est, quod omne quod fit vel est substantia, uel accidens: si est accidens, manifestum est quod in fieri requirat subiectum: ipsum.n. accidens non potest esse absque subiecto: si est substantia, sic fit ex aliquo: & hoc ostēdit per inductionem, sicut Plantæ & Animalia fiunt ex semine. Altera autem est, quia omnes transmutationes fiunt ex contrario in contrarium, & vnumquodque contrariorum necesse est vt habeat naturam, idest subiectum super quod succedunt sibi contraria: & sic nō est subiectum, nisi secundum quod recipit utrunque contrariorum. hæ sunt igitur duæ rationes Aristotelis ostendentis, quod in omni transmutatione sit subiectum suscipiens transmutationem. Notandum tamē est hoc vnum in schola Commentatoris, quod duplex est subiectum transmutationis, vnum materia, & alterum forma: prius subiectum est materia transmutationis, accipiendo transmutationē pro præuia quadam mutatione rei à termino à quo ad terminum ad quem, cuiusmodi in hoc textu trāsmutatio accipitur: alterum autem subiectum dicitur transmutationis, forma, accipiendo transmutationem pro generatione. transmutatio enim est quando forma est, forma autem in vltimo instanti est, & huiusmodi transmutationis quodammodo subiectum appellatur forma: in introductione enim
Cō.13. eius fit transmutatio, & hoc abstractiue capiendo, concretiue autem transmutatum esse. ex quo verificatur sententia Auctoris.5. Physi. dicentis quod res generata idest res transmutata cum fuerit in genera

tione

tione id est in transmutatione, nondum est illa res generata, quia nondum est ibi forma à qua res denominatur in actu. Ex his igitur apparet quomodo forma sit subiectum transmutationis. Hoc etiam potest alio modo intelligi, quod subiectum transmutationis sit materia inquantum trāsmutationes sequuntur motus, forma autem, in quantum transmutatio non est motus.

Amplius necessarium non esse praecedere esse rei genitae & corruptibilis &c. text. 1.

Com. Ponit secundum membrum in quo conueniunt transmutatio accidentalis, & substantialis. & hoc est, quod in omni transmutatione non esse praecedit esse. omne enim quod transmutatur necesse est transmutari ex ente in potentia, quod est non esse, ad ens in actu, quod est esse. & sic nihil transmutaretur, nisi prius non esset. Animaduertendū tamē est, quod omne quod transmutatur, vel transmutatur de non esse ad esse, sicuti est transmutatio generationis, uel de esse ad non esse, quemadmodū est transmutatio corruptionis. nihilominus tribuendo uerum sensum uerbis Commentatoris, in hac ēt secunda transmutatione, non esse praecedit esse. in corruptione enim, forma quae fit in oppositum vltimae formae generationis, fit post non esse. post non esse dico, vltimae formae generationis. V. g. in corruptione animalis introducitur forma cadaueris, quę quidem forma est non esse prioris formae, tamen est esse cadaueris. & sic in quacunque transmutatione non esse praecedit esse, tamen respectu illius prioris formae dicitur transmutatio de esse ad non esse, & respectu alterius de non esse ad esse, quia corruptio unius est generatio alterius. ergo in omni transmu

tatione

tatione non esse præcedit esse: nihil enim transmutatur ad aliquid, nisi quod non est. Ex quo verificatur sententia Aristotelis 5. Physic. quod non ens est illud quod generatur. Notandum est etiã quod dupliciter non esse accipitur, non esse scilicet simpliciter, & non esse per accidens: non esse autem primo modo non transmutatur, quoniam illud quod trãsmutatur oportet quod sit aliquid in potentia, non esse autem simpliciter non contingit esse in potẽtia, nihil enim est, & sic in huiusmodi, non esse nõ præcedit esse, ipsum enim non transmutatur: non esse autem quod dicitur per accidens, & esse per se, trãsmutatur, ipsum enim est subiectũ priuationis. hoc est illud quod dicit Auctor 7. Metaphysi. 8. Physicorum & 5. Physi. priuatio non transmutatur, sed tantum subiectum priuationis. hoc non esse est illud quod præcedit esse in qualibet transmutatione, ipsum enim trãsmutatur. Modo ad textum aggredior. [Amplius necessarium est non esse præcedere esse rei genitæ & corruptibilis.] idest amplius necessarium est non esse præcedere esse, scilicet prioritate originis & temporis; non tamen perfectionis rei genitæ & corruptibilis, idest in generatione & in corruptione [& omnino inhærere eius quod fit] & omnino necessarium est quod non esse insit rei quæ fit. Sequitur] non enim fit nisi illud quod non est,] id est nihil generatur nisi illud quod caret esse.

tex. 10. 1. (margin)
Cõ. 51. Cõ. 62. Cõ. 1. (margin)

tex. 11. *Similiter autem inuenitur posse præcedere esse in subiecto &c.*

Com. Ostendit tertium membrum Commentator, cõmune scilicet, quod in omni transmutatione, siue fuerit accidentalis, siue substantialis semper posse præcedit esse, omne enim antequã esset prius erat in

in potentia vt fiat, quia impossibilia non possunt fieri: & hoc verificatur in generabilibus & in corruptibilibus: ipsa enim habent materiam quæ est in potentia ad esse: in diuinis autem res non potuit prius esse quam sit, posse enim & esse in diuinis nõ habentibus materiam non differunt, vt ait Philosophus 3. Physicorum. vnde in illis potentia non præcedit esse. Et notandum est, quod esse in doctrina Auerrois, dupliciter potest considerari: vno modo vt esse agentis, & hoc esse præcedit tempore, & natura potentiam compositi: nihil enim potest mouere se ad actum, nisi ab aliquo agente siue extrinseco, siue intrinseco. hoc est illud quod dicit Auctor 7. Metaphy. illud quod est in potentia non fit actu, nisi per illud quod est in actu illius speciei, vt homo ab homine, & Musicus ex Musico, omne enim generabile mouetur à motore priore ipso actu. Alio modo esse consideratur vt compositi, cuius posse præcedit actum eius tempore, non autem perfectione; hæc enim prioritas est magis ꝓpria omni alia prioritate, ut dicit Commentator 2. cli. œModo quum ait in textu. [Verisimiliter autem inuenitur posse præcedere esse in subiecto necessario.] Animaduertendum est hic, quod posse, & esse, vel considerantur in subiecto materiali, vel in composito. si autem cõsiderantur in subiecto materiali, tunc posse præcedit esse, subiectum enim prius erat in potentia ad esse quàm habuerat esse: sed quo ad compositum, esse compositi præcedit posse eius, quia ibi posse quod erat prius in subiecto actuatur in composito, & illud quod actuat in composito prius est eo, quod actuatur. Et ideo animaduerte, quod quando superius diximus iuxta intellectum Auerrois actum compo-

tex. cõ. 39.

Cõ. 1

Cõ. 25

siti posteriorē esse, posse eius, debes intelligere eius subiecti, non autem compositi. posse igitur inuenitur præcedere esse in omni transmutatione in subiecto necessario. Sequitur[in vtroque modo factionis] idest in utroque modo transmutationis siue fuerit substantialis siue accidentalis. [Quod enim est impossibile; non fit] hæc est ratio ostendens posse præcedere esse. nihil enim fit nisi quod potest esse: aliter enim fuisset implicatio contradictionis si impossibilia possent fieri.

tex. 12. *Amplius inuenitur necessario esse illud ex quo est factio rei &c.*

Com. Ponit quartum membrum, quod in omni transmutatione inuenit Aristoteles terminos esse contrarios, scilicet terminum à quo, & terminum ad quē. omnis enim res profecto non transmutaretur, nisi vt acquirat formam, nec transmutaretur ad eam, nisi quia caret illa. hoc est quod dicit Aristoteles, primo de generatione & corruptione, habitibus præsentibus cessat motus. sed illa carentia formæ, & esse eius sunt termini contrarii, vt ait Philosophus primo Physicorum. ergo in omni transmutatione termini sunt contrarii. Amplius, in motibus non continuis necesse est dare terminos oppositos, aliter. n. aliquid non magis moueretur quàm quiesceret. & non magis moueretur ad se ipsum quam ad aliud. Tamen animaduertendum est, quod in hoc textu insurgit quædam contradictio inter Aristotelem, & Auctorem. Aristoteles enim ponit differentiam inter transmutationem, & motum 5. Physicorum: motus enim se habet tanquam species, transmutatio autem eius tanquam genus. vbi ponit quatuor modos transmutationum, aut de subiecto ad subiectum, aut

tex. cō. 55. (margin)

tex. cō. 41. (margin)

tex. cō. 4. 9. 5. 7. (margin)

aut de non subiecto in non subiectum, aut de subiecto in non subiectum, aut de non subiecto in subiectum. modo transmutatio siue fiat de non subiecto ad subiectum, siue de subiecto ad subiectum, tamen non fit de contrario ad contrarium. hoc enim tantum est de ratione motus, vt ibi dicit Philosophus. Auerroes autem videtur velle in hoc textu, quod illud ex quo fit trāsmutatio, & ad quod terminatur, sint contraria, quod repugnat expresse dictis Aristotelis. Ideo ad hoc notandum est, quod transmutatio illa quam accepit Aristoteles 5. Physicorum, recipit proprie substantiam atque terminos eius: quemadmodum motus accidentia. ideo negat Aristoteles transmutationem fieri de subiecto contrario in subiectum contrarium, (hoc enim propriū est de ratione motus) non tamen omnino negat iste uir, terminos transmutationis non esse contrarios, sed tantum quod non sunt contrarij contrarietate accidentium. sunt tamen contrarij contrarietate substantiæ, quę contrarietas dicitur priuatio formæ, & esse formæ, & hæc contrarietas non est contrarietas proprie dicta sicut est duarum formarum in eodem genere prædicabili existentium, sed est contrarietas improprie dicta, quæ est oppositio inter priuationem, & habitum. hæc autem oppositio rationabiliter uocatur contrarietas, quia semper vnum contrariorum est diminutum, & minus perfectum respectu alterius, & sic vnum appropinquatur ad priuationem, & alter ad habitum: transmutatio autē accidentium, licet sit transmutatio improprie dicta, tamen non est transmutatio proprie dicta, quemadmodum accipitur in 5. Phys. accidentia enim magis dicuntur pati, quam generari, vt dicit Auctor 7. Me-

Cō. 22 taphysi. & 5. Physicorum, propterea omnis transmutatio communiter facta semper fit de contrario ad contrarium, vt hic dicit Commentator. [Amplius inuenitur necessario esse illud ex quo est factio rei & ad quod est esse contraria & habere idem genus,] idest quod in omni transmutatione tam accidentali, quam substantiali, necessario reperiuntur duo termini contrarii, scilicet à quo incipit trāsmutatio, & ad quod desinit. qui quidem termini habent idem genus, idest idem subiectum quod dicitur materia.

Cō. 7.

tex. 13. *Et quod illa contrarietas reducitur ad primam contrarietatem scilicet non esse formam &c.*

Com. Istius textus patet sensus per superiora dicta. imitatus est enim hic Auctor Aristotelem 10. Metaphy. quod prima cōtrarietas in genere contrariorum sit priuatio & habitus: omnia enim contraria dicunt priuationem & habitum adinuicem: merito igitur priuatio & habitus sunt prima contrarietas: omnia enim contraria reducuntur ad ea.

tex. cō. 15.

tex. 14. *Differunt autem in hoc &c.*

Com. Postquam Commentator ostenderat in quibus transmutationes, tam accidentales, quàm substantiales affinitatem, communitatemque habeant, nūc nititur ostendere discrimen earum adinuicem. primum igitur hoc est, licet in transmutatione, vt dictum est supra, sit subiectum vnum commune suscipiens transmutationem, tamen subiectum transmutationis substantialis est aliquid ens in potentia, & subiectum trāsmutationis accidentalis ens in actu.

Cō. 4. hoc est quod ait ipsemet Auctor 2. de Anima, quòd forma substantialis æquiuoce dicitur esse in subiecto, & accidens esse in subiecto. forma enim adueniens

niens

niens enti in actu est accidentalis, quemadmodum enti in potentia substãtialis. hoc est igitur primum discrimen in subiecto transmutationum. Sed notanda sunt hic quædam contra Doctorem Scotum, qui tenere voluit, quod materia prima non sit subiectum in pura potentia, sed quod habeat aliquem actum entitatiuum præter actum formalẽ. Sed profecto aliter est credendum. ipse enim met Doctor ait 5. Metaphy. quod differt aliquid esse in actu, & actus, & actu esse. in actu esse proprium est compositi, sicut actus formæ; & actu competit omnibus rebus quibus repugnat nihil. modo si materia fuisset in actu secundum se, tunc fuisset quid compositum ex actu & potentia, nõ enim negare potest Doctor, quod materia non concurrat in omni compositione ut quid potentiale: si autem fuisset actus, tunc materia esset forma: actus enim forma est. imo si fuisset actus cum omnis actus præsupponat potentiam, materia præsupponeret sub se aliquod ens in potentia, quod non sit materia. quid autem illud sit, uelim vt Scotus mihi declaret, cum non sit materia. nec potest esse in actu, quod enim in actu est compositum est. nec ualet quod dicunt aliqui, si materia esset aliquid in actu per formam fuisset quid compositum, in actu enim esse competit composito. materiam enim esse in actu composito per formam planè constat: materia autem Scoti absque omni composito, & absque omni forma constituta est in actu, cum sine his existere secundum eum ualde possit. sed materia secundum Philosophum, & Auerroim licet sit in actu per formam, nihilominus non potest existere absque composito: nunquam enim forma copulatur materiæ, nec ei coniungitur absque hoc, quod

Digressio.

non

non resultet compositum ex tali coniunctione. ideo Scotus uidetur sibi ipsi repugnare dicendo, quod materia est in actu aliquo. aliter enim quid compositum esset. cum iuxta eum nihil existat in actu nisi compositum. si autem quid tertium esset materia, vt aliquid actu repugnās ei nihil, mirum est procul dubio, quod propter id sit constituta in actu entitatiuo. materia enim & si fuerit in pura potentia, tamē non esset actu aliquid. Amplius, si materia fuisset in actu entitatiuo propter id quia est ens simpliciter, peto cum ens diuiditur per Aristotelē in Metaphysicis in potentiam & actum, qua ratione non magis erit potentia quam actus, si ambo sunt differentiæ entis vniuoce? Propter id igitur bene dicit Commētator, quod subiectum accidentis sit ens in actu. formæ enim aduenientes materiæ fuissent profecto accidentales, quia reciperentur in subiecto in actu. Sed de his hactenus. Accedamus modo ad expositionem textus [differunt autem in hoc, quoniā inuenit transmutationem indiuiduorum in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & nō habere formam qua substantiatur.] idest differunt autem in hoc istæ transmutationes, quoniam inuenit Aristoteles transmutationem indiuiduorū scilicet compositorum (nihil enim proprie transmutatur nisi compositum) in suis formis substantialibus cogere subiectum non esse ens in actu, transmutationum autem accidentium esse in actu, & non habere formam æternam quæ sit de essentia eius. Sed aliquis hic dicere posset, cum subiectum formæ substantialis sit tantum in potentia, & accidentium in actu, quare materia sit subiectum dimensionum. dimensiones enim sunt accidentia. Soluitur. subiectū

Dubiū.

acci-

accidentis duplex eſt, vel ſubiectum ante formam, vel poſt formam. dimenſiones autem interminatæ ſunt accidentia præcedentia formam in materia, vt interminatæ: & ſic nihil prohibet ſubiectum earum eſſe ens in potentia, quod eſt materia. ex quo verificatur ſententia Auctoris 6. Phyſicorum dicentis, quòd accidentia carnis inducuntur in materia ante formam ſubſtantialē carnis. vt autem illæ dimenſiones fiunt terminatæ, ſequuntur formam; & per conſequens, earum ſubiectum eſt ens in actu. modo dico ad propoſitum, quòd ſubiectum accidētium ante formam nō eſt impoſſibile eſſe ens in potentia, ſed tantum poſt formam. Sequitur [ſi enim haberet formam, nullam aliam reciperet niſi illa deſtructa] Probat Commentator hic duabus rationibus intentum ſuum, quod ſubiectum formæ ſubſtātialis non ſint ens in actu. quarum prima hæc eſt. ſi ſubiectum formæ ſubſtantialis fuiſſet ens in actu, tunc nullam aliam formam ſubſtantialem reciperet, niſi deſtructa illa, hoc eſt, ſi fuiſſet ens in actu, haberet formam qua actuatur, & ſic non appeteret aliam formam: perfectibile enim non deſiderat perfectionem, niſi cum careat illa: & ſic illud ſubiectum in actu eo actu perficeretur tantum, ita quòd non reciperet aliam formam perficientem, niſi deſtructa illa. hoc eſt igitur quod ipſemet dicit Commentator 7. Metaphyſi. & primo Phyſicorum, forma non eſt eſſentialiter in materia. quoniam ſi aliqua forma eſſet eſſentialiter in materia, tunc materia non reciperet omnes formas, etiam ſi in ſua natura eſſet formata: aliter enim ens generaretur ex ente in actu; & ſic ex duobus actu exiſtentibus, tertium fieret, quod eſt impoſſibile. propterea materia nō habens

Cō. 58.

Cō. 8.
Cō 63.
79.

bens

bens aliquam formam essentialē appetit procul dubio omnes formas, per mutationem quarum deperdit nomen atque definitionem. propter id igitur constituta est suapte natura in potentia ad omnes formas. nō enim magis perficitur perfectissima forma, qnàm minus perfecta: omnes enim æqualiter sunt in potentia materiæ: & licet vna sit magis perfecta quàm alia, hoc profecto est tantùm de ratione formæ, non tamen una magis perficit subiectum q̄ alia, tum quia natura intendit generationem, tum quia subiectum stans sub diuersis formis aliquando fuisset magis in actu, aliquando minus, & sic materia deueniens sub formam vilissimam in respectu perfectissimæ potuisset esse quoquo modo in actu, & in potentia, sufficienter enim non perficeretur. ideo de ratione materię quatenus est appetibilis, & in potentia, est quòd non magis perficitur vna forma quàm alia, quòdque illa perfectio non est in materia essentialiter. hoc est igitur propositum Commentatoris, si materia fuisset ens in actu nullā aliam reciperet nisi destructa illa, habita enim perfectione aliam non desideraret. cuius rei reddit rationē dicens [vnum enim subiectum habere plusquam vnam formam impossibile est] idest vnum enim subiectum cuius essentia est in potentia, habere tantum vnam formam qua efficiatur in actu, impossibile est. nullam enim aliam desideraret in sua perfectione, & sic profecto deficeret generatio rerum. quēadmodum enim est in motu corporum cœlestium, ita necesse est in generatione horum inferiorum esse. ideo si motus corporum cœlestium tantum vnus esset, tunc in entibus inferioribus diuersa hæc quæ nunc inueniuntur, non contingeret esse. ita similiter

ter si una fuisset tantum forma in materia, nec multæ, nec diuersæ generationes rerum potuissent effici: secundũ. n. vnitatem illam tantum formæ, & materiæ cessaret motus atque generatio; sed hoc est impossibile, ergo vnum subiectum habere plusquam unam formam impossibile est. Sequitur [& si esset substantia simpliciter existens in actu, tunc esset impossibile & non receptiuum, quod enim est in actu non recipit aliquid quod sit in actu] hæc est secunda ratio, qua probat Commentator subiectum formæ substantialis esse ens in potentia. si enim illud subiectum quod suscipit transmutationem substantialem esset substantia simplex in actu existens, non reciperet aliquam transmutationem, nihil. n. quod est in actu, recipit aliquid quod est in actu.

Vnde naturam huius subiecti &c. tex. 15.

Concludit ex dictis, quòd subiectum huiusmodi transmutationis scilicet substantialis necesse est natura esse in potentia, ita quòd potentia sit differentia substantialis eius, quodque substantia eius semper sit in posse formarum, nullam naturam amplectens in essentia sua in actu. ex quo formatur sic ratio. omne illud cuius differentia substantialis uel substantia sit potentia, ad esse suum, non amplectitur naturam existentem in actu. sed huiusmodi est materia, ergo. Propter id igitur dicit Aristoteles 8. Metaphysi. & 2. de anima, quòd ex materia, & forma non fit vnum, nisi quia materia est ens in potẽtia & forma actus. Animaduertẽdum autem est hic, quod aliud est esse aliquid, & aliud esse ut aliquid. aliquid enim esse vt aliquid, non includit identitatẽ realem, sed tantum quandam similitudinem, & affinitatem cum eo cui comparatur, aliter enim diffe-

Com.

tex. cõ. 4. tex. cõ. 7.

Obiectio.

rentia ſubſtantialis eſſet forma ſubſtantialis, & non ut forma ſubſtantialis: ſicut enim forma ſubſtātialis conſtituit materiam in eſſe actuali, ita potentia materiæ conſtituit ipſam in eſſe potentiali tantum. amplius potentia ſubſtantialis dicitur forma ſubſtantialis materiæ, non quod ipſa det eſſe ſubſtantiale ei; ſed, ut aliquid conſequens eſſe ſubſtantiale in materia. ideo & ſi ipſa potentia materiæ dicitur forma ſubſtātialis eius: omnis enim differentia ſub ſtantialis eſt vt forma ſubſtantialis, vt colligitur ex
tex.cō. mente Ariſtotelis 7. Metaphy, tamen non eſt vt for-
43. ma perficiens, ſed vt aliquid conſequens perfectionem ſubſtantialem in materia. Amplius animaduertendum eſt, quod potentia non ſolum eſt de eſſentia materiæ: ſed aliquo modo eſt etiam de eſſentia compoſiti, inquantum compoſitum fit ex illa potentia & actu. ex quo uerificatur ſententia Auctoris
Com.7 5. Metaphyſi. dicentis quòd differentiæ ſubſtantiales ſunt de eſſentia congregati, de quo prædicantur. Modo accedamus ad textū [vnde natura huius ſubiecti recipientis ſubſtantiales formas primæ materiæ neceſſe eſt, ut ſit natura potentiæ, ſcilicet quòd potentia eius ſit differentia ſubſtantialis] ideſt poſt quam formarum ſubſtantialium, hoc ſubiectum oſtenſum eſt ens in potentia eſſe, neceſſe eſt quod natura huius ſubiecti ſit potentia, quodq; potentia eius ſit differentia ſubſtantialis eius. ſicut enim eſt inclinatio rerum, ita etiā ſunt res. Sequitur] & ideo nullam habet formam propriam, & naturam exiſtētē in actu, ſed eius ſubſtantia eſt in poſſe] ideſt ideo illud cuius ſubſtantia ſit in poſſe ad eſſe alicuius formæ, nullam naturam habet exiſtētem in actu: actus enim & potentia repugnāt. Et ſequitur [ex hoc ma

teria

teria recipit omnes formas] ideſt ex hoc ſequitur, ꝙ cum materia ſit tantum potentia, nullam naturam habens eſſentialiter exiſtentem in actu (quidquid enim recipit non recipit ſecundum quod eſt in actu, ſed ſecundum quod eſt in potentia) neceſſe eſt ꝙ ſit tãtum ens receptiuum omnium formarum.i.in potentia ad omnes formas ſucceſſiue.

Sed poſſe quo ſubſtantiatur hoc ſubiectum differt etiã à natura ſubiecti &c. tex. 16

Com. Remouet hic vnum dubium, ne aliquis credat ex dictis eius, quod potentia materiæ abſolutæ capta ſit de eſſentia eius. potentia enim relatio eſt, & habitudo quædam de prædicamento accidentium, ſed accidens non eſt de eſſentia ſubſtantiæ : eſſentiæ.n. prædicamentorum ſunt impermixtæ, ut dicit Ariſtoteles 2, Poſteriorum. tum etiam, quia nullus reſpectus eſt de eſentia abſoluti, ergo potentia materiæ non eſt de eſſentia eius. hoc eſt igitur dubium, quod hic remouet Commentator dicens [ſed poſſe quo ſubſtantiatur hoc ſubiectum differt etiam à natura ſubiecti] ideſt potentia illa de qua diximus, qua ſubſtantiatur hoc ſubiectum, differt etiam à natura ſubiecti, ita ſcilicet, quod non ſit de eſſentia eius omnino. Cuius rei affert rationẽ [in hoc quod poſſe dicitur reſpectu formæ, & eſt de prædicamento relationis. Sequitur] hoc autem ſubiectum eſt unum entium exiſtentium per ſe [ideſt hoc autem, ſcilicet materia, eſt de prædicamento ſubſtantiæ, & eſt ens per ſe, ſed unum prædicamentum non eſt de eſſentia alterius, ut dictum eſt. ergo potentia non eſt de eſſentiá materiæ. Tamen animaduerte quòd licet potentia non ſit de eſſentia materiæ, eo quia ipſa eſt ens abſolutum, illã relatiuum, tamen conſiderando

Vide Scotũ 2. diſt. 3. q. 7.

materiam, ut habet comparationem ad alia, & ad ipsam formam quam recipit, profecto potentia est de essentia eius. materiam enim esse ens in potentia cō-
tex. cō. 8. cludit Philosophus 12. Metaphy.

tex. 18. *Et ideo est difficile intelligere uel imaginari illud nisi comparatione ad alterum sicut dicit Aristoteles &c.*

Com. Postquam Commentator ostēderat naturam materiæ secundum se idest secundum propriam essentiam eius, nunc concludit ex dictis, naturam materię quo ad intellectionem, dicens, postquam ostendimus materiam esse ens in potentia, nullam naturā habens existentem in actu, ideo difficile est eam intelligere, scilicet primo, cum non sit aliquid in actu. ideo difficile est eam intelligere, scilicet primo, cum non sit aliquid in actu suapte natura, habens quidditatem: quidquid enim intelligitur primo, vel est actus id est forma, uel in actu idest compositum. sed materia, nec forma nec compositum est, ergo ipsa non intelligitur primo. propter id igitur difficile est eam intelligere uel imaginari. hoc est illud quod
tex. cō. 14 dicit Philosophus 12. Metaphy. materia quia formam non habet, non habet intentionem intellectā
Com. 8 ab ea. cum autem sit quædam substantia diminuta potentialis, ut ait Auctor 7. Metaphys. non potest mouere complete intellectum. sicut enim est in essendo, ita est in intelligendo. Dubitatur tamen hoc loco. Cum materia sit illud ad quod innuitur secundum sensum, forma autem non comprehenditur sensu, nisi secundum suam actionem, ut dicit
cō. 13. Commentator 12. Metaphys. quid facit igitur forma ad intellectionem materiæ, Dico quòd licet materiam intelligendo intellectus indigeat sensu; tamen ut comprehendatur ipso sensu, indiget forma

ma

ma. materia enim non est sensibilis secundum se. Vis autem hoc manifeste intueri apud Auctorem (melius enim non possunt verba eius exponi, quam per eius ipsius verba) vide 12. Metaph. ubi ait quòd materia non est sensibilis per se, sed per aliud idest per formam: propterea quando dicit Commentator quòd materia est illud ad quod innuitur secundum sensum, debes intelligere, quòd materia non habet esse, nisi quia sentitur per aliud, & non per se. est enim ens per illud per quod sentitur: forma autem non compræhenditur sensu idest non est sensibilis per aliam formam, nisi tantum per actionem. Modo accedamus ad expositionem textus [& ideo est difficile intelligere vel imaginari illud, nisi in cõparatione ad alterum, sicut dicit Aristoteles] idest cũ materia sit ens in pura potentia, ideo non intelligitur nisi secundum comparationem, vt dicit Aristoteles primo Physicorum; cuius cõparatio est ad omnia entia in actu, quemadmodum comparatio materiæ sensibilis ad illud cuius est materia, ut comparatio ligni ad nauim, sicut exponit auctor 12. Metaphysic. Cõ. 14 tex. cõ. 69. Cõ. 14

Et quando inuenit substantiales formas &c. tex. 18. Com.

Aggreditur Commentator determinare de materia in comparatione idest in ordine ad formas substantiales iuxta intellectum Philosophi, scilicet, quòd dimensiones in materia præcedunt formas substantiales. quàm opinionem Diuus Thomas multis in locis, & præcipue in opusculo, quod fecit de natura materiæ, destruere conatur, ubi instat tanta vehementia contra fidelissimum Commẽtatorem, quòd aliquibus visum fuit sequi opinionem eius, scilicet dimensiones in materia non præcedere formã substantialem

ſtantialem in ea. ſed eius rationes nonnullas fortio resque poſtea uidebimus, & ſoluemus. Accedamus nunc ad rationem Auctoris poſitam in hoc textu. illud quo diuiditur forma in materia præcedit formā in materia: ſed dimenſiones ſunt eæ quibus forma in materia diuiditur: ergo dimenſiones præcedunt formam in materia. maior eſt uera & manifeſta per ſe. minorem autem probat Commentator in ſequētibus dicens. materia prima eſt multa in potentia, ideſt quod potentia eius ſuſcipit plures formas, (de potentia remota loquor) ſed iſtæ formæ ſunt diuerſæ. ergo non poſſunt ſimul in eadem materia locari. ergo in diuerſis partibus. ergo oportet, quòd habeat diuiſionem in multas partes. diuiſio autem non poteſt haberi, niſi per dimenſiones. ergo dimenſiones ſunt quibus formæ in materia diuiduntur. Nec ualet reſpōſio, quòd materia habet partes entitatiuas, quia hoc non eſt de ratione formarum diuerſarum recipientium ſe in diuerſis partibus materiæ. Con-
tex. cō. 70. firmatur hæc ratio per Ariſtotelis rationē in 8. Phyſicorum, ubi conatur probare, quòd primum mouēs ſit indiuiſibile, quia non habet eſſe in materia, ergo ſi habuiſſet forma illa eſſe in materia, fuiſſet diuiſibilis. igitur diuiſibilitas in formis eſt proprie a materia. Rationes autem Beati Thomæ non ualent. ait, quodcunque eſt aliquid in potentia ad omnē actum ordine quodam prius recipit actum primum, quàm actum ſecundum. Non valet, quoniam ſi ille actus ſecundus eſſet aduentitius rei in potentia, & actus primus ſimiliter, tunc prius quidem reciperet actū primum quàm actum ſecundum: veruntamen ſi ille actus ſit coæternus potentiæ, & præcedens actū primum, ordine originis atque temporis, non tamen

ordine perfectionis, non primo reciperet actum primum quam actum secundum. Præterea actus dispo nentes potentiam ad actum primum licet sint quoquomodo posteriores actu primo. tamen non est im possibile ipsos præcedere actum primum. istæ enim dimensiones sunt disponentes materiam in potentia, ut simul possit suscipere diuersas formas, materia enim secundum se est multa in potētia. Amplius non valet secunda eius ratio, quod materia ad positionem Auerrois maiorem connexionem haberet cum forma alterius generis, quàm cum forma proprij generis. licet enim materia maiorem connexio nem habeat cum forma proprii generis, quo ad esse & perfectionem eius, tamen nihil prohibet eam maiorem connexionem habere cum forma alterius generis, respectu diuersorum, pro ut forma causa est quædam disponens materiam ad receptionē diuersarum formarum .quia sine ipsa multæ formę at que diuersæ non possent situari in materia. Nec ualet tertia eius ratio, quòd dimensiones interminatę aut sunt eductæ de potentia materiæ aut non, si primum, multa inconuenientia sequi possunt, quæ & ex Auerroe affirmari possunt. si autem nō sunt edu ctæ de potentia materiæ, ergo præter duo principia assignata ab Aristotele in primo Physicorū, scilicet materia & forma, in constitutione rerum naturaliū, esset etiam tertium principium, s. dimensio interminata. omne.n.quod manet, & non est ex aliquo, necesse est esse principium, vt dicitur 1. Physicorum. & iterū quòd accidentia haberent aliqua alia principia a principiis substantię .s. dimensiones pdictas dimensiones. n.terminatę fiunt ex interminatis, ergo. Ad hoc respondeo, quod materia & for

ma sint principia constitutiua rerum naturalium : dimensiones autem non sunt principia respectu huiusmodi principiorum. sed alia sunt principia conditionalia respectu suorum effectū, cuiusmodi sunt dimensiones interminatæ. sunt hæ enim principia non primo modo, sed tantum secundo modo. Nec valet, ergo accidentia haberent aliqua alia principia a principiis substantiæ. Quia accidentia dupliciter considerari possunt. vno modo in esse actuali, alio modo in esse potentiali. primo modo, dico, ꝙ accidentia habent principia substātias in genere causæ materialis, vt dicit Commentator. si autem considerentur secundo modo, non est impossibile præter substantias habere accidentia principia. Quarto argumentatur ille. dimensiones interminatę aut distinguunt partes materiæ ab inuicem, aut non, si distinguūt, cum omnis distinctio sit ab aliquo actu, materia haberet distinctas partes actu, & non ab aliqua forma substantiali, quod est imposſibile, cū materia non habeat esse nisi a sua forma substantiali. si vero non distinguunt nisi in potentia, frustra ponūtur in materia, quia in materia nuda est potentia ad distinctionem partium, quam acquirit introducta forma, quod est totum compositum ex diuersis partibus. Ad hoc respondeo pro Auerroe, ꝙ materiam habere distinctas partes actu præter formam, dupliciter potest intelligi, uel actu actuali, uel actu potentiali. primo modo, non est distinctio nisi ab aliquo actu formali, secundo modo potest distinctio fieri super materiam ab aliquo actu potentiali, & hoc dupliciter, uel actu potentiali substantialiter dicti, & sic non est distincta prima materia in partes, uel actu potentiali accidentali seu conditionali, &

huiusmodi meteria prima potest distingui in suas partes actu præter formam, per dimensiones interminatas, scilicet potentiales. omitto alias rationes quas soluimus publico certamine in æde Diuæ Mariæ. Itaque ne diutius moremur super istis, deueniamus ad expositionem textus, [& quando inuenit substantiales formas diuidi secundum diuisionem subiecti,] idest quando Aristoteles inuenit substantiales formas, idest formas extractas de potentia materiæ, diuidi secundum diuisionem subiecti (inuenit enim quod formæ quę extrahuntur de potentia materiæ dimensionantur in diuersis partib. materiæ,) [sciuit, quòd primum eorum quæ existunt in hoc subiecto sunt tres dimensiones, quæ sunt corpus,] idest sciuit hoc subiectum habere tres dimensiones, scilicet latitudinem, longitudinem, & profunditatem, quę sunt corpus. Corpus autem dupliciter accipitur, vno modo vt subiectum dimensionum, & sic est in prædicamento substantiæ; alio modo accipitur corpus pro tribus dimensionibus quãtitatis, quomodo accipitur in præsenti textu.

Et cum inuenit in eis dimensionibus communicari formas omnes, &c. tex.16.

Ponit Commentator duplicem modum dimensionum differentium ad inuicem ratione & consequentia, non autem subiecto. quibus modis positis obiectionem quandam remouere intendit. postquã enim dimensiones sunt accidentia, necesse est, quòd sint posteriores substantia, ut dicit Aristoteles 7. Metaphy. & quòd subiectum earum sit tantum in actu, non in potentia. Ideo, vt hec remouere valeat, ponit duplicem modum dimensionũ: quædam enim dicuntur terminatæ, & quędã interminatæ. dimen- Com. tex. co. 4.

sionum autem terminatarum subiectum est aliquid per formam, forma enim est causa terminationis &
Cõ.67. continentiæ 3. Physicorum & 1. de Anima, & sic sub
Cõ.90. iectum earum est ens in actu: huiusmodi enim accidentia consequuntur formas, & sunt posteriora ipsis. ut autem dimensiones sunt accidentia interminata, subiectum earum est ens in potẽtia, & sunt in materia primitus, suntque priores formis substan-
Cõ.63. tialibus, ut dicit Commentator 1. Physic. dicuntur autem istæ dimensiones interminatæ, quia infinitas seu interminatio à materia causatur, sicut fini
Cõ.60. tas & terminatio à forma, ut dicit Commentator 3. Physicorum. v.g. ut hoc, secundum quòd sit quantũ in hac debita terminatione, forma est causa illius terminationis potius, quàm materia, ut puta cadaueris dimensiones cõsequentes materiam respectu prioris formæ sunt interminatæ, terminantur autẽ per formam propriam eius, & posteriorem prima: unde dimensiones illę prout sunt interminatæ sunt æternæ in materia, consequuntur enim potentiam eius; ut autem sunt terminatæ per aduentum formarum, sunt nouæ & genitæ, subiectumque earum ante formam est materia: non est igitur impossibile subiectum accidentium præcedentium formas substantiales in materia esse ens in potentia: tamen post formam quarum subiectum est ens in actu, impossibile est.

Et animaduertendum est, quòd forma substantialis non est terminus dimensionum, vt sunt dimensiones, quia dimensiones secundum se considerataæ sunt alterius generis, ea autem quæ terminantur, in propria specie terminantur: sed forma est alterius generis, & alterius speciei: propterea non

possunt

possunt dimensiones terminari ab ea, nisi tantum secundum quòd dimensiones reducuntur ad materiam, vt ad aliquid substantiale. His habitis accedamus ad expositionem textus, [& cum inuenit in eis dimensionibus communicari formas omnes,] idest cum inuenit Aristoteles in dimensionibus cõmunicari formas, idest quòd quælibet habet terminatam quantitatem. Nota autem quòd dimensiones non solum sunt positę in materia, propter diuersitatem formarum recipientium in ea, sed etiam propter quantitatem formarum, quia licet ex doctrina Aristotelis, & Auerrois, hoc quantum sit in tali termino per formam; vt tamen forma sit in hac quãtitatę, scilicet, quanta, hoc est a dimensionibus præcedentibus eam. Sequitur [sciuit dimensiones terminatas vltimo actu non posse esse, nisi postquam forma substantialis est in eo,] idest sciuit Aristoteles, quod illæ dimensiones in materia sunt interminatæ, & in potentia in ea, nõ posse terminari vltimo actu, nisi post formam substantialem, quemadmodum enim ante formam erant interminatæ, ita post formæ introductioné terminantur. & animaduerte, quòd illæ dimensiones ante aduentum formæ, erant simplices dimensiones, atque nudæ, post autẽ introductioné eius induuntur forma corporali simpliciter, vt dicit Commentator 4. Physicorum. Sequitur, [sicut est dispositio de alijs accidentibus in actu,] quia passiones & accidentia sunt interminata, ex 8. Metaphy. & terminata per formam. Cõ. 15.

Inuenit etiam quòd subiectum omniũ accidentiũ &c. tex. 20.

Continuat Commentator aliam rationem often dendo subiectum accidentium esse vere ens in actu. omnium enim accidentium subiecta sunt indiui- Com.

dua, scilicet composita: composita autẽ omnia sunt constituta ex formis, & subiecto, quod est materia prima: ergo subiectum omnium accidentiũ est ens in actu. Maiorem autem huius rationis in sequenti textu probat, ibi scilicet (& accepit etiam &c.) Sed nunc accedamus ad intentum Auctoris [inuenit, quòd subiecta omnium accidentium sunt indiuidua substantiæ, quæ sunt in actu] ex his manifestis verbis colligitur vnum notabile in schola Auerrois, quòd intellectus noster non sit subiectum suscipiẽs accidentia realia: aliter enim compositus fuisset, cũ ipse sit forma simplex. hoc etiam constat apud Aristotelem, qui inuenit subiecta omnium accidentiũ realium esse indiuidua, scilicet composita ex materia & forma. Amplius notandum est, quòd subiectum compositum dupliciter potest considerari, vno modo vt compositum ex eisdem generibus, vt ex materia & forma substantiali, alio modo vt ex diuersis generibus compositum, vt compositum ex substantia, & accidente. ad hoc autem quæri potest, vtrum hoc compositum secũdo modo dictum cõtingat esse subiectum omnium accidentium, vel nõ? Respondeo, vt mihi videtur, saluo meliori iudicio, cõpositũ ex substantia & accidente non posse esse subiectum omnium accidentium: aliter enim possibile esset idem prædicari de se ipso, quod est valde absurdum: ergo subiectum omnium accidẽtium erit compositum ex materia & forma substantiali. Sequitur Commentator. [de quibus declaratum fuit ab eo esse composita ex formis, & subiecto, quod est in potentia,] idest de quib. declaratum fuit ab Aristotele, indiuidua ista, scilicet, composita esse ex formis substantialib. & subiecto quod est in potentia.

Et

Et accepit etiam signum ex hoc &c. tex. 21.

Probat Commentator maiorem propositionem Com. præcedentis argumenti, quæ erat talis. subiectum omnium accidentium est compositum, cuius propositionis affert demonstrationem ex mente Philosophi a signo, illud enim subiectum, quod suscipit dimensiones terminatas recipit accidentia contingentia: accidentia autem contingentia sunt, quæ quandoque accidunt subiecto, quandoque non. modo, illud subiectum, cui quandoque aduenit vnũ accidens, quandoque non, non potest esse simplex, recipere enim ista accidentia contingentia est pati. sed quod est simplex actus, nõ potest pati: pati enim contrarium est actui: ergo subiectum dimensionum terminatarum est compositũ. & sic denique dimensiones terminatæ sequuntur formam compositi. Notandum est, quòd aliud est esse subiectum accidentium necessariorum, & aliud esse subiectum accidentium contingentium; & aliud esse causam accidentium necessariorum, & causam accidentium contingentium. primò modo materia est subiectum accidentium necessariorum, vt visum fuit superius, magisque videbimus, infra: secundo autem modo materia non est subiectum accidentium contingentiũ. accidentia enim huiusmodi sunt in materia post actum eius. tertio autem modo materia non est causa accidentium necessariorum, necessaria enim nõ requirunt causam possibilem apud Philosophum. quarto autem modo materia est causa accidentium contingentium; omnium enim contingenter accidentium materia erit causa, dicit Aristoteles 6. Metaphys. ergo subiectum accidentium contingentiũ est compositum, & non forma: forma enim est quã tex. c6. 5.

res

res necessario est. Modo accedamus ad textum, [& accepit signum ex hoc, quod subiectum recipit accidentia contingentia in eo, quod non est simplex] id est subiectum dimensionum terminatarum demonstrauit ex hoc signo Aristoteles esse compositum, quia subiectum dimensionum terminatarum recipit accidentia contingentia: sed illud quod est receptiuum, non est simplex actus, quia recipere est pati, pati autem contrarium est actui. ergo. Dimensiones autem terminatę sunt accidentia contingentia. illud enim accidens, quod primo est interminatum, deinde fit terminatum in aduentu formæ substantialis, necesse est, quòd sit contingens. Sequitur Cõmentator [quoniam si esset simplex actu non posset recipere accidentia contingentia. pati enim est contrarium ipsi actui] idest si illud subiectum accidentium contingentium esset simplex non posset ea recipere, quia recipere est pati, actus autem & pati sunt contraria, ergo. Animaduertendum est, quòd actus non est vere oppositus passioni, sed potentiæ, vt dicit ipsemet Auctor 1. de Anima, veruntamen actus est oppositus illi, quod est pati, quia recipere est pati, nihil autem recipit, nisi illud quod est in potentia, vt dicit Auctor Destr. Destr. & 5. Physic.

Com.6 Disp.7. fol. 3. dubii. Cõ.10. tex.22. Com.

Et quia inuenit omnes formas communicari &c.

Aggreditur ostendere cur dimensiones interminatæ sint inseparabiles a subiecto & hoc nulla alia de causa nititur manifestare, nisi ad demonstrandũ, quòd ista accidentia non sunt contingentia, quemadmodum dimensiones terminatæ: sed tantum necessaria, æternaque in subiecto. Cuius quidem rei, hæc est ratio. quia omnes formæ communicant in dimensionibus interminatis, quia habet manifestam

quanti-

quantitatem, & magnitudinem in materia: ideo si materia denudaretur à suis dimensionibus, tunc dimensiones quas habent formæ in materia fierent ex non dimensionibus, & corpus ex non corpore, & sic magnitudo ex non magnitudine, quod repugnat Philosopho.6.Physicorum & 1. de Generat. & Corrupt. Ad hanc autem rationem Commentatoris respondit Diuus Thomas, scilicet, quòd nõ valet, nec demonstrationem constituit, si dimensiones interminatæ æternaliter nõ reperirentur in materia, omnes dimensiones cuiuslibet corporis fierent ex non dimensionibus. quia posibile est (vt ipse ait) dimensiones & corpus fieri ex non dimensionibus in actu, & ex dimensionibus in potentia. Hanc autem respõsionem Diui Thomæ nihil valere, mihi constat. sequeretur enim quòd ex doctrina Philosophi accidẽtia possent generari ex ente in potentia, & ex nõ ente in actu, quod proprium est formarum substantialium: accidentia enim quæ fiunt, requirunt subiectum in actu; quod ex differentia transmutationũ naturalium facile intellectu percipi potest: ergo dimensiones non fiunt de potẽtia materiæ, quod erat intentum Beati Thomæ. Amplius, illud quod nõ est innatum esse in subiecto, non potest esse de potentia subiecti, illud enim quod est de potentia subiecti perficit subiectum. hoc est manifestum, sed illud quod non est innatum esse in subiecto, non perficit subiectum apud Philosophum 2. de Anima, & sic non contingit esse de potentia subiecti. igitur corpora nõ possunt fieri de potentia materiæ, ipsa enim non perficiunt subiectum, ut dicit Aristoteles in eodem loco. Amplius, si corpus fieret ex corpore in potentia, tunc corpus simpliciter generaretur; & si simpli-

tex. co. 23.
tex. co. 64.
tex. cõ. 26.

simpliciter corpus generaretur, erit generatio eius ex priuatione,& non post priuationem. illud enim quod non est ens simpliciter,non generatur post nõ ens: ergo valet deductio Auerrois, quòd si materia denudaretur a suis dimensionibus, tunc corpus fieret ex non corpore, & dimensiones ex non dimensionibus, quod sequitur demonstrando,cum ait.

tex.23. Com. *Et tunc formæ corporales essent contrariæ &c.*

Quoniã si formæ corporales essent eductæ de potentia materiæ, quemadmodum educuntur formæ substantiales,tunc sequeretur, quòd istæ formæ corporales essent ad inuicem contrariæ corrumpentes, & succedẽtes sibi in subiecto. sed hoc est falsum per Aristotelem in prędicamentis. nihil enim quantitati est contrarium, ut quantitati absolute & simpliciter sumptæ: nec etiam quantitati alia quantitas succedere potest.quantitas enim caret omni actione,vt

C6.84. dicit Auctor 4. Physicor. formas autem substantiales in materia esse contrarias,natura,& ratione constat: quoniam si esset forma in materia sine contrario, tunc natura otiose ageret: natura enim dedit materiæ potentiam,mediante qua sit innata esse sub

Vide Auer.1. cęli cõ. 20. in fine. multis formis succesiue: in materia enim non est potentia,nisi ob separationem eius a forma, unde si formæ variæ atque diuersę non succederent in materia,potentia eius esset otiosa,& superflua. sed corpus atque formæ corporales remanent sub vtroque contrariorum,vt patet in mortuis atque viuis. ergo corpus non est eductum de potẽtia materiæ, nec per consequens formæ corporales. Modo deueniamus ad expositionem textus, [& tunc formæ essent contrariæ, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus,]idest si istæ for-

mæ

mæ corporales essent eductæ de potentia materiæ; quemadmodum educuntur formæ substantiales; tunc sequeretur quod istæ formę essent contrariæ, & succedentes in eodem subiecto; & una corrumperetur,& alia generaretur.at est impossibile,quòd quantitati in eodem subiecto alia quantitas denuo succedere possit.

Et hoc totum conuenit sensui &c. tex. 24

Manifestat hæc omnia exemplo Commentator, dicens.& hoc totum,quod dictum est patet exemplo naturali.quando enim aqua transmutatur in formam aeris,assequitur per calefactionem tantam raritatem,ita quòd forma eius non sit possibilis sub tanta raritate manere. unde illud subiectum necesse est denudari à forma aquę, & indui forma aeris; nõ quod illę dimẽsiones aeris introducãtur de nouo in subiecto aquæ, sed tantum illæ dimensiones aquæ augentur. i. dilatantur rarefaciendo per caliditatem aeris.cum igitur peruenerit ad tantam raritatem,introducitur in illis dimensionibus subiecti aquæ forma aeris. itaque illæ dimẽsiones sunt dimensiones aeris in quantum sequuntur formam aeris, non in quantum sunt ante formam aeris;quę quidem dimensiones tã aquæ,quam dimensio aeris sunt eædem, & inseparabiles à subiecto. ergo illæ dimensiones aquæ, & illæ dimensiones aeris non sunt succedentes in subiecto, nisi in quantum sequuntur formam subiecti. idem etiam potest manifestari de forma aquę,quando frigiditas condensat aerem. Com.

Dimensiones igitur simpliciter &c. tex. 25.

Ponit aliud exemplum ad ostẽdendum,quomodo dimensiones interminatę sint inseparabiles à Com.

F materia

materia. ideo dicit [dimensiones igitur simpliciter quę appellantur corpus simpliciter.] Ex istis ver-
Cō.15. bis insurgit quædam contradictio in dictis Auctoris. ipse enim vult 4. Physic. quòd dimensiones non sunt corpus, nisi in aduentu formæ, hic autem dimensiones interminatas corpus simpliciter appellat. Soluitur. corpus potest capi dupliciter, vno modo, vt corpus in potentia; altero modo, vt corpus in actu. corpus autem in potentia simpliciter dicuntur trinæ dimensiones interminatæ; & corpus simpliciter in actu per formam tres dimensiones terminatæ. vnde trinas dimensiones interminatas respectu secundi modi non esse corpus simpliciter constat: ipsę enim sunt corpus in potentia; illæ autem in actu, sed tantum respectu primi modi, quo Commentator in hoc pręsenti textu intelligere uidetur; secundo autem modo. 4. Physicorum, ibi enim uult dimensiones interminatas non esse corpus simpliciter in actu, & sic non est contradictio in dictis eius, quando ait [dimensiones igitur simpliciter, quę appellantur corpus simpliciter,] idest dimensiones igitur interminatæ, quæ reperiuntur in materia, necessario appellantur corpus simpliciter. ly. enim (simpliciter) hic accipitur pro necessario, sicut accepit Aristoteles in 2. Physic. ponendo
tex. cō. 59. conuenientiam inter casum, & fortunam. Sequitur [non denudantur a prima materia,] nam ea quæ sunt in aliquo subiecto necessario, vt passiones propriæ non denudantur a proprio subiecto. Subdit [sicut nec alia accidentia communia omnibus corporibus contrariis, aut duabus, aut pluribus,] idest istæ dimensiones interminatę communes omnibus corporibus non denudantur a materia, vt ab corū

proprio

proprio subiecto, sicut nec alia accidentia communia omnibus corporibus contrariis, aut duobus eorum, vt aquæ & ignis, aut pluribus; vt sunt aquæ ignis aeris, & cœli, de quo primo hoc accidens dicitur, scilicet diaphaneitas, vt habetur in 2. de Anima, & ideo sicut, si ex igne generaretur aer, & aqua; illud accidens commune eis, quod est diaphaneitas non corrumperetur in corruptione formę proprię; nec per oppositum generaretur; sed quoquo modo intenderetur atque remitteretur tantum secundũ magis & minus in ambobus; maior enim est diaphaneitas in igne, quàm in aqua & aere. ita istæ dimensiones interminatæ, quæ in materia prima reperiuntur secundum raritatem, & densitatem corporum remitti atque intendi videntur. vnde hoc exemplum Commentatoris valet in duobus. primo quemadmodum diaphaneitas est accidens inseparabile a suis subiectis, ita istę dimensiones interminatæ sunt accidentia inseparabilia a subiecto eorum, vt a prima materia. Secundo, sicut hoc accidens remittitur, atque intenditur secundum raritatem, atque densitatẽ corporum; ita istæ dimensiones intenduntur, atque remittuntur secundum raritatem, & densitatem corporum, vt visum fuit in pręcedenti textu. tex. co. 68.

Et, quia illa forma, scilicet, non dimensionis terminatæ &c. tex. 26.

Postquam Commentator ostendit naturam materię secundum se, & in quantum se habet in ordine ad formas; nunc ab hoc pręsenti textu incipit perscrutari de natura formarum recipientium in materia, [& quia ista forma, scilicet, dimensionis non terminatę existit in prima materia primitus,] Com.

ideſt, & quia iſta forma, ſcilicet corporeitas (vt aliqui) primitus exiſtit in materia primitate naturę & originis, non tamen perfectionis, & ſuccedit ſibi in ea, forma ſubſtantialis tantum vna, cum impoſsibile ſit hoc ſubiectum recipere duas in eadem portione materiæ exiſtentes (quælibet enim forma habet proprios terminos & diſtinctas naturas) niſi vna corrumpatur, & alia generetur, quia materiã denudari a forma, & formam denudari a materia omnino impoſsibile eſt, aliter enim aliquid eſſet in actu, & non in actu; propter id natura tribuit dimenſiones materiæ. diſtinctæ enim formæ ſunt innatæ reperiri in ea, tamen non in eadem portione materiæ. & quia impoſsibile eſt formam in ſubiecto fieri, ita quod ipſamet ſui ipſius ſit cauſa (aliter enim aliquid eſſet, & non eſſet) niſi ſit agens extrahens illam de potentia ad actum; propter id neceſſe eſt has formas eſſe contrarias. generans enim nõ poteſt generare vnam formam in materia, niſi corrumpat prius exiſtentem in ea: & ſubiectum illud tunc recipit formam ſimilem agenti. innatum eſt enim recipere æque om̃nia contraria. [& quia illa forma, ſcilicet, dimenſionis non terminatæ exiſtit in prima materia primitus.] Animaduerte Auerroim non intellexiſſe hic formam dimenſionis formam corporeitatis, ut aliqui imaginantur, ſed formam ſubſtantialem perficientem materiam, vt proprium ſubiectum. & hoc patet, quia forma dimenſionis interminatæ eſt forma illa, quæ terminat dimenſionem interminatam: ſi autem forma dimenſionis interminatæ fuiſſet hæc forma corporeitatis, tunc dimenſio interminata eſſet corporeitas. ergo illa forma, quæ terminat dimenſionem intermina-

tam

tam esset forma corporeitatis, & sic illa forma vltima, quæ perficit materiam, non fuisset terminus dimensionum interminatarum, quod totum est falsum: forma enim vltima substantialis materiæ terminat dimensiones materiæ, secundum quod terminat potentiam materiæ. Amplius dimensiones interminatas omnibus manifestum est non posse appellari corporeitates. sicut enim corpus non est uere corpus habens unam dimensionem, ita corporeitas abstracta à corpore non potest esse uere una dimensio. ergo dimensiones nõ sunt corporeitates. Vlterius, si intellexisset hic Auerroes per formã dimensionis interminatæ formam corporeitatis, præter illam formam substantialem, quæ primitus perficit materiam: tunc ista forma corporeitatis primitus existeret in materia. sed hoc est falsum. illud.n. per quod materia primo existit, primitus existit in materia: sed per formã substantialẽ materia existit primo: ergo primitus forma substantialis dans esse materię existit in materia. propter id igitur bene dicit in p̃senti textu Cõmentator [& q̨a illa forma.s. dimẽsionis nõ terminatæ, existit in prima materia primitus].i. illa forma ultima quæ terminat dimẽsiones interminatas existit in prima materia primitus. Sequitur [& succedit sibi in ea, cũ impossibile sit hoc subiectum recipere duas earũ in eadẽ parte existentes terminatæ quantitatis] Ex istis uerbis luce clarius patet Commentatorem superius non intellexisse formam dimensionis interminatæ formã corporeitatis. nulla enim forma uere succedit in materia pręter formam substantialem primitus perficientem materiam, & hoc quia ipsa successiue generatur, & corrumpitur in ea, illa autem forma cor

poreitatis

porietatis quam intendunt ipsi, nec succedit in materia, nec denique ab ea denudatur, ut dixit Auerroes supra. caueat igitur eorũ fatua imaginatio. Et nota, quòd succedere aliquid alicui, dupliciter potest intelligi: uel quando duo corpora succedunt in loco, quæ quidem successio appellatur ab Auer. & Arist. 3. Physicorum successio translationis: uel quando vna res generatur, & altera corrumpitur; & huiusmodi successionis nomen dicitur transmutatio formarum in materia. quam quidem successionem in istis uerbis Auerroes intelligere videtur, cum ait [& succedit sibi in ea &c.] Et cur succedit? Respondet Commentator, quia impossibile est hoc subiectum recipere duas formas habentes proprios terminos, & distinctos in eadem parte existẽtes terminatæ quantitatis. Subdit [ideo impossibile est a subiecto denudare formam, vel subiectum denudari a forma nisi per formę destructionem] idest ideo istæ formæ dimensionum generando, & corrumpẽdo, succedunt adinuicem in subiecto: quia impossibile est formam denudare a subiecto. illud enim quod habet esse in materia, non potest denudari a materia, tum quia actus inhærentes impossibile est non esse inhærentes in eo cuius sunt; tum quia formę naturaliter perfectius habent esse in materia, quàm separatæ ab ea; tum etiam quia impossibile est infinitum esse in actu: materia enim absque forma est infinita. Sequitur [nisi per formæ destructionem,] idest subiectum non potest denudari a forma, nisi illa forma prius destruatur, hoc est, quod
Cõ.17. dicit ipsemet Commentator 4. & 5. Physicorum,
Com.5 formæ separatio a materia est eius corruptio & est vnum de positis à naturali. Sequitur [neque etiam

est

est posſibile ipſum fieri in ſubiecto niſi per agens extrahens illam de potentia ad actum] nihil enim poteſt ſe ipſum extrahere de potentia ad actum . ali ter enim poſſibile eſſet aliquid eſſe & non eſſe. Subdit [vnde neceſſe eſt has formas eſſe cõtrarias adeo quòd altera corrumpat ſuum contrarium,] ideſt ideo neceſſe eſt has formas ſubſtantiales eſſe contrarias, altera enim corrumpit alteram cui ſuccedit, [& ſubiectum recipit formam ſimilem,] ideſt & propter id neceſſe eſt, quòd hoc ſubiectum, quod eſt materia prima, recipiat formam ſimilem agenti, quia quælibet forma in materia habet proprium agens: & quemadmodum formæ adinuicem ſunt contrariæ, ita etiam ipſa agentia formarum ſunt contraria. ideo quodlibet producit formam ſibi ſimilem in materia, tanquam in ſubiecto, quod eſt in potentia ad omnes formas ſuſcipiendas.

Vnde forma elementorum ſunt contraria &c. tex.27.

Continuat Commentator, quòd in præcedenti textu dixerat, quòd ea quæ corrumpuntur ad inuicem, quemadmodum formæ ſubſtantiales in materia, ſunt contraria. ideo formæ elementorum corrumpunt ſe adinuicem, quia ſunt contrariæ. Et animaduerte iuxta intellectum Auerrois non eſſe impoſſibile (vt mihi videtur) formas elementorũ contrariari, tam ſecundum ſubſtantiam, quàm ſecundum qualitates earum. non eſt enim maior ratio formarum ſubſtantialium ſuſcipere magis, & minus, quàm contrariari adinuicem: ſed formæ elementorum ſuſcipiunt magis & minus per Commentatorem 3. cœli contra Auicennã. ergo. Ideo, quando dicit Auerroes in præſenti textu, quòd formæ elementorum ſunt contrariæ, debes intelligere, quòd

Com.

Cõ.67

quòd non solum sunt contrarię secundum qualitates eorum, uerum etiam secundum substantiam earum imperfectam. Sequitur [& ideo passiua dicuntur quodammodo esse contraria, & quodammodo esse similia,] idest contraria in principio, & similia in fine, quod Aristoteles probauit in 1. de Gener. & Corrupt. & in secundo de anima cap. de nutrimento & virtute nutritiua.

tex.28. *Vnde si aliqua corpora simplicia sunt &c.*

Com. Postquam Commentator dixerat, quod formæ quę fiunt in materia, sint institutæ natura esse contrariæ, adeo quòd altera corrumpat suum contrarium propter generationem rerum: Nunc in præsenti textu aggreditur ostendere, quòd si aliquæ formæ carerent contrariis, non essent generabiles, nec corruptibiles; nec haberent subiectum circa quod fierent. & hoc nulla alia de causa nititur ostendere, nisi ad robur superiorum, & notitiam formæ corporum cœlestium. [vnde si aliqua corpora simplicia sunt quorum forma &c.] idest si aliqua corpora simplicia (qualia sunt corpora cœlestia) sunt quorum formæ carent contrariis, illæ formæ, nec essent generabiles, nec corruptibiles, quod enim per se & primo generatur, per se & primo contrariatur, quia generatio est inter primo contraria, qui sunt termini contradictorij, & primo contrarij: sed formæ primo & per se contrariantur, vt dicit Aristoteles 1. Physicorum. ergo formæ carentes contrarietate, non possunt generari. merito igitur formę corporum cœlestium sunt ingenerabiles, quia carent omnino contrarietate priuationis, & contrarietate formarum, & subiecto communi receptiuo formarum contrariarum, quod est materia prima.

tex. c6. 68.

Declaratum

Declaratum est igitur, quòd causa corruptionis entium &c. tex.29.

Concludit Commẽtator omnia quæ dixerat de caufis generationis & corruptionis entium in fupe rioribus [declaratum eſt igitur,quod cauſa corruptionis entium,& factionis eorum eſt contrarietas exiſtens in ſuis formis,] ideſt declaratum eſt igitur in pręcedentibus,quòd cauſa corruptionis entium, & factionis, ideſt generationis eorum eſt contrarie tas,quia actiua & paſſiua ſunt contraria exiſtentia in ſuis formis. [Et commune ſubiectum,quod nullam habet formam propriam,] ideſt declaratumque eſt,quòd etiam commune ſubiectum, quod eſt materia prima,nullam formam eſſentialiter habẽs, ſit cauſa generationis & corruptionis entium . hoc idem dicit ipſemet Commentator primo de Generat. & corrupt.cauſa receptionis eſt genus commune eis,& cauſa actionis eſt cõtrarietas.omnia enim quæ agunt & patiuntur ad inuicem ſunt contraria, & cauſa eorum actionis,& paſſionis eſt contrarietas.quæ quidem omnia recipiuntur in aliquo genere communi eis.omnia enim quæ fiunt neceſſe eſt circa aliquod fieri,& quod nihil ſit actu eorum,quę circa ipſum fiunt.[Sed eſt potentia recipiens naturam ſecundum formas diuerſas in ſpecie,& numerum ſecundum formas diuerſas in numero, & quæ ſit ſecundum magis & minus] ideſt hoc ſubiectum commune,quod nullam habet formam propriam, eſt tantum potentia recipiens naturam formarũ diuerſarum in ſpecie,& numero,& quę ſunt ſecundũ magis & minus perfectæ,ut ſunt mixtorum & ſimplicium formæ. Com. Cõ.30.

Et cauſa huius totius eſt &c. tex.30.

Com. Asſignat rationem, ſcilicet quo medio materia prima non remaneat otioſa, atque uana ad ſuſcipiē dās multas formas ſpecie diſtinctas ſimul, & ſucceſſiue, licet eius prima ratio ſit multa eſſe in potentia. Ad notitiam cuius rei notanda ſunt primo aliqua quæ clarius nobis patefacient ſenſum uerborum Commentatoris in hoc textu, quòd inter antiquos Philoſophos qui pertractarunt de unitate materiæ primæ, opinio erat Anaxagoræ quòd omnes formæ & ſpecie diſtinctæ continebantur in aliquo ſubiecto primo, a quo in quodam tempore terminato ſecernebantur ab intelligentia Diuina, tam formæ elementorum, quàm mixtorum, & aliæ contentę in ipſo. & licet tam formæ elementorum, quàm ipſa elementa diſtinguerētur poſt ſegregationem ad inuicem loco & ſpecie, ut elementum ignis ab elemēto aquæ: tamen habebant unum ſubiectum in quo (ſecundum ipſum) primo ſub ratione confuſi continebantur, & ſub ratione diſtincti diſtinguebantur, tam loco, quam ſpecie, licet hęc opinio Anaxagoræ eſſet de unitate materiæ primæ in qua generationes rerum continebantur, tamen quod ipſe ſub uerbis obſcuris, & ęnigmatis intēdere uoluit, Ariſtoteles poſt eum uerbis clarioribus manifeſtauit, hoc opus naturæ, quòmodo unum ſubiectum omniū generabilium diſtinctorum loco ad inuicem & ſubiecto poſſibile ſit eſſe. ad cuius rei declarationē poſuit duplex eſſe materiæ primæ, unum quod habet extra animam, alterum quod habet in anima. illud quod habet in anima, erat imperfectius, quam illud quod habet extra animam, modo illud quod ponebat Anaxagoras ſubiectum eſſe unum, & in quantum continebantur omnes formæ confuſæ &

distinctæ in eo, Aristoteles posuit hoc subiectum vnum esse inquantum erat de se priuatum omni forma, non secundum esse extra animam (non potest enim priuari omni forma) sed secundum esse, quod habet in anima, formæ enim eius non sunt de essentia subiecti. vnde hoc priuatum, vel priuatio formarum, est & erat vnum numero cum illo subiecto separato ab omni forma secundum esse intellectuale. & quemadmodum illud subiectũ Anaxagoræ erat vnum numero, & inquantum in eo omnes formæ continebantur, & sub ratione distincta & confusa; ita hoc subiectum Aristotelis est vnum numero in quantum omnes formæ continentur in eo sub ratione potentiæ, quod apud Anaxagoram erat sub ratione confusi. Sed vnde hoc subiectum secundum Aristotelem non est vnum numero sub istis formis extractis de potentia subiecti? Dico, quia ex connexione formæ cum materia causatur compositum, vt ex duobus principiis, quod est subiectum, & forma. propter id in quolibet composito necesse est esse materiam, & formam: sed illud compositum, quod est distinctum loco, & specie ab altero composito, non potest habere illam portionem materiæ, quę est in vno composito sub propria forma. quælibet enim forma in composito associatur materię primæ secundum quòd forma habet esse in actu. & quemadmodum forma vnius indiuidui habens esse extra animam, non potest esse una numero alterius indiuidui; ita materiam primam contentam sub hac forma huius compositi non cõtigit esse vnam numero cum materia. vel cum portione materię alterius compositi. & licet hæc materia prima esset in compositis distinctis sub formis

propriis, tamen rationem nesciebat afferre Anaxagoras quomodo formarum distinctarum loco, specie, & composito, posset esse vnum subiectum commune. v. g. formæ ignis, & formæ aquę, quæ distinctæ sunt adinuicem loco, specie, & composito. illud enim quod diximus in superioribus iuxta intellectum Philosophi, quòd ista materia distinguebatur numero sub propriis formis, non erat satis commodum ad ostendendum vnum subiectum commune esse sub formis distinctis, ac contrariis. aliquis enim dubitare posset vnde nam istę formæ distinctæ loco, specie, & composito, quæ erant primo in potentia materiæ primę distinguantur in ipsa materia, loco, & composito? materia enim prima (sub prima potentia considerando eam) non mutat primam illam communitatem subiecti, quam habet sub omnibus formis simul. communitas enim eius est de propria essentia eius. Ad differentiam cuius rei post Aristotelem Auerrois posuit quædam accidentia in materia iuxta principia Philosophi, quorum situ omnes formæ naturales in materia, & omnia composita distinguebãtur loco ac distantia materiali, quæ quidem accidentia tres dimensiones vocauit, vt ramos quosdam fontis, quibus materia prima dilatabatur per omnes formas naturales. ad notitiam quorum accidentium agnouit, tam formas contrarias, quàm similes & numero, & specie simul posse situari in ea, scilicet in materia. nec huiusmodi subiectũ distinguitur numero sub formis, sed vnum numero esse sub omnibus formis distinctis planè constat. Quid autem est, quod dicitur ex mente Philosophi vnum subiectum commune distinctum esse numero sub formis distinctis, vt superius

perius recitauimus? Dico, quòd vnum subiectum commune potest distingui numero sub formis diuersis, & non distingui respectu diuersorum, in quantum illud subiectum non contigit habere totale esse ab vna forma. aliter enim vna forma potuisset habere totam materiam, & sic materia nullam aliam posset recipere, nec ad generationem aliarũ concurreret, vt colligitur ex mente Philosophi in libro de cœlo, quando arguit contra antiquos Philosophos existimantes plures esse mundos. igitur considerando subiectum in quantum non habet esse totale ab vna forma, nisi a distinctis formis indistinctis partibus materia, vnum subiectum commune potest distingui numero sub formis diuersis, considerando autem hoc subiectum in quantum habet quædam accidentia interminata, quibus formæ in eo distinguuntur, nihil repugnat ei esse vnum numero sub omnibus formis distinctis ac similibus. His igitur habitis accedamus nunc ad expositionẽ textus. [Et causa huius totius quod hoc subiectum recipit primitus dimensiones interminatas, & quia est multum in potentia.] Affert rationem Commẽtator, quòd materia possit recipere omnes formas, tam distinctas numero, quàm specie simul; tũ quia ipsa indifferenter se habet in potẽtia ad omnes formas suscipiendas; tum quia multas formas reperiri in materia distinctas contrariasque, ut sunt formæ elementares, inspicimus. nec huius causam aliam est posibile assignare, nisi dimensiones interminatas, quæ primitus recipiũtur in hoc subiecto: & quia hoc subiectum est multum in potentia, idest ad suscipiendas formas multipliciter per has dimensiones. ideo probat Commentator hoc per impossibi-

impossibile, dicens [quoniam si non haberet dimensionem nō reciperet simul formas diuersas numero, neque formas diuersas specie, sed in eodem tempore non inueniretur, nisi vna forma,] idest si materia prima non habuisset dimensiones intermi natas, quibus diuiditur in multas formas, non posset recipere eas simul, vt diuersas specie & numero, ipsa enim est multa in potentia ad suscipiēdas ęquę omnes formas, sed formæ contrariæ non sunt possibiles in vno subiecto simul situari, nisi illud sit distinctum in diuersis partibus per dimensiones. formę enim sunt indiuisibiles secundum se, & diuisibiles secundum quòd sunt in materia. ergo dimensiones necesse est esse in materia, adeo vt posit suscipere simul diuersas formas specie & numero. nisi enim dimensiones essent in materia, tunc materia non esset innata habere, nisi tantum vnam formam, & sic omnia fuissent unum, quod erat opinio Parmenidis. Sequitur Commentator, [& cum hoc quòd eius materia est vna numero si non esset multa potentia non denudaretur ab illa vna forma quam reciperet,] idest si materia non habuisset dimensiones. cum sit vna numero priuatiue, nō multiplicaretur sub esse multarum formarum, & sic denique materia non esset, uel multiplicabilis, uel diuisibilis sub multas formas; nec potuisset habere nisi unam formam, a qua nulla hactenus denudaretur. remaneret enim, vt quid, & in actu, & in potentia simul, quod est impossibile. quibus denique positis terminis, nec generatio rerum, nec corruptio entium esset. Subdit, [& esset forma in substantia illius subiecti & illud subiectū esset impossibile, vt denudaretur à sua forma omnino, aut cor-

rumperetur

rumperetur illa forma & alia generaretur,] ideſt & ſi fuiſſet vna forma ſubſtantialis in materia, tunc forma illa eſſet de eſſentia materiæ, quæ quidem materia non poſſet omnino denudari a forma illa. ſi enim denudaretur, corrumperetur, & alia generaretur; corruptio enim vnius eſt generatio alterius.

Et quia iſtud ſubiectum non recipit &c. tex. 31.

Concludit quod dixerat, inferendo aliqua ex dictis ſuis, [& quia illud ſubiectum nõ recipit multas formas ſimul uel ſucceſsiue.] Animaduertendũ eſt hic primo, quod aliqui textus Auerrois reperiuntur dicentes non ſolum ſimul, uerum etiam ſucceſſiue, aliqui autem tantum ſimul. Sed quid dicẽdũ? Quidam dicunt, quod ambæ iſtæ particulæ (ſimul, & ſucceſsiue) hic ſaluari poſſunt. ſimul, quia formæ contrariæ non ſunt innatæ recipi, niſi illud ſubiectum ſit diuiſibile in multas partes per tres dimenſiones. & ſucceſsiue, quia ea quæ ſucceſsiue accidũt, accidũnt per diuiſibilia: ſed hoc mihi nõ ſatisfacit. ſucceſsiue enim aliquid accidere, poteſt dupliciter conſiderari; uel per modum translationis; uel per modum tranſmutationis, ideſt generationis, primo modo accidere ſucceſsiue, eſt accidere per diuiſibilia, & non ſolum per diuiſibilia, uerum etiam quod ipſum met mutatũ ſit diuiſibile: omne enim quod mutatur de termino à quo ad terminum ad quem, eſt diuiſibile, ut dicit Ariſtoteles 6. Phyſicorum ſecundo autem modo, non eſt neceſſe, quòd ea quæ ſucceſsiue accidunt per modum tranſmutationis, ideſt generationis, accidant etiam per diuiſibilia. generationes enim non ſunt motus, ut oſtẽdit Ariſtoteles 5. Phyſicorum, quia formæ ſunt indiuiſibiles per dimenſiones, ſed iſta principia diuidentia

Com. (beside "Concludit")

tex. co. 32. (beside "Phyſicorum ſe-")

tex. co. 21. (beside "5. Phyſicorum")

non sunt necessaria ad successionem formarum in materia, quia formæ in instanti in ea introducuntur, sed tantum vt simul possit suscipere omnes formas contrarias, atque diuersas, tam specie, quàm numero. ideo adhoc intentum Commentatoris superfluum est dicere in hoc præsenti textu, (& successiue) sed legendum est tantum (simul) quemadmodum extat apud Ioannem de Ianduno. [Et quia istud subiectum non recipit multas formas simul, nisi ex hoc quod recipit tres dimẽsiones primitus,] idest propter id hoc subiectum recipit multas formas simul, quia est diuisibile per dimensiones. [Manifestum est, si subiectum aliquod sit quod non recipiat nisi vnam formam semper, quod, idest unum numero simpliciter, & quòd nulla multitudo est in eo omnino, neque potentia neque actu,] idest quoniam si subiectum hoc nõ reciperet multas formas, sed unam tantum, esset vnum numero simpliciter, quia tota materia entium esset sub una forma, & sic nulla multitudo formarum posset recipi in eo omnino, neque potentia, neque actu; non potentia, quia de potentia eius esset tantum vna forma; neque actu, quia tota fuisset sub una forma numero & specie; neque diuideretur per formam; neque forma per eius diuisionem. cuius rei affert rationem, cum ait,

tex. 23. *Et causa in hoc est quia non recipit quantitatem primo &c.*

Com. Ad notitiam cuius notanda sunt primo aliqua, quòd hoc subiectum no solum sit diuisibile per dimensiones, uerum etiam per formas, & hoc secundum per modum primi. materia enim est diuisibilis per dimensiones, quia non potest simul recipere

diuersas

diuersas formas nisi sit diuisibilis in multas partes per dimensiones: & diuisibilis etiam per formas, quia materia non est innata recipere unam formã tantum, & sic per consequẽs, ubi aliqua multitudo recipitur entium diuersorum in specie, ibi accidit diuisio ex parte entiũ receptorum diuersorum in specie in illo subiecto. quia illa multitudo non est possibilis locari in eadẽ portione materiæ; ergo in diuersis, & sic cadit diuisio in materia, non solum ex parte dimẽsionum, uerum etiam ex parte formarum. Et Animaduerte, quòd hæc diuisio materię ex parte formarum non est dimensionabilis. forma enim suapte natura non habet dimensiones. uerum tamen quia istæ formæ, quæ recipiuntur in materia sunt ex propria natura contrariæ, & distinctæ, propterea diuidunt hoc subiectum, non possunt enim recipi in eadem portione materiæ. & quia hæc diuisio ex parte formarum assignat, quòd subiecta earũ debent esse ex necessitate naturæ distincta in diuersas partes; propterea natura ad hoc præordinauit dimensiones interminatas in ea, propter diuisionẽ formarum: Sed dicet aliquis, quòd hoc est contra Commentatorem in Paraphr. dicentem quod diuisio non accidit rei ex eo quod habet formam, sed ex eo quòd habet materiam: Respondeo quòd hoc nihil est contra sermonem meum, quia diuisio hæc non accidit rei, nisi secundum quòd res sit quanta, habetur in alio loco apud ipsummet Commentatorem. sed res non est quanta nisi secũdùm, quòd habet materiam dimẽsionatam. unde diuisio quantitatiua non accedit uere, nisi ex parte materiæ: nihil autem prohibet diuisionẽ accidere rei non habenti materiam, ut materię ex parte formę. formæ enim

2. tractatu.

Disp. 1. Sol. 8. Dubii

ſunt quæ naturaliter induxerũt quædã media diuiſibilia quãtitatiua in materia. modo, quando dicit Cõment. ꝙ diuiſio nõ accidit rei ſecundũ ꝙ habet formã poteſt capi dupliciter, ly (rei) uel ut compoſito, uel ut materiæ: primo aũt modo uerum eſt, ꝙ diuiſio rei, ideſt compoſito nõ accidit ſecundũ quòd formam habet, quia non habet dimenſiones, ſed tãtum materia; ſecundo autem modo uerum non eſt quòd omnis diuiſio accidat ex parte materię; poteſt enim diuiſio materiæ accidere ſecundum quòd formæ recipientes in materia induxerunt uel præordinarunt quædam media diuiſibilia quantitatiua in materia, ut ſunt tres dimenſiones interminatæ. Modo accedamus ad expoſitionem textus [Et cauſa in hoc eſt, quia non recipit quantitatem primo ante receptionem formarum,] ideſt ſi materia prima non habuiſſet, neque ſuſcepiſſet præter unam formam tantum, non diuideretur per formam, neque forma per eius diuiſionem, quia hoc ſubiectum non recipit diuiſionem ante receptionem formarum, diuiſio enim materiæ non accidit, niſi quia recipit multas formas diſtinctas ſpecie, & ſi habuiſſet unam formam, non reciperet diuiſionem; quia ipſa abſque omni diuiſione ſaluari poſſet in ea. Sequitur Commentator [quia ſi reciperet, eſſet diuiſibile ſecundũ formam, & forma diuiſibilis ſecundum eius dimenſiones,] ideſt ſi reciperet hoc ſubiectum diuiſionem ante receptionem formæ eſſet diuiſibile ſecundum formam illam, & forma diuiſibilis ſecundum eius dimenſiones. Et ad hoc animaduerte, quòd diuiſio quando accidit alicui rei, non accidit in unam partem, ſed in multas, res enim non diuiditur ut remanet una, ſed multa, ideo ſi hoc ſubiectum reciperet

primo diuisionem ante formas succedentes, esset diuisibile secundum unam formam. licet enim habuisset tantum unam, reciperet tamen diuisionem; & sic esset diuisibile, quia haberet ante hanc formã diuisionem, id est quantitatem, per quam diuideretur, & quia hoc subiectum non diuideretur in unã parte, quia necesse est in multas diuisionis partes diuidi. ideo huiusmodi habitu posset multas formas recipere in diuersis partibus eius. multiplicior est enim diuisio in materia, quàm unitas formæ; formaque illa esset diuisibilis etiam secundum diuisionem huius subiecti, quia reciperetur in diuersis partibus materiæ. sed ut breuiter dicam, hoc est ultimum intentum Commentatoris, quòd si habuisset hoc subiectum tantùm unam formam, ipsum non diuideretur per formam, nec forma per subiectum. subiectum enim non diuideretur nisi post receptionem formę. unde illud subiectum habens unam formam non reciperet illam, & sic non diuideretur, quia forma ea esset æterna in eo. & si reciperet diuisionem ante receptionem formæ, illa forma in subiecto diuisibili diuideretur, & subiectum illud diuideretur similiter secundum formam, quia haberet quantitatem per quam diuideretur; & sic possent recipi diuersæ formæ. in eo igitur non haberet tantum unam formam, si primo reciperet diuisionem. Subdit Et finiti essent actus secundum finitatem quantitatis, id est si diuisiones, uel dimensiones essent in subiecto ante receptionẽ formę, ergo illa forma introducta in subiecto esset limitata finitaque secundum finitatem illius subiecti, & susciperet magis & minus, scilicet secũdum uirtutem, in maiori. n. quãto maior est uirtus.

tex. 35. *Si igitur aliqua forma est, quæ non recipit maius, nec minus &c.*

Com. Ostendit in hoc textu, id quod dixerat superius, scilicet illam formam quam dimensiones in materia præcedunt esse diuisibilem ad diuisionem subiecti: & quòd illa forma dimensionata in materia suscipere videtur magis & minus, per oppositum horum concessa. Tamen notanda sunt primo aliqua, quæ clarius sensum uerborum patefacient, tã superioris textus in fine, quam præsentis, quòd ex doctrina Auerrois triplices sunt gradus formarum. quorum vnus prędicatur de forma, quæ dicitur separabilis a subiecto secundum esse, cuiusmodi sunt intelligentiæ abstractæ & intellectus noster; de qua forma dicit 7. Metaphy. quòd quædam forma inue-
Cõ. 34. nitur sine materia. alius est gradus formæ, quæ habet esse in materia, sine qua non contingit esse; de
Cõ. 39. qua dicit 7. Metaphy, & 6. Metaphy. quòd forma na
Cõ. 1. turalis non potest esse sine materia. tertius est gradus formæ habentis esse medium inter substantiã, & accidens, cuiusmodi sunt formæ elementorum;
Cõ. 69. de quibus ait 3. cœli quòd elementorum formæ substantiales sunt mediæ inter substantiam, & accidẽs: formam autem accipiendo primo modo, non suscipit magis & minus ex doctrina eius, quia non habet esse in materia; sed tantum forma secundo mo
Cõ. 10. do capta, ut ait Auctor 8. Metaphy. & 1. cœli, secun
Cõ. 10. dum quod habet esse in materia: forma autem tertio modo capta suscipit magis & minus, non solũ secundum quòd habet esse in materia, verum etiã suapte natura accepta; quod efficaciter probauit 3. cœli contra Auicennam. ideo bene dicit Commẽtator, [si igitur aliqua forma est quæ non recipit

 magis

magis & minus,] idest diximus, quòd forma quæ habet esse in materia suscipere uidetur magis & minus, secundum quòd diuiditur ad diuisionem materiæ. si tamen aliqua forma sit, quæ non recipit magis & minus, talis uerò est forma corporum cœlestium, ea enim nō suscipit magis & minus, quia cui non contigit possibilitas diuidendi id non suscipit magis & minus, ut omnibus manifestum est. sed forma simplex caret potentia omnino, ut ait ipsemet Commentator 8. Physicorum. potētia enim est causa compositionis alicuius ex duabus substantiis si illa uel aliqua substātia est una in actu. si ergo aliqua forma sit talis, [neq; diuiditur per diuisionem subiecti sui, neque subiectum diuiditur per diuisionē formę scilicet per eius diuersitatē,] idest manifestū est, quòd in tali subiecto recipiente formam talis naturæ, non existunt dimensiones primitus, nisi postquàm forma existit. forma enim simplex non suscipiens magis & minus caret potentia diuidendi omnino,] & intelligo post, secundū esse, non post secūdū tempus]. i. & intelligo post, natura, non tempore. illud enim quod potest esse sine aliquo, & aliud sine eo minime existere possit, præcedit reliquum natura, ut ait Philosoph. 5. Meptahy. & Auctor 4. Physicorum. ideo istæ formæ in corporibus cœlestibus sunt priores natura in subiecto, quàm dimensiones. nō sunt enim diuisibiles ad diuisionem subiecti, sed possibiles sine eis natura esse, non tempore, & hoc in ęternis. Sequitur, [sicut est dispositio in prima materia, scilicet, quod non inuenitur in ea nisi ut habeat formam existentem,] idest sicut est dispositio omnium accidentium sequentium formā in materia, ipsa enim non possunt inueniri in actu

Cō. 71.

capi. de priori Cō. 7.

in prima

in prima materia, nisi postquam habuerint formam existentem in actu. unde quemadmodum forma materialis præcedit natura ista accidentia in actu, ita formæ in superioribus præcedunt natura accidētia in actu.

tex. 34. *Vnde putauit Auicenna quòd dispositio trium dimensionum &c.*

Com. Repellit Commentator propter maiorem corroborationem eorum, quę ab ipso superius dicta sunt de dimensionibus terminatis sequentibus formam in materia, quendam errorem Auicennæ existimātis, quòd etiam dimensiones interminatæ sequantur formam in materia, & sicut forma prior est naturaliter in materia quàm dimensiones terminatæ, ita etiā necesse sit (ut ipse ait) aliquam formam esse præcedentem dimensiones interminatas in materia; & quemadmodum forma præcedens dimensiones terminatas est propria compositi, ita etiam illa præcedēs dimēsiones interminatas sit cōis omnib. compositis. & sicut illa dimensionum terminatarū uocatur forma substantialis, uel substantialitatis, ita similiter illa secundum Auicennam uocatur forma corporalis uel corporeitatis, [Vnde putauit Auicenna, quòd dispositio trium dimensionum existētium in materia simpliciter non terminatarum est dispositio dimensionum terminatarum in ea,] cap. 2. idest ex prædictis putauit Auicenna in 1. Tract. sufficientiæ eius, quòd sicut forma ultima in materia pręcedit dimensiones terminatas naturaliter in ea: ita necesse est formā corporeitatis in materia præcedere dimensiones interminatas. quemadmodum enim datur forma in materia per quam dimensiones interminatæ fiunt terminatæ, ita necesse est da re for-

re formam per quam dimensiones interminatæ efficiũtur in materia, quã formã corporeitatis appellat: Caueant igitur illi qui iuxta intellectum Auerrois credũt formam corporeitatis in materia præcedere dimẽsiones interminatas in ea, ut Ioannes de Ianduno quæst. 10. 2. lib. Metaphy. existimauit, quã opinionem efficaciter refutatam uidere potes apud Zimaram dignissimum Auerroistam in Annotationibus super Quæst. Metaphy. istius Ioannis de Ianduno: si enim hæc fuisset opinio Auerrois, tũc possibile esset apud eum aliquid commune, atque uniuersale extra intellectum. illa enim forma corporeitatis est communis omnibus compositis corporalibus, quod absurdissimum est ex doctrina Auerrois putare. intellectus est enim apud eum, qui facit uniuersalitatem in reb. Ex his igitur, putauit Auicẽna, quòd sicut forma ultima præcedit dimensiones terminatas in materia, ita necesse est dare formam præcedentem dimensiones interminatas; non ut illa ultima: quia hoc in hoc textu cerni non potest, nõ magis enim illa ultima præcederet dimensiones interminatas quam hæc prima. Amplius quilibet actus ex Commentatore 7. Metaphy. constituit suum cõpositum, & sic in uno subiecto possibile esset apud Auerroim duo cõposita simul esse ĩ uno indiuiduo. non facit. n. aliquã exceptionẽ, nec de actu generico, nec de actu specifico, ut imaginati erãt existimãtes hãc formã corporeitatis iuxta intellectum eius, totũ. n. dicit, & nihil excludit. Sequitur [quapropter dixit, necesse est formam primam existere in prima materia, antequam dimẽsiones existant in ea,] idest qua propter dixit Auicenna, necesse esse ponere formam primam in materia scilicet corporeitatis, præ

cedētem dimensiones interminatas in ea. Et Nota
Obiectio. quòd Auicenna prius locutus esset de forma hic generica, quā de forma specifica. rectius enim forma generica forma prima dicitur, quam specifica. quēadmodum enim materia prima dicitur esse prima, ita non est inconueniens cum materia sit quodammodo genus, formam genericam formam primam appellare.

tex. 35. *Ex quo accidunt ei multa impossibilia. unum est &c.*
Com. Ad multa impossibilia opinionem Auicēnę refert Commentator, quorum primum tale est [unū est formam non diuidi per diuisionē materiæ. quapropter non recipiet diuisionem] Animaduertendum tamen est hic primo, quòd hæc impossibilia, quæ ex hac opinione dicuntur, non tantum instāt contra positionem formę specificę, quantum etiam contra positionem formæ genericæ. quia Commentator nullam hic tangit; sed de forma in quantum forma est actus in materia, loqui uidetur. primum igitur est impossibile, quod si ista forma corporeitatis præcederet istas dimensiones interminatas in materia. sequeretur quod forma illa non diuideretur per diuisionem materiæ. diuisio enim accidit per has dimensiones interminatas eius. unde hæc forma præcedens in materia has dimensiones non diuideretur per diuisionem materię, & sic possibile esset aliquam formam in materia esse indiuisibilem simplicem stantem per essentiam. omne enim illud quod impartibile, incōpositum est. ita denique forma hæc existeret per se. quia existere per se uerificatur de omni eo quod subsistit sine ratione partis. ex quibus etiam concessis sequeretur, quòd omnia attributa possent in ea esse, quæ attribui uidentur intelligentiis,

intelligentiis, & animabus intellectualibus, & sic fuisset perfectior omni forma habente esse in materia, quod constat absurdissimum esse. hoc est igitur unum imposibile, quod Commentator deducit, & deduci ex dictis eius potest. Sequitur aliud [& ipsam esse æternam. non diuisibilem per diuisionem sui subiecti,] idest & hæc forma corporeitatis esset æterna in materia. diuisiones enim istæ in materia sunt positæ inter cetera propter successionem formarum in ea: et esset non diuisibilis per diuisionẽ subiecti; hoc est, & esset in subiecto diuisibili, & non diuideretur, quod est imposibile. quod enim est in subiecto diuisibili, necesse est, & ipsum esse diuisibile, maxime si illud tale habet esse in materia, quemadmodum forma Auicennæ. si enim non haberet esse in materia, tunc præcederet eam forma illa, quę habet esse in ea. sed quia ista forma Auicennæ non potest dare esse corporale materię; materia enim nõ est corpus; nec esse perfectibile, nisi habeat esse in ea; igitur illa forma quæ habet esse in materia, præcedit formam nõ habentem esse in ea, & præcipue in istis inferioribus communicantibus materia. unde ad duo imposibilia deducimus Auicennam, uel ꝙ illa forma esset diuisibilis in materia, & sic non præcederet dimensiones, dimensiones enim diuidunt materiam, & formam in ea; uel quòd illam formam præcederet alia forma, ex quo sequeretur formam æternam corporeitatis non dari in materia. Sequitnr,] & ipsam non habere cõtrarium sibi succedẽs in eodem subiecto,] idest stantibus istis terminis, scilicet quòd si forma non esset diuisibilis per diuisionem subiecti, & esset æterna in subiecto, sequeretur ipsam formam non habere sibi contrarium

succedens in subiecto.ęternum enim non habet cõtrarium,quoniam si haberet,tunc illud fuisset corruptibile;non magis enim unum est aptum natum in subiecto esse cum idem sit subiectum contrariorum, quam reliquum. Sequitur, [& si ita esset, tunc materia nullam reciperet formam præter istam sibi propriam,]idest si ita esset,scilicet,quòd illa forma sit æterna,in materia;sequeretur,quòd materia nullam aliam appeteret.ipsa enim daret ei actum essendi,quia si materia ęterna habuisset æternam formã, nullam aliam profecto reciperet. haberet enim esse æternum,idest actum essendi æternum. Sed aliquis ad hoc obiicere potest, quòd illa forma apud Auicennam licet det actum essendi materiæ,tamen non dat actum completum,quemadmodum forma vltima dare uidetur. Ad quod respõdeo, ꝙ forma æterna præcedens omnes formas in materia perfectius dat esse materiæ, quam forma corruptibilis. æternum enim est perfectius,quàm corruptibile.ergo illud ęternum,quãdo dat esse,perfectius dat,quã illud corruptibile. itaque illa forma æterna in materia perfectius daret esse, quàm forma corruptibilis.

tex.36. *Cum igitur fuerint declarata ab Aristotele &c.*

Com. Præsens textus non indiget alia expositione præter illam,quam attulimus in superioribus. in hoc enim cõcludit Cõmentator omnia quæ dixerat supra,iuxta mentem Philosophi,circa naturam materiæ primę, & ordinem eius.

tex.37. *Quando ergo inuenit earum actiones esse infinitas &c.*

Com. Postquam Commentator concluserat ea de quibus in præcedentibus textibus secundum doctrinam Aristotelis pertractauit;Nunc ostendit modũ

quo Aristoteles cognouerit, formas corporum cœlestium non esse in materia, mediantibus dimensionibus interminatis; & hoc ad differentiam formarum materialium. [Quando ergo inuenit earum actiones esse infinitas, concludit formas eorum nõ esse in subiecto mediantibus dimensionibus,] idest quando inuenit Aristoteles corporum cœlestium actiones esse infinitas &c. prius autem animaduertendum est, actiones corporum cœlestium duplici intellectu considerari posse; ut corporum simpliciter, & sic conceptis actiones eorum non sunt infinitæ: nullam enim infinitum habere potentiam infinitam apud Aristotelem constat. 12. Metaphy. & in multis aliis locis 8. Physicorum, ex quo etiam uerificatur sententia Auctoris, 8. Physicorum, contingit finitatem esse ex parte materiæ, & non ex parte formę: Alio autem intellectu istæ actiones corporum cœlestium considerari possunt, ex parte formæ, quo modo si considerentur eorum actiones, esse infinitas planè cõstat. hoc est quod, ait in hoc textu Commentator quòd quando inuenit Aristoteles eorum actiones esse infinitas, concludit formas eorum nõ esse in subiecto mediantibus dimensionibus. formę enim quę sunt in subiecto mediantibus diuisionibus sunt diuisibiles in multas partes, & sunt corporeę, itaque non infinitæ. & hoc concludit Aristoteles ex infinitis eorum actionibus. accidẽtia enim magnam partem conferunt ad cognitionem quod quid est rei, ut dicit ipsemet Philosophus 1. de anima. Sequitur Commentator, [sed eas non esse potẽtias in corporibus,] idest & cum inuenit eas nõ esse in subiecto mediantibus dimensionibus concludit has formas non esse potentias in corporibus,

tex. cõ. 41.

cõ. 21.

tex. cõ. 11.

quia corpus cœleste non est possibile moueri infinito tempore per potentiam existentem in eo, sed per potentiam non in subiecto omnino, ut ait idem Cō.41. Cōmentator 12. Metaphy. Subdit [& cum figebatur in istis proportionib. &c.] Ex multis proportionibus Aristoteles demõstrauit in octauo Physicorum uirtutem infinitam non posse esse in magnitudine mediantibus dimensionibus interminatis. quarũ una, Vide 8. Physic. tex. cō. 28. 29. potior inter alias, hæc fuit, quòd si corpus cœleste haberet infinitam potētiam existentem in eo, posset aliqua uirtus finita, quæ mouet aliquod mobile in octo horis, mouere illud mobile secundum additionem uirtutis in 24. horis, & sic uirtus finita mouebit in ęquali tempore cum uirtute infinita, quod est imposs ibile. ergo relinquitur, quòd illa uirtus moueret in non tempore, quod est etiam impossibile; inter finitum enim, & infinitum non est proportio, ut ait Euclides. igitur hęc uirtus infinita nõ est in magnitudine mediantibus dimensionibus interminatis. Sequitur [& inuenit potentias cœlestes agere actionem infinitam, conclusit mediantibus dimensionibus has uirtutes non esse in corpore omnino,] idest & inuenit Aristoteles omnem uirtutē infinitam non habere esse in corpore; non datur enim corpus infinitum, ut probatum est ab eodem tex. cō. 40. Philosopho 3. Physicorum: itaq; illa uirtus quę non habet esse in corpore, est ante dimensiones corporis, cuiusmodi sunt uirtutes coporum cœlestium. Subdit [neque habere materiã recipientem eas mediantibus dimensionibus] idest nec huiusmodi uirtutes inuenit habere materiam recipiẽtem eas mediantibus dimensionibus, Animaduerte, quòd habere esse in corpore, & habere esse in materia, sunt

unum

unum & idem;tamen differre uidentur ratione; primo, quia habere esse in materia proprium est formæ simpliciter, habere autem esse in corpore, proprium est talis formæ, ut puta animę. unde anima ut est forma simpliciter habet esse in materia, ut autē est talis forma habet esse in corpore. hoc est quod ait Auctor 1. de Generat. Animalium, corpus Animalis est subiectum propinquum Animæ. Ex his igitur potes facillime intelligere Auctorem sæpe dicentem eas non habere esse in corpore, ut intelligētias; sæpe in materia, ut formas abstractas secūdum esse reale. Sequitur, [neq; materiam multam in potentia neque recipere magnum & paruum,] idest inuenit etiam ex istis proportionibus has uirtutes nō habere materiam multam in potentia. illa enim materia non est transmutationis, sed tantum translationis; neque recipere magnum, neque paruū, idest neque extendi ad extensionem subiecti, ita quòd in maiori parte sit maior uirtus, & in minori minor, quemadmodum contingit in formis habentibus esse in subiectum, [Et totum hoc sequitur ex hoc quòd formæ eorum agunt actionem infinitam, & omne hoc est probatum in Physico auditu,] idest omnia prædicta sequuntur, quia istæ formæ agunt per tempus infinitum, quod probatum est in octauo Physicorum. cap. 1.

Tex. 38.

Et cum fuit perscrutatus etiam de natura istorum corporum &c.

Com.

Ponit Commentator alteram rationem ostendētem, formas corporum cœlestium esse in corpore ante receptionem in eo dimensionum interminatarum. [& cum fuit perscrutatus etiam de natura istorum corporum in primo cœli, & declarauit ipsa esse

sa esse

ſa eſſe ſimplicia ex hoc quòd motus eorum ſunt ſim plices.] Notandum eſt primo pro maiori manifeſtatione iſtius textus, quòd aliquid eſſe ſimplex, dupliciter poteſt intelligi apud Philoſophum. uno modo, quòd non diuiditur in alia ſecundum ſpeciem, quo modo elementa dicuntur ſimplicia, ut ait Philoſophus 5. Metaph. altero modo dicitur ſimplex, quod caret potentia, ideſt generationis, alterationis, & augumētationis, ut dicit Auctor 9. Metaphy. & 8. Phyſicorum. corpora autem cœleſtia non ſolū primo modo dicuntur eſſe ſimplicia, quia non diuiduntur in alia ſecundum ſpeciem, ut patet per Auctorem in hoc ſermone cap. 5. uerum etiam ſecundo modo; ipſa enim non generantur, nec alterãtur, nec denique augentur. modo quando Auctor dicit, quod declarauit Ariſtoteles in primo cœli, ipſa corpora cœleſtia eſſe ſimplicia, ex hoc quòd motus eorum ſunt ſimplices, de ſimplicitate modo dicta pro nunc debes intelligere. Amplius notãdum eſt motus corporum cœleſtium duplici intellectu conſiderari ſecundum doctrinam Auerrois: uno modo in quantum ſequuntur eandem potentiam, quam ſequi uidentur ipſa corpora cœleſtia, unde & ſi ipſa ſint ingenerabilia, ipſi etiam motus erunt ingenerabiles ac incorruptibiles; & ſi motus corporum cœleſtium corrumperetur, & ipſa corpora cœleſtia neceſſario corrūperentur: ipſi enim motus non habēt aliam potentiam, præter illam, quam habent neceſſario corpora cœleſtia: hęc ſimplicitas motuum neceſſario oſtendit ſimplicitatem corporum cœleſtiū. altero modo motus corporum cœleſtium conſiderantur, inquantum illa corpora ſi deſinerent moueri, propter id corpus cœleſte non deperderet il-

Cap. 5.

Cō. 5.

Com. 87.

am suam simplicitatem, in quantum corpus, licet deperderet illam quia innatum est conseruare in æternum secundum speciem entia inferiora; hoc modo autem considerando motum corporũ cœlestium non ostendit necessario simplicitatem eorum, motus enim habet suum contrarium, scilicet quietem. Sequitur Commentator, [& quod natura earum sit neque grauis neque leuis, idest natura disponi per leuitatem aut grauitatem,]idest & quia motu corpora cœlestia, neque ferũtur sursum, neque deorsum, necessario apparet, quòd motus eorum nõ sint de natura grauium, aut leuium, grauia enim & leuia mouentur super rectam lineam, aut à medio, aut ad medium: corpora autem cœlestia uidemus circa medium circulariter ferri. ex necessitate igitur huiusmodi motus apparet corpora cœlestia non esse de natura grauium aut leuium. Sequitur [& fuit declaratum ei, quod corpora grauia & leuia sint contraria, quia motus eorum sunt contrarii,]idest & manifestum fuit Aristoteli corpora grauia & leuia esse contraria, ex hoc quia motus eorum sunt contrarii. ideo si corpora cœlestia fuissent de natura grauium aut leuium, essent coruptibilia: motus enim eorum essent contrarii. Subdit [amplius quòd motus corporum cœlestium non habent contraria]idest amplius manifestum fuit Aristoteli motus corporum cœlestium non habere contrarium, nec adinuicem nec ab aliqua causa extra; primum, quia motus qui fiunt super recta, inuicem opponũtur propter loca, ut ait Philosophus. 1. cœli, unde contrarietatem secundum eundem Philosophum nõ reperiri, nisi in motu recto, cõstat. semper enim in una recta linea sunt duo puncta ut termini, quorum

Vide. Arist. 1. cœli. tex. co. 17.

tex. co. 16

rum unum contrariatur alteri secundum quòd mobile ab uno ad alterũ mouetur; ideo in motu super lineam circularem non contingit contrarietatem inueniri, ut est circularis, quia ibi sunt infinita puncta & infiniti termini,& sic infinitæ contrarietates essent, quod est absurdum,unũ habere infinita contraria.sed quando cõtrarietas in motu circulari extat,illa contrarietas per diametrum esse contrarietas dicitur,idest per semicircularia,non est autem motus circuli contrarius,non enim semicirculus est circulus. de hac re tamen nonnullas demonstrationes uidere potes apud Aristotelem & Auctorem 1.cœli.quod aũt motus corporum cœlestiũ cõtraria nõ habeant, ex his quæ sunt ei extrinseca manifestũ est hoc per carentiã materię primæ,quæ causa est omnis defectus naturalis:corpora autem cęlestia ostensum est ab Arist.non habere materiã primam,tanquam subiectum suscipiens contraria,necessario ergo motus sequentes naturam eorum carere debent contrarietate omnino. Sequitur Comentator.[concludit hæc corpora esse ingenerabilia & incorruptibilia, & ipsa non habere subiectum recipiens dimensiones prima receptione.ita quod formę suæ diuidantur per diuisionẽ sui subiecti.] idest concludit Aris.ex prędictis cœlum non esse generabile nec corruptibile;nec habere subiectum, scilicet materiam primam,quæ recipit dimensiones prima receptione.subiectum enim in quo non fit successio mutarum formarum non est innatum recipere prima receptione dimensiones interminatas, & sic formæ corporum cœlestium non diuiduntur nec sunt innatæ diuidi ad diuisionem huiusmodi subiecti,prius enim sunt in subiecto quam dimen-

tex.co. 24.
tex.co. 25.

siones eius. & quia istæ formæ corporum cœlestium carent contrario omnino, ideo non sunt succedentes in subiecto; & sic non diuisibiles ad diuisionem subiecti. ergo sunt prius in subiecto quàm dimensiones subiecti. Subdit, [quemadmodum conclusit hoc idem ex hoc, quòd motus eorum à principiis, quæ sunt in eis sunt infiniti,] idest quemadmodum conclusit ex infinitate actionis formarum corporũ cœlestium eas nõ recipi in subiecto post dimensiones interminatas, ita idem ex carentia contrarietatis earum concludere uidetur.

Et quia manifestũ est sensui quòd corpora cœlestia etc. tex. 39.

Postquam Commentator ostendit formas corporum cœlestium non esse in subiecto mediantibus dimensionibus interminatis; nunc aggreditur ostẽdere, quomodo ipsa corpora cœlestia recipiant dimensiones ad differentiam horum inferiorum. Ad notitiam cuius rei notanda sunt primo aliqua, quæ sensum istius textus clarioré nobis aperire posset. materiam primam recipere primo dimensiones interminatas, & mediantibus formis terminatas dimensiones. omne autem illud quod recipitur, in aliquo mediate, non recipitur primo in eo, ut habetur apud Aris. in posterioribus, ita illud quod recipitur in aliquo mediante alio, necesse est ipsum recipi in aliquo immediate. sicut enim per accidens reducitur ad aliquod quod est per se, ita illud quod recipitur mediate in aliquo, necesse est tale reducere ad immediatam receptionem. modo dimensiones terminatæ cũ recipiantur in materia mediate, necesse est eas reducere ad aliquod, in quo recipiantur immediate. hoc autem non est materia, ut patet. ergo erit uel forma, uel corpus. sed non corpus, tum Com.

quia mediante eo non recipiuntur in materia: tum quia ipsummet corpus sunt dimensiones terminatæ : ergo immediate in forma recipiuntur. & hoc probatur. illud enim quod recipitur in aliquo mediante altero recipitur in illo immediate, mediante quo in altero recipi uidetur. hoc manifestũ est omnibus, qui, & minima attingunt Philosophiæ fragmenta. sed in materia recipiuntur dimẽsiones terminatæ mediãte forma. immediate recipiuntur in forma. Nec ualet illud, quod dicunt aliqui, ꝙ materia potest mediante composito recipere dimensiones terminatas. si enim materia non potest recipere dimensiones terminatas, nisi mediãte eo quod ipsa præcedit; ergo maxime mediãte eo, quod ipsa sola, & principaliter pręcedit. aliter enim & in alio recipi possent dimensiones terminatæ. sed materia sola præcedit formam: compositum autem præcedit materia & forma. ergo potius materia recipit dimensiones terminatas mediante forma, quàm mediante composito. & quia dimensiones interminatas materiã corporum cœlestium non habere, cõstat, materia enim eorum semper est in actu, & dimensiones interminatæ sunt habentium materiã interminatam, idest in potẽtia: ideo necesse est materiam corporum cœlestium habere dimensiones terminatas, quas mediantibus suis formis recipere uidetur, nõ tamẽ eo modo quo prima materia generabiles recipere cõstat. sicut. n. in generabilib. illud quod recipitur mediate non primo recipitur, ita in ingenerabilib. quod mediate recipitur, primo recipi vr̃. cuius rei manifesta est causa. in æternis. n. mediatũ nõ est causa terminationis essentialis, quia abstractum ab omni materia non contingit esse mediũ

dium inter materiam & accidentia eius terminata; nisi quando præbet motum circularem corporib. cœlestibus recipientibus dimensiones terminatas: sed quia istę dimensiones terminatæ habuerunt esse post non esse priuationum ab abstracta forma; ideo talis forma potest esse causa mediata, non formalis, sed effectiua receptionis dimẽsionum terminatarum in corporibus cœlestib. unde licet istæ dimẽsiones terminatę recipiant in corporib. cęlestib. mediantibus suis formis, quo ad causam efficientẽ; tamen quo ad causam formalem primo in materia eorum recipi uidentur. cuius oppositum apparet in generabilibus & corruptibilibus, quorum causæ essentiales concretæ & formales formæ sunt præponentes dimensiones interminatas in materia. His habitis igitur accedamus ad expositionẽ textus, [& quia manifestum est sensui.] idest & quia manifestũ est oculis corpora cœlestia habere magnitudinem; itaque dimensiones terminatas, longitudo enim latitudo, & profunditas sunt dimensiones terminatę magnitudinis, quas dimẽsiones sentimus oculis, lõgitudinẽ quidem secundum Aristot. 2. Cœli a Polo Artico ad Polum Antarticum, & latitudinem secũdum ipsummet Philosophum in eodem libro, ab oriente ad occidens, profunditatem autem ab ante & retro cœli, quæ omnia uidere potes si imaginaueris hominem caput habentem erga Polum Antarticum. Sequitur, [quod corpora cœlestia recipiunt dimẽsiones terminatas secundum suas formas,] idest patet ad sensum corpora cœlestia recipere dimensiones terminatas mediantibus suis formis intrinsecis, intelligentias enim in corporibus cœlestibus maxime uigorari manifestum est Philosopho: hæc

tex. co. 14.

tex. co. 15.

autem uerba Commentatoris suapte natura manifesta sunt, al iusque manifestantur in sequentibus, [Neque possunt recipere formas mediãtibus dimẽsionibus interminatis] assignat Cõmentator differẽtiam inter dimensiones materiæ inferioru m, & dimensiones materiæ corporum cœlestium. ita etiam inter formas has, & illas, quomodo differenter recipiuntur in materiis suis. ideo ait istas dimensiones materiæ horum inferiorum terminari per formas, mediantibus enim eis formæ in materia recipiuntur: illas autem superiorum non terminari per formas constat, tum quia formæ mediantibus eis non recipiuntur in materia. tum quia dimensiones illas materiæ corporum cœlestium non esse interminatas manifestum est. Sequitur [sicut est dispositio de formis generabilibus & corruptibili bus, necesse est ea recipere tali modo ex quo non contigit formas & generabiles & corruptibiles]. i. formæ quæ in materia corporum cœlestiũ extant, nõ recipiuntur, sicut formæ entiũ generabiliũ & corruptibiliũ mediantibus dimensionibus interminatis recipi uidentur: istę enim sunt generabiles & corruptibiles: illę autem ęternæ & simplices. unde quemadmodum formæ generabiles recipiuntur in materia mediantibus dimensionibus interminatis, ita necesse est formas ingenerabiles recipi in materia oppositis dimẽsionibus, scilicet terminatis. Subdit, [quod est quia materia eorum recipit dimensiones prima receptione mediantibus illis formis suis.] Sed cur hæc materia corporum cœlestium non recipit formas mediantibus dimensionibus interminatis, sicut est dispositio materiæ horum inferiorum? assignat rationem. in corporibus enim cęlestibus nẽ-

repe-

reperiuntur dimensiones interminatæ. in quibus enim non reperitur materia in potentia, in illis necesse est non reperiri dimensiones in potentia, propter id in materia in qua non recipiuntur dimensiones interminatæ, non est possibile formas locari in ea mediãtibus illis dimensionibus. ex his igitur sequitur formas corporum cœlestium non recipi in materia mediantibus dimensionibus interminatis; propterea materiam illam quæ non habet dimẽsiones interminatas, necesse est recipere dimensiones terminatas prima receptione. materia enim siue sit cœlestis, siue corruptibilis, non est possibile imaginari omnino absque dimensionibus secundum Commentatorem. & quemadmodum hæc inferior recipit dimensiones terminatas mediãtibus formis, ut causis formalibus atque essentialibus; ita illa superior dimensiones terminatas mediantibus formis ut causis tantum effectiuis recipere uidetur. Et animaduertendum est hic, corpora cœlestia, ut corpora magis idonea esse ad suscipiendas dimẽsiones terminatas quàm formas; ideo eas prima receptione recipiũt. ut autem sunt cœlestia, sunt magis apta ad receptionem formarum, quàm ad aliquid aliud formas enim perfectiones eorum æternas esse planè constat. Sequitur, [& non recipit formas mediãtibus dimensionibus in eis in potentia, scilicet non terminatis, sicut est dispositio in dimẽsionibus quæ sunt in prima materia cũ forma istius materiæ, [id est & non recipit hæc materia cœli formas sicut hæc inferior mediantibus dimẽsionibus interminatis, [Sed dimẽsiones quæ sunt in materia cœlesti sunt propria propriorum.] Notandum est primo quòd aliqua accidentia dicũtur propria, &

aliqua proprie non propria. proprie autem propria sunt passiones consequentes formas immediate in materia. accidentia autem proprie nõpropria sunt accidentia non consequentia formam in materia, sed sequentia formã in ea. primo autẽ modo dimẽsiones terminatę in corporib. cœlestibus sunt accidentia proprie propria, idest accidentia consequẽtia formam in materia: secundo autem modo sunt dimensiones terminatæ horum inferiorum, accidẽtia non consequentia formam in materia, sed tantum sequentia. & primo modo accidentia prima receptione recipiuntur in materia, non autem secunda. Sed quid de dimensionibus interminatis in materia? Dico quod sunt iuxta intellectum Auerrois proprie in materia, & proprie accidentia materiæ consequentia formas diuersas in ea, quæ quidem consequentia dimensionum in materia accipitur à parte ante, & non à parte post.

cc140. *Et cum fuerit declaratum ei de corporibus cælestibus &c.*

Com. Satis demonstratum est à Commentatore in superioribus formas corporum cœlestium non diuidi per diuisionem sui subiecti; nunc in præsenti textu tales formas non constitui per subiectum intendit declarare, & cũ fuerit declaratum ei de corporibus &c. Notãdum est primo pro maiori notitia, materiã secundũ doctrinã Peripateticam duplici intellectu considerari: uel ut est in potẽtia, uel ut est in actu; & hoc dupliciter, uel in actu ꝑ formã, uel in actu absque forma. ut aũt est in potentia constituit actũ in esse qui fit de potentia eius. ut aũt est in actu ꝑ formã, illa forma constituitur per eam; ut autem est in actu absque forma, forma non constituitur in

esse

esse per materiam:cuius naturæ materiam corporũ cœlestium & formã eorum constat esse:illa enim materia quæ est in actu secundum se,non informatur in esse a sua forma,si enim informaretur,uel informaretur in esse, uel in operari. si primum, ergo materia illa haberet esse ab alia,& sic permanentia eius æterna ab alio existeret. sed hoc falsum esse cõstat,duplici medio, tum quia cum materia horum inferiorum in esse cõmunicaret;tũ quia illa corpora indigerent in sua permanentia animabus, sicut hæc corpora animalium inferiorũ, quod repugnat dictis Auerrois,& Aristotelis Destr. Destr.& 8.Metaphy.unde formatur sic ratio.illud cuius esse non est ab esse, potest esse sine eo esse;sed esse corporum cęlestium non est ab esse, ut patet per Auctorem in præallegato libro;ergo potest esse sine esse, ergo restat formas corporum cęlestium informare ea quõ ad operari.de qua re subtilissimam quæstionem uidere potes Marci Antonii Zimaræ super quæst.Metaphy.Ioannis de Ianduno.His habitis igitur accedamus ad expositionem textus,[Et cum fuerit declaratum ei de corporibus cęlestibus eorum formas existere in suis subiectis,]idest & cũ fuerit manifestũ Aristoteli, formas corporũ cœlestium existere in suis subiectis &c. Animaduerte aliquid existere in subiecto dupliciter cõsiderari posse, uel ut hoc tale in subiecto tali;uel in subiecto tali,ut tale,& ut nõ ut hoc tale. existere autẽ ut hoc tale, in subiecto tali,est proprium formæ, quã non contigit habere existentiam absque subiecto,cum in ipso indiuiduari constet. sed existere tale,& non ut hoc tale in subiecto tali,est proprium formæ uniuersalis habentis existentiam absque subiecto formalem,atque indiuidualem,

Disp.4. fol.2. dubii tex. co. 12.

uidualem, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ diuinæ, ut formæ exiſtentes in ſuis ſubiectis, ſcilicet hac ſecũda exiſtentia quam Commentator declarat, [uidelicet exiſtentia quæ non diuiditur per diuiſionem ſui ſubiecti,] ideſt exiſtentia quę non diuiditur ad diuiſionem ſubiecti, cuiuſmodi diſpoſitionem formarum habentium eſſe in ſubiecto conſtat eſſe, ſine quo nec in eſſe formali, nec operatiuo exiſtere poſſunt. Sequitur, [& cauſa in hoc eſt quia non exiſtunt in ſubiectis ſecundum quòd ſunt diuiſibilia] Reddit rationem Commentator quare non exiſtãt in ſubiectis, ita quòd non diuidantur per diuiſionẽ ſubiecti: & cauſa in hoc eſt, quia iſtæ formæ ſunt indiuiſibiles in ſubiecto diuiſibili. non eſt enim maior ratio earum in una parte, quàm in alia, [Fuit ei declaratum quòd iſtæ formæ non conſtituũtur per ſubiectum, imo ſunt abſtractæ in eſſe,] ideſt & cum ita ſit quòd iſtæ formæ non diuiduntur per diuiſionem ſubiecti: fuit Ariſtoteli declaratum, formas tales non conſtitui per ſubiectum, imo eſſe abſtractas in eſſe ſubiecto,] Quoniam cum exiſtunt in toto ſubiecto, & non diuiduntur per diuiſionem eius, cõtingit quod non conſtituuntur per ſubiectum,] Hæc uerba Commentatoris contradicunt uerbis ſequẽtibus eius, quando dicit, neque exiſtunt in toto, neque in parte &c. Soluitur. exiſtere in toto ſubiecto poteſt dupliciter haberi, uel per aſſiſtẽtiam, uel per informationem. primo autem modo, formæ corporum cœleſtium aſsiſtunt eis, & in toto, & in parte: minime autem ſecundo modo. hoc eſt igitur illud quod ait Commentator, cum iſtæ formæ corporum cęleſtium exiſtunt in toto ſubiecto, & non diuiduntur per diuiſionem ſubiecti, contigit quod non conſtituuntur

stituuntur per subiectum. non enim existunt in eo neque in toto, neque in parte per informationem; siue sit tale subiectum diuisibile, siue indiuisibile.

Et cum ita sit, necesse est ut forma qua mouetur &c. Tex. 41. Com.

Prosequitur Commentator intentũ suum, ostendendo istas formas corporum cœlestium non constitui per subiectum, hoc medio, scilicet, quia, in abstractis à materia efficiens & finis nõ differunt. Ad notitiam cuius rei notãda sunt primo aliqua, quòd in æternis ex agente necessario sequitur actus, idest quòd agens semper sit coniunctum actui; quia ęterna non habent quid medium contingentiæ, quod est materia prima, ut dicit Auctor. 2. Physicorum. Com. 79. modo illud agens, quod semper sit coniunctũ actui, idest effectui; & prosequitur actionem in subiecto necessario, nõ habet causam finalem talis effectus, seu talis actio præter causam suam efficientẽ, atque operantem; aliter enim adepto illo fine cessaret motus, & operatio. & quia finis effectus in habentibus materiam coniunctus est materiæ. v. g. Medicus intendit sanitatem in ægro inferre, quæ quidẽ sanitas, est finis Medici respicientis eam in potentia materiæ; ideo ille finis distinctus est a Medico propter intermediam potentiam materiæ. si enim ille finis nõ esset coniunctus materiæ, tunc illud agẽs, quod mouet, finis esset sui effectus, & sic Medicus finis esset sanitatis, quam intendit adhibere ægrotanti. ex hoc igitur constat in habentibus materiam finem distinctum esse ab agente. sed causa finalis in abstractis à materia non est coniuncta materiæ, adepto enim illo fine cessaret motus in subiecto mobili, ideo necesse est, quòd causa finalis & efficiens in abstractis à materia sit unum & idem. His habitis acce- Vide Auer. 12. Metaphy. co. 36.

damus ad expositionem textus [& cum ita sit, necesse est ut forma qua mouetur, sit illa ad quam mouetur] idest quòd cum ita sit, quòd istę formę abstractę non sint constitutæ in esse per subiectum, necesse est, ut forma qua mouetur Orbis sit illa ad quam mouetur, ita quòd agens & finis in eis sit unum, & idem. Sequitur, [in formis enim constitutis per sua subiecta differunt, s. quia forma qua mouentur non est illa ad quam mouentur,] Reddit rationem superioris propositionis, cur forma in abstractis à materia sit agens & finis. & hoc, quia non sunt constitutę in esse per subiectum, idest per materiā, formæ enim quę sunt in esse constitutæ per materiam sunt in subiecto, quod est causa finitę actionis. unde adepto eorum fine, cessat motus. ideo bene dicit Commentator, quod in formis constitutis per subiectū aliter apparet, scilicet, quòd agens & finis, non sit unum & idem in eis propter intermediam potentiā subiecti. Sequitur, [& ideo omnis forma huiusmodi scilicet quę mouetur ad se ipsam perficiendā per formam aliam, necesse est ut suum mouere sit finiti cum non mouet, nisi quando mouetur,] idest & ideo omnis forma quę mouetur ad aliam formam sibi perficiendam, necesse est ut suum mouere sit finitum. habita enim illa perfectione cessat motus. sed in æternis uidemus motus infinitos esse atque continuos. necesse ergo est, uel quod illi motus otiosi essent, uel quòd agens eorum sit finis eorum. Sequitur, [& hoc est unum eorum quæ mouent Aristotelem ad opinandum, quòd formæ corporum cœlestium non sunt constitutæ per sua subiecta, quoniā tunc motus eorum essent finiti,] idest, ex istis igitur quæ dicta sunt, Aristoteles conclusit formas corpo-

rum

rum cœlestium non esse constitutas per subiecta. agens enim & finis in eis sunt unum & idem.

Et non est dicendum quòd formæ &c.

Postquam Commentator ostenderat formas corporum cœlestium non esse in subiecto, nunc in hoc textu prosequitur confirmare illud medium, istas formas, abstractas, scilicet duplici de causa esse agẽtes, scilicet effectiua, & finali: remouendo quandam obiectionem, [Et non est dicendum quòd formæ quibus mouentur corpora cœlestia sint aliæ ab eis ad quas mouentur,] idest nõ est dicendum formas mouentes corpora cœlestia esse alias ab eis ad quas ipsamet corpora moueantur. Subdit, [& quod istæ quæ dicuntur non esse in materia omnino, & quòd carent situ, sint formę ad quas mouentur, cũ tamen illæ quibus mouentur sint formæ in materiis, & sint diuisibiles per diuisionem earum.] idest neque dicẽdum est, quòd formæ finales motus sint aliæ à formis efficientibus motum, ita scilicet, quòd illæ formæ quę sunt causę effectiuę motus sint formę in materia, & diuisibiles per diuisionem subiecti: & illæ quæ sunt causa motus, ut finis, sint tantum abstractæ omnino à materia, & carentes situ. Sequitur, [quoniam si ita esset, tunc illę formæ existerent in subiectis, & mouerentur per motum subiectorum, & sic diuiderentur ad diuisionem subiectorum,] idest si ita esset, quòd formæ efficientes motum sint formæ in materiis, tunc formæ corporum cœlestiũ effectiuæ motus haberent esse in subiecto, & mouerentur per motum subiectorum. motis enim nobis mouentur omnia quæ sunt in nobis, itaque motis subiectis mouentur omnia quæ subsistunt in esse per subiectum. ultimo denique diuiderentur per di

Tex. 41. Com.

uisionem subiectorum, [motum enim si mouetur essentialiter erit diuisibile essentialiter, & si per accidens; per accidens,] Hæc ratio fundata est super uerba Aristotelis 6. Physicorum, ubi ait quod autẽ mutatur omne diuisibile esse necesse. est ideo illæ formæ si mouerentur essentialiter essent diuisibiles essentialiter; si per accidens, per accidens. sed illud quod stat per essentiam, est simplex & non diuiditur, secundum propositionem 28. Auct. de causis, nec per se, nec per accidens: non per se, illud enim quod mouetur per se est corpus, ut dicit Arist. in eodem libro; quod autem mouetur per accidens, uel est corpus uel uirtus in corpore, ut ait Auctor 3. de Anima. at intelligẽtias nõ cõtingit esse corpus, neq uirtutes in corpore. ideo non possunt moueri nec per se, nec per accidens. Ad hoc nonnulli Philosophantium existimarunt intelligentias Orbium moueri quoquo modo per accidens, ita quòd ab alio moueantur per accidens, minime autem secundũ quòd mouent corpora. Circa ueritatem cuius opinionis diutius defaticatus sum, tamen post multa uisum est mihi, satisque commodum existimari secundum doctrinam Philosophi, intelligentias non moueri per accidens, nec secundum se, nec ab alio. si enim intelligentiæ possent moueri per accidens, secundum quòd ipsa corpora mota ab eis moueantur motu diurno ab intelligentia mouente primũ mobile, tunc sequeretur hoc inconueniens, quod unum corpus unius formę maiorem connexionem haberet cum sua forma quando sit motum ab alia forma sibi non propria, quàm motum a sua forma propria. corpus enim quando mouet suam formam maiorem habet connexionem, atque affinitatem cũ

tex. col. 32.

tex. co. 32.

Digressio.

ea forma, quàm quando illa forma non mouetur ad motionẽ eius. hoc est profectò manifestum, itaque intelligentia magis copularetur subiecto eius moto ab alio motore, quam mouendo proprium motum in proprio moto. sed intelligentia moto eius subiecto ab alio motore non magis copulatur ei, quam ipsa mouendo: primo, non in operari, tale enim subiectum uel corpus magis operatur in hoc proposito ab alio motore quam à sibi proprio; secundo non in esse, unum enim agens non congregat inter duo diuersa, ut dicit Auctor 12. Metaphy. Cõ.11. ergo. Amplius una forma, quãdo est abstracta à suo subiecto in duobus, scilicet in esse & in operari, & altera tantum in uno, scilicet in esse, prius profectò moueretur illa quæ est abstracta tantum in uno ad motionem illius subiecti, quàm illa, quæ sit abstracta ab illo subiecto in duobus, scilicet, & in esse, & in operari. hoc est manifestum omnibus habentibus sanum intellectum. sed huiusmodi est intelligẽtia, cum eius subiectum sit motum ab alio motore, & motum ab ipsamet tanquam à proprio motore. ergo. Amplius intelligentia mouendo Orbem, quare ipsa non mouetur ad motionem Orbis? Responsio ad hoc extat Commentatoris, quia ipsa est abstracta a materia omnino, nec diuisibilis per diuisionẽ subiecti: ergo si natura abstracti non est moueri ad motionem subiecti quomodo quæso intelligentia posit moueri moto subiecto? nõ magis. n. est abstracta ab Orbe, cũ sit motus ab ea, vt à motore proprio, quã ab intelligẽtia nõ propria. absurdum est igitur saluo meliori iudicio intelligentias Orbium existimare moueri per accidens ab alio. nullũ enim fundamentum perspicuum huius rei inueni secundũ

do-

doctrinam Arist. nullumque exemplum materiale ita accommodatum. Modo sequitur Commẽtator, [ergo nihil est in corporibus cœlestibus, quo forma qua est motus differat ab ea ad quam est motus, imo sunt eædem formæ, & non differunt nisi in dispositione,] postquam Commẽtator ostenderat formas efficientes motum esse sicut finales causas motus, scilicet abstractas à materia, non diuisibiles per diuisionem subiecti; nunc in istis uerbis concludit, ea quę prius dixerat, quòd nihil est in corporibus cœlestibus, quod forma efficiens motum sit differẽs ab ea ad quam est motus. quasi dicat, quòd, sicut forma cœlestis est causa finalis motus, ita necesse est formam efficientem motum esse abstractam, & indiuisibilem per eandem, & non differre nisi in dispositione, idest in consideratione. dispositio enim & dispositum in reb. abstractis à materia sunt unum
Co.39. in esse, & duo in consideratione, ut dicit Auctor. 12 Metaphy. ideo forma abstracta dicitur efficiens secundum quòd ipsa sit causa unde motus: secundũ autem quòd talis motus ad ipsammet terminatur, dicitur causa finalis motus. Sequitur [& si ita esset, tunc suum mouere esset finitum, quod enim mouetur impossibile est ut sit principiũ motus æterni,] idest & si ita esset quòd ista forma efficiens moueatur ad motionem subiecti(moueretur enim si esset
tex. co. forma in materia) tunc suum mouere esset finitum.
30. Aristoteles enim in 8. Physicorum ait. quod mouetur per accidens non est necessarium, sed contingit non esse. Sequitur [& dicit Aristoteles quòd intellectus & intellectum idem sunt in corporibus cœlestibus, & hoc totum dicit & in aliis locis,] idest &
tex. co. 51. ideo dicit Philosophus 12. Metaphy. quòd intelle-

ctus,

ctus,& intellectum in abstractis a materia sunt unũ & idem. nam secũdum quod est intellectus, est agẽs; secundum autem quòd est intellectum, est finis. ex his igitur constat, quòd in abstractis a materia unũ & idem sit agens, & finis. quod totum declaratum est in Metaphysicis.

Et non est dictum cœlum habere animam &c.

Prosequitur Commentator soluere aliam obiectionem, qua ei nulli poterant occurrere, circa formas corporum cœlestium non constitutas per sua subiecta. uidelicet, corpora illa quæ sunt animata per animam tanquã per formã, nõ possunt esse animata, nisi ut per formam existentem in eis, & sic formæ corporum cœlestium subeunt per sua subiecta; quod in superioribus ostensum est falsum esse. Hic antequam deueniã ad expositionem huius textus notandum est ad hoc propositum, quòd in entibus naturalibus, aliud est hoc esse tale per se; & esse per partem, & esse per aliud. illud quod est tale per se est hoc tale, ita quod non sit neque per partem neque per accidens, ut colligitur ex mente Aristotelis & Auctoris 8. Physicorum, & huiusmodi existẽtia non habent ad doctrinã peripateticam necessitatem, & permanentiam aliquam ab alio. dici autem aliquid esse tale per partem, conuenit omnibus compositis habentibus esse necessarium, & ꝑmanens per partem a qua denominantur. ultimo aliquid esse tale per aliud dicitur de omnibus habẽtibus necessitatem, & permanentiam ab alio; cuiusmodi sunt maxime entia subiectiua formarum dãtium esse tale. modo quo ad primum, dico quod aliquid esse tale per se est pręcipue corporibus cœlestibus. taliã neque per partem, neque per accidẽs. corpora

Tex. 48. Com.

tex. 10. 27.

Disp. 4. Sol. 2. Dubii. pora enim ista ut dicit Auctor Destr. Destr. non indigent in sua permanentia anima, ut indigent corpora animaliũ inferiorum; indigent tamen anima non quòd ex necessitate esse eorum est ut sint habentia animam, sed quoniam melius de natura eorum est quòd sint in dispositione meliori: & habentia animam sunt meliora non habentibus. neque negat in hoc Auerroes corpora cœlestia esse animata; sed tantũ in istis corporibus non esse aliquid, quód animatur per animam, aut uiuit per uitam negare
co. 12. uidetur, ut dicit 8. Metaphy. omne enim quod uiuit per uitam est generabile, & corruptibile; generabilia autem & corruptibilia, ita animantur & uiuunt, quòd anima & uita eorum animatur: & uiuit in eis; quod repugnat in animantibns, & uiuẽtibus per se, per se dico primo, non autem per se non primo, ea autem quæ dicuntur esse formalia per partes, sunt oĩa cõposita Innouationem habẽtia cuiusmodi sunt homines: quorũ forma est anima, forma diuisibilis ad diuisionem eorum materiæ. Et animaduerte, quòd hic composita accipiuntur pro quãto includunt conditiones indiuiduantes ea, aliter enim composita non essent talia per formam istam informãtem: illa enim composita quæ sunt absque conditionibus indiuiduantibus non sunt talia per partem illam compositi habentis conditiones indiuiduantes: repugnant enim, ut patet considerantibus, doctrinæ Auerrois. illud enim compositum cõsideratũ primo modo, non cõtingit esse tale, sine illa parte. quicquid enim est, ab illa parte est, sed sine hoc illud compositum secundo modo dictum contingit esse tale, quia ab ea formaliter nõ denominatur. illud autem, quod dicitur esse per aliud, uniuer

salius

falius eſt, quàm illud, quod eſt per partem, omne enim quod eſt per partem eſt per aliud, ſed nõ per oppoſitum; quia corpora animata dicuntur eſſe animata per animam, tamen anima non eſt pars eſſentialis eorum, ut omnibus manifeſtum eſt. Ex his habemus differenter hominem eſſe animatum, & corpus eſſe animatum. primo, ut dictum eſt, dicitur homo eſſe animatus per partem, corpus autem nõ per partem, niſi per aliud, uel ut denominatiuum ſecũdum Doctorem Scotum. ſecundo etiam, ut ego colligo ex mente Auctoris 8. Metaphy. differũt in hoc, quia homo ita eſt animatus, quòd non animatur, ita etiam quod illa forma a qua animatus eſt non animatur in eo, ſed tantum reddit animatum hominem; corpora autem quæ animantur per aliud, ita ſunt animata, quòd uere animãtur, & etiam formæ illæ quæ reddunt corpora eſſe animata uere animantur in eis. His habitis igitur deueniendum eſt ad expoſitionem textus. [Et non eſt dictum cœlum habere animam niſi propter appetitum exiſtentem, & motum localem,] ideſt & non eſt dictum a me in Commentariis, quæ feci ſuper libros Ariſtotelis, cœlum habere animam exiſtentem per ſubiectum, ſed per appetitum exiſtentem in eo, & motum localem. Quomodo autem iſte appetitus uideatur haberi in cœlo ad differentiam eorum in quibus appetitus exiſtit per ſua ſubiecta, ſubdit Commentator, [appetitus uero qui eſt in hoc corpore non eſt, niſi quia eſt corpus cœleſte, uiuum per ſe, appetens per ſe, non per potentiam exiſtentem in eo, diuiſibilem per eius diuiſionẽ,] ideſt quia iſte appetitus in corpore cęleſti non eſt, niſi quia corpus eſt appetẽs per ſe, & uiuum per ſe, non per partem exiſtentem in

in Tertia. Quol. Art. 1.

eo diuisibilem per eius diuisionem,[esset enim generabile & corruptibile] in eo enim composito in quo forma substantialis sit pars essentialis,& perfectio subiecti per quod subsistit,accidit generatio, & sic denique corruptio. inde grauiter errauit Alexander,tenendo,quòd definitio illa animæ secundum
tex. co. 4. Aristotelem in secundo de Anima,sit etiam animæ existentis in corpore cœlesti:esset enim generabile, & corruptibile,Sequitur,[& dicitur esse motum per principium separatum in eo, non per principium, quod est pars in eo, & hoc modo dicitur uiuum & intelligens,] idest & dicitur etiam esse motum in loco per principium separatũ, quod est in eo, eomet ipso modo quo dicitur esse appetens uiuũ, & intelligens nõ per principium existentem in eo. Sequitur,[& si esset intelligens per partem in eo non esset intelligẽs per se,] in istis uerbis dubius quibusdam uisus fuit Commẽtator,colligitur enim ex mẽ
tex. co. 27. te Aristotelis 8.Physicorum,quod per se non repugnat ex se,neq; per aliud,sed ex se tãtũ,& per aliud. ideo non ualet dictum Commentatoris, (ut aiunt) si cœlum esset intelligens per partem tanquam per aliud,(omne enim quod est intelligens per partem est intelligens per aliud) quod nõ fuisset intelligẽs per se. Soluitur,quòd ex se,& per aliud tãquam per partem non repugnant omnino: primo, quia illud, quod est per aliud tanquam per partem potest esse ex se, accipiendo illam partem ut est tota quiditas rei,& hoc non est impossibile intuentibus doctrinam Auerrois : sed ex se & per aliud repugnant in hoc, accipiendo ex se ut quid intrinsecum , & per aliud ut quid extrinsecum, sicut accepit Aristoteles in preallegato libro 8.Physicorũ. unde dico, quòd

magis

magis in hoc proposito per se & per aliud tanquam per partem repugnant, quàm per aliud & ex se, tum quia illud quod est per aliud tanquam per partem potest accipi secundum doctrinam Auerrois pro ex se: sed illud quod est per se non potest accipi per aliud, tanquam per partem: tum etiam, quia illud quod est per se nõ est per aliud, sed quod est per partem est per aliud, ergo quod est per se non est per partem. Et nota, quòd per se, & per aliud, & ab alio, differunt. per aliud enim accipitur dupliciter, per aliud simpliciter, & per aliud ab alio: vnde verũ est, quòd per se repugnat & per aliud simpliciter dictum, minime autem per aliud ab alio dictum, illud enim quod diuiditur in aliquo membro non repugnat ei, huiusmodi autem est per se. ergo. ideo bene dicit Commentator, quòd si cœlum esset intelligẽs per partem repugnaret ei esse intelligens per se. Sequitur [& esset simile homini in hoc, ꝙ homo est intelligens per partem in ipso, & similiter homo est uiuens, & appetens & mouens in loco. [In uerbis istis resultat contradictio quædam, hic enim vult, ꝙ intellectus quo intelligit homo sit pars substantialis, forma dans esse homini: in tertio autem de Anima oppositum tenet, ibi enim secundum ipsum habetur, quod intellectus non sit pars substãtialis hominis, nec denique forma dans esse ei. Soluitur. pars hominis qua homo intelligit, est uere anima cogitatiua, forma substantialis, dans esse ei, cuiusmodi partem non solum hic intellexit Commentator, verum etiam 12. Metaphy. dicens forma hominis inquantum homo est intellectus, idest Anima cogitatiua. & sic soluta est contradictio verborum Auerrois. si cœlum igitur esset intelligens per

Vide Auerr. 8 Phys. cõ. 27.

Com. 5.

Cõ. 38.

partẽ tunc fuiſſet ſimile homini corruptibili intelligẽti per partem,& ſic eius intellectus fuiſſet forma ſubſtantialis,& ſimiliter eſſet ſicut homo uiuens,& appetens, & mouens in loco ſcilicet per illam partem per quam intelligit.

Tex. 44. *Et uniuerſaliter quia declaratum eſt &c.*

Com. Infert quoddam Corollarium ex dictis, ſcilicet quod uniuerſaliter declaratum eſt actionem iſtius corporis eſſe æternam & infinitam, & declarabitur magis in ſequenti capite, formam eius non exiſtere per ſuum ſubiectum, ſicut formæ naturales exiſtunt,& ſuum ſubiectum eſſe ſimplex non compoſitum ex materia & forma,quoniam ſi eſſet compoſitum eſſet generabile & corruptibile.

Tex. 45. *Et quod dicunt incipientes Philoſophari &c.*

Com. Poſtquam Commentator ſoluerat obiectiones, illas,quas ei aliqui circa prędicta poterant obiicere. nunc excludit errorem quorundam dicentium animas corporum cęleſtium,& ipſamet corpora acquirere æternitatẽ ab alio, ita quòd ſuapte natura ſint generabiles & corruptibiles. cuius opinionis primus fuit ex Secta Peripatetica Alexander Aphrodiſæus,& eum poſtea ſecutus fuit Auicenna,ut dicit Auctor 2. cœli 8. Phyſicor. & in Paraphraſi primi de cœlo iuxta finem. Sed miror de tantis uiris qualis fuit Alexander,& Auicenna quomodo in re clariori luce ita hallucinati fuerint? hoc ꝑfecto nõ dixiſſent, nec illi qui uel minima fragmenta Ariſtotelicæ doctrinæ attingũt. uelint enim nolint opinio eorum directe eſt contra doctrinam Ariſtotelis 1. cœli dicentis impoſſibile eſt & ſemper quidẽ aliquid eſſe, atque corruptibile,eſſe. Quid clarius? [& hoc manifeſtum eſt ei qui conſiderat fundamen

Cõ. 61. Cõ. 69. tex. co. 121.

ta Aristotelis,]idest qui enim considerat fundamenta Aristotelis,manifestum est ei,quòd natura generabilis & corruptibilis non recipit æternitatem ab alio. Fundamenta autem Aristotelis sunt quatuor.primum,quòd materia non potest denudari a potentia sua defectiua.Secundum, nullum æternũ corruptibile, nec generabile æternum 1.cœli.Tertium, quod non semper est non potest semper esse 1.cœli. Quartum,impossibile est aliquid esse æternum, & perpetuum, & ei inesse potentiam ad priuationem 1.cœli. tex. co. 121. tex. co. 123. 124. tex. co. 119.

Declaratum est igitur ex hoc sermone &c. Tex. 49. Com.

Omnia quæ in præcedentibus dixerat Commentator in hoc textu epilogat. [Declaratum est igitur ex hoc sermone quæ sit substantia cœli, & substantia quiditatis formę,& materiæ eius.]idest declaratum est manifestumque est ex sermone præcedenti, quæ sit substantia cœli, ut compositi, & substantia quiditatis formæ,& materiæ.Sequitur.[non tamen omnia quę diximus inuenimus ea declarata in libris qui peruenerunt ad nos ex uerbis Aristotelis.] idest non tamen omnia quæ diximus, & præcipue de dimensionibus interminatis,& terminatis,inuenimus ea declarata in libris qui peruenerũt ad nos ex uerbis Aristotelis.& hoc quia Aristoteles multa uerba posteris reliquit inuoluta,ut ingenia eorum circa difficilia magis exerceãtur. [sed aliqua eorum inuenimus in eis ab eo declarata & aliqua sequuntur ex dictis eius,]idest sed aliqua eorum quæ diximus inuenimus in eis ab eo declarata, & aliqua sequi ex dictis eius. tempore enim Auerrois in idiomate Arabico opera Aristotelis erant corrupta. de his autem quæ nõ declarauit; apparet tamen ex uer

bis eius ea omnia declarauisse in libris qui nō pertinerunt ad Auerroem.[Vocatur igitur iste tractatus sermo de substātia Orbis,dignior enim est hoc nomine quàm libri,]liber enim uocatur illud quod est separatum ab omnibus mentibus aliorum. sermo autem non est liber, quia in sermone recolligūtur omnia quę in aliis libris declarata sunt.sed quia in hoc sermone recolliguntur omnia quæ Aristoteles in pluribus libris de substātia orbis declarauit, ideo dignior est hoc nomine quàm libri.

Tex. 42. Cap. 42. *Perscrutandum est igitur de natura corporis cœlestis &c.*

Com. Postquam Com.ostendit,quæ sit substantia cœli,|& qualia sint accidentia eius,& hoc quo ad principia componentia ipsum per cōparationem principiorum generabilium atque corruptibilium,tanquam de re difficiliori per faciliora nobis, nunc in præsenti capite intendit ostendere,quæ sit substantia cœli, quo ad compositionem eius,& qualia sint accidentia eius sequentia compositum.[Perscrutādum est igitur de natura corporis cœlestis] Animaduertendum est,naturam corporum cœlestium dupliciter considerari,uno modo quo ad continuationem & æternitatē motus eorum,hoc est illud quod Cō. 15. ait Commentator 8. Physicorum,actiones naturales necesse est ut habeant continuationem, & æternitatem;sed cœlum maxime habet continuationē in motu suo,ita quod ipse sit uere regularis inter ceteros motus:unde naturam hoc modo captam maxime de ipso uerificari constat,altero modo natura corporum cœlestium consideratur quo ad actualitatem,& substantialitatem eorum,ita quòd actualitas substantialitasque eorum sit maxime natura cor

porum

porum cœlestium. hoc modo autem considerando naturam eorum non sumitur ex parte principij actiui, sed tantum passiui; ita quòd naturalitas eorum non sit forma, sed tantum materia. ex quo uerificatur sententia Alberti Magni 2. Physicorum dicentis, quòd motus cœli non est motus naturæ, sed tantum intelligentiæ. quasi dicat, quòd naturalitas corporum cœlestium non sumitur ex parte formæ, ut principij actiui, sed tantum ex parte materiæ, scilicet principij passiui. Et cur ex parte principij passiui? quia actualitas substantialitasq; corporum cœlestiũ sumitur ex illa parte quæ sit actuata ex se, cuiusmodi est materia eorum, & non a forma assistente illis. ideo actualitas formalis corporum cœlestium dignius est, ut habeatur ex parte materiæ eorum, quam ex parte formæ abstractæ. modo ad propositum dico, quando dicit Commentator in hoc textu, quòd sit perscrutandum de natura corporis cœlestis, non intelligere debes de natura primo modo dicta, in hoc enim capite non consideratur continuatio, & ęternitas motus eius; sed melius de natura secundo modo dicta. in præsenti enim consideratur actualitas substantialitasque cœli compositi ex parte principiorum eius. Et sequitur, [& quid intelligunt cũ dicunt ipsum esse simplex & non compositum,] idest perscrutandum est etiam quid intelligant dicentes corpus cœleste esse simplex, & non compositum, & ipsum esse neque graue neque leue, idest non dispositum per leuitatem aut grauitatem.

Dicamus igitur quomodo illud corpus &c. tex. 48. Com.

Postquam Commentator proposuit quibus de rebus sit perscrutaturus in hoc secundo capite, nunc

hæc

hæc proposita incipit perscrutari, primo cœlum nõ esse compositum ex materia & forma, sicut hæc generabilia & corruptibilia. [Dicamus igitur, quomodo illud corpus non componitur ex materia & forma sicut generabilia & corruptibilia componuntur,] idest dicamus igitur primo non eodem modo illud corpus cœleste compositum esse ex materia & forma, quemadmodum hæc entia inferiora generabilia componi uidentur. [nulla enim est potentia in eo omnino] notandum est, quod potẽtia in cœlo dupliciter consideratur, uel ut in cœlo, vel vt extra cœlum. potentia autem primo modo considerata, non datur in cœlo nisi tantum in vbi, vt

Cõ.41. dicit Commentator 12. Metaphy. si enim in corpore cœlesti nulla potentia esset, tunc cœlũ non fuisset corpus, in quo enim non est potentia, illud neque corpus est, neque virtus in corpore, vt dicit

Cõ.41. Auctor 12. Metaphy. auctoritate Themistij. Potentiam autem considerando in cœlo, ut extra cœlum, non est potentia ibi ad vbi, nulla enim potentia abstracta potest se habere ad aliqua accidentia materiæ immediatæ. Sequitur [omne enim in quo est potentia non est potentia nisi ad duo contradictoria; scilicet potentia, quæ est in substantia] hæc ra-

tex. co. 17. tio est Aristotelis ductaque ab eo, 9. Metaphy. vbi conatur probare potentiam non inueniri in aliquo sempiterno. potentia enim omnis simul contradictionis est, scilicet potentia illa, quæ est natura priuati, & annexa priuationi, vt ait Auctor Destr. De-

Disp.1. fol.6. dubii. str. illa enim potentia quæ est ad esse, & non esse rei, dicit primo horum duorum aliquem modum priuationis. aliter enim res non fuisset in potentia horum duorum, nisi sit hoc modo disposita. modo

cum

cum in sempiternis non detur aliquis modus priuationis, necesse est ut in eis non reperiatur potentia quæ sit de natura priuati. Amplius præsupponitur nullique dubium est æterna seu sempiterna semper esse. modo illud quod non hẽt potentiã ut sit, nõ erit; quia nõ est aliquid. & oẽ quod hẽt potentiã possibile est, ut nõ agat; ergo illud quod hẽt potentiam: ut sit; possibile est, ut sit & nõ sit; & illud quod habet potentiã, ut sit, possibile est, ut non sit; & illud quod habet potentiam, ut non sit, corrumpetur; ergo. Et animaduerte, quòd hæc propositio (potentia nõ est nisi ad duo cõtradictoria) duplicem sensum potest habere, unum in quo; alterum ad quem. potentia autem illa quæ in termino in quo existit, est eadem ad duo opposita, ut potentia ad sanitatem & ægritudinem. ego enim idem sum in potentia ad ægritudinem, & ad sanitatem, cum ad ambas passiones habeam subiectam naturam. ex quo uerificatur non solum hæc sententia Auctoris (potentia non est nisi &c.) uerum etiam. 9. Metaph. potentia ad sanitatem & ægritudinem est eadem. potentia autem considerando eam ut ad terminum ad quem, nõ est eadem ad duo contradictoria: aliter enim illi duo termini oppositi essent unum & idem. ex quo uerifica tur sententia Aristotelis 3. Physicorum quòd posse ægrotare, alterum est, namque ægrotare ac ualere idem esset. & quia scimus omnes, quod potentia materiæ est de essentia eius, ideo ad probandum cœlũ nõ esse compositum ex materia & forma, uerius medium non potuit esse in præsenti demonstratione, quàm cœlum non habere potentiam. in quo enim non est potentia, ibi non est materia in potentia, & hoc est illud, quod ait Aristoteles 9. Metaphysicę, po-

Vide hanc rationem apud Arist. 9. Metaph. tex. cõ. 71.

c5. 19.

tex. co. 10.

tex. co. 17.

N tentia

tentia non inuenitur(supple quæ sit differentia materiæ primæ) in aliquo sempiterno. & Commentator ibi, potentia non inuenitur, nisi in generabilibus compositis ex materia & forma, hoc igitur est quod in hoc textu intendere uidetur Cõmentator.

tex. 49. Com. *Et manifestum est etiã quòd forma qua mouetur &c.*

In præsenti textu intendit etiam probare cœlũ non habere formam, quæ sit in potentia materiæ, quemadmodum sunt formæ elementorum,[& manifestum est etiam quòd forma qua mouetur non est generis formarum quatuor elementotum.]Animaduerte, dum Commentator intendit probare cœlum habere formam quę sit de natura animæ, ex hoc medio quòd cęlum non sit neque graue, neque leue, rectius non potuit facere, quàm primo excludere cœlum non habere formam elementorum; tũ quia elementorum forma dat esse graue, aut leue: tũ quia de natura omnium habentium animam non est quod motor, & motum sit idem secundum speciem, ut dicit Auctor 8. Physicorum & 4. cęli, quem-

Cõ 30. Cõ. 22. admodum in elementis constat esse. manifestũ est igitur, formam qua cœlum mouetur non esse eiusdem generis cum formis quatuor elementorum. Sequitur,[quoniam si esset aliquid generis illarũ, esset graue aut leue, & moueretur ex se per accidẽs ut declaratum est in 8. Physicorum,]idest quoniam si cœlum esset aliquid generis illarum scilicet formarũ, elementorum, tunc cęlum esset uel graue, uel leue, forma enim in elementis dat esse graue aut leue; & moueretur ex se per accidens, quod repugnat for-

tex. cõ. 31. mis abstractis a materia. ut ostensum est in 8. Physicorum. Animaduertenda sunt hic nonnulla: considerantibus enim hunc textum Auerrois prima

fronte

i fronte uideri potest quòd hic grauitas & leuitas sit forma substantialis elementorum. cum enim uelit probare formam illam substantialem cœli non esse de natura elementorum, nisi hic accipiat elementorum formam, ut formam substantialem, uanum atque otiosum eius intentum esset, nec minime proportionabile, præcipue cum nulla alia forma moueatur ex se per accidens præter formam substantialem. Ad hoc dicendum est quòd secundum doctrinam Peripateticam elementum duplici intellectu considerari potest, uno, ut est tale substantialiter secundum suam speciem; altero ut est tale accidentaliter secundum speciem propriam accidentalem. primo autem intellectu considerando elementum, formam substantialem eius non esse grauitatē aut leuitatem secundum Commentatorem contra Alex. Aphro. 5. Physicorum & 8. Phys. constat: sed considerando elementum secundo modo, ut putà secundū quod est mobile, & secundum quod ei mobilitas accidit ex parte grauitatis, uel leuitatis, grauitatéq. ac leuitatem esse formas accidētales elemētorū ualdę cōstat: Ex quo uerificatur snia Auctoris 4. cęli dicentis ꝙ lapis cōponitur ex grauitate, & materia prima, supple secundum quòd lapis est mobilis. modo ad propositum dico, quòd obiectio illa ualeret si Commentator tantum hic probasset formā cœli esse de genere substantiæ. ueruntamen formā cœli essę de natura animæ hic pręcipue probare uidetur. nec ualet etiam illud quod dicūt nullam formam moueri ex se per accidens, præter formam substantialem. in quibus enim motor motumque differunt essentialiter, planè ualere cōstat; minime autem in quibus motor & motum sunt unum secun-

Cō. 10.
Cō. 5.
Cō. 11.
Cō. 24.

dum speciem, quemadmodum in elementis mobilibus in quibus grauitas, vt motor & mota ex se per accidens reperitur.

tex. 50. *Remanet igitur ut natura eius sit natura animae &c.*

Com. Concludit intentum suum, uidelicet formam corporum cœlestium esse de natura animæ, ita quod eius natura repugnat formis elementorum.

tex. 51. *Sed quando nos inspexerimus animalium quae sunt hic &c.*

Com. Postquam Commentator ostendit, quòd forma corporum cœlestium repugnat formis elementorum, quodque forma eorum sit tantum de natura animę, Nunc prosequitur ostendere, quomodo cœlum sit compositum ex prædicta anima & subiecto, tanquam ex duabus naturis, comparando ipsum ad compositionem animalium sub conuenientia atque differētia. Sed antequam deueniam ad expositionem huius textus notandum est primo, quòd secundum doctrinam Peripateticam, differenter uidetur haberi motus naturalis, motus animalis, motus uiolentus, & motus non naturalis; motus autem naturalis distinguitur in tribus, primo in motu circulari, ut habetur apud Aristotelem primo cœli; secundo in motu recto; tertio in motu animalis, ut habetur 8. Physicorum. motus autem animalis in duobus distinguitur, in motu circulari, & in motu progressiuo; similiter motus uiolentus distinguitur in motu grauium ad superius, & in leuium ad inferius; ultimo autem motus non naturalis in motu animatorum ad superius. & quia motus naturalis est cuius principiū est natura in quantum natura non est possibilis aliter se habere; propter id motus rectus cuius principium est natura

(marginal notes: tex. co. 28. — tex. co. 27.)

aliter

aliter non potens se habere, uere naturalis appellatur: Anima autem animalis cum sit forma sui corporis naturaliter, ideo necesse est etiam ut motus eius à sua forma animante sit naturaliter: unde nota, quod motus naturalis naturaliter dictus, & motus non naturalis, sed naturaliter dictus differre uidentur iuxta doctrinam Auerrois: primo enim modo motus recti dicuntur naturales naturaliter dicti; secundo autem modo motus animalium licet non sint naturales, tamen naturaliter sunt dicti, secundum quòd anima animalis forma est naturaliter informatiua sui corporis. unde motus animalium naturaliter dictus non fit à principio cuius naturam non contigit aliter se habere, scilicet in mouendo: in potentiis enim hoc rationabilibus implicat: sed tantum fit a principio, cuius natura est necessario informatiua coporis moti; ideo est naturaliter dictus quo ad informatiouem subiecti motus, minime autem quo ad motionem necessariam. motus autem iste animalium in duobus distinguitur, ut diximus, in motu scilicet circulari, & in motu progressiuo; & hoc, quia cùm anima nostra sit de natura neque grauium, neque leuium (addita enim est formis elementorum) propter id, magis proprius est ei motus circularis, quam alius motus, cũ circulariter moueri sit proprie eorum quæ non participant duobus elemẽtis, scilicet graui, & leui, ideo motus circularis uere motus animalis appellari uidetur, motus autem animalis progressiuus est motus medius inter grauia & leuia, & non grauia neque leuia. ipsa enim inquantum talis nõ fit neque ad superius, neque ad inferius, neque continue ab eodem in idem. & ideo cum anima nostra habeat

subiectum

subiectum corpus prædominatum elemẽto graui, cõuenientius ei fuit ab ipsa natura habere motum medium inter circularia, rectaque, qui motus progressiuus corporis appellatur, non inquantum corpus, ipsum enim est elementatum: sed animæ in quantum est anima in tali corpore, & non in quantum est anima simpliciter, proprium enim est eius circulariter moueri. motus autem corporum animatorum, dum mouentur sursum contra naturam prędominãtis elementi quod est graue, est motus non naturalis, quia subiecto eorum natura insitum est descendere, non tamen est uiolentus, quia tale corpus animatum habet motorem intrinsecum, cui nõ repugnat naturaliter mouere corpus animatum, siue deorsum, siue sursum; ideoque quia motus corporis sursum repugnat motui animæ, accidit labor atque fessitudo in motibus nostris; pars enim grauis in corporibus nostris repugnat motui animæ,
com. 3. ut dicit Auctor 2. cœli, non quòd animæ nostrę magis sit insitũ mouere corpus sursum quàm deorsum, non enim est composita ex elemento graui aut leui,
tex. co. 45. ut dicit Aristoteles 2. de generat. & corrup. sed quia illi insitũ est, mouere corpus æqualiter, tam in sursum, quam deorsum, id quod repugnat corpori in quantum corpus. [Sed quando nos inspexerimus animalia quæ sunt hic, inuenimus duo principia motuum duorum, quorum alterum principiũ motus recti, scilicet motus ad inferius uel ad superius, & secundum est principium motus localis processiui] Postquam ostendit formam corporum cœlestiũ esse de natura animæ, nunc incipit comparare compositionem cœli ex tali anima compositioni animalium inferiorum. sed quando igitur nos inspexerimus

mus animalia mouentia quæ sunt hic, inuenimus duo principia duorum motuum in eis, unum quod est anima mouens corpus naturaliter progressiue, aliud elementum prædominans in corpore moto, quod sit principium motus recti. Sequitur, [& inuenimus motum istum esse contrarium motui declinationis essentialis qui est in eo.] Animaduertendum est motum processiuum animalium in recto non esse uere contrarium motui perpendiculari deorsum, aliter enim uni plura contraria possent esse, quod est contra canonem Philosophiæ, sed quādo ait, quod inuenimus motum istum processiuum esse contrarium motui declinationis essentialis qui est in eo, scilicet in corpore animalis deorsum ex prædominante elemento, intelligit motum animalium sursum progredientium esse contrarium motui essentiali corporis in quantum sit elementatum grauitate. Sequitur, [& ideo accidit ei lessitudo & cogitur ad quietem,] idest & ideo accidit ei fatigatio seu labor, & cogitur ad quietem. causa enim fatigationis in animalibus est, quia in eis est principiū motus contrarium motui animæ, & pars grauis in eis. hoc enim mouet nos multum ad contrariam partem illi qua intendimus moueri ex anima nostra. quapropter accidit nobis labor & fatigatio. Sequitur, [unde necesse est ut principium motus cœlestis corporis sit generis animę tātum, & quòd motus quem habet circulariter sit proprie animæ secūdum quòd anima,] idest postquam de natura animæ æqualiter est mouere suapte natura, tam sursum quam deorsum, ex hoc quia anima caret elemento grauitatis leuitatisq; necesse est quod principium motus cœlestis corporis sit generis animæ tā

Vide 2. cœli com. 3.

tum

cum, & maxime cum principium eius sit de natura mouentium, quorum natura in nullam partem declinat. idest quemadmodum anima nostra non est apta magis mouere corpus graue sursum quàm deorsum, ita illud principium corporis cœlestis non est magis aptum mouere illud corpus sursum quàm deorsum. caret enim grauitate atque leuitate. ideo necesse est quòd ille motus circularis causatus ab illo principio sit proprie animæ, ipsa enim in quantum est anima innata est mouere tali motu, qui nõ sit magis de natura declinantium ad unam partem quàm ad aliam. Et animaduerte Commentatorem nõ dixisse à casu quod iste motus sit proprie animæ & non proprius animæ, animam enim nostram secũdum se ex doctrina Philosophi nullo motu contingit moueri siue circulari siue recto, omne enim quòd per se mouetur est corpus ut dicit Aristot. 2. Physicorum.

tex. co. 52.

Tex. 52. *Et cum ita sit, sequitur quòd illa natura sit &c.*

Com. Ostendit illud quod sequitur ex prædictis, uidelicet, ꝙ illa natura sit q̃ facit ipsum corpus cęleste esse neq; graue neq; leue, & moueri circulariter. Tamẽ animaduertendũ est primo, quod ad motionẽ circularem contingit primo quod illud corpus mobile sit, neque graue neque leue, quia corporib. circularibus secundum quòd tali figura perfecta sint disposita, non contingit mutare locum secundum totum subiectum, ita scilicet quòd modo sit in uno loco, modo sequatur in alio ad modum grauium & leuium, aliter enim illud corpus circulare non haberet proprium motum, quod ei à natura conueniat, imo haberet aliquam declinationem naturalẽ motam, si possibile sit corpus circulare mutare locũ

in quantum circulare secundum subiectum. unde necesse est quod tale corpus semper motum in eodem,& ab eodem in idem sit primo neque graue neque leue.itaque habemus duo iuxta doctrinam Philosophi,unum quod cœlum cum sit corpus perfectum necessariò fuit figuratum tali figura, quæ inter omnes alias sit perfectior: alterum, quòd cum corpus tale sit neque graue neque leue, necessario fuit ad dispositionem huiusmodi habitam corpus tale figurari tali figura,quæ sit de natura nõ habentium declinationem motam ab uno in alio; nisi tantum ab eodem semper in idem. itaque à primo ad ultimum contigit,quòd ad motionem circularem corporum naturaliter circularium, sit primo neque grauis neque leuis:quod cum respexit Commentator,præposuit in præsenti textu hanc particulam,ipsum corpus esse neque graue neque leue, huic particulæ,& moueri circulariter. Modo accedamus ad expositionem textus,[Et cum ita sit sequitur quòd illa natura sit quæ facit ipsum esse corpus neque graue neque leue, & moueri circulariter,] Animaduertendum est hic,quòd anima corporum cœlestium non facit uere corpus cœleste esse neque graue neque leue,ita scilicet quod illud corpus non sit neque graue neque leue suapte natura, sed tantum ab alio. sequeretur enim, quod ex se esset graue & leue,quod implicat esse simul in uno subiecto.sed intelligitur hoc,quòd ad motionem circularẽ corporis cœlestis oportet tale corpus perfici natura neque graui neque leui, hoc modo facit illa anima corpus cœleste esse neque graue neque leue, & moueri circulariter,quia cum motus ille circularis corporum cœlestium sit proprie animæ in quã-

tum anima, necesse est ad motionem hoc modo captã, corpus illud non esse neque graue neque leue.

Tex. 53. Com. *Et animali quod est hic contingit non moueri circulariter &c.*

Remouet hic tacitam obiectionem, qua ei aliquis occurrere potest, uidelicet, si propriè animæ accidit mouere circulariter, quare animalia inferiora habentia animam non mouentur cicular iter? [& animali quod est hic contigit non moueri circulariter, nisi quia eius anima constituitur per corpus, quod mouetur motu recto, & sic opponitur declinatio hic,] idest & animalia quæ sunt hic non mouentur circulariter, quia anima in istis animalibus constituitur per corpus, quod mouetur motu recto ab alio motore repugnante motui animæ, & corpori esse circulare, idest circulariter moueri: Sed tamen ad hoc aliquis obiicere potest, quòd corpus cœleste non contigit moueri circulariter ex hoc, quia anima eius non sit constituta per corpus; aliter enim corpus cœleste non moueretur circulariter, nisi tantum ex parte animæ, & non ex eo quod sit figuratum forma circulari. ita etiam potest obiici de corpore humano, in cuius esse anima constituitur, ipsi enim non contigit mouere circulariter illud corpus si fuisset figuratum circulariter, & hoc, quia constituitur per corpus simpliciter. Ad quod respondeo, ponendo primo distinctionem de corpore circulari. corpus enim circulare dupliciter cõsiderari potest, uno modo secundum quòd corpus illud non habet alium motorem ex parte corporis, præter aĩam mouenté: Altero modo cõsideratur corpus tale secundũ quod contigit habere alium motòrẽ pręter illud quod est anima. considerando igitur

corpus

corpus circulare primo modo, illud corpus moueṫur circulariter ex hoc, quia formā circularē sortitū est ex parte animę mouētis, per quā motus causari posset semper ab eodem in idem. unde planè constat corpus illud factum esse a natura circulariter ex parte aīæ mouentis in æternum, quæ nō posset mouere æternaliter nisi esset abstracta omnino à materia. ergo a primo ad ultimum corpus cœleste non habens alium motorem præter animam necessario figuratur tali figura ex parte animę, quæ mouet ęternaliter, & non moueret æternaliter, nisi fuisset abstracta: ergo corpus cœleste mouetur circulariter ex eo quia eius anima omnino sit abstracta a corpore. ex quo uerificatur sentētia Auctoris primo cœli & cō.73. 4. Physicorum dicentis quòd diuersitas formarū est cō.36. causa diuersitatis quantitatum. & magnitudinum recipientium formas. Corpus autem considerando secundo modo, non contingit esse circulare ex parte animæ. talis enim anima constituitur per tale corpus, & alium etiam motorē præter eam, scilicet grauitatem repugnantem motui animæ, sortitur, scimusque circulationem corporum mobilium non esse propter aliud, quam propter moueri semper ab eodem in idem; ideo necesse est corpus hoc circulare, quod contigit habere alium motorem mouentē illud in recto repugnātemque motui eius non esse aptum natū propter id circulariter moueri, tū quia habet alium motorem quo mouetur in recto, tum quia iste motor repugnat motui animæ constitutæ per mobile illius motoris. itaque a primo ad vltimū anima constituta per corpus, & non per corpus nisi quod mouetur motu rectu repugnante declinationi animę, non potest mouere corpus circulariter. &

ſic corpus circulare in iſtis animalibus non datur
cō. 13. ex parte animę. anima enim eſt quæ facit membra animalium differre, ut dicit Auctor 1. de Anima.

tex. 14. com. *Sed quia anima quæ eſt in corpore cæleſti &c.*

Præſens tex. non indiget alia expoſitione ꝑter illã quam attulimus in exponendo ſuperiorẽ textũ.

Natura igitur iſtius corporis &c.

tex. 55. Com. Poſtquam Com. declarauerat in ſuperioribus naturam corporis cœleſtis eſſe naturã animæ, ſub differentia inferiorũ animaliũ natura animantiũ; nunc incipit oſtendere, atq; perſcrutari, naturã corporis cœleſtis ex parte corporis, ſub differẽtia naturæ animæ, & corporis cœli, & animæ corporiſque animalium inferiorum diuiſim. Tamen animaduertendum eſt primo ne aliquis me ex hoc textu contrarium eſſe Auctori exiſtimet. in ſuperioribus enim diximus Com. 47. quòd naturalitas corporum cœleſtium ſumitur ex parte principii paſsiui, quod materiam eſſe aſsignauimus, & non ex parte principii actiui, quod nil aliud creditur eſſe quàm forma, quę quidem opinio pręſenti textu directe contraria uidetur eſſe: natura enim iſtius corporis non eſt, niſi natura animæ mouentis in loco: itaque naturalitas corporum cœleſtium ſumitur ex parte animæ, tanquam ex parte formæ eorũ. Quid igitur? ad hoc reſpondeo, naturam corporis cœleſtis duplici intellectu conſiderari, uel naturam a qua corpus cœleſte dicitur naturale per ſubſtantialitatem, actualitatẽque tributam corpori ab illa natura; & hoc eſt materia corporum cœleſtium, uere natura eorum, ab ea enim ſumitur actualitas ſubſtantialitasque in eis, hoc modo conſiderando naturam corporum cœleſtium, naturalitas eorum materia tanquam principium paſsiuum eſt: conſiderando autem naturam

turam

turam corporum cœlestium à qua corpus cœleste naturale dicitur per operationem accidẽtalem, uera naturalitas eorum non sumitur ex parte istius principii actiui; corpora enim cœlestia non habent aliud ab hoc principio, nisi tantum accidentia, possibilia ex se necessariaque ab illo, quæ quidem accidentia nullam actualitatem, nullamque substantialitatem præbent corporibus cœlestibus, nisi tantũ modum accidentalem, & sic naturalitas altero modo capta non est ab hoc principio actiuo corporũ cœlestium, causa enim est abstractio eius naturalis a subiectis mobilibus, sed tantum primo modo dicta. ad quod respiciens Commentator in hoc textu, non dixit tantum, quod natura corporis cœlestis sit natura animę, sed mouentis in loco: ac si dixisset ꝙ natura ista corporis cęlestis, sit secundũ ꝙ est mouens hoc corpus in loco. & sic soluta est dubitatio. Modo sequitur Commẽtator. [sed quia natura corporis est alia a natura animæ, quia est compositum sine dubio ex mouente & moto, & necesse est mouens & motum esse diuersa,] Notandum est naturã corporis cęlestis dupliciter sumi, uno modo ex parte mota, alio modo ex parte mouẽte. modo accipiẽdo naturã corporis cœlestis ex parte mouẽte, natura eius est natura propria aĩæ mouentis in loco: accipiẽdo aũt naturã corporis cœlestis ex parte mota, natura corporis est alia a natura animæ, q̃a mouẽs & motum sunt diuersa. Sequitur [quia est compositum sine dubio ex mouente & moto, & necesse est mouens & motum esse diuersa.] Hæc ratio dubia uidetur. corpus enim cœleste in quantum corpus nõ est compositum ex mouente & moto, corpus enim illud motum est, parsque compositi, ideo non ualet

naturam

naturam corporis esse aliam a natura animæ, ex hoc quia compositum est ex mouente & moto, tanquam ex duob. principiis diuersis. Soluitur, quòd hic Commentator non intelligit corpus cœleste cõpositum esse ex mouẽte & moto. purus enim error esset ut uides; sed intelligit, quòd ita corpus cœleste & anima eius sit constituta, quemadmodum compositum ex mouente & moto, cuius mouens ut anima & motum ut corpus extat; sed mouens & motum sunt diuersa, ergo necesse est, quod natura corporis moti sit alia à natura animæ ut mouentis. Et sequitur, [necesse est considerare de natura illius corporis] idest necesse est igitur considerare de natura illius corporis inquantum corpus.

Tex. 56. *Et quia declaratum est hoc corpus esse ingenerabile & incorruptibile &c.*

Com. Aggreditur Commentator ostendere ea quæ sequuntur ex natura corporis, [Et quia declaratum est hoc corpus esse ingenerabile & incorruptibile, apparet quòd est necesse, ut sit corpus simplex & nõ compositum ex materia & forma,] idest & quia declaratum est hoc corpus in quantum corpus suapte natura (à nullo ingenerationem atque incorruptionem acquirens) ingenerabile atque incorruptibile esse; necesse est hoc corpus esse simplex, non compositum ex materia & forma. materia enim & forma sunt causa generationis & corruptionis, [& quia est indiuiduum demonstratum & ens demonstratum in actu,] Notãdum est hic, quod corpus cœleste differenter dicitur indiuiduum demõstratum, & ens demonstratum. dicitur corpus cœleste indiuiduũ demonstratum, quia habet naturam singularem ex parte materiæ, cuius causa corpus illud dicitur indiui-

diuiduatũm. corpus enim cœleste sæpe sumitur ut materia corporis cęlestis quemadmodum in sexto Physicorum cõtra Gregorium de Arimino & Burleum accipitur, dicitur autem corpus cęleste ens demonstratum in actu ex hoc, quia corpus illud non habet formã qua redditur in actu, ita quod suapte natura sit in potentia, & per formam illam ad actũ reductũ. Sequitur[& habens unã figurã in actu,] .i. & hoc corpus ex parte corporis est, habens unam figuram in actu, quæ circularis est, proprie enim figura circularis est figura una singularisque, non multiplicabilis in multas partes circulares: & quemadmodum corpus cœleste esse indiuiduum, & ens in actu assignat substantiam propriã corporis cœlestis, ita forma circularis assignat proprium accidẽs corporis in quantum corpus, licet enim motus sit accidens proprium corporis, diuersum tamen est à circulatione, quia motus est in corpore, circulatio autem non solum in corpore, uerum etiam ex natura corporis in quantum corpus insurgit, [& omnia ista sunt in corpore propter materiã & sunt in materia propter formam,] idest & omnia ista quæ diximus sunt in corpore pp materiã, & in materia propter formam, omnia enim sunt attributa in corporibus cœlestibus ut entia possibilia, & in omnibus entibus deueniendum est ad aliquid, per quod habeant necessitatem & entitatem, quemadmodum hæc in corporibus cœlestibus a forma haberi constat: propter quam sunt ordinata. ideo recte ait Cõmentator, quòd omnia ista sunt in corpore propter materiam, corpus enim propinquius est materiæ. dimẽsiones enim eis situantur in materia tanquã in proprio subiecto, & sunt in materia propter formam. Cõ.71.

mam.

mam.materia enim & omnia accidentia sequentia eam perficiuntur a forma. Et nota quòd aliquid esse in aliquo propter aliud potest dupliciter haberi. uno modo, quod ille terminus, qui propter aliquid dicitur esse, sit finis non finalis, illius quod est in aliquo propter illum; altero modo, quòd ille terminus qui propter aliquid constituitur, sit finis finalis illius, quod est in aliquo propter illum. & quia propter aliquid esse primo modo dicitur finis non finalis, quia non est intentiarius illius cuius est, nec ab eo præordinatus ad eum sit possibile reduci in esse. sed illud ordinatum intentumque est propter istũ finem, quia iste finis propinquior est ad illum finẽ secundario dictum, quàm illud prçordinatum finis non finalis dicti, ad finem finalem dictum, unde dicitur propter istum finem primo modo dictũ, quia ab ipso ultimo, quod est secundo modo dictum acquirit terminum entitatiuum & finalem uerius terminantẽ illum finem non finaliter dictum, quàm illud quod sit propter illum finem non finaliter dictum. modo ad propositum, materia in corporibus cœlestibus est finis non finaliter dictus, omnium rerum se habentium in corpore cœlesti; finis autem finaliter dictus, est forma illa abstracta corporis cœlestis quæ propinquior est fini primo modo dicto, quam rei præordinatæ ad eum; ideo illud quod præordinatum est ad finem finaliter dictũ ordinatius est ad illud, cui ille finis sit propinquior, quàm ad illud à quo remotior sit: propter id igitur ait Commentator, omnia ista esse in corpore propter materiam, tanquam propter causam finalem non finaliter dictam, & sunt in materia propter formam; tanquam propter causam finalem finaliter nuncupatam

cupatam

cupatam. Remanet hic dubium, utrum illum, quod est in corpore propter materiam, sit ita propinquũ materiæ, sicut illud quod in materia est propter formam, uel non. Hoc dubium duplicem sensum contingit habere, uel quòd illud quod est in corpore propter materiam sit illud in materia propter formam: uel quod illud quod est in corpore propter materiam, sit aliud ab eo quod est in materia propter formam. modo quo ad primum, posita tamen primo distinctione scilicet, uel quod illud quod est in corpore propter materiam sit in materia sicut in corpore, uel tantum ratione finis sit in materia, uel ratione subiecti; si primum, dico, quòd non ualet illud quod est in corpore propter materiã sit ita propinquum ei sicut in materia propter formam. hoc patet ratione. sicut enim se habet corpus ad materiam, ita non se habet materia ad formam, & præcipue in superioribus, in quibus ea quæ sunt in materia, ut in corpore, non habent actualitatem aut substantialitatem à forma sicut à materia haberi uidentur. si autem quo ad secundum, scilicet, quòd sit in corpore propter materiam, & in materia ratione finis, uel sit in ea ratione finis finaliter dicti, uel ratione finis non finaliter dicti: si primũ, dico quòd illud ita est propinquum materiæ sicuti in materia propinquum formæ. hoc patet. non fuisset enim propinquum materiæ, nisi ratione illius finis finaliter dicti, qui forma est. si autem quo ad secundum, scilicet, quod sit in corpore propter materiam ratione finis non finaliter dicti, dico quod illud non est ita propinquum materiæ sicut in ea propinquum formæ. hoc patet. sicut enim differunt adinuicem finis finaliter dictus, & finis non finaliter dictus, ita

similiter differunt res præordinatæ ad eos; si autem illud quod est in corpore propter materiam, in materiaque propter formam sit ita in ea, ut in subiecto: dico, quòd illud ita est propinquum materiæ, sicut in materia propinquum formæ. materia enim est propinqua formæ: ergo illud quod est in materia, ut in subiecto, si propinquum materiæ sit, erit etiam propinquum formæ. Vltimo autem, si illud quod in corpore est propter materiam sit aliud ab eo, quod est in ea propter formam, dico quòd non ualet, omne illud quod est in corpore propter materiam sit ita propinquum materiæ, sicut illud quod est in ea propinquum formæ, quia aliqua sunt in corpore quæ maiorem connexionem habent cum materia, quàm materia cum forma, maxime si illa non indiget forma informante. itaque illud quod est in corpore propter materiam, non est ita propinquum materiæ, sicut illud quod in materia constituitur propinquum formæ; ex his igitur, saluo meliori iudicio, patet solutio quæstionis inductæ. Modo accedamus ad ea quæ sequuntur. [necesse est ut hoc corpus cœleste sit materia animalium cœlestium,] idest, & cum ita sit, scilicet omnia ista esse in corpore propter materiam, in materiaque propter formam, necesse est, ut hoc corpus cœleste suapte natura sit materia, uel subiectum animalium: omnia enim ista sunt in materia cœli animalia cœlestia. Et nota quòd intelligentiæ ideo dicuntur animalia cœlestia, quia ut animæ primo dicunt totalitatem, & adæquationem animalis, ex susceptiuo enim, & ipsa prædicatur denominatiuum siue concretũ formæ per se primo specialiter, ut dicit Scotus. Sequitur [quæ mouentur circulariter ex se & ut

Quæst. 3. quolib. 3. artic. 3.

fit perfectius certis modis materiæ,] id est quæ corpora cœlestia mouentur circulariter ex se. propriũ enim est animatorum moueri ex se, ut dicit Aristoteles 8. Physicorum, & istud corpus cœleste est perfectius cęteris modis materiæ, quod probat [& hoc quia non est in eo de potentijs nisi potentia in loco,] id est ideo corpus cœleste perfectius est cæteris modis materiæ, quia non est in eo de potentiis materiæ, nisi tantum potentia nobilissima secundum Arist. in octauo Physicorum, quæ est in loco, & de motibus habet nobiliorem motum scilicet circularem, quemadmodum nobilissimam perfectissimam que figuram. Tex.cõ. 27.

Et quia declaratum est de formis cælestibus &c. tex.57. Com.

Postquam Commentator ostenderat differentiam inter animam, & corpus cœli notificando naturam distinctam amborum, nunc incipit ostendere differentiam animam cœli, & animam animaliũ inferiorum. [Et quia declaratum est de formis cœlestibus ipsas non habere constitutionem per corpora cœlestia] Verba huiusmodi dicta multoties declarata sunt in superioribus, ideo alia expositione non indigent. Sequitur [nã si haberent, tunc mouerentur ex se per accidens, & indigerent moto ex se primo essentialiter,] id est, nam si haberent constitutionem per corpora, tunc formæ corporum cœlestium mouerentur ex se per accidens, scilicet mouendo corpus, indigerentque moto ex se primo essentialiter. quod declarant [declaratum est enim in octauo Physicorum, quòd mota ex se quæ sunt hic una essentia in specie reducuntur necessario ad motum essentialiter & mouens, & quod sit compositum ex uno mouente & uno moto primò,] id est, si

formæ corporum cœleſtium mouerentur ex ſe per accidens, indigerent moto ex ſe primo eſſentialiter & mouente primo eſſentialiter. declaratũ eſt enim ab Ariſt. 8. Phyſicorum, quòd mota ex ſe quæ ſunt hic una eſſentia in ſpecie ex mouente ſcilicet & moto, reducuntur neceſſario ad motum eſſentialiter, & mouens quod non ſit motum per accidens, quodque ſit tale motum eſſentialiter cõpoſitum ex uno mouente & uno moto primo. Ad hoc enim animaduerte, quod intelligentiæ licet ſint abſtractæ, nonque conſtitutæ per corpora cœleſtia, tamen nõ indigent moto ex ſe primo eſſentialiter & mouente ſimiliter primo, quia hic conditionaliter loquitur Commentator, ſcimuſque etiam, quod quælibet intelligentia ſortita eſt ſibi motum ſeu mobile ex ſe primo eſſentialiter motum, & quilibet orbis aſſociat ſibi mouens primum eſſentialiter non motum, ita quòd quemadmodum illud mobile primũ, primumque mouens, quod præter Deum Benedictum abſtractum ſit à ſubiecto, ita quælibet intelligentia inferiorum orbium neceſſe eſt, quòd ſit abſtracta a ſuo ſubiecto. omnes enim ſunt eſſentię per ſe exiſtentes non diuiſibiles ad diuiſionem materiæ: ita etiam ſubiecta eorum neceſſe eſt eſſe ex ſe primo eſſentialiter. quod patet per Commentatorem in ſuperiori textu, ubi ait (quæ corpora mouentur circulariter ex ſe) itaque intelligentiæ ſi mouerentur ex ſe per accidens tantum, primum mouens in ordine mouentium fuiſſet abſtractum a materia; unde remaneret, ipſum ſolum eſſe æternum & primum motum quod eſt abſurdum in uia Peripatetica. conſtat igitur formas corporum cœleſtium non conſtitutas eſſe per ſubiecta, per modum for-

Tex. com. 37.

marum inferiorum. Sequitur [& quòd illud mouens non sit potentia omnino in corpore.] idest & quòd ille motor causans primum motum non sit potentia in corpore, ita quòd constituatur per subiectum omnino. hoc est illud quod ait met Auctor 8. Physicorum, primum mouens est a potentia omnino, & in nulla existit materia. igitur iuxta doctrinam philosophi non solum oportet primum mouens esse mouens essentialiter, uerum etiam, quòd non sit innatum moueri per accidens omnino. Sequitur [uidetur quòd formæ corporum cœlestium & maxime illa forma ultimi continētis sit quodam modo anima, scilicet propter appetitum existētem in eo, & propter mouere sit quodammodo intellectus,] idest unde uidetur quòd formæ corporum cęlestiū, & maxime illa forma ultimi corporis sit quodammodo anima. Et Nota. ly, quodammodo, quia anima uniuersaliter capta æquiuoce dicitur. anima enim in quantum anima, est actus corporis & est diuisibilis ad diuisionem corporis. Amplius Nota, quòd illa forma ultimi continentis, quia est propinquior Deo Benedicto quam inferiores intelligentiæ, secundum ueritatem & entitatem, ut habetur 4. Methaphy. & 2. cœli, ideo maiori appetitu mouendi afficitur. quanto enim forma in entibus naturalibus intellectu participantibus, habet uerius & melius esse, tanto magis nititur mouer propter illud principium ultimum desiderabile: & quanto est uilior, tanto minus conatur moueri, immo magis declinat ad turpedinem. Amplius Nota, quòd anima & intellectus in istis inferioribus realiter differre uidentur per Aristotelem primo de anima, quemadmodum in entibus superioribus tantum

ratione

co. 78. 79.

tex. co. 18. tex. co. 66.

tex. co. 82.

ratione,id est secundum quòd habent diuersos conceptus operandi. dicitur enim anima illa intelligentia orbis propter appetitum existentem in eo; & hoc maxime, quia appetitus animalis est passio potétiæ qua redditur animal primo & per se animatum. ergo appetitus ille animalium superiorum est proprius animæ. dico quod non est passio potentiæ intellectiuæ. intellectus enim ex propria ratione non est innatus animalia reddere animata, nisi tantum animata reddere intelligibilia secundum propriam speciem : ut autem anima corporum cœlestium constituit animalia cœlestia esse intelligibilia, anima illa appellatur intellectus. & quia appetitus nõ potest mouere animal ad aliquod obiectum: nisi prius cognoscatur illud obiectum, nihil enim est uolitum nisi cognitum, ut ait Diuus Augustinus; ideo intellectus datus est primo ad cognitionem obiecti, propter quod ratione primi cogniti mouet animal ad obiectum desideratum. hoc est illud quod ait Commentator, quòd propter mouere sit quodammodo intellectus. & quare quodammodo? intellectus enim in quantum intellectus intelli-
tex. co. 30. git per phantasmata, ut dicit Arist. 3. de anima, intelligentię autem quia sunt intellectus non intelligentes per phantasmata merito dicuntur saluo, meliori iudicio, quodammodo intellectus. Sequitur [& sit forma simpliciter per quam animal cœleste componitur ex uno moto,] idest & hoc forma ultimi continentis est forma simpliciter, per quam animal cœleste componitur ex uno mouente & uno moto.

Com. *E contrario de animalibus quæ sunt hic &c.*

Tex. 58. Declarat Commentator differentiam inter animam

mam animalium cęlestium, & animam animalium inferiorum, quia dictum est, quòd anima cœlestis est forma simplex non in materia omninò, per quā animal cœleste componitur ex uno mouente & uno moto, nunc ostendit, atque declarat hæc omnia differenter, atque è conuersò reperiri in animalibus inferioribus; ipsa enim non sunt composita simpliciter ex uno mouente, sed ex pluribus, scilicet ex anima, & re desiderata extrinsecus; ideo motus inuenitur compositus in eis nō simplex ex uno mouente & uno moto. Sed Notanda sunt hic aliqua, quomodo Deus Benedictus non sit aliquod mouens extrinsecus intelligentiarum mouentium: & quomodo sit, ipse enim est uere finis extra mouens, ut dicit Arist. & Auctor 12. Metaphy. Ad notitiam cuius rei animaduerte, quòd mouere ad extra potest dupliciter haberi, uel ad extra ut finis simpliciter, uel ad extra, ut finis acquisitus. Deus autem, quia est causa finalis intelligentiarum mouentium est mouens simpliciter extrinsecus; finis enim est causa mouens extra, ut inquit Auctor 12. Metaphy. & sic animal cœleste necesse est compositum esse ex mouente effectiue quòd est intelligentia, & re desiderata, quæ Deus est: mouere autem ad extra secundo modo, Deus non est mouens extrinsecus, scilicet ut finis non adeptus extrinsece. ex quo uerificatur sententia Auctoris 2. cœli, animal cœleste hoc non patitur, quia extra ipsum nihil est, quod moueat ipsum: aliter enim animal cęleste magis uelocitaret, in ultimo tempore scilicet, quando propinquum esset acquisitio, quàm in primo tempore remoto. hoc modo igitur considerando animal cœleste, non est compositum ex mouente, & re desiderata,ni-

Marginal notes: tex. co. 36. — co. 36. — co. 37.

ta, nisi tantum hoc animal inferius.

Tex. 59. *Corpus autem cœleste est quasi materia istius formæ abstractæ &c.*

Com. Aggreditur in hoc textu Commentator ostendere recapitulando differentiam inter animalia cœlestia, & inferiora, tam ex parte formæ, quàm ex parte corporis [corpus autem cœleste est quasi materia istius formę abstractæ] Animaduertendum est corpora cœlestia apud Auctorem 8. Physicorum esse materias simplices, formasque eorum esse abstractas a materia, quia materiæ corporum cœlestium, seu ipsa corpora remota omni intelligentia sunt uere in actu; nulla enim est ibi potentia formarum recipiendarum, propter id igitur hic dicit Commentator, quòd corpus cœleste sit quasi materia, respectu materiæ horum inferiorum: materia enim hæc est fixa ad recipiendas formas per transmutationes [quia est materia existens in actu,] idest, ideo corpus cœleste est quasi materia istius formæ abstractę, quia non est uere materia in potentia, sed secundum se semper existens in actu [& ideo non assimilatur materiæ, nisi in hoc tantum, quia est materia fixa ad recipiendam formam,] idest propter id non assimilatur uere materiæ, secundum quod est materia, nisi tantum in hoc, quia est fixa ad recipiendam formã tantum; quemadmodum hæc inferior semper fixa formæ secundum speciem sub hac differentia: illa enim fixa est ad recipiendam formam æternaliter; hæc autem temporaliter. Sequitur [& ideo dignius dicitur subiectum, quàm materia; materia enim quæ est hic, dicitur materia, quia est in potentia, forma in eo fixa; & dicitur subiectum, quia est fixum formæ] habemus apud doctrinam Philosophi per digres-

digressionem pulcherrimam lucidissimi Themistii primo Physicorum, quem imitatus est Auctor non solum hic, uerum etiam in multis aliis locis, ut patet 8. Metaphy. 12. Metaphy. & 2. cœli, quòd materiam duplicem contingit respectum habere, scilicet materia ut proprie materia, & materiam ut proprium subiectum: dicitur enim materia earum rerum esse, quæ factæ aut ortæ nōdum sunt, huiusmodi materia cum potentia, priuationeque semper est cum uero accipitur pro subiecto, tunc cum priuatione non est; nihil enim prohibet materiam alicui formæ subiectum esse; illius autem, qui potest esse materia, cuius continendi potestatem amisit? quapropter æs eatenus, dum sine forma ulla est, recte dixeris materiam statuæ; postea quàm uero iam est formatum, in Apolline, aut in Mercurio factum, fusumque, non materiam amplius recte, sed subiectū appellauerimus: ex his igitur merito accepit hic Auerroes materiam cœli dignius haberi pro subiecto, quam pro materia, cum ipsum nunquam extiterit cum priuatione, atque potentia formæ recipiendæ. Sequitur [& fit compositum ex materia & orma,.] idest itaque est pars compositi; ex ipsa enim & forma fit compositum. cō 12. cō. 36. cō. 37.

Et uidetur quòd ad esse corporis cælestis &c. Tex. 60. Com.

Postquam Commentator ostenderat differentiam inter animalia cœlestia & inferiora, tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, Nunc in præsenti textu respondet ad aliqua, quæ possunt ei obiici ad superiora dicta; quare corpora cœlestia sint tantum subiecta formarum, non indigentia esse earum; & hoc ad maiorem notificationem differentiæ animalium superiorum, atque inferiorum, tam ex

parte corporis, quàm ex parte formæ [& uidetur, quod ad esse corporis cœlestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quæ sunt hic,] idest & uidetur per rationem naturalem, quòd corpora cœlestia in eorum esse non indigent formis tribuentibus esse, cum per se & ex se habent existētiam in actu; ens enim in actu, in quantum est in actu, uel ex se, uel per suam formam, non est ordinabile ad ens actu, siue sit eiusdem rationis, siue alterius: ideo ad esse corporum cœlestium non est necessaria eorum forma. Et animaduerte, quòd necessarium dupliciter contingit haberi apud Aristotelem 5. Metaphy. uel necessarium
tex.cō. 6. propter esse, & melius simul; uel necessarium tantū propter melius esse; modo forma corporum cœlestium non est necessaria primo modo; hæc enim necessitas cadit in corporibus animalium, quæ sunt hic, nisi tantum necessaria secundo modo est dicta
Dis. 4. fol. 2. Dubii. ut habemus apud Auctorem Destr. Destr. quam quidem necessitatem formarum ad corpora cœlestia non excludit hic Commentator, nisi tantum necessitatem primo modo dictam. Sequitur [in animalibus enim quæ sunt hic, animæ eorum uidentur necessariæ pro esse corporum, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibilem animam, & imaginatiuam,] idest non est enim in corporibus cœlestibus, sicut in corporibus animalium, in quibus necessarium est esse per animam eorum, quia cōpora in eis habent esse existentiæ formale ab anima existente, nō solumque hoc esse formale uerum etiam esse conseruatiuum, & permanens, ut colligitur ex
tex. co. 90. mēte Aristotel. primo de Anima; animal enim hoc non potest conseruari, nisi per sensus, & imaginationes,

tiones,quia uictus nobis ex obuio non est, nec elementis alimur,sed a longe petimus cibos,quibus uitam tueamur.Hoc autem quo pacto sine oculis,sine auditu,& cætero sensu contigeret, nisi eminus per sensicularentur,persequi salutaria,uitare noxia,qui possent?profecto,ut inquit Arist.3. de Anima; nec puncto quidem temporis superesset in his uita nisi perministrarentur sensus, & tanquam de specula longe ante renuntiarent, & quæ appetere, atque a dire,& quæ declinare, cauereq; oportet. & ad quid sensus,nisi his esset anexa imaginatio, cui refferuntur sensata noxia,atque utilia?ad hoc igitur propositum benè dicit Commentator, quòd non saluarentur animalia, nisi per sensibilem animam atque imaginatiuam. Sequitur[corpus autem cœleste cũ sit simplex,& non transmutabile, ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili & imaginatiua,]idest corpus autem cœleste cum sit simplex,idest nõ generabile,neque corruptibile,& non transmutabile, uidelicet non alteratiuum tristitia atque delectatione ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili, atque imaginatiua;& maxime corpus istud, cum sit perfectissimũ, atque diuinum, subiectum intelligentiis diuinis non indiget sensu;immo aliquid oneri,atque impedimento, sensus futurus esse illis;anima enim sensibilis impedit in maiori parte, animam intellectiuam ut dicit Auctor 3.de Anima;& est etiam sen tentia diuinissimi Platonis in Phædone; anima enim cum coniunctione sensus melius intelligere non potest,nec denique hoc corpus indiget anima imaginatiua; non enim habet sensus; imaginatio enim est motus, factus a sensu; dico imaginatio-

tex. co. 60.61.

co. 61.

ne particularium, quæ sequuntur a sensationibus
Disp. 16. fol. 1. Dubii. nisi tantum ut dicit Auctor Destr. Destr. uniuersalium, quæ sequuntur a difinitionibus rerum. Sequitur[sed tantum indiget anima mouente ipsum in loco semper, & uirtute quæ non sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam æternam, & motum æternum, qui non habet principiū neque finem] ostendit illud quod est tantum necessarium corpori cœlesti, & quo indiget ad melius eius esse; corpus autem cœleste indiget tantum anima mouente ipsum in loco semper; corpus enim cæleste cum sit simplex non alterabile, non habet de potentiis motum, nisi potentiam ad ubi; indiget etiam hoc corpus uirtute, quæ non sit corpus, nec uirtus in corpore, ad largiendum ipsi permanentiā æternam, & motum æternum effectiue, non formaliter; aliter enim contradiceret Aristoteli 2. cœli; hoc tamen in sequenti textu latius declarabimus.

tex. co. 6.

Tex. 61. *Et debes scire, q illud corpus cœleste non indiget &c.*

Com. Declarat Commentator, quomodo corpus cœleste indiget uirtute largiente sibi permanentiam æternam, in se & in sua substantia; in motuque proprio. tamen antequam deueniam ad expositionem huius textus, mouenda sunt primo aliqua, quæ intersunt proposito nostro, & resoluenda deniquæ. Primo, quomodo eius permanentia sit ab alio effectiue. Secundo quomodo corpori cœlesti non repugnat finita actio realiter, & quomodo logice. Quo ad primum igitur scitote, quemadmodum corpora cœlestia habere finitam, atque infinitam actionem constat; ita similiter eorum agentia sortiuntur esse causæ, quorum primus scilicet finitæ actionis est efficiens: Alterius autem, scilicet infinitæ actionis est

Vide 12. Meth. tex. co. 41.

finis,

finis,& quia corpora cœlestia habere finitam actio nem duplicem sensum contingit habere, unum secundum quòd illa actio sit in magnitudine finita; & hæc finitas est ex parte subiecti, alterum autem secundum quòd talis motor, seu efficiens, efficit illam actionem in tempore terminato; omnis enim successio est terminabilis, ut habemus ex fundamentis physicis, tamen illud efficiens non est causa finitæ actionis, ita quòd illa actio ab eo habeat finitum atque præscriptum terminum: in æternis enim efficiens & finis non sunt causa actionum; secundum quòd talis motor sit efficiens simpliciter, & finis simpliciter; sed tantum secundum quòd est efficiens æternum, finisque æternus; & huiusmodi efficienti non repugnat esse causam infinitæ actionis, sicut & fini; sed tantum repugnat efficienti esse finis infinitæ actionis: non autem esse efficiens infinitæ actionis; ambo enim differunt secundum quandam rationem atque terminum, scilicet unde actio, & ad quod actio, quod autem efficienti non repugnet esse causam infinitæ actionis, manifestum est; illud enim quod potest esse causa actionis æternæ, potest etiam esse causa infinitæ actionis, ut patet omnibus habētibus sanum intellectum. sed efficiens, de quo præsens sermo est, potest esse causa actionis æternæ, ut patet de generante, & efficiente in rebus æternis, apud Auctorem paulo infra, & primo cœli & Destr. Destr. ergo efficiens illud potest esse causa infinitæ actionis. Amplius quemadmodum comparatur finitum ad infinitum, ita oportet comparari causam finiti ad causam infiniti; inter causam enim & causatum debet esse proportio, ut inquit Arist. 2. Physicorum: sed inter finitum & infinitum nulla reperi- tur

co. 108. Dis. 4. fol. 1. Dubii. tex. co. 10.

cuĩ proportio per Euclidem in propositionibus Mathematicis: ergo inter causas infinitæ & finitæ actionis non est possibilis proportio. & sic efficiens & finis in abstractis a materia, nõ solũ non fuissent unũ & idẽ; uerum ẽt nulla proportio inter eos con-
co. 41. tingeret. ideo quando dicit Commentator 12. Metaphy: efficiens æternum est causa finitæ actionis, non intelligitur, quòd talis actio sit finita per ipsum; sed est causa finitæ actionis, quia illa actio finita, causata ex magnitudine finita subiectiue, causatur ab efficiente æterno; ideo illud efficiens secundum quòd est causa infinitæ actionis, non est causa ita, quòd secundum ipsum, illud quod est finitæ actionis, sit reductum ad infinitum, sed tantum illud quod est finitæ actionis, uel illa actio, quæ suapte natura sit finita, dependet ab efficiente, quod est infinitæ actionis; unde factio eius est secundum quandam dependentiam effectiuam, uel eminentialem, cuiusmodi etiam mundum esse factum a Deo dicitur a Commentatore in Disp. 3. Destr. secundum etiam hunc modum, quo actio finita, facta est infinita, substantia corporum cœlestium facta est permanens, & æterna; sed quia entibus successiuis secundum quòd sunt finita actu & infinita in potentia, melius, atque uerius conuenit eis infinitum, quàm æternum: æternum enim maxime de substantia rerum, uel de sequentibus substantiam dicitur: substantiæ enim corporum cœlestium dicuntur ueræ, permanentes, atque æternæ ab efficiente æterno; quẽadmodũ finitã actionẽ infinitã dici constat, non quòd ex non permanenti, æternoque facta sint æterna atque permanentia; sed tantum secundum quòd illa permanentia eorum ex se, & il-

lud

lud æternum esse, dependet ab aliquo efficiente effe ctiue, & non formaliter. hoc est illud, quod dicit Commentator in hoc textu, & indiget uirtute largiente in se & sua substantia permanentiam æternam; & paulo infra, ita est de finitate suæ permanentiæ, sicut est de finitate suæ actionis: motus enim in corporibus cœlestibus est, quo consistit esse eorum, ut dicit met ipse Commentator Destr. Destr. de his hactenus. accedamus nunc ad illud, quod proposuimus declarare; quomodo corpori cœlesti non repugnat finita actio logicæ, & quomodo Physicæ: primo igitur notandum est, quòd potentia logica secundum doctorem subtilem, est non repugnantia terminorum; potentia autem realis, seu Physica, est illa, quę semper cum actu habet compositionem, se cere; secundum autem hanc potentia primo modo dictam dicitur corpus cœleste esse finitæ actionis, ita quod non repugnat actioni eius habere terminum, ultra quem illa actio nec finita nec infinita dici posset: corpus enim cœleste habet duplicem considerationem; unam secundum quòd est corpus tale alteram, secundum quòd est corpus in quantum corpus, simpliciter per intellectum collatiuum, modo corpori in quantum corpus non repugnat finita actio; illud enim quod competit alicui per intellectum, ita quòd non causante intellectu non esset, non repugnant ei aliqua consequentia illius rei cō petentis per intellectum: sed corpori cœlesti inquātum contigit corpus esse, per intellectum, non repugnant ei aliqua consequentia corpus per intellectum, ut finitas actionis; ergo nō repugnat, ei habere actionem finitam. Sed qua uia corpus cœleste dicitur esse finitę actionis realiter? dico, quia scimus cor

Disp. 3. fol. 17. dubii.

Scot. Primi Dist. 5. Quæst. 2.

Com. 14.

pus

necesse est in corporibus esse uirtutem, siue formã, quæ largitur ei motum proprium circularem, siue actionem, quæ est æternitas. hoc est illud, quod ait
co. 22. 25. Auctor 4. cœli generans quod dat formam alicui, dat etiam accidentia consequentia formam. Et animaduertendum est, quòd eadem est uirtus largiens permanentiam atque æternitatem corporibus cœlestibus, & largiens motum in circuitu, figuramque sphæricã motui, & alia huiusmodi. illud enim quod potest inferre formas rebus, potest etiam accidentia consequentia eas, ut manifestum est omnibus Philosophis. unde licet Commentator hic intendat quandam alietatem uirtutis largientis permanentiam atque æternitatem in substantia, & largiẽtis hæc accidentia; non tamen alietatem essentiæ, atque numero intendere uidetur, sed tantum alietatem modi largiendi; largitur enim permanentiam, atque æternitatem per modum causę; accidentia autem per modum attributionis. Et sequitur [& mensuram propriam unicuique illorum,] idest & largitur hæc uirtus mensuram propriam unicuique illorum corporum cœlestium. hæc autem mensura corporum cœlestium capi multis modis potest secundum Philosophum. uno, quia corpus cœleste est primum in genere successiuorum, qua per ipsum successiua, atque mobilia habere terminum atque mensuram in tempore constat. ex quo uerifica
tex. co. 2. tur sententia Aristotelis 10. Metaphy. mensuræ rationem habet unum principium in unoquoque genere: altero, pro mensura capitur omne illud, quo
tex. co. 12. primo unumquodque cognoscimus, ut dicit Arist. 5. Metaphy. & 10. Metaphy. & ibi Commentator,
tex. co. 8. mensura in omni genere est magis manifesta apud

nos;

nos; corpora autem cœlestia secundum motus eorum sunt mensura cognitionis nostrę ad intelligentias. tertio modo mensura capitur pro omni eo, quod est minimum in unoquoque genere, ut dicit Philosophus 10. Metaphy. corpora autem cœlestia sunt minima in genere entium corporalium, secundum quòd sunt mensura atque terminus omnium rerum inferiorum. Vltimo autem mensura capitur pro omni eo, quod uere sit finitum, atque perscriptum: corpora autem cœlestia cum sint finita, ita quòd in eis non contingit fieri additionem atque subtractionem uere sunt mensuræ: his habitis igitur modis mensurarum, licet omnes sumi possint pro hac mensura corporum cœlestium, quam hic Commentator tangit; nulla tamen propinquior sit intellectui eius, quam hæc ultima, quæ mensura dicitur propria unicuique illorum corporum, idest quòd hęc uirtus corporum cœlestium largitur mensuram propriam unicuique illorum: ipsa enim uere est forma terminans corpora cœlestia. Sequitur [& conuenientia inter ea ad inuicem in ordine & quãtitate; idest & largitur hæc uirtus conuenientiam inter corpora cœlestia adinuicem in loco & magnitudine. Tamen animaduerte conuenientiam corporum cœlestium in ordine & quantitate esse quodammodo secundum uirtutes earum, & quodammodo conuenientiam uirtutum adinuicem, secundum conuenientiam corporum cœlestium, in ordine, & quantitate, scilicet loco & magnitudine. conuenientia autem corporum cœlestium in ordine, & quantitate, sequitur uirtutes earum, quemadmodum perfectibilia sequuntur perfectiones in ordine scilicet secundum prius & posterius; conuenien

tex. co. 2.

ratione,ideſt ſecundum quòd habent diuerſos conceptus operandi. dicitur enim anima illa intelligentia orbis propter appetitum exiſtentem in eo; & hoc maxime, quia appetitus animalis eſt paſſio potētiæ qua redditur animal primo & per ſe animatum.ergo appetitus ille animalium ſuperiorum eſt proprius animæ.dico quod non eſt paſſio potentiæ intellectiuæ. intellectus enim ex propria ratione non eſt innatus animalia reddere animata, niſi tantum animata reddere intelligibilia ſecundum propriam ſpeciem: ut autem anima corporum cœleſtium conſtituit animalia cœleſtia eſſe intelligibilia,anima illa appellatur intellectus.& quia appetitus nō poteſt mouere animal ad aliquod obiectum: niſi prius cognoſcatur illud obiectum, nihil enim eſt uolitum niſi cognitum, ut ait Diuus Auguſtinus; ideo intellectus datus eſt primo ad cognitionem obiecti, propter quod ratione primi cogniti mouet animal ad obiectum deſideratum.hoc eſt illud quod ait Commentator,quòd propter mouere ſit quodammodo intellectus. & quare quodammodo?intellectus enim in quantum intellectus intelligit per phantaſmata,ut dicit Ariſt. 3. de anima, intelligentię autem quia ſunt intellectus non intelligentes per phantaſmata merito dicuntur ſaluo,meliori iudicio, quodammodo intellectus. Sequitur [& ſit forma ſimpliciter per quam animal cœleſte componitur ex uno moto,] ideſt & hoc forma ultimi continentis eſt forma ſimpliciter, per quam animal cœleſte componitur ex uno mouente & uno moto.

tex. co. 30.

Com. Tex.58. *E contrario de animalibus quæ ſunt hic &c.*

Declarat Commentator differentiam inter animam

mam animalium cœlestium, & animam animalium inferiorum, quia dictum est, quòd anima cœlestis est forma simplex non in materia omnino, per quã animal cœleste componitur ex uno mouente & uno moto, nunc ostendit, atque declarat hæc omnia differenter, atque è conuersò reperiri in animalibus inferioribus; ipsa enim non sunt composita simpliciter ex uno mouente, sed ex pluribus, scilicet ex anima, & re desiderata extrinsecus; ideo motus inuenitur compositus in eis nõ simplex ex uno mouente & uno moto. Sed Notanda sunt hic aliqua, quomodo Deus Benedictus non sit aliquod mouens extrinsecus intelligentiarum mouentium: & quomodo sit, ipse enim est uere finis extra mouens, ut dicit Arist. & Auctor 12. Metaphy. Ad notitiam cuius rei animaduerte, quòd mouere ad extra potest dupliciter haberi, uel ad extra ut finis simpliciter, uel ad extra, ut finis acquisitus. Deus autem, quia est causa finalis intelligentiarum mouentium est mouens simpliciter extrinsecus; finis enim est causa mouens extra, ut inquit Auctor 12. Metaphy. & sic animal cœleste necesse est compositum esse ex mouente effectiue quòd est intelligentia, & re desiderata, quæ Deus est: mouere autem ad extra secundo modo, Deus non est mouens extrinsecus, scilicet ut finis non adeptus extrinsece. ex quo uerificatur sententia Auctoris 2. cœli, animal cœleste hoc non patitur, quia extra ipsum nihil est, quod moueat ipsum: aliter enim animal cœleste magis uelocitaret, in ultimo tempore scilicet, quando propinquum esset acquisitio, quàm in primo tempore remoto. hoc modo igitur considerando animal cœleste, non est compositum ex mouente, & re desiderata, ni-

tex. co. 36.

co. 36.

co. 37.

ta,nisi tantum hoc animal inferius.

Tex. 19. *Corpus autem cœleste est quasi materia istius formæ abstracta &c.*

Com. Aggreditur in hoc textu Commentator ostende re recapitulando differentiam inter animalia cœle stia,& inferiora,tam ex parte formæ,quàm ex parte corporis[corpus autem cœleste est quasi materia istius formę abstractæ] Animaduertendum est cor-
t6.71. pora cœlestia apud Auctorem 8. Physicorum esse materias simplices, formasque eorum esse abstra-ctas a materia, quia materiæ corporum cœlestium, seu ipsa corpora remota omni intelligentia sunt ue re in actu;nulla enim est ibi potentia formarum re-cipiendarum, propter id igitur hic dicit Commen-tator,quòd corpus cœleste sit quasi materia, respe-ctu materiæ horum inferiorum:materia enim hæc est fixa ad recipiendas formas per transmutationes [quia est materia existens in actu,]idest,ideo corpus cœleste est quasi materia istiusformæ abstractę,quia non est uere materia in potentia, sed secundum se semper existens in actu[& ideo non assimilatur ma-teriæ,nisi in hoc tantum, quia est materia fixa ad re cipiendam formam,] idest propter id non assimila-tur uere materiæ,secundum quod est materia, nisi tantum in hoc, quia est fixa ad recipiendam formã tantum; quemadmodum hæc inferior semper fixa formæ secundum speciem sub hac differentia: illa enim fixa est ad recipiendam formam æternaliter; hæc autem temporaliter. Sequitur[& ideo dignius dicitur subiectum, quàm materia; materia enim quæ est hic,dicitur materia,quia est in potentia, for ma in eo fixa; & dicitur subiectum, quia est fixum formæ]habemus apud doctrinam Philosophi per

digres-

digreſſionem pulcherrimam lucidiſſimi Themiſtii primo Phyſicorum, quem imitatus eſt Auctor non ſolum hic, uerum etiam in multis aliis locis, ut patet 8. Metaphy. 12. Metaphy. & 2. cœli, quòd materiam duplicem contingit reſpectum habere, ſcilicet materia ut proprie materia, & materiam ut proprium ſubiectum: dicitur enim materia earum rerum eſſe, quæ factæ aut ortæ nõdum ſunt, huiuſmodi materia cum potentia, priuationeque ſemper eſt cum uero accipitur pro ſubiecto, tunc cum priuatione non eſt; nihil enim prohibet materiam alicuii formæ ſubiectum eſſe; illius autem, qui poteſt eſſe materia, cuius continendi poteſtatem amiſit? qua propter æs eatenus, dum ſine forma ulla eſt, rectè dixeris materiam ſtatuæ; poſtea quàm uero iam eſt formatum, in Apolline, aut in Mercurio factum, fuſumque, non materiam amplius recte, ſed ſubiectũ appellauerimus: ex his igitur merito accepit hic Auerroes materiam cœli dignius haberi pro ſubiecto, quam pro materia, cum ipſum nunquam extiterit cum priuatione, atque potentia formæ recipiendæ. Sequitur [& fit compoſitum ex materia & orma,.] ideſt itaque eſt pars compoſiti; ex ipſa enim & forma fit compoſitum.

cõ 12. cõ. 36. cõ. 37.

Et uidetur quòd ad eſſe corporis cœleſtis &c. Tex. 60. Com.

Poſtquam Commentator oſtenderat differentiam inter animalia cœleſtia & inferiora, tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, Nunc in præſenti textu reſpondet ad aliqua, quæ poſſunt ei obiji ad ſuperiora dicta; quare corpora cœleſtia ſint tantum ſubiecta formarum, non indigentia eſſe earum; & hoc ad maiorem notificationem differentiæ animalium ſuperiorum, atque inferiorum, tam ex

parte corporis, quàm ex parte formæ [& uidetur, quod ad esse corporis cœlestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quæ sunt hic,] idest & uidetur per rationem naturalem, quòd corpora cœlestia in eorum esse non indigent formis tribuentibus esse, cum per se & ex se habent existétiam in actu; ens enim in actu, in quantum est in actu, uel ex se, uel per suam formam, non est ordinabile ad ens actu, siue sit eiusdem rationis, siue alterius: ideo ad esse corporum cœlestium non est necessaria eorum forma. Et animaduerte, quòd necessarium dupliciter contingit haberi apud Aristotelem 5. Metaphy. uel necessarium propter esse, & melius simul; uel necessarium tantũ propter melius esse; modo forma corporum cœlestium non est necessaria primo modo; hæc enim necessitas cadit in corporibus animalium, quæ sunt hic, nisi tantum necessaria secundo modo est dicta ut habemus apud Auctorem Destr. Destr. quam quidem necessitatem formarum ad corpora cœlestia non excludit hic Commentator, nisi tantum necessitatem primo modo dictam. Sequitur [in animalibus enim quæ sunt hic, animæ eorum uidentur necessariæ pro esse corporum, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibilem animam, & imaginatiuam,] idest non est enim in corporibus cœlestibus, sicut in corporibus animalium, in quibus necessarium est esse per animam eorum, quia cõpora in eis habent esse existentiæ formale ab anima existente, nõ solumque hoc esse formale uerum etiam esse conseruatiuum, & permanens, ut colligitur ex mẽte Aristotel. primo de Anima; animal enim hoc non potest conseruari, nisi per sensus, & imaginationes,

Margin notes: tex. cõ. 6. (beside "ri apud Aristotelem"); Dis. 4. fol. 2. Dubii. (beside "ut habemus apud Auctorem"); tex. co. 90. (beside "mẽte Aristotel.")

tiones,quia uictus nobis ex obuio non est, nec elementis alimur,sed a longe petimus cibos,quibus uitam tueamur.Hoc autem quo pacto sine oculis,sine auditu,& cætero sensu contigeret, nisi eminus per sensicularentur,persequi salutaria,uitare noxia,qui possent?profecto,ut inquit Arist.3. de Anima; nec puncto quidem temporis superesset in his uita nisi perministrarentur sensus, & tanquam de specula longe ante renuntiarent, & quæ appetere, atque à dire,& quæ declinare, cauereq; oportet. & ad quid sensus,nisi his esset anexa imaginatio, cui refferuntur sensata noxia,atque utilia?ad hoc igitur propositum bene dicit Commentator, quod non saluarentur animalia, nisi per sensibilem animam atque imaginatiuam. Sequitur[corpus autem cœleste cũ sit simplex,& non transmutabile, ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili & imaginatiua,]idest corpus autem cœleste cum sit simplex,idest nõ generabile,neque corruptibile,& non transmutabile, uidelicet non alteratiuum tristitia atque delectatione ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili, atque imaginatiua;& maxime corpus istud, cum sit perfectissimũ, atque diuinum, subiectum intelligentiis diuinis non indiget sensu;immo aliquid oneri,atque impedimento, sensus futurus esse illis;anima enim sensibilis impedit in maiori parte, animam intellectiuam ut dicit Auctor 3.de Anima;& est etiam sententia diuinissimi Platonis in Phædone; anima enim cum coniunctione sensus melius intelligere non potest,nec denique hoc corpus indiget anima imaginatiua; non enim habet sensus; imaginatio enim est motus, factus a sensu; dico imaginatio-

tex. co. 60.61.

co. 61.

ne particularium, quæ sequuntur a sensationibus
Disp. 16. fol. nisi tantum ut dicit Auctor Destr. Destr. uniuersa-
1. lium, quæ sequuntur a difinitionibus rerum. Sequi-
Dubii. tur[sed tantum indiget anima mouente ipsum in loco semper, & uirtute quæ non sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam æternam, & motum æternum, qui non habet principiũ neque finem]ostendit illud quod est tantum necessarium corpori cœlesti, & quo indiget ad melius eius esse; corpus autem cœleste indiget tantum anima mouente ipsum in loco semper; corpus enim cęleste cum sit simplex non alterabile, non habet de potentiis motum, nisi potentiam ad ubi: indiget etiam hoc corpus uirtute, quæ non sit corpus, nec uirtus in corpore, ad largiendum ipsi permanentiã æternam, & motum æternum effectiue, non formaliter;
tex. co. 6. aliter enim contradiceret Aristoteli 2. cœli; hoc tamen in sequenti textu latius declarabimus.

Tex. 61. *Et debes scire, q illud corpus cœleste non indiget &c.*

Com. Declarat Commentator, quomodo corpus cœleste indiget uirtute largiente sibi permanentiam æternam, in se & in sua substantia; in motuque proprio. tamen antequam deueniam ad expositionem huius textus, mouenda sunt primo aliquibus quæ intersunt proposito nostro, & resoluenda deinde. Primo, quomodo eius permanentia sit ab alio effectiue. Secundo quomodo corpori cœlesti non repugnat finita actio realiter, & quomodo logice. Quo ad primum igitur scitote, quemadmodum corpora
Vide 12. Meth. tex. co. 41. cœlestia habere finitam, atque infinitam actionem constat; ita similiter eorum agentia sortiuntur esse causæ, quorum primus scilicet finitæ actionis est efficiens: Alterius autem, scilicet infinitæ actionis est

finis,

finis, & quia corpora cœlestia habere finitam actionem duplicem sensum contingit habere, unum secundum quòd illa actio sit in magnitudine finita; & hæc finitas est ex parte subiecti; alterum autem secundum quòd talis motor, seu efficiens, efficit illam actionem in tempore terminato; omnis enim successio est terminabilis, ut habemus ex fundamentis physicis, tamen illud efficiens non est causa finitæ actionis, ita quòd illa actio ab eo habeat finitum atque præscriptum terminum: in æternis enim efficiens & finis non sunt causa actionum; secundum quòd talis motor sit efficiens simpliciter, & finis simpliciter; sed tantum secundum quòd est efficiens æternum, finisque æternus; & huiusmodi efficienti non repugnat esse causam infinitæ actionis, sicut & fini; sed tantum repugnat efficienti esse finis infinitæ actionis: non autem esse efficiens infinitæ actionis; ambo enim differunt secundum quandam rationem atque terminum, scilicet unde actio, & ad quod actio, quod autem efficienti non repugnet esse causam infinitæ actionis, manifestum est; illud enim quod potest esse causa actionis æternæ, potest etiam esse causa infinitæ actionis, ut patet omnibus habētibus sanum intellectum. sed efficiens, de quo præsens sermo est, potest esse causa actionis æternæ, ut patet de generante, & efficiente in rebus æternis, apud Auctorem paulo infra, & primo cœli & Destr. co.106. Destr. ergo efficiens illud potest esse causa infinitæ Dif. 4. fol.1. actionis. Amplius quemadmodum comparatur finitum ad infinitum, ita oportet comparari causam Dubii. finiti ad causam infiniti; inter causam enim & causatum debet esse proportio, ut inquit Arist. 2. Physicorum: sed inter finitum & infinitum nulla reperi- tex. co. 10.

tur

cum proportio per Euclidem in propositionibus Mathematicis: ergo inter causas infinitæ & finitæ actionis non est possibilis proportio. & sic efficiens & finis in abstractis a materia, nõ solũ non fuissent unũ & idẽ; uerum ẽt nulla proportio inter eos con
co. 41. tingeret. ideo quando dicit Commentator 12. Metaphy. efficiens æternum est causa finitæ actionis, non intelligitur, quòd talis actio sit finita per ipsum; sed est causa finitæ actionis, quia illa actio finita, causata ex magnitudine finita subiectiue, causatur ab efficiente æterno; ideo illud efficiens secundum quòd est causa infinitæ actionis, non est causa ita, quòd secundum ipsum, illud quod est finitæ actionis, sit reductum ad infinitum, sed tantum illud quod est finitæ actionis, uel illa actio, quæ suapte natura sit finita, dependet ab efficiente, quod est infinitæ actionis; unde factio eius est secundum quandam dependentiam effectiuam, uel eminentialem, cuiusmodi etiam mundum esse factum a Deo dicitur a Commentatore in Disp. 3. Destr. secundum etiam hunc modum, quo actio finita, facta est infinita, substantia corporum cœlestium facta est permanens, & æterna; sed quia entibus successiuis secundum quòd sunt finita actu & infinita in potentia, melius, atque uerius conuenit eis infinitum, quàm æternum: æternum enim maxime de substantia rerum, uel de sequentibus substantiam dicitur. substantiæ enim corporum cœlestium dicuntur ueræ, permanentes, atque æternæ ab efficiente æterno; quẽadmodũ finitã actionẽ infinitã dici constat, non quòd ex non permanenti, æternoque facta sint æterna atque permanentia; sed tantum secundum quòd illa permanentia eorum ex se, & illud

lud æternum eſſe, dependet ab aliquo efficiente effe ctiue, & non formaliter. hoc eſt illud, quod dicit Commentator in hoc textu, & indiget uirtute largiente in ſe & ſua ſubſtantia permanentiam æternam; & paulo infra, ita eſt de finitate ſuæ permanentiæ, ſicut eſt de finitate ſuæ actionis: motus enim in corporibus cœleſtibus eſt, quo conſiſtit eſſe eorum, ut dicit met ipſe Commentator Deſtr. Deſtr. de his hactenus. accedamus nunc ad illud, quod propoſuimus declarare; quomodo corpori cœleſti non repugnat finita actio logicæ, & quomodo Phyſicœ: primo igitur notandum eſt, quòd potentia logica ſecundum doctorem ſubtilem, eſt non repugnantia terminorum; potentia autem realis, ſeu Phyſica, eſt illa, quę ſemper cum actu habet compoſitionem, ſacere; ſecundum autem hanc potentia primo modo dictam dicitur corpus cœleſte eſſe finitæ actionis, ita quod non repugnat actioni eius habere terminum, ultra quem illa actio nec finita nec infinita dici poſſet: corpus enim cœleſte habet duplicem conſiderationem; nnam ſecundum quòd eſt corpus tale alteram, ſecundum quòd eſt corpus in quantum corpus, ſimpliciter per intellectum collatiuum, modo corpori in quantum corpus non repugnat finita actio; illud enim quod competit alicui per intellectum, ita quòd non cauſante intellectu non eſſet, non repugnant ei aliqua conſequentia illius rei cõpetentis per intellectum: ſed corpori cœleſti inquãtum contigit corpus eſſe, per intellectum, non repugnant ei aliqua conſequentia corpus per intellectum, ut finitas actionis; ergo nõ repugnat, ei habere actionem finitam. Sed qua uia corpus cœleſte dicitur eſſe finitę actionis realiter? dico, quia ſcimus corpus

Diſp. 3. fol. 17. dubii.

Prima Diſt. 5. Quæſt. 2.

pus cœleste esse finitarum dimensionum, & terminaturum superficie continente ipsum, ut in præsenti textu dicit Auctor, ita est necesse corpus hoc modo captum esse finitæ actionis Physicæ, quia est realiter finitarum dimensionum, & terminatarum superficie continente ipsum. His habitis igitur deueniendum est nunc ad expositionem textus[& debes scire, quòd istud corpus cœleste non indiget uirtute mouente in loco,]idest Et animaduerte, quòd istud corpus cœleste non indiget uirtute mouente tantum semper in loco: motores enim corporum cœlestium, ut dicit met ipse Auctor in abreuatione

tract. 4. suæ Metaphy. non sunt tantum motores corporum cœlestium; sed dant eis formas eorũ, per quas sunt. Sequitur[sed uirtute largiente in se & sua substantia permanentiam æternam,]idest non solum indiget uirtute mouente, sed etiam largiente in se & sua substantia permanentiam ęternam; hæc autem sententia Commentatoris, licet repugnat sibi ipsi 12.

Com. 41. Metaphy. cum arguit contra Ioannem Grammaticum in corpore quidem cœlesti non est potentia, ut corrumpatur, quia non habet contrarium, est igitur permanens per se, & per suam substantiam; tamen apparet uerus sensus, per ea quæ diximus. Sequitur[quoniam & si simplex est, & non habet potentiam, ut corrumpatur: tamen est finitæ actionis necessario, quia est finitarum dimensionum, & terminatarum superficie continente ipsum,]idest quãuis simplex sit, & non habeat potentiam ut corrumpatur, tamen est finitæ actionis necessario, quia est finitarum dimensionum & terminatarum superficie continente ipsum; nulla enim magnitudo sit infinitæ uirtutis, quod latius declarabimus 4. cap. hu

ius. Sequitur[& omne tale cum intellectus posuerit ipsum existens per se, absque eo, quòd aliud largiatur ei permanentiam, & æternitatem necesse est, ut ita sit de finitate suæ permanentiæ, sicut de finitate suæ actionis,] idest omne tale, quod est finitæ magnitudinis & uirtutis, cum intellectus eius posuerit ipsum existens per se, ita quòd ipsi non largiatur permanentiam, atque durationem; necesse est, ut ita sit de finitate suæ permanentię quemadmodùm de finitate suæ actionis constat, ut declarauimus [& ideo necesse est in intellectu esse potentiam largientem ipsi permanentiam æternam; quemadmodum largitur ipsi motum proprium æternum,] idest propter id necesse est in intellectu diuino esse tantam potentiam largientem corpori cœlesti permanentiam æternam, quantum largitur ipsi motum proprium æternum.

Et non tantum hoc, sed necesse est hic esse uirtutē, &c. Tex. 62. Com.

Ostenso autem corpus cœleste, non tantum indigere uirtute mouente, semper in loco; uerum etiam uirtute largiente in se & sua substantia permanentiam æternam; Nunc idem similiter intendit ostendere, sed non eadem, scilicet cœlum indigere uirtute largiente sibi accidentia propria, absoluta, atque relatiua; non secundum quòd sunt æterna, atque permanentia, sed secundum quòd sunt in tali figura disposita per eā, & in tali similiter mensura quantitate, conuenientia, atque ordine.[& non tantum hoc, sed necesse est hic esse uirtutem, quæ largitur ei motum proprium, siue actionem, quæ est æternitas, inter cæteros motus, scilicet motum localem in circuitu,] idest & non tantum indiget uirtute largiente permanentiam in se, & sua substantia; sed etiam

necesse est in corporibus esse uirtutem, siue formã, quæ largitur ei motum proprium circularem, siue actionem, quæ est æternitas. hoc est illud, quod ait
co. 22. 25. Auctor 4. cœli generans quod dat formam alicui, dat etiam accidentia consequentia formam. Et animaduertendum est, quòd eadem est uirtus largiens permanentiam atque æternitatem corporibus cœlestibus, & largiens motum in circuitu, figuramque sphæricã motui, & alia huiusmodi. illud enim quod potest inferre formas rebus, potest etiam accidentia consequentia eas, ut manifestum est omnibus Philosophis. unde licet Commentator hic intendat quandam alietatem uirtutis largientis permanentiam atque æternitatem in substantia; & largiẽtis hæc accidentia; non tamen alietatem essentiæ, atque numero intendere uidetur, sed tantum alietatem modi largiendi; largitur enim permanentiam, atque æternitatem per modum causę; accidentia autem per modum attributionis. Et sequitur [& mensuram propriam unicuique illorum,] idest & largitur hæc uirtus mensuram propriam unicuique illorum corporum cœlestium. hæc autem mensura corporum cœlestium capi multis modis potest secundum Philosophum. uno, quia corpus cœleste est primum in genere successiuorum, qua per ipsum successiua, atque mobilia habere terminum atque mensuram in tempore constat. ex quo uerifica
tex. co. 2. tur sententia Aristotelis 10. Metaphy. mensuræ rationem habet unum principium in unoquoque genere: altero, pro mensura capitur omne illud, quo
tex. co. 12. primo unumquodque cognoscimus, ut dicit Arist. 5. Metaphy. & 10. Metaphy. & ibi Commentator,
tex. co. 8. mensura in omni genere est magis manifesta apud

nos;

nos; corpora autem cœlestia secundum motus eorum sunt mensura cognitionis nostrę ad intelligentias. tertio modo mensura capitur pro omni eo, quod est minimum in unoquoque genere, ut dicit Philosophus 10. Metaphy. corpora autem cœlestia sunt minima in genere entium corporalium, secundum quòd sunt mensura atque terminus omnium rerum inferiorum. Vltimo autem mensura capitur pro omni eo, quod uere sit finitum, atque perscriptum: corpora autem cœlestia cum sint finita, ita quòd in eis non contingit fieri additionem atque subtractionem uere sunt mensuræ: his habitis igitur modis mensurarum, licet omnes sumi possint pro hac mensura corporum cœlestium, quam hic Commentator tangit; nulla tamen propinquior sit intellectui eius, quam hæc ultima, quæ mensura dicitur propria unicuique illorum corporum, idest quòd hęc uirtus corporum cœlestium largitur mensuram propriam unicuique illorum: ipsa enim uere est forma terminans corpora cœlestia. Sequitur [& conuenientia inter ea ad inuicem in ordine & quātitate, idest & largitur hæc uirtus conuenientiam inter corpora cœlestia adinuicem in loco & magnitudine. Tamen animaduerte conuenientiam corporum cœlestium in ordine & quantitate esse quodammodo secundum uirtutes earum, & quodammodo conuenientiam uirtutum adinuicem, secundum conuenientiam corporum cœlestium, in ordine, & quantitate, scilicet loco & magnitudine. conuenientia autem corporum cœlestium in ordine, & quantitate, sequitur uirtutes earum, quemadmodum perfectibilia sequuntur perfectiones in ordine scilicet secundum prius & posterius; conuenien

tex. co. 2.

tia autem uirtutum adinuicem secundum conuenientiam corporum in ordine & quantitate, non est quòd uirtutes illæ conuenientiam corporum sequantur; aliter enim implicaret sibi ipsi Commen-
co.44. tator, ut apparet 12. Metaphy. sed secundum quòd conuenientia corporum cœlestium ostendit eas conuenientes esse, in prioritate, & posterioritate, secundum ordinem nobilitatum earum; hoc modo interpretatur illa aurea sententia Aristotelis, & Au-
tex.cō. 44. ctoris 12. Metaphy. prioritas in loco eorum, scilicet orbium, & in magnitudine facit eos idest ostendit eos, (ut mihi uidetur) priores in nobilitate. ne enim imagineris, quòd ille ordo corporum cœlestium in loco, & magnitudine faciat eos formaliter priores, atque posteriores nobilitate; sed tantum circumlocutiue ita, quòd circumloquitur ille ordo, ordinem earum in nobilitate a primo. Sequitur[ita quod ex omnibus perficitur unus actus, scilicet totus mundus] idest hæc uirtus ita largitur conuenientiam, inter ea ordine & quantitate, quòd ex omnibus unus actus scilicet totus mundus perficitur. Subdit[nulla enim est differentia inter indigentiam uirtutis actiuæ in corpore, & in omni corpore, aut in uno corpore composito, ex corporibus simplicibus huiusmodi, & indifferenter, siue illud corpus fuerit generatum, siue non generatum,] idest licet ille mundus superior hoc modo captus, sit compositus; nulla tamen est differentia in hoc, siue cœlum sit compositum, siue simplex inter indigentiam uirtutis actiuæ in corpore: uniuersaliter enim omne corpus, siue fuerit compositum ex corporibus simplici bus, siue fuerit simplex, semper indiget uirtute, quæ sit alia a corpore, per quod agit.

Vnde

Vnde habemus cœlum habere unam uirtutem,&c. Tex. 63. Com.

Ex his, quæ dixerat Commentator, cœlum, siue corpus cœleste indigere uirtute largiente sibi uirtutem agendi, concludit aliqua, quæ sequuntur[unde uidemus cœlum habere unam uirtutem, non tantum mouentem,] idest unde uidemus per opera naturalia corpus cœleste habere unam uirtutem, non tantum mouentem omnia superiora, inferioraque: superioribus enim & inferioribus influit motum; superioribus immediate, inferioribus mediante forma, tributa entibus per agens. Sed hic resultat difficultas; si cœlum habuisset uirtutem mouentem omnibus, ergo lapis moueretur deorsum per uirtutem illam mouentem. ita etiam de animalibus motiuis sequeretur. Ideo Notandam est, quòd potentia ad motum grauis, est duplex: una dicitur potentia essentialis, alia autem potentia accidentalis: potentia essentialis est in subiecto, quod non solum est in potentia ad motum, uerum etiam in potentia ad principium illius motus; potentia autem accidentalis est in subiecto, quod non est amplius in potentia ad essentiam, quę est principium illius motus, sed tãtum ad illum motum in subiecto in actu. modo ad propositum corpora cœlestia habere uirtutẽ mouentem omnia, quo ad primũ, non quo ad secundum, cõstat. quo ad primum dico, lapis enim non mouet se de potentia essentiali ad actum; impli caret enim: sed requirit aliquam uirtutem, atque dirigentem. illam potentiam lapidis ad actum accidentalem hoc est illud, quod inquit Auctor in Metaphysicis, opus naturæ est opus intelligentiæ. ita etiam respondere potes de motu animalium. Sequitur[sed agentem & conseruantem,] idest quòd

non

Vide Destr. Dis. 4. sol. primi dubii.

non solum uidemus cœlum habere uirtutem mouentem tantum, sed & agentem, & conseruantem omnia. duplex enim est esse agentium, unum a quo prouenit actum, in quo pendet operatio eius, hora qua reperitur, & hoc cum perficitur esse eius non indiget agente, ut esse domus ab ædificatore; & aliquod est; ex quo prouenit actio tantum, quę pendet in acto, & non est esse huic acto, nisi cum pendentia agẽtis in eo: & hoc agens est rei propriũ, quia actio eius est æqualis esse huius acti, s. cũ corrũpitur hoc agens, corrumpitur hoc actũ, & cũ reperitur agens reperitur actum, quòd sunt simul. & hoc agens est nobilius, & magis ingreditur in capitulo operationum, quàm primum, quoniam producit subiectũ, & id conseruat; agens autem primum producit actum suum, & indiget alio agente, quod id conseruat post inuentionem, & hic est dispositio motoris cum motu, & rerum quorum est in motu. ad hoc propositum igitur non sine causa Commentator dixit, & conseruantem omnia, habens respectum ad nobilitatem agentis ęterni, & ad differentiam agentis propinqui, & particularis horum inferiorum. Sequitur [sicut est dispositio in corpore hominis, & in corpore facto propter finem proprium,] idest sicut apparet in corpore humano, & corpore facto proter finem: illud enim quod generat corpus humanum, non generat ipsum quocunque modo, sed ex modo, quo sequitur finem, propter quem est scilicet conseruando, & deducendo ipsum ad debitum finem. Sequitur [finis enim significat agens, significatione necessaria, sicut motum significat mouẽs;] idest finis enim est, gratia cuius agens dirigit, atque ucit præordinata ad debitum finem sicut motum

mouens.

mouens. Et animaduerte, quòd finis non significat agens significatione necessaria, sicut motum significat mouens accipiendo. ly. sicut, non secundum paritatem graduum, sed tãtum secundum modum significandi, uere motum significat mouens, sicut finis causam agentem; duæ enim causæ præordinatæ ad unam earum, non habent eandem paritatem graduum significandi, sicut effectus, sed tantum eundem modum significandi.

Sed in genere agentium, quidam est prius tempore acto, &c. Tex. 64. Com.

In hoc textu distinguit Commentator naturam agentium superiorum & inferiorum, & hoc ad remouendum errorem quorundam Philosophantiũ, qui existimarunt secundum Arist. non dari agens in æternis. & licet hæc opinio uigeret ante tempus Auerrois, nihilominus post Auerroem quidam Philosophantes, de mente eius crediderunt, ut Gregorius de Arimino, & Ioannes Bacconitanus, non dari causam agentem in æternis, quod expresse contradicit præsenti textui Auctoris, ubi manifeste assignat causam agentem in æternis [sed in genere agentium quidam est prius tempore acto, & omne quod fit in sphæra istius mundi, est istius agentis, & istius acti,] id est licet cœlum habeat uirtutem agentem, tamen in genere agentium, quiddam est prius tempore acto supple, & non natura, ut exponit Ioannes de Ianduno. & omne illud quod fit sub orbe in istis inferioribus, est istius agentis præcedentis actũ tempore. Sed quare istud agens inferius dicitur præcedere actum tempore, & non natura? Animaduerte, quòd ea, quæ prius mensurantur tempore, & sunt inadæquata tempori secundum præpositionẽ

(sub)

(sub) præcedunt actum tempore, secundum quòd prius mensurantur a tempore. sed agentia, quę sunt in sphæra istius mundi mensurantur a tempore, secundum propositionem sub; omnia enim, quę sunt in sphæra mundi, sunt inadæquata tempori quia est dare tempus, in quo illa non sunt, propter id igitur hæc agentia dicuntur præcedere actum tempore. Et quare non natura? illud enim, quod dicitur prius tempore repugnat quoquo modo, eo quod dicitur prius natura, sed idem non potest repugnare sibi ipsi, ergo. maior patet, quia de prioritate temporis possibile est, non esse simul cum actu, immo semper non coniunctum actui. Amplius illud, quod præcedit actum tempore, præcedit etiam actum, dū æqualiter ambo mensurantur a tempore, & dum æqualiter mensurantur unum potest esse sine alio, & reliquum similiter, sed illud præcedens actum tempore; si etiam eo tempore præcederet & natura, licet unum potest esse sine alio, tamen reliquum sine altero impossibile est; quia illud est prius natura, quod cōtingit esse sine aliis, & alia non contingunt

com.7. esse sine ipso, ut dicit Auctor 4. Physicorū & Arist.

cap. de priori. 5. Metaphy. itaque repugnaret; ergo sequitur Commētator[quoddam est prius natura, sicut est dispositio temporis cum orbe, & agentis cum orbe, scilicet facientis ipsum in dispositionibus necessariis, inueniēdo finem ob quem fuit] hoc est aliud membrum agentium, præcedentium actum natura, & non tempore; quia res priores in esse sunt simul in

Com. 104. tempore, & sunt æternæ, ut inquit Auctor primo cę li, sicut est dispositio temporis cū orbe: orbis enim est prior natura tempore, huiusmodique est etiam dispositio agentis cum orbe, illud enim agens præ-

cedit

cedit orbem, natura tantum; quia agens in quantum agens suapte natura potest esse sine actu, non tamen actus sine agente, & hoc in æternis æternaliter dispositis; in quibus esse eorum est ab agente, & non agentis esse ab actu.

Et cum ignorauerunt hoc quidam esse de opinione Aristotelis &c. Tex. 65.

Remouet hic Commentator errorem Philosophantium qui ante tempus eius existimarunt secundum Aristotelem, non dari causam agentem Vniuersi, sed tantum causam moueutem. [Et cum ignorauerunt hoc quidam esse de opinione Aristotelis, dixerunt ipsum non dicere causam agentem uniuersi, sed causam mouentem tantum, & illud fuit ualde absurdum,] idest & cum aliqui ignorauerint ex Peripateticis, hoc aliud membrum agentium, dixerunt Aristotelem non dixisse unquam causam agentem uniuersi, sed mouentem tantum: dare enim causam agentem uniuersi, ualde absurdum constat esse apud Philosophum. caueant nūc igitur Gregorius de Arimino, & Ioannes Bacconitanus, qui iuxta mentem Auerrois negarunt causam agentem uniuersi, tam in primo membro agentium, quàm in secundo. credo hos uiros non uidisse unquam, præsentem & præcedentem textum Auerrois; aliter enim profecto sentirent. Sequitur [& non est dubium in hoc, quòd agens ipsum, est mouens ipsum,] idest. sed clarum est, quòd agens corpus cęleste, est mouēs ipsum. Tamen animaduerte, quòd licet corpus coeleste habeat causam mouentem, non tamen est necesse, quòd ad positionem mouentis, etiam causam agentem sit ponere: sed per oppositum ualet, & est necessarium illud quod

est agens, sit etiam mouens, ut dicit Auctor primo
cō. 45. de generatione, & corruptione, & 12. Metaphy.
cō. 23. ideo manifestum non est ad ostendendum cœlum habere causam agentem, quia agens ipsum est mouens ipsum; quilibet enim peteret principium. Ad solutionem autem huius dubii, distinguendum est primo, quod aliud est mouens esse agens simpliciter, & aliud quod mouens non sit innatum mouere nisi præsupposita causa agente, uel rationaliter, uel realiter, largiente primo dispositiones mobili, per quas acquirit motum proprium, modo quo ad primum non est manifestum, nec demonstratione concludit, aliquid esse agens, & hoc, quòd sit mouens, sed tantum aliquid esse agens, quia est mouens, secundum quòd mouens non potest mouere primo, nisi præsupponat causam agentem, largientem primo dispositiones mobili, per quas acquirit motum proprium, quando igitur inquit Commentator, quòd agens ipsum, est mouens ipsum, intelligit ipsum esse agens, secundum quòd mouens præsupponit causam agentem, eo modo quo diximus. Sequitur [& hic est uirtus illa, quam laudauit Arist. in multis locis, sui libri de cœlo, & iudicat esse cœlo nobiliorem, & altiorem,] idest & hæc est uirtus illa agens, quam laudauit Arist. in multis locis sui libri
tex. co. de cœlo, scilicet 2. cœl. ubi manifestat ipsum esse cœ
22.37. 61.66. lo nobiliorem, & altiorem.

Tex. 66. Com. *Et iam nos induxit amor explanandi, &c.*

Ostendit Cōmētator causam digressionis eius, a principali proposito, quod erat, quomodo cœlum sit compositum ex motore & mobili, sicut animalia ex corpore, & anima; & in quibus conueniebat, in quibusque differebat, fuisse potissimum errorem

 quorun-

quorundam Philosophantium, qui ante tempus eius dicebant, non dari secundum Arist. causam agentem uniuersi.

Redeamus igitur ad id, in quo fuimus, &c. Tex. 67. Com.

Redit ad propositum in quo fuit; scilicet incipiendo denuo pertractare de conuenientia cœli, animaliumque inferiorum; & primo ex parte corporis; corpus enim & dimensiones eius sunt notiores nobis, quàm forma eius intrinseca; ideo cum innata sit nobis uia secundum Philosophum primo Physicorum ex notioribus nobis, & manifestioribus ad manifestiora naturæ; incepit primo secundum hanc methodum demonstratiuam rerum naturalium pertractare ex notioribus nobis. [redeamus igitur ad id, in quo fuimus,] idest reuertamur igitur ad principale propositum, in quo fuimus. tex. co. 2.

Notandum tamen est primo, quòd Auerroes in pertractando hunc sermonem de substantia Orbis habuit duplex medium, primum Physicum, secundũ Metaphysicũ, ut mihi uidetur, saluo meliori iudicio. Medium physicũ habuit ad ostendendũ respectus substantiarum abstractarũ ad ipsa corpora cœlestia, ex cõceptis communibus, atque sensatis. Medium autem Metaphysicum habuit Commentator, secundum quod ex his habitis conatus fuit manifestare independentiam formarum cœlestium, necessitatemque earum, secundum etiam quòd sunt finis & agens successiuorum, permanentiumque. tamen ad hæc omnia efficacius medium Physicum sortitum est: principaliter enim in hoc sermone intendit cõpositionem motiui, & mobilis corporum cœlestiũ. & hoc nõ est impossibile, uti duobus mediis in hoc sermone: Auerroes enim ea, quæ Arist. tam in natu Digressio.

rali, quam in supernaturali scientia, de substantia orbis pertractauit, colligit. Sequitur [& dicamus, quòd corpus cœleste communicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus in hoc, quod est ex tribus dimensionibus,] idest dicamus corpus cœleste communicari cum corporibus generabilibus; constant enim ex tribus dimensionibus. Tamen animaduerte, quòd dimensiones corporum, in quantum sunt corpora, duplicem considerationem habent: unam secundum quòd illæ dimensiones corporum sint principia diuisiua corporum, in quantum corpora: Alteram non secundum quòd sunt diuisiua, sed tantum secundum quòd simpliciter dimensiones sunt, ut puta, longitudo, latitudo & profunditas. modo, quo ad primum, corpora cœlestia licet habeant dimensiones ex parte corporis; non tamen in ipsis sunt, ut principia diuisiua corporum, in quantum sunt corpora: aliter enim ut dicit Aris. & Auctor. 2. cœli, corpora cœlestia essent generabilia, & corruptibilia: dimensiones autem considerando, quo ad secundum, corpora cœlestia uere habere dimensiones constat; perfecte enim est corpus cœleste, inquit Philosophus, mensurabile secundum dimensiones; unde non cōmunicant cū corporibus generabilibus ex parte corporis cōsiderando dimensiones primo modo, nisi tantum secundo modo; quem quidem modum, intelligere uidetur Commentator in uerbis huius textus, quando ait, & corpus cœleste communicat cum corporibus generabilib. & corruptibilibus in hoc, quòd est ex tribus dimensionibus. Sequitur [& est substantia recipiens dimensiones, & quòd utraque substantia non est sine dimensionibus] & corpus cœleste est

tex. co. 47.

substan-

substantia recipiens dimensiones, sicut hæc inferior; utraque enim substantia non est sine dimensionibus.

Sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, &c. Tex. 68.

Postquam Commentator ostendit, in quibus corporibus cœlestia, & generabilia communicent, secundum quòd sunt corpora; nunc resumit, in quibus adinuicem secundum dimensiones differre uideantur, [sed inuenimus substantiam deferentem &c.] Notandum est ad clariorem expositionem huius textus; primo quomodo materia dicitur una numero in potentia; secundo quomodo sit eadem numero per formam; ultimo denique, quomodo dimensiones in generabilibus sint eædem in potentia, & quomodo in actu; Modo quo ad primum animaduerte, quod unum numero, est omne illud, quod distinctum, atque separatum est ab aliis a quibus numerari contingit: & dicitur etiam unum numero, quia illud est unum numerale, cum unum numerale sit ipsa indiuidualitas abstracta a natura aliorum per intellectum; si enim non esset anima, neque etiam unitas numeralis inueniretur, neque numerus penitus. dicitur hoc unum numero, secundum quod est unum indiuiduum in intellectu. aliquid etiam dicitur unum numero, secundum quod est indiuisibile, non in intellectu, sed tantum in quantitate. Modo ad materiam primam, materia hæc dicitur una numero in potentia, secundum quòd distincta, atque separata est a formis, a quibus materia fit numerabilis: non potest enim esse distincta, atque separata, nisi secundum quod est in potentia ad formas in potentia remota. hoc modo

Com.

Vide Auer. in Paraphrasi Metaphy. tract. 3.

considerando materiam, est una numero per intellectum abstrahentem; non est enim possibile materiam inuenire absque forma realiter, in tempore infinito. Et animaduerte, quod si materia fuisset una numero per potentiam, tunc materia esset realiter una numera, nullo intellectu abstrahẽte: sicut enim potentia materiæ arguit realitatem in ea, ita etiam argueret naturalitatem realem; sed dicitur esse una numero in potentia, secundum quòd semper habet unum respectum ad formas suscipiendas materia enim secundum illum respectum non habet hanc, uel illam formam, nec in sui natura constituit; quia intellectus abstrahit eam a particularibus, sed ad omnes est in potentia; unde materia dicitur una numero in potentia, secundum intellectum. & secundum quòd una numero in potentia dicitur, indiuidualitas quædam causatur in ea, abstracta a natura aliorum; materia enim duplicem indiuidualitatem sortita, est unam secũdum quòd est sub propriis formis; & hæc indiuidualitas in propria materia est: alteram secundum quòd materia dicitur una numero in potentia priuatiue ad omnes formas suscipiendas; quæ quidem indiuidualitas propria materiæ dicitur esse. & quare hoc de indiuidualitate? ad ostendendum, quod, quando materia dicitur una numero à Commentatore in potentia, illud debes intelligere tantum per intellectum esse unam numero: unum enim numero ut dicit Auctor in Paraphrasi Metaphy. est unum naturale, & unum naturale est indiuidualitas; quæ quidem indiuidualitas non est concessa, nisi ut sit abstracta à natura aliorum per intellectum agentem; cuius abstractione abstracta, atque priuata omnibus

Tract. 3.

bus formis dicitur, ad quas suscipiendas est una numero in potentia. ex quo etiam uerificatur sententia Auctoris in eodem tractatu Paraph. Metaphy. aliquid dicitur esse unum numero secũdum quòd est indiuiduum in intellectu; ergo materia non est possibilis uere esse una numero, nisi secũdum quòd est quoddam indiuiduum in intellectu, idest separatum per intellectum ab omnibus formis. Sed aliquis ad hoc dicere potest, illud quod dicitur unum numero oportet quòd sit indiuisibile in quantitate: sed materia prima non est indiuisibilis, quia dimensiones sortitur quibus diuiditur in multas partes: ergo non est uere una numero. Ad hoc respondeo, quòd minor est falsa. & ad illud, quòd materia dimensiones, quibus diuiditur habet; dico quòd talis diuisio materiæ accidit respectu formæ terminatæ, cuiusmodi materia non est una numero, quia non est in potentia; secundum autem, quòd dimensiones istæ in materia in potentia situantur, non diuidunt materiam: materia enim ad dimensiones comparatur, sicut intellectus ad intellectiones, uel sicut punctus in cẽtro, a quo exeunt infinitæ lineę, ita scilicet, quòd per lineas exeuntes ab eo, non est diuisibile: ita etiam materiam tibi imaginare oportet: licet enim ab ea prodeant dimensiones, tamen non est necesse, quòd sit diuisibilis. Quomodo autem materia una numero in actu constituatur, notandum est breuiter, materia secundum quod non est possibilis suscipere plures formas perficientes eam in una indiuisibili parte simul materiæ, dicitur una numero esse per formam: dimensiones autem in generabilibus, & corruptibilibus, quomodo sint unum in potentia, & quomodo actu;

manifestum est omnibus: sicut enim dimensiones dicuntur interminatæ respectu materiæ, & in potentia respectu eiusdem; ita dicuntur habere unitatem numeralem, sicut materia earum habere uidetur: & quemadmodum terminatæ dicuntur respectu materiæ terminatæ, & in actu respectu actuatæ materiæ; ita etiam habere unitatem numeralem dicuntur, sicut materiam eorum terminatam, atque actuatam habere constat: dimensiones enim siue sint interminatæ, siue terminatæ, necessario sequuntur subiectum earum. his habitis deueniendum est nunc ad expositionem textus [sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, uel corporib. generabilibus, & corruptibilibus, easdem numero in potentia, nō easdem in actu,] idest licet utraque substantia, tam superior quàm inferior non sit sine dimensionibus, tamen inuenimus substantiam deferentem dimensiones, quæ est materia, & dimensiones in corpore generabili & corruptibili ex materia & forma easdem numero esse in potentia, non easdem in actu; diuersitas enim formarum est causa diuersitatis magnitudinum, & quantitatum. Sequitur [scilicet, quòd dimensiones omnes communes omnibus corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia,] idest dimensiones omnes communes corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia, sicut substantia earum deferens, idest sicut materia prima est una numero in potentia omnium formarum, ita sunt pari numero dimensiones eius unum numero in potentia, corporum generabilium, & corruptibiliū: & quemadmodum materia acquirit unitatem numeralem

meralem per formam, ita similiter dimensiones eius efficiuntur unum numero in actu per formam informantem. Sequitur Commentator [quia inuenimus idem corpus transferri de forma, & ex dimẽsionibus in dimensiones alias in actu. V.g. quod corpus quod est aer transfertur in corpus, quod est ignis] hoc est ostensiuum, quomodo dimensiones in corporibus generabilibus sunt unum numero in potentia. & est, quia inuenimus idem corpus numero transferri de formam in formam, ut puta corpus aeris de forma eius in formam ignis, & ex dimensionibus aeris in dimensiones alias in actu per formam scilicet ignis; unde considerando illas dimensiones aeris, ut sunt interminatæ, seu in potentia per intellectum, sunt communes idest unum numero, tam aeri, quàm igni: cum autem induuntur forma ignis, amplius non habent illam unitatem numeralem, atque communem, sed tantum unitatem specificam atque terminatam. Hic autem remanet unum dubium soluere, utrum illa unitas numeralis, dimensionum in materia per formam, sit alia realiter ab illa unitate materiæ, quæ per eius formam informantem causatur. Et uidetur mihi, quòd non, (saluo meliori iudicio) una enim est forma materiæ, & dimensionum, & per consequens erit eadem unitas numeralis: manifestum est enim quòd unitas numeralis specifica dimensionum, fit per formam; quemadmodum numeralis unitas, specifica materiæ per met ipsam formam. Amplius, quando dicit Commentator, quòd unitas dimensionum in actu, eodem gradu habetur sicut unitas materiæ in actu; si iste uir intenderet unitatem ad inuicem distinctam realiter, tunc forma, qua dimẽ-

siones efficiuntur in actu esset alia realiter ab illa forma, qua materia fit in actu. sed hoc est absurdũ. ergo. patet consequentia, quia illa unitas dimensionum in actu, & materiæ est per formam. sed quomodo illæ unitates distinguantur ad inuicem, alius est sermo, quem causa breuitatis pertransco.

tex. 69. *Si igitur hoc corpus, quod est commune forma aeris, & ignis, &c.*

Com. Probat Commentator diuersitatem numeralem dimensionum materiæ in actu sub diuersas formas, & unitatem dimensionum materiæ in potentia ad plures actus [si igitur hoc corpus, quod est commune formæ aeris & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset accidens] Animaduertendum est, quòd corpus aliquando pro substantia corporum aliquando pro tribus dimensionibus accipitur; quo secundo modo in hoc præsenti textu Auctor accipere uidetur, quando ait; si igitur hoc corpus idest si igitur istæ dimensiones materiæ, quæ communes sunt formæ ignis & aeris essent idem numero cum induuntur formis substantialibus, atque propriis, sequeretur, quòd forma adueniens dimensionibus esset accidens; quia accideret enti in actu: illæ enim dimensiones aeris, quando spoliantur forma substantiali eius, terminãte eas, necesse est quod induãtur alia substãtiali forma terminante; natura enim

tex. co. 50. in nihilo efficitur ociosa, inquit Arist. 2. cœli. unde cum dimensiones mutantur de una forma ad aliã differentem specie, acquirunt etiam alium modum essendi, & denique alios terminos in actu: aliter enim unum subiectum numero possibile diuersarum formarum esset. itaque non magis impossibile fuisset unum subiectum numero diuersarum formarum

marum esse, quàm diuersas formas simul in uno subiecto numero situari, postquam in eo diuersos modos essendi non arguerent; & si non arguerent, illud subiectum non esset unum numero; omnis enim distinctio fit a priori. Amplius si fuisset unum subiectum numero diuersarum formarum in actu, nihil ab eis acquirere posset: primo, non actum essendi; non magis enim hoc ab una forma sibi compararet, quàm ab alia; secundo actum numeralem, si enim fuisset unum numero diuersarum formarũ in actu, non magis hoc haberet ab una forma, quàm ab alia: modo si illæ dimensiones suscipientes, modo unam formam, modo aliam diuersas ad inuicem, essent unum numero, tã sub una forma, quàm sub alia; tunc sequeretur, quòd cum spoliarentur una forma, remaneret in eis aliquis actus essendi, & nonnulli termini in actu, qui causarent eas esse unnm numero sub hac, & illa forma aduentitia (dimensiones enim in actu habent unitatem numeralem ab eo, à quo suscipiunt actum essendi, & terminandi in actuata materia) & sic denique illa forma adueniret enti in actu; itaque per consequens essent formæ substantiales, ut formæ accidentales, quod est impossibile, ut patet intuentibus Scholam Peripateticam. Sequitur[& si essent duo in actu, & transmutarentur unum in alterum, necesse esset corporietatem destrui de corpore corrupto, ad non corpus, & corporeitatem generatam generari ex non corpore,] idest & si essent hæc corpora, scilicet aeris, atque ignis, duo in actu; ita scilicet, quòd illa corporeitas aeris, non sit ignis, sed tantum transmutibilis de corporeitate aeris in corporietatẽ ignis, necesse esset illam corporeitatem aeris corrumpi in

non corporeitate, & generari ex non corporeitate, quod est impossibile, magnitudinem fieri ex non magnitudine. manifestum est enim omne quod non contingit esse contrarium alicui non posse generari; generatio enim est inter contraria, ut patet in primo de Physico audito, sed corpus non potest cõtrariari corpori, ergo non potest generari. non datur enim contrarietas in prædicamento quantitatis. & sic denique corpus non est possibile transmutari in corpus, uel corporeitatem in corporeitatem. Amplius, illud cuius terminus ultimus est diuisibilis per se, non potest generari: terminus enim generationis est indiuisibilis per se, ut inquit Auctor in Commentariis de Physico auditu: sed corporis terminus in quantum corpus est, est diuisibilis per se, ut manifestum est. ergo. Amplius, omne quod generatur habet formam substantialem, ut terminum generationis; sed si corpus generaretur, tamen non esset possibile negare indiuiduũ ex corpore & forma non generari: modo illa generatio corporis, uel esset idem cum generatione indiuidui, uel aliud. si primum, ergo ad corruptionem indiuidui, corpus corrumperetur: ea enim quæ eadem generatione generantur, eadem etiam corruptione corrumpuntur: si secundum, ergo alia esset forma generationis corporis, & alia generationis indiuidui, & sic plures formas substantiales, in uno composito possibile esset situare, quod est impossibile. nec ualet, quod sit alia, & alia respectiue; penitus enim eadem generatione generarentur, & eadem corruptione corrumperentur. Sequitur [unde necesse est eas habere naturam corporalem sibi communem.] id est necesse est igitur ex his corpora illa, quæ transmutantur

ad inui-

ad inuicem, habere naturam corporalem in potentia sibi communem.

Quærendum est igitur, vtrum illa sit una, aut plures &c. Tex. 70.

Mouet Commentator circa prædicta unum dubium. probatum est enim corpora generabilia & corruptibilia habere naturam communem corporalem; ideo quærendum est, utrum illa natura communis sit una, aut plurima; & si una, utrũ una potẽtia sit, aut actu; & si plurima, aut sit multa potentia, aut actu. Animaduertendum tamen est, quòd Commentator in superioribus locutus fuit de communitate dimensionum ad corpora generabilia, secundum quòd sunt eadem numero in potentia ad ipsa corpora, sicut de communitate materiæ ad formas generabilium. Nunc in præsenti textu mouet, & in sequenti soluet; utrum illa natura communis dimẽsionum, sit una, aut multa, & hoc pro maiori declaratione præcedentium. Com. Obiectio.

Cogimur igitur ponere unam in potentia, & plures in potentia, &c. Tex. 71.

Soluit prædicta, cogimur igitur ponere ipsam naturam communem, unam in potentia, secundũ quòd in potentia est ad omnes formas, quibus per intellectum caret, & cogimur ipsam ponere plures in potentia. Ad notitiam horum notandum est primo, quòd materia duplicem potentiam in sui natura constituit, unam, quæ remota dicitur, per quam materia est in potentia communiter ad omnes formas suscipiendas; hæc est illa potentia, gratia cuius materia esse una numero in potentia sæpe à Commentatore dicitur; hæc est etiam illa potentia, de qua Aristoteles, & Auctor primo de Physico auditu inquiunt, Com. tex. co. 82.

inquiunt, priuatio in materia corrumpitur, non autem potentia. Altera est potentia in materia, quæ propinqua dicitur, per quam materia multiplicatur ad multiplicationem formarum; hæc est etiã illa potentia, per quam materia dicitur multa in po-
cõ. 11. tentia 12. Metaphy. & primo de Generat. & Cor-
cõ. 22. rupt. Amplius materia dicitur una, & multa numero per eius appetitum naturalem ad formas suscipiendas. sed quia duplex est appetitus materiæ, dicit Scotus, unus aptitudinalis secundum quem materia est apta nata recipere oẽs formas, & sic nõ est, nisi unus appetitus in materia ꝑ quẽ materia dicĩ in vna potẽtia; tot. n. sunt appetitus ĩ materia, quot sunt potentiæ in ea: alius autem est appetitus materiæ, qui dicitur actualis, secundum quem materia actualiter tendit in formam propriam, & secundum hunc appetitum dicitur multa in potentia; continue enim tendit in hanc, uel illam formam: cogimur igitur, inquit Commẽtator, ponere unam naturam corporalem, & plures in potentia; eodem enim modo habetur ista natura corporalis una in potentia, & multa in potentia, quemadmodum subiectum eius naturale, quod est materia prima, haberi uidetur, ut declarauimus superius, & paulo etiam infra declarabitur ab Auctore. ne autem imagineris materiam primam multiplicari in potentia ut est quoddam fundamentum naturæ: nulla enim multiplicatio in fundamento naturæ inueniri potest; sed tantum multiplicatur, ut est in posse ad suscipiendas formas. Amplius ne imagineris, quòd illa potentia, quæ materia dicitur, uel natura corporalis una, & multa, non sit alia, & alia numero; illud enim quod distinguitur genere, & specie, distinguitur

tur etiam numero per Aristotelem 10. Metaphy. & Auctorem Destr. Destr. sed illa potentia, qua materia dicitur una, distinguitur ab illa, qua dicitur multa genere atq; specie, ergo & numero. maior patet. minor probatur. corruptibile atque incorruptibile distinguitur genere & specie per Aristotelē in prę allegato libro: sed illa, potentia qua dicitur materia una, est incorruptibilis, primo Physicorum, illa autem, qua dicitur multa, corruptibilis est 4. Physicorum. ergo. Amplius, illud quod multiplicatur altero existente inmultiplicabili, distinguitur numero ab eo. hoc patet omnibus habentibus sanum intellectum. sed illa potentia, qua dicitur materia una, est inmultiplicabilis; illa autem, qua dicitur multa, est multiplicabilis 12. Metaphy. ergo. Modò sequitur Commentator [declarabitur igitur secundum hoc, quòd corpora, quæ sunt hic generabilia & corruptibilia, ipsa componuntur ex substantia, quæ est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quæ sunt in potentia] Declarat Commentator, quomodo hæc natura corporalis sit una in potentia, & quò modo multa in potentia. Declarabitur igitur, quòd corpora, quæ sunt generabilia, cōponuntur ex substantia, quæ est in potentia, & ex dimensionibus in ea, quæ sunt in potentia, ad diuersos terminos, & actus diuersarum formarum; hoc est, sicut materia dicitur una numero in potentia omnium formarum (plures enim formæ substantiales habentes eundem ordinem adinuicem, habent eandem materiam numero) ita similiter corpus compositum ex ipsa, quæ est in potentia, & dimensionibus in potentia, dicitur unum in potentia; materia enim cū induitur formis, ad quas est in potentia, dicitur multa

tex. co. 26. Dis. 4. fol ult. dubii.

cō. 12. cō. 120.

tex. cō. 12.

multa in potentia: quælibet enim forma, ad quam materia priuatiue in potentia est, constituit suum
cõ. 12. actum, hoc est illud quod dicit Commentator 2. de
cõ. 53. Anima, & 2. cœli, diuersitas materiarum fit propter diuersitatem formarum; ita similiter de natura corporea intelligitur, quæ cum induitur diuersis terminis, & actibus diuersarum formarum, dicitur multa in potentia; quilibet enim actus constituit suam naturam corpoream terminatiue, non autem effectiue. unde apparet, quòd materia quando exit de potentia ad actum, secundum illud, quòd est in potentia multa, fit actu multa; multa dico secundum quòd multis formis induitur de potẽtia ad actũ; dicitur etiam una secundum quòd quælibet forma seiunctim constituit unitatem in materia, ita similiter de natura corporea constat. Sed remanet hic unum dubium, quomodo corpora dicuntur generabilia, atque corruptibilia, cum apud Aristotelem corpora generari, atque corrumpi non sit possibile. Ideo notandũ est, ꝙ aliquid esse generabile & corruptibile duobus modis cõtingit esse: uno, q̃a illud tale compositum est ex duobus principiis generationis, cuiusmodi composita dicuntur, uere generabilia, atque corruptibilia; altero modo, contingit aliquid esse generabile, & corruptibile, nõ secundum compositionem, sed tantum, quia illud tale habet principium, ut putà materiam, quæ continue spoliatur formis generabilibus, & induitur alijs. itaque illud dicitur generabile atque corruptibile respectu illius principii, quod est causa generationis & corruptionis. hoc modo igitur hæc copora inferiora dicuntur generabilia atque corruptibilia. Amplius, animaduertendum est, quòd aliud est corpora

ra ge-

ra generari, & aliud corpora esse generabilia; primus modus negatur iuxta doctrinam Auerrois; alius autem conceditur,& negatur quòd ad positionem secundi primum sequatur. Sequitur Commentator[unde dicit Aristoteles, quòd materia nõ habet esse in actu,nisi secundum quòd uidetur]' infert ex his,quæ dixerat, conclusionem quandam secundum mentem Aristotelis 12. Metaphy. quòd materia non habet esse in actu, nisi quando sentitur,scilicet per formam actuantem, & reducentem materiam ad unitatem numeralem in actu.

Cum uero cœleste cum transmutatur secundum subiectum, &c. Tex. 62.

Com. Postquam Commentator ostenderat conditiones dimensionum, atque materiæ corporum generabilium;nunc in hoc textu incipit ostendere differentiam,atque conuenientiam horum,quo ad corpora cœlestia ex parte corporum in quantum corpora [corpus uero cœleste cum non transmutatur secundum subiectum; necesse est componi ex substantia in actu,& dimensionibus in actu,]idest corpus autem cœleste cum sit intransmutabile secundum subiectum, à quo fit transmutatio rerum necesse est componi ex substantia in actu, cuius natura non est possibilis transmutari ad actum substantialem, & ex dimensionibus similiter in actu quarum natura non est in potentia ad diuersos terminos,& ad diuersos actus diuersarum formarum. Sequitur[& ideo est ingenerabile,& incorruptibile,] idest propter id, corpus cœleste ingenerabile, atque incorruptibile constat esse:causa enim maxima generationis & corruptionis est hæc,transmutatio subiecti de non esse actus,ad esse actus;uel de es-

se actus, ad non esse actus. Sequitur[& cum ita sit, corpus cœleste est materia recipiens formam cœli, hoc modo, quo declaratum est de hac materia, scilicet de conuenientia cum materia generabili, atque corruptibili in aliquo, & diuersitate eius ab ea in aliquo,] idest stantibus istis terminis, corpus cœleste est materia recipiens formam idest subsistens formæ, ut proprio motori; eo modo, quod declaratum est, scilicet secundum conuenientiam, atque differentiam eius ad materiam generabilium & corruptibilium: secundum conuenientiam, corpus enim cœleste non assimilatur materiæ nisi quia est fixum ad recipiendum formam; secundum differentiam autem. materia enim corporum cœlestium est subiectum in actu, & subiectum fixum formæ recipienti; quia est intransmutabile. Sequitur [nam in utroque etiam est materia secũdum quòd uidetur, & similiter etiam secundum quòd inuenitur in eis potentia ad motum in loco; & si in corpore cœlesti non sit potentia ad trasmutationem [assignat rationem Commentator, quare corpus cœleste est materia (ex qua ratione ostendit etiam, quòd corpus cœleste, non tantum sit materia, sed etiam sit aliquod, receptiuum in quantum materia alicuius formæ: materia enim non potest imaginari siue sit in actu, siue in potentia, absque sua forma, uel perficiente, uel assistente) corpus autem cœleste propter id est materia; nam in utroque scilicet, tam superiori, quàm inferiori corpore reperitur, uel aliqua ratio materiæ, scilicet secundum, quòd uidetur idest secundum quòd sentitur sensu uisus; corpus enim cęleste habet dimensiones sensibiles materię, & similiter etiam habet materiam, quia in eo poten

tia

tia ad motum localem inuenitur:propria enim differentia materiæ est potentia in quantum materia, si enim in corpore cœlesti sit potentia illa ad transmutationem, fuisset profecto generabile, atque corruptibile.

Et substantiæ existentes in substantijs existētibus, &c. Postquam Commentator resumpsit in præcedentibus textibus differentiam, atque conuenientiam corporum generabilium atque corruptibilium, corporumque cœlestium ex conditionibus pertinentibus ad corpus, Nunc resumit ea, in quibus differant ista corpora ex parte formarum existentium in eis[& substantiæ existentes in substantiis existentibus in corpore cœlesti, non sunt potentia ad transmutationem,] idest & substantiæ, ut puta animalia existentia in substantiis existentibus.i. indiuiduantibus cęleste, corpus non habent potentiā ad transmutationem. Sequitur[ut substantiæ existentes in substantiis existentibus in corpore generabili & corruptibili,] idest non sunt istæ potentiæ corporum cœlestium possibiles ad transmutationem, quēadmodum substantiæ, idest animalia existentia in substantiis existentibus, in corpore generabili, & corruptibili.& hoc, quia non habent materiam, ut potentiam ad transmutationem. Sequitur[& similiter est in corpore cęlesti,] idest & quemadmodum conuenientia inter corpora cœlestia cum istis inferioribus, ex parte corporum ut ostensum est comparatur; ita animalia cœlestia conuenientiam cum istis inferioribus sortiuntur ex parte animæ. Sequitur[declaratum est enim de eis, eas esse conuenientes cum formis generabilibus, & corruptibilibus. in aliquo, & aliquo differentes ab eis,] idest declara Tex. 73. Com.

tum est enim in superioribus de istis substantiis, conuenientes esse cum formis generabilibus, atque corruptibilibus, idest animabus animalium inferiorum, in hoc scilicet, quòd sicut illæ dant corporibus cœlestibus motum localem, desiderium, atque intellectum, figuramque nobilissimam; ita animæ animalium inferiorum corporibus sibi subiectis, motum localem, desiderium, atque intellectum figuramque propriam tribuunt. declaratum est etiam, quòd ipsæ sunt differentes in aliquo ab eis, in hoc scilicet, quia animæ animalium cœlestium non subeunt in esse per sua corpora, nec esse dant suis corporibus, quemadmodum animæ animaliũ inferiorum. Sequitur [& ex hoc modo, id, quod congregatur hic ex anima, & corpore, dicitur analogice, cum hoc, quòd illud, quod congregatur illic ex corpore & anima dicitur non æquiuocè animal, sed secundum prius & posterius,] idest & ideo animal, quod congregatur ibi ex anima & corpore dicitur analogice, cum hoc animali, quod hic congregatur ex sui anima & corpore. sed quare non æquiuoce? aliter enim unum nomen, & definitionem diuersa haberent, quod est falsum. Quia illud, quod significat diuersa, secundum diuersas rationes ordinatas, est analogum: sed animal, quod prædicatur de superiori atque inferiori, est huiusmodi, quia significat animal cœleste, secundum diuersas rationes ordinatas, secundum prius & posterius, scilicet animal superius incorruptibiliter, & inferius corruptibiliter.

Tex. 74. *Et ideo necesse est in talibus naturis, ut prius sit causa posterioris &c.*

Com. Infert conclusionem Commentator ex his, quæ

dixe-

dixerat [& ideo necesse est in talibus naturis, ut prius sit causa posterioris, ut declaratum est de hac natura alibi,] idest & ideo necesse est, quòd in talibus naturis, scilicet superioribus, atque inferioribus prius in genere sit causa posterioris in eodem genere, ut declaratum est de hac natura alibi, ut puta in 2. Metaphy. 2. Post. & 8. Metaphy. sequitur [V. g. illa, quæ dicuntur calida, sed diuersantur secundum magis & minus] declarat, quid dictum est de hac natura alibi. V. g. illa, quæ dicuntur calida diuersantur secundum magis & minus: illud enim quod est propinquius primo calido calidius est, quàm illud, quod est remotius; & illud primum calidum prius est calidum, quàm ea, quæ sunt post eũ: ita similiter in naturis superioribus, atque inferioribus intelligendum est, quia manifestum est, ut inquit Auctor 2. Metaphy. quòd unumquodque principiorum in unoquoque genere est proprie causa eorum, quæ dicuntur de aliis rebus collocatis in illo genere de dispositionibus, in quibus cõueniunt illæ res nomine atque definitione, cum principia in unoquoque genere sint causæ esse eorum generum, & esse omnium, quæ dicuntur illorum generum, secundum quod sint in illis generibus. & cùm ita sit, manifestum est, quòd primum in quolibet genere magis est dignum habere hoc nomen esse, & eius definitionem, quàm ea, quorum est causa, secundum illud genus, V. g. ignis est causa in rebus calidis, ideo magis est dignus habere hoc nomen calidum, & eius intentionem, quàm omnia calida. Auctor ad hoc propositum, ibi.

Quoniam igitur cœlum componitur ex materia & forma, &c. Tex. 70.

Colli-

Margin notes: Com. Tex. 6. Com. cõ. 4. cõ. 5. cõ. 7. Tex. 77. Com. cõ. 4.

Com. Colligit ea, quæ in hoc secundo capite dixerat Commentator; ideo alia expositione hęc uerba nō indigent; manifesta enim suapte natura sunt.

Tex. 76. *Remanet igitur declarare in quo differunt hæc duo genera, &c.*

Com. Postquam Commentator determinauit de conuenientia, atque differentia corporum cœlestium, atque inferiorum, quo ad eorum essentialia attributa; nunc ab hoc præsenti textu transit pertractare de conuenientia, atque differentia corporum cœlestium, ac inferiorum; quo ad eorum accidentia accidentaliter emanantia.

Tex. 77. *Differunt in natura positiua; quæ dicitur alteratio, &c.*

Com. Tangit in præsenti, & primo huius materiæ textu, in quibus accidentibus ista duo genera, scilicet cœlum, & inferiora corpora differre uideantur[differunt in natura passiua, quæ dicitur alteratio, & conueniunt secundum accidentia, secundum quæ non transmutatur substantia,] idest differunt ista duo genera, scilicet cœlestia, atque inferiora in natura passiua, quæ dicitur alteratio: corpora enim cœlestia alterantur perfectione, & non passione, quemadmodum intellectus ab intellectione alterari uidetur, ut inquit Auctor 2. ac. 3. de Anima: in corporibus enim non habentibus materiam, alteratio non dicit euasionem patientis ad destructionem, sicut in habentibus materiam; & conueniunt secundum accidentia, secundum quæ non transmutatur substantia, quemadmodum raritatem, diaphaneitatem illuminationem contigit esse, & alia huiusmodi. Sequitur[hæc enim alteratio, secundum quam transmutatur substantia alterati, uidetur esse propria

Vide de hac materia simplicium 1. cę li. com. iuxta cū 24. cō. 57. cō. 28.

corpo-

corporibus, quorum substantiæ admiscentur potentiæ, ut sunt corpora generabilia, & corruptibilia,] idest hæc enim alteratio, quæ est transmutatio substantiæ: alterationis enim duę sunt species, ut dicit Themistius primo Physicorum, in expositione tex 63. & Commentator 2. Physicorum, altera, quæ in qualitate passiua consistit, & ista proprie dicitur alteratio; alia quæ pertinet ad substantiam, & ista proprie dicitur transmutatio secundum substantiam, & communiter alteratio 4. cœli. quæ quidem non reperitur, nisi in corporibus habentibus materiam in potentia, ut sunt generabilia, atque corruptibilia corpora. hoc est illud, quod inquit met ipse Commentator 8. Physicorum, & primo cœli. materia, quę est in potentia causa est alterationis passiuę, quæ dicitur transmutatio. com. 1. cō.11. cō. 24 cō 11. cō. 20.

Accidentia uero, quæ non transmutant substantiã &c. Tex.78.

Assignat hæc accidentia communia utrique corpori, non transmutantia subiecta eorum [accidentia uero, quæ non transmutant substantiam deferentis, sunt communia utrique corpori,] idest accidentia autem secundum quæ non transmutatur substantia deferentis idest substantia, quæ reperitur in subiecto deferente, sunt communia utrique corpori, & recte deferentis; apud enim Auer. materia prima accipitur, ut aliquod uehiculum deferens formam rei. Et notandum est hic, quòd differenter habetur aliquid naturam communem ad aliqua comparare, & naturam eandem ad aliqua habere, analogata enim possunt sortiri aliquam naturam communem, ut manifestum est per accidentia hæc communia utrique corpori; tamen non possunt aliquam naturam unam, siue eandem comparare: ali-

ter enim accidens; atque substantia eandem naturam haberent. Nec ualet illud, quod dicit Arist. 2. de Anima, de diaphaneitate; sed quia eadem est natura in utroque eorum, &c. quia intelligendum est ly. eadem, communem, ut clare exponit ibi Commentator. ideo non bene dixit Zimara in tabulis suis, contra Themistium, quòd secundum eum 2. de Anima, in expositione tex. 30. terminus analogus, non importat unam naturam communem analogatis. quia salua pace tanti uiri, uidetur mihi Themistium non intelligere, quòd terminus analogus, non importet unam naturam communem analogatis, sed tantum, unam naturam atque communẽ analogata non habere, quæ in omnibus æqualiter sit fusa, quod nihil aliud est, quàm habere eandem, siue unam naturam: habere autem analogata naturam communem, uerum est iuxta intellectum Themistii in expositione tex 68. 2. de Anima; quemadmodum hæc accidentia analogata communia utrique corpori, secundum Commentatorem habere uidentur. Sequitur & primum istorum est motus localis, idest & primum istorum accidentium non transmutantium substantiam deferentis, est motus localis; subiectum enim motus localis est ens in actu, ut inquit Arist. 5. Physicorum. & si motus trãsmutaret substantiam mobilis, tunc mobile in quolibet ubi posset habere infinitas substantias, seu formas, quod est absurdum. Sed cur iste motus localis hic à Commentatore primum accidentium non transmutantium substantiam deferentis dicitur? quilibet enim alius motus, siue alterationis, siue augumentationis, semper quoquo modo transmutat subiectum deferentis in substantia secundum

tex. cō. 68.

tex. cō. 8.

dum

dum Arist. in libro de Generatione & corruptione, præter motum localem, qui semper, & in quolibet tempore subiectum suum perfectum, atque integrũ seruat. Sequitur [& diaphaneitates,] idest & diaphaneitates non transmutantes subiecta sua [& qualitates, quas sequuntur ista, scilicet raritas, & densitas] & huiusmodi qualitates scilicet raritas & dẽsitas, constat esse, quæ sequuntur diapaneitates; raritas enim & densitas sunt causæ diaphaneitatis, ac densitatis: diaphanum enim est transparens, quia si fuisset densum, non fuisset transparens, quantoque corpus est densius, tanto magis declinat à natura diaphana, ut patet in elementis a primo ad ultimum. constat igitur, quod raritas & densitas sunt qualitates idest in prædicamento qualitatis secundum Arist. (licet oppositum antiqui existimarint, ut testatur Auctor. in Paraphr. 3. de cœlo, summa 3. parte 2.) sequentes diaphaneitates. Sequitur [uidetur enim quòd raritas, & densitas causæ sunt ferè diaphaneitatis, & non diaphaneitatis,] idest propter id raritas & densitas causæ sunt diaphaneitatis, & non diaphaneitatis. perspicuum enim tanto clarius uidemus esse in corporibus, quanto ipsa corpora sunt magis rara, & tenuia, & tanto sunt minus diaphana, quanto sunt magis densa: duæ enim causæ contrariæ non possunt esse unius effectus. Et animaduerte illud, quod dicit Commẽtator (ferè) quia hic non probat hæc per certitudinem, nisi tantum in 2. cœli. Sequitur [sed tantum dicuntur utræque in utroque corpore, secundum prius & posterius, sicut dicitur corporeitas,] idest licet ista accidentia sint communia in utroque corpore, tamen differũt in hoc; quia hæc accidentia conueniunt eis secun-

dum prius & posterius:prius enim dicuntur de cor-
cõ. 42. pore cœlesti,quàm de inferiori;raritas enim corporum cœlestium,atque diaphaneitas, sunt causæ horum inferiorum. Sed remanet hic una contradictio in dictis Commentatoris; inuenio enim eum in 2. cœli dicentem quòd raritas & densitas, quæ sunt in corporibus cœlestibus, æquiuoce dicuntur cum illis, quæ inueniuntur in elementis. Soluitur.
cõ 31. Auctor. 7. Physicorum inquit, quòd æquiuocationum aliæ sunt multum distantes; aliæ uere habentes quandam similitudinem;aliæ uero proximę aut genere,aut similitudine:in hoc autem ultimo genere æquiuocationum,uidetur intelligere Commentator analogiam:ea enim quæ uniuoce conueniunt non sunt uere proxima genere, sed unum & idem in eodem.ergo, quando dicit 2.cœli, quòd raritas & densitas æquiuoce dicuntur,ly æquiuoce, analogice intelligerę potes.itaque soluta est contradictio uerborum.

Tex. 79. *Et similiter conuenit in illuminatione, & obscuritate,&c.*

Com. Proponit in hoc textu, in quibus accidentibus corpora cœlestia cum istis inferioribus communicare uideantur. & rationem propositi assignat in sequenti textu [& similiter conueniunt in illuminatione, & obscuritate,]idest & similiter corpora cœlestia conueniunt cum istis inferioribus in illuminatione, & obscuritate [sed hæc magis uidetur dici æquiuoce, quàm secundum prius & posterius [sed hæc corpora non conueniunt in eis, sicut in raritate, atque densitate, sed magis æquiuoce. in quibus enim non est possibile prædicatum commune essentiale concedi, ibi non est possibile analogiam da-

re:

re:sed in illuminatione, atque obscuritate impossibile est commune prædicatum essentiale.ergo ibi non potest analogia concedi, nec denique uniuocatio ex 4.Metaphy.

Lux enim uidetur in hoc corpore igneo diaphano simplici, &c. Tex. 80.

Declarat,quare illuminatio,atque obscuritas uideantur magis dici æquiuoce,quam secundũ prius, & posterius [lux enim uidetur fieri in hoc corpore igneo diaphano , quando agit in corpore denso ,& admiscetur cum eo ,] idest quia lux in hoc corpore igneo diaphano,quod est sub concauo orbis lunæ , qñ,agit in corpore denso idest opaco atq; terreo , & admiscetur cum eo : ea.n.quæ habent unũ nomẽ & vnũ non est causa alterius,potius sunt æquiuoca, q̃ analogica : sed huiusmodi comparantur ad inuicem, illuminatio , atque obscuritas in inferioribus corruptibilibus,& superioribus æternis: ergo prius illuminatio in ipsis dicitur æquiuoce,quàm analogice; & illuminatio prius non dicitur de corporibus cœlestibus , quàm de inferioribus. sicut enim ista inferiora non dicũtur luminosa, nisi prius extent densa; ita similiter nec corpora superiora luminosa dicuntur, nisi prius extiterunt densa. Notandum tamen est unum documentum ad clariorem notitiam huius textus, quòd aliud est corpus esse luminosum,& aliud esse illuminosum; corpora enim cœlestia, ut orbes, nõ dicuntur esse luminosa,nihil enim luminosum, nisi densum; sed melius illuminosa:natura enim corporum cœlestium , ut inquit Auctor 2. de Anima , semper est illuminata , quod cõ. 69. dupliciter potest intelligi , uel illuminata , ut luminosa euadant, uel illuminata; tamẽ luminosa quod

Com.

non ſint:primo autem modo, corpora cœleſtia, ut orbes non ſunt illuminata, niſi tantum ſidera; ſecundo autem modo planè conſtat: ideo non ualet imaginatio quorundam Philoſophantium, qui arbitrantur corpora cœleſtia ut orbes eſſe luminoſa, aſſerentes,quia orbes ſunt de natura aſtrorum, & ſi aſtra ſunt luminoſa à ſe,neceſſe eſt, quòd & ipſi orbes ſint luminoſi a ſe.ſed neſciunt miſeri bene uerum eſſe orbes de natura aſtrorum, quo ad ſubſtantiam, non quo ad accidentia; oportet enim quòd corpora luminoſa ſint denſa. Sequitur[& cauſa illuminationis partium corporis cœleſtis,ſcilicet ſtellarum, uidetur eſſe denſitas illius partis diaphanæ in actu ex orbe,]ideſt licet lux in corpore igneo diaphano,non appareat dum eſt ſub concauo orbis lunæ,ut in proprio loco;ueruntamen alia eſt cauſa illuminationis partium integralium corporis cœleſtis,ſcilicet ſtellarum atque lunę:quam quidem cauſam denſitatem illius partis diaphanæ in actu ex orbe conſtat eſſe; non quòd denſitas illa ſit cauſa effectiua illuminationis, ſed quod tantum ſuſceptiua: cauſa enim eſt, quòd ſtellæ luminoſæ fiunt: ſtellæ enim nihil aliud ſunt,niſi pars denſa corporum cœleſtium. ac ſi diceret Commentator, quòd alia eſt cauſa illuminationis ſtellarum, & alia ignis, qui ſub concauo orbis lunæ reperitur.ignis enim fit illuminoſus, dum admiſcetur corpori terreo atque opaco: ſtellæ autem non fiunt illuminoſæ cauſa admixtionis corpori denſo, ſed propter id, quia ſuapte natura ſunt denſæ, quarum cauſa illuminationis ſuſceptiua eſt denſitas; & ideo cum ibi ſint diuerſę cauſę illuminationis,atque luminationis,nec unum eorum ſit cauſa alterius,neceſſe eſt,quòd illu

mina-

minatio magis dicatur æquiuoce de eis, quàm secundum prius & posterius. Sequitur[& hoc apparet in stellis, quæ eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in luna,] idest & apparet hoc in stellis, quòd densitas illa sit causa illuminationis, cum prę cipue ad inuicem se eclipsant; nihil enim eclipsatur, nisi densum, nihilque eclipsatur nisi luminosum, & sic per consequens non possunt illuminosæ euadi, nisi prius densæ extiterint, & hoc bene apparet in luna idest in macula lunæ: pars enim illa nō fit illuminosa propter carentiam densitatis in illa parte; unde bene inquit Albertus in quæst. de Homine, causa lucentiæ non est naturæ cœli, nec etiam naturæ ignis; aliter enim cœlum in omni sua parte luceret, & similiter ignis in tota sphęra sua. sed oportet partes esse conculcatas, & propinquas adinuicem. Sequitur[& cum ita sit, stellarum & cœli substantia est eadem natura secundum quòd omnes antiqui dicunt, & ut narrauit Arist. in libro cœli,] idest positis istis terminis, scilicet, quòd lumen in superioribus & inferioribus non sit eiusdem rationis & eiusdem naturæ; tamen stellarum & cœli substantiam eiusdem rationis & eiusdem naturæ constat esse, secundum quod omnes antiqui dicunt, ut narrauit Arist. in libro cœli. Et animaduerte, quòd aliud est aliquid esse eiusdem rationis, & naturæ, & aliud eiusdem naturæ & eiusdem rationis: stellæ enim & orbes earum sunt eiusdem rationis idest eiusdem speciei, quia sunt de substantia eiusdem orbis & eiusdem naturæ, sed non eiusdem rationis cum orbibus alienis. sicut enim orbes ad inuicem comparantur, ita eorum sydera necesse est cum eis comparari; sed orbes adinuicem non sunt

eius-

eiusdem rationis per Auctorem in 5.cap.huius; igitus stellæ non sunt eiusdem rationis cum orbibus alienis; licet sint eiusdem naturæ: unum enim non est magis incorruptibile, quàm aliud. Sequitur [& corpus cœleste secundum hoc est diaphanum per se è contrario corporibus diaphanis, quæ sunt hic, quæ sunt diaphana in actu apud præsentiam lucis] hæc uerba Commentatoris meliorem expositionem non possunt habere, quàm illam, quæ tradita
tex. cō. 69. est ab eodem super tex. Arist. 2. de Anima dicente quòd natura diaphaneitatis existens in corpore cœlesti, semper associatur illi, quod facit eam dispositionem in actu; & ideo nunquam cœlum diaphanum in potentia, sicut ea, quæ sunt inferius, cum quandoque sit lucidum præsens, & quandoque nō; ista autem natura cœlestis semper est illuminata. & hoc declaratur etiam, quòd colores non acquirunt habitum à luce; lux enim non est habitus nisi corporis diaphani. hæc Commentator.

Tex. 81. *Et partes diuersantur in hoc diaphaneitate, & non diaphaneitate, &c.*

Com. Postquam Commentator ostendit illuminationem corporum cœlestium per differentiam illuminationis corporum inferiorum, & diaphaneitatis similiter, Nunc in præsenti textu his omissis, declarat etiam, quomodo corpora cœlestia diuersificentur adinuicem in diaphaneitate, & non diaphaneitate, quomodoque lumen differenter reperiatur in diuersis partibus cœli [& partes diuersantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphaneitate; ita, quòd in eis sit aliquit simile colori, sicut in Galaxia,] idest & partes cœli diuersantur in diaphaneitate, & non diaphaneitate, ita quòd sint aliquæ partes diaphanæ

phanæ ſimiles colori,ſicut in Galaxia apparet, ac ſi diceret Commentator,quòd in cœlo magis diaphanum & minus diaphanum reperitur: magis dico, ubi non reperitur denſitas;minus autem, ubi reperitur minor raritas,& maior denſitas,ut apparet in Galaxia octauæ ſpheræ,quæ pars cœli minus eſt diaphana,quàm ubi nulla pars denſa reperitur,ſed magis,quam ubi maior denſitas extat,ut patet in luna, & in aliis ſtellis plus lucentibus quam aliæ;quæ quidem Galaxia pars diaphana habet neſcio quid ſimile colori,ut puta lacteo atque albo:omne enim diaphanum, quod eſt omnino denudatum à coloribus, uel ab aliquo ſimile colori, eſt magis diaphanum, quam illud quod eſt per oppoſitum ex mente Ariſt. 2. de Anima.ideo Galaxia eſt minus diaphana pars cœli,quàm aliæ partes octauæ ſpheræ;cuius definitionem habemus apud Albertum in primo libro Metheorum & eſt definitio Ariſtotelis,Galaxia eſt lumen diffuſum,& protenſum ex radiis plurimarum ſtellarum ſe mutuo fermè tangentium in denſioribus partibus octauæ ſpheræ. Sequitur [& luna uidetur eſſe denſa & obſcura,& recipiens lumen ab alio, ſcilicet a Sole]declarat, quomodo lumen reperiatur in diuerſis partibus cœli, ſecundum raritatem & denſitatem,quando dicit,& luna uidetur eſſe denſa ſecundum naturam ſuam recipientem lumen a Sole;ac ſi dixiſſet Commentator quòd iſtam partem cœli,quæ eſt luna, denſiorem, ac obſcuriorem in ſua natura conſtat eſſe,quod non apparet in aliis ſtellis, ut inquit met ipſe Auctor 2. cœli:unde eius lumen eſt receptiuum ab alio;ſcilicet a ſole; & ideo cum diuerſificantur partes cœli, ſecundum diaphanitatem, illuminationem & obſcuritatem,

tex. cō. 68.

Trac. 2. cap. 5.

cō. 49.

non est remotum partes lunæ diuersificari in receptione luminis a sole. Sequitur[& in libro de Animalibus dixit Arist. quòd natura eius est unigenea naturę terræ, plusquàm cæterarum stellarum,]idest propter id Arist. dixit in lib. de Animalibus, quòd natura eius scilicet lunæ est unigenea naturę terræ, tum quia est densior, tum quia est obscurior cæteris stellis ut uidetur in macula eius. Ex quo colligitur quòd quemadmodum corpora cœlestia ad inuicē diuersificantur in raritate & densitate; ita necesse est diuersificari in receptione luminis à sole; scilicet, quòd quanto corpus est densius alio corpore, tanto magis fit luminosius à sole; & quanto corpus est obscurius, tāto fit luminosius à sole. & hoc manifestum est: si enim luna haberet aliquid luminis ex se, & a se; luminosior a sole non posset fieri: aliter enim sequeretur, quod ignis luminosior fieret a sole, quod repugnat sensui. Sequitur[& forte corpora cœlestia diuersantur in raritate, & densitate, quæ sunt causa illuminationis & obscuritatis; licet hæc non inueniantur nisi in luna tantum,]idest, ex hoc apparet, quòd corpora cœlestia forte diuersantur in raritate & densitate; quæ quidem raritas atque densitas sunt causa illuminationis. quanto enim corpus est densius, tanto fit illuminosius a sole, & quanto rarius, tanto obscurius; licet hæc non inueniantur nisi in luna. maxime enim inter corpora cœlestia, reperitur in ea, pars & densa & obscura; densa ut suscipiens illuminationem, rara ut prohibens illuminationem. Et animaduerte ad illud, quod dicit Commentátor(forte)quia hic non inducit rationes probantes hanc materiam. Sequitur[secundum igitur hoc est intelligendum, ut mihi uidetur

tur dispositio atque illuminatio corporum cœlestium] concludit Commentator intentum suum, secundum igitur hunc modum intelligendum est corpora cœlestia esse disposita in illuminatione.

Et de accidentibus conuenientibus corpori cœlesti, &c. Tex. 32. Com.

Postquam Commentator declarauit, quomodo raritas, diaphaneitas, & non diaphaneitas, conueniant corporibus cœlestibus, quomodoque raritas, ac densitas sint causa illuminationis, tam in superioribus, quàm in inferioribus; & quomodo denique lumen in diuersis partibus corporum cœlestiũ reperiatur; nunc his derelictis incipit ostendere, quomodo calefacere conueniat corporibus cœlestibus & inferioribus sub conuenientia atque differentia [& de accidentibus conuenientibus corpori cœlesti, & generabilibus & corruptibilibus est calefacere,] id est & de accidentibus, in quibus corpora cœlestia, atque generabilia communicare uidentur, est maxime calefacere; & hoc sub conuenientia primo [& Arist. dicit, quòd corpora cœlestia non calefaciunt, secundum quòd sunt calida, sed secundũ uelocitatem motus] Notandum tamen est primo, quòd corpora aliqua secundum uelocitatem motus tripliciter calefacere possunt: primo, secundum quòd motus ille calorem intrinsecum naturalem excitare uidetur; & hoc accidit in animalibus habentibus cor, uel aliquid loco cordis: & ideo licet ibi motus præsupponat aliquid; cuius causa calefactio in mobili subiecto fit; nihilominus hoc calefieri motui singulariter attribuitur; motus enim est unde facta est excitatio caloris in corpore mobili: alio modo calefiunt corpora secundum uelocitatem motus, secundum quòd in mobili non excitatur ca

lor ad calefactionem fiendam; sed tantum secundum quòd calor mobilis medij excitari uidetur, à quo calor, uel calefactio in mobili subiectiuo motui introducitur ut ab extrinseco illo agente, ut sagitta directa uelociter motu resoluit plumbum; ille enim motus calorem aeris, ut mobilis medii excitare uidetur; unde deliquatio plumbi sagittæ fit. Et animaduerte, quòd ille motus, ut est motus, non excitat calorem aeris, quia est simplex, sed ut est motus mobilis mediante quo confricantur partes aeris calidi: Tertio modo corpora calefaciunt secundum uelocitatem motus; ita scilicet, quòd ex ueloci motu eorum causatur quædam confricatio per contactum uirtualem in corpore mobili habente de qualitatibus actiuis calorem; unde ex nimia illa confricatione calefactio in illo mobili generari uidetur, absque hoc, quòd illud corpus actiuum calefactione patiatur; quo modo corpora cœlestia apud Aristotelem 2. cœli calefacientia ex ueloci motu eorũ aerem constat esse; ita quòd calor causatus ab eis ex confricatione partium aeris fit, quorum causa calefactio illa generatur in aere, excitato calore eius intrinseco, absque hoc quòd corpora cœlestia calefiant: non habent enim materiam, quæ est causa alterationis passiuæ, ut inquit Arist. 8. Metaphy. & primo cœli. iste autem ultimus modus causandi calorem in corpore mobili ex uelocitate motus est perfector, quam duo primi: tum quia illa corpora agendo patiuntur, tum quia in ipsis & præcipue in secundo mobili ex ueloci motu eius per contractum Mathematicum confricare partes medii uidetur; cuius causa calefactionẽ generoni cõstat. in hoc autem ultimo, confricatio illa aeris potius ex ueloci motu,

tex. cõ. 42. tex. cõ. 12. tex. cõ. 20. 21.

motu, quàm ex contactu mobilis uelocitati causatur; & illi primi duo modi corporum calefaciendi, secundum quòd corpora mobilia fiunt calida causantur. Vltimus autem fit secundum quòd corpora huiusmodi calefactionis sunt principia, non possibilia calefieri, secundum materiam propriam eorum, sed tantum secundum uelocitatem motus: hoc est illud, quod inquit Auctor in hoc textu de mente Arist. 2. cœli. corpora cœlestia non calefaciunt secundum quòd sunt calida, sed tantum secundum uelocitatem motus eorum: qua propter animaduerte, quòd hic corpora cœlestia, pro astris corporum cœlestium intelliguntur: tum quia necesse est, ut dicit Auctor, quod densius sit fortioris actionis, & rarius debilioris, & ideo necesse est, q pars orbis in qua est stella maioris actionis sit in aerem uicinantem illi, quàm pars in qua non est stella. propterea stellæ ex uelocitate motus sunt fortioris actionis, scilicet confricare aerem ad calefactionem fiendam. Modo sequitur Commentator[& ratiocinatur in hoc ex hoc, quod accidit in sagitta directa, & resoluit plumbum, quod est in ea,] idest & ratiocinatur in hoc Arist. 2. cœli per exemplum, quòd uelocitas motus in sagitta resoluit plumbũ; de qua re uidere potes Auctorem ibi, quantumque hoc exemplum Aristotelis ad hoc propositum ualeat[& dicit in Metaphy. quòd non sequitur, ut fiat accidens ex sibi simili, neque in genere neque in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quæ sunt substantia] remouet Commentator illud quod aliquis ei obiicere potest, scilicet, si corpora cœlestia calefaciunt absque hoc quòd sint calida, ergo calor posset generari à non calido, & sic omne non generatur à tex. cõ. 42.

suo simili in specie atque in genere. Ideo ad hoc re-
tex. cõ 30. spondet, quòd Arist. dicit 7. Metaphy. quòd hoc nõ
tex. cõ. 13. 18. sequitur nisi in substantijs, ut genitum fiat a suo si-
mili; in accidentibus autem minime: non enim se-
quitur, ut omne accidens fiat ex suo simili in specie
& genere. V. g. nigredo à calore aliquando a frigidi
tate generatur; & cum ita sit, calor generatur à calo-
re, aliquando à motu: ideo Plato in Timeo, uel de
natura, considerans causas caloris ignis, unde meri
to calidus dicitur, inter alias adduxit uehemẽtiam
motus, quod in figura eius pyramidali uidetur. posi
tis igitur his terminis non est impossibile corpora
cœlestia calorem inferre absque hoc, quòd sint cali
da; caliditas enim est de genere accidentium. Et
animaduertendum est, quòd non est necesse calo-
rem generari à motu præcise per habitum: nam si
unum accidens posset generari ab aliquo acciden-
te remoto, & genere, & specie per habitum facilius
aliud accidens posset generare, quod sit differens
tãtum specie per habitum, quod est falsum: sed ideo
motus dicitur esse generans calorem, quia excitat
calorem intrinsecum in subiecto mobili, uel me-
tex. cõ 30. dii: ex quo uerificatur sententia Arist. 7. Metaphy.
calor in motu (& non dicit calor à motu, quod est
animaduertendum) calorem in corpore fecit: calor
enim semper generatur à calore per habitum in-
trinsecum; si autem à motu, hoc dicitur fieri, ut à
quodam agente excitante passum ad actum.

Tex. 83. *Et expositores dant secundam causam, scilicet, illumi-
nationem, &c.*

Com. Infert secundam causam ex mente expositorum
Commentator, quòd, & si corpora cœlestia nõ sunt
calida, nullum tamen impossibile sequitur, ipsa ca-

lefacere-

lefacere per illuminationem [& expositores dant secundam causam scilicet illuminationem,] idest expositores Aristotelis assignant etiam aliam causam, per quam cœlum uel corpora cœlestia calefaciunt, licet ipsa non sint calida, & est illuminatio [dicunt enim quòd lux in eo quòd lux uidetur calefacere quando reflectitur,] idest dicunt enim ipsi, quòd lux corporum cœlestium & aliorum uidetur calefacere per reflexionem radiorum, quod idem Auctor uidetur sentire 2. cœli, & in Paraphrasi, summa 3. quæsito primo, quòd lux in quantum lux non uidetur calefacere, nisi per reflexionem radiorum, ut patet in speculis comburentibus: ideo non est impossibile corporibus cœlestibus hæc inferiora calefacere lumine reflexibili, absque hoc, quod ipsa sint calida. Sequitur [dicunt enim quòd non est de accidentibus propriis igni, sed de accidentibus communibus igni & cœlesti corpori,] idest dicunt enim quod lux sit accidens, in quo tam corpora cœlestia, quàm ipsa inferiora communicare uidentur, nō secundum eiusdem rationem generis, nec eiusdem rationem speciei, sed una ratione proportionis ad actum, ut inquit Albertus in pulcherrima quæst. de Homine, utcunque enim est actus diaphani & perfectio coloris secundum actum; lumen solis, ut obiectum est in inferioribus, manet secundum uirtutem tantum, & secundum essentiam non manet in aliquo, nisi ut dispositio & non ut habitus, ut patet in colore, & in coloratis, quia lumine solis præsentis sunt in actu, & recedente manet in materia [illegible] sed lumen ignis manens in substantia ignis commiscibile est corporibus, & manet in eis ut habitus, sicut patet in his, q̄ lucēt in tenebris.

Et

Tex. 84. *Et forte dicendum est ad hoc; quod non est remotum, &c.*

Com. In hoc textu assignat Commentator rationem, quòd & si corpora cœlestia essent calida, tamen calor de eis uniuoce, atq; analogice dici non possset, nisi tantum æquiuoce; quia calor de corpore cœlesti atque inferiori non dicitur secundum unam rationem communem; sed secundum diuersam rationem formarum agentium in passo, nisi tantum, quòd calor de eis non dicatur de qualitatibus passiuis transmutantibus substantiam. Modo incipit [& forte dicendum est ad hoc, quòd non est remotum, ut calor in eis dicatur æquiuoce per hoc signum, scilicet, quia actio eorum diuersatur,] idest & forte dicendum est ad hoc, quòd & si corpora cœlestia admittantur calefieri, nihilominus calor de eis dici æquiuoce non est remotum secundum diuersam rationem formarum agentium in passo, per hoc signum demonstratiuum, quia actio eorum diuersatur, idest quia actio eorum ostendit diuersitatem formarum agẽtium; signum enim manifestius non potest esse de diuersitate formarum, nisi diuersitas actionum: actio enim attribuitur enti propter
cõ. 24. formam, ut inquit Auctor 2. de Anima, & 2. de Phy
cõ. 37. sico auditu, & 9. Metaphy. propter id diuersitas a-
cõ. 20. ctionum in entibus arguit diuersitatem formarum
cap. 6. agentium: hoc est illud signum, quod ab Arist. primo Retoricorum τεκμήριον appellatur, ut consumatissimum, atque exploratissimum argumentum rei; hoc est etiam illud signum, quod est de genere demonstrationum ab effectu ad causam secundum
cõ. 95. Auctorem primo cœli, & primo Posteriorum, & de-
cõ. 34. nique signum de genere demonstrationum ducentium

tium ad impossibille; impossibile est enim quòd diuersæ actiones immediate prodeant ab una forma simplici; ut colligitur ex dictis Philosophi in 2. de Generat. & Corrupt. & ab Auicenna 9. suæ Metaphy. & ab Auctore Destr. Destr. quod quidem signum declarat Commentator [calor enim ignis corrumpit & destruit entia, maxime ignis illuminantis; calor uero corporum cœlestium largitur uitam uegetabilem, sensibilem, & animalem,] idest calor enim ignis corrumpit, & destruit entia, idem 12. Metaphy. & est snía Arist. 2. de generatione Animalium, & maxime ignis illuminantis idest ignis, qui reperitur in istis opacis, atque densis, & bene illuminantis: ignis enim quilibet nõ lucet, & est sententia ipsiusmet Commentatoris in Paraphrasi de cœlo, nisi tantum inferior, cuius caliditas, seu calor ut, inquit Alexander de Auctor. 2. de Generat. & Corrupt. & in prima parte canticę canticorum Auicennæ est in fine caliditatis atque ebullitionis, sicut glacies in fine frigiditatis; propterea corrumpit & destruit entia: calor autem corporum cœlestium largitur uitam uegetabilem, sensibilem, atque animalem; maxime enim ipse est in corpore diuino, cuius opus est perfectionis & conseruare entia in suo esse, uel uegetabili, uel animali motu & calore. sicut enim ars fabrilis mensurat opus mediante calore in camino ad aliquam operationem sibi proficientem; ita in semine animalium est uirtus informatiua mensurans semen mediante calore intrinseco ad aliquam operationem, uel uegetabilem, uel sensibilem, uel animalem; qui quidem calor est in seminibus, & fit ab habente semen, & à sole idest a calore solis, admixto cum calore aliarum stellarum

tex. cõ. 56.
ctp. 4.
Disp. 3. fol. 25. dubii.

2. Summa. 3. Quæst. 1.
cõ. 21.
cõ. 15.

Vide Auctorẽ 7. Metaphy. cõ. 34.

hoc

co.18. hoc est illud, quod inquit Auctor 12. Metaphy. sol & aliæ stellæ sunt principium uitæ, cuiuslibet uiui in natura. Sequitur [& secundum hoc calor erit duobus modis, calor qui est de qualitatibus passiuis, quæ trāsmutant substātiā in qua sunt, & calor qui nō est de qualitatibus passiuis] declarat hæc nomina calorum differentium ad inuicem; primo, quòd secundum hoc quod diximus, calor erit duobus modis in natura; Vnus, qui est de qualitatibus passiuis, & est ille innatus est transmutare substantiam in qua est. & hoc dupliciter intelligendum est; uel substantiam in qua est, ut passio in proprio subiecto: uerum enim est, quòd ad transmutationem caloris in igne transmutatur, in uia Auerrois, substantia, seu forma ignis; & ad remissionem similiter eius forma, quæ est substantia, remitti uidetur. uel intelligendum est, quia iste calor igneus, qui est de qualitatibus passiuis corrumpit & destruit entia, quod nihil aliud est quàm transmutare substantiam entium. alius autem est calor, qui non est de qualitatibus passiuis transmutantibus substātiam, & est sicut dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate; quia quædam dispositio (& est illuminatio) sequitur qualitatem passiuam, ut hæc in corporibus inferioribus, & quædam non, sed tantùm perfectiuam, ut illa in corporibus superioribus.

Tex. 851 *Considerantes autem actionem stellarum in antiquo tempore, &c.*

Com. Confirmat illud, quod dixit in præcedentibus ex auctoritate Astronomorum, scilicet corpora cœlestia, ut in antiquo tempore arbitrati sunt, non solum calore, uerum etiam, & aliis qualitatibus similia esse qualitatibus elementorum. Sed primo animaduerte

maduertendum Commentatorem hic loqui ex auctoritate antiquorum Astronomorum; ipse enim uidetur aliter sentire 2.cœli. scilicet, quòd corpora cœlestia, stelleque inducunt tantū calorem in istis inferioribus, & non frigiditatem, nisi tantum secundum comparationem, scilicet elongationis, atque remotionis; corpora enim quæ sunt propinquiora stellis, sunt magis calida, & minus frigida; & illa quæ sunt longinquiora sunt magis frigida & minus calida; & est sententia Auctoris 2. cœli. & falsum est illud (ut ipse ait) quod existimat Auicenna, quòd aliquæ stellæ faciant frigiditatem & humiditatem, quia hoc est remotum, & extra fundamentum. constat igitur, quòd hic Commentator loquitur ad hominem tantum, & non ex opinione eius propria atq; certa, quod ei uidetur imponere Beatus Thomas. Modo incipit [considerantes autem actionem stellarum in antiquo tempore,] id est considerantes autem huiusmodi actionem stellarum in antiquo tempore idest in tempore AEgyptiorum, qui primi philosophantes fuerunt circa astra [uerè dicunt, quod quædam largiuntur caliditatē & siccitatem,] idest uere dicunt ipsi, quòd quædam largiuntur caliditatem & siccitatem, & est illa stella, quæ uulgo dicitur canicula. Et animaduerte ly (uere,) quod in ijsdem uerbis 2. cœli ly. (uere) non reperitur, & hoc nulla alia de causa, ut mihi uidetur, nisi quia Commentator hic quoquo modo declinasset ad opinionem hanc antiquorum, sicut etiā uidetur declinare Auicenna; sed tamen postea in adeptione perfectioris ætatis correxit hæc uerba in 2. cœli. commento præallegato, ubi hæc uerba præsentia ponit absque ly (uere.) Sequitur [quædam caliditа-

cō.42.

cō.94.
com.
102.

T.x.
16.
Com.

liditatem & humiditatem]& est stella Veneris, largiens has duas qualitates aeras [quædam frigiditatem & siccitatem]& est stella Saturni, stella melancholica generans has duas qualitates terræ [quædã & frigiditatem & humiditatem]& est luna, cuius uirtus generat has duas qualitates phlegmatis. Sequitur [& sic quatuor qualitates communes corporibus cœlestibus, & quatuor elementis, dicuntur æquiuoce, aut secundum prius & posterius]conside ra quęso Commentatorem hoc tempore existimasse istas qualitates communes corporibus cœlestibus,& quatuor elementis dici æquiuoce, aut secundum prius & posterius, ita scilicet uel quòd illę qualitates prius conueniant corporibus cœlestibus, quàm elementis, uel èconuerso.

Et forte corpora cœlestia largiuntur calorem,&c.

Tex. 26. Com. Redit Commentator in præsenti textu ad illud quod inceperat, scilicet, quòd possibile sit corpora cœlestia calefacere, absque eo quòd sint calida, postquam manifestauerat qualitatem caloris existentis in corporibus superioribus [& forte corpora cœlestia largiuntur calorem licet non sint calida in se.] idest posibile est corpora cœlestia calefacere hæc inferiora per motum & lumen, absque hoc quòd in se sint calida formaliter, & dicit(forte)quia hæc ratio, quam infert, non est necessaria, sed posibilis: illud enim quod est necessarium, in omnibus est necessarium & ubique; necessarium enim omne æternum; posibile autem contigens atque temporale, ut inquit Arist. 6. ethicorum ideo non est necessa-
cap. 4. rium, quòd omne illud, quod mouet, debet moueri; aliter enim Deus & intelligentiæ mouerentur, quod est imposibile: ergo in omnibus non sequitur,

tur,& sic non est necessarium. Amplius aliud est esse necessarium in genere,& aliud in specie. necessarium enim in genere est necessarium in specie; non autem necessarium in specie necessarium est in genere:modo propositio non est necessaria in genere, quòd omne faciens aliquod accidens disponatur per illud:aliter enim Deus, & intelligentiæ disponerentur per illud; sed necessarium est in specie,quòd aliquod mouens,uel faciens aliquod accidens non disponatur per illud, ut probat Arist.8. Physicorum de Deo & intelligentis. Sequitur Commentator[non enim sequitur, ut omne faciens aliquod accidens disponatur per illud] huius rei tres rationes adduci possunt, præter illam efficacissimam, quam ponit inferius Commentator: omnia illa,quæ excedunt aliquod, uel in genere uel in specie, non est necesse quòd disponantur ad inuicem; sed huiusmodi potest esse aliqua dispositio inter id quod facit accidens,& ipsum accidens;ergo.maior probatur, quia inter faciens, uel disponens mediũ est actus, sed inter ea,quæ ad inuicem se excedunt in genere atque specie,noo potest esse mediũ actus; ergo. Amplius omne illud, quod est faciẽs aliquod accidens, si necesse est, quòd disponatur per illud, disponeretur, uel quia est disponens accidens ad eius dispositionem; uel quia est dispositum. (omne enim huiusmodi naturæ, uel est actiuum, uel passiuum.) non primo, tum quia necesse esset idem in actu esse,& in potentia:tum etiam uel quia esset aliquid immediate causa sui ipsius, uel medium esset causa sui ipsius, quod est absurdum. non secundũ, quia aliquid necesse esset antequàm esset; ergo. Vlterius,in cuius dispositione esset processus in infini

tex. cõ. 21. usq; 41

tum, illud tale esset in potentia & in actu secundū idem; ergo non omne faciens aliquod accidens disponetur per illud, uel secundum illud, quod exemplificat Commentator [quoniam non omne quod debet moueri, neque omne quod nigrificat, debet esse nigrum,] idest non omne faciens aliquod accidens necesse est disponi per illud; quoniam nō omne quod mouet debet moueri; immo deueniēdum est ad unum, quod sit immobile; neque omne quod nigrificat debet esse nigrum; aliter enim calor & frigiditas producentia hanc qualitatem in subiecto essent nigra, quod est falsum; ideo non est impossibile, & si corpora cęlestia largiuntur calorem, quod ipsa non sint calida.

Tex. 87. *Et hoc apparet etiam ex hoc, quòd si alteratum esset ex alterato, &c.*

Com. Declarat Commentator rationem superiorem; quare non omne, quod mouet, debeat moueri, neque illud quod nigrificat debeat esse nigum [& hoc apparet etiam ex hoc, quòd si alteratum esset ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitum, & non inueniretur primum alterans, sicut sequitur in motu,] idest & hoc apparet, quòd nō omne faciens aliquod accidens disponatur per illud ex hoc, quòd si omne alteratum esset ex altero, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitum, ita quòd non interueniretur primum alterans non alteratum, sicut sequitur in motu; in omnibus enim motibus deueniendum est ad unum mouens non motum. propterea formatur sic ratio Auctoris. sicut est in motu, ita est in alteratione; sed in motu non datur processus in infinitum, ita quòd non sit necesse deuenire ad unum immobile, ergo nec

in alteratione datur processus in infinitū; ita quòd non sit deuenire ad primum alterans non alteratū. maior ualet. quòd sicut est in motu ita sit in alteratione; aliter enim in quolibet motu non esset necesse deuenire ad unum; quemadmodum enim in quolibet motu non datur processus in infinitum: ita in quolibet motu necessario deueniendum est ad unum: modo cui moueuti repugnat processus in infinitum, tali mouenti repugnat moueri; omne enim quod mouetur siue motu alterationis, siue argumentationis, siue alio motu, necesse est ipsum ab alio moueri, ut inquit Arist. 7. Physicorum ergo in motu deuenire est ad unum mouens non motum; cuius rei etiam pulcherrimam rationem uidere potes apud Auctorem 12. Metaphy. necesse est igitur deuenire in motu alterationis ad unum alterans, quod sit inalterabile; semper enim natura, quanto excedit effectum, tanto se eleuat ab effectus dispositione, & quanto sibi repugnat aliquid, tanto magis illud apparet in effectu suo, quod maxime lucescit in abstractis à materia, ideo Albertus, cognomento Magnus, dicit in Quæst. de Homine, quòd motor & causa duplicem sui proprietatem influit in subiectum mobile, unam, quæ sibi inest, alteram quæ sibi non inest: quę sibi non inest, est motus: motor enim prius est in ordine immobilis. quę autem sibi inest, est actus; mobile enim habet & esse & actus à motore; motiui enim & actiui actus in patiente fit, inquit Arist. 2. de Anima; constat igitur ex his quòd non est necesse, corpora cœlestia esse calida, quia calefaciant; semper enim primum calefaciens, sicut primum alterans, & primum mouens, oportet illa passione, quam causam, uacare. Concludit Commentator

tex. c8. 1.

c8. 35.

tex. c8. 139.

tator [necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motum,] idest necesse est igitur ex his, quæ diximus, ne fiat processus in infinitum in causis agentibus, ut declarat Arist.
a tex. 5. usq; ad tex. 13. 2. Metaphy. peruenire ad primum alterans non alteratum, sicut ad mouens in loco non motum; maxima enim est ratio, ne fiat processus in infinitum, causam non disponi per modum effectus. nō enim esset maior ratio, atque necessitas in uno, quàm in altero. igitur corpora cœlestia & si calefaciunt hæc inferiora, tamen non est necesse ipsa calefieri.

Tex. 18. *Sed differunt, quia mouens in loco, &c.*

Com. Postquam Commentator declarauit corpora cœlestia calefacere sicut alterans & mouens in loco; nunc ostendit differentiam quandã inter hoc principium alterans & mouens; ad hoc scilicet ostendendum, quòd unum eorum est magis simile corporibus cœlestibus, quàm alterum] sed differunt in hoc, quia mouens in loco non peruenit ad aliquod mouens se secundum totum, sed ad mouens aliud,] sed mouens & alterans differunt in hoc, quia illud mouens in loco, scilicet orbis moti, non peruenit ad aliquod mouens se secundum totum, sed ad mouens aliud, quod non sit motum ad motionem orbis, quia illud mouens in loco non est mouens se, sed mouens aliud. Sequitur [in alterationibus autem peruenire potest ad alterans per aliquam dispositionem, quæ non habet causam, & ista sunt corpora cœlestia,] idest in alterationibus autem peruenire potest ad alterans quod alteratur illa dispositione secundum totum, quia illud alterans alterat, & hæc est illuminatio & motus, sed non alteratur illa alienatione, quæ causatur ab eis in istis inferiori-

bus

bus habentibus causam alterationis, sibi consimilem; illud enim alterans licet alteraretur per alium modum alterationis; tamen illa alteratio non habet causam consimilem in alteratione, cuiusmodi sunt corpora cœlestia, quæ per aliquam dispositionem in ipsis, scilicet alteratiuam, alterant ista inferiora. Tex. 89.

Sed illa dispositio, quæ est in eis, forte est, &c. Com.

Mouet Commentator quæstionem, quam ei aliquis obijcere potest ad superiora dicta, scilicet, quòd licet corpora cœlestia per aliquam dispositionem in eis, alterent ista inferiora tamen illa dispositio forte de genere eius, quod agit in aliud idest de genere qualitatum actiuarum agentium inferiorũ, quæ uirtutem habent, qua agunt in aliud, & forte non; quia calefactio, quam agit hæc dispositio corporum cœlestium in istis inferioribus, est à natura neque calida neque frigida, sicut motus eius, à natura neque graui neque leui. Ac si dixisset Commentator, illa dispositio, quæ existit in corporibus cœlestibus, uel est eiusdem generis cum qualitatibus, quas induxit in istis inferioribus, uel non: si primũ, ergo corpora cœlestia non possunt esse prima principia alteratiua horum inferiorum; sicut enim qualitates actiuę horũ inferiorum, sunt eiusdem generis cum passiuis qualitatibus; ita illa dispositio corporum esset eiusdem generis cum passiuis; & sic per consequens corpora cœlestia non possent primo alterare per illam dispositionem hæc inferiora: non fuissent enim prima de genere alteratiuorum; quæ enim sunt eiusdem generis cum actiuis & passiuis non sunt prima principia alteratiua per aliquam dispositionem; necesse est enim deuenire ad quali-

tates primas, quæ sint tantum actiuę, & non passiuę, si autem est secundum, scilicet, quòd non sit de genere eius, quod agit in aliud; tunc genus non posset dici analogice de eis, quod declarabitur infra.

Tex. 83. *Et hoc est magis, quod apparet, &c.*

Com. Soluit Commentator superius motiuum, scilicet, quòd illa dispositio corporum cœlestium non sit ex genere eius, quod agit in aliud in istis inferioribus [& hoc est magis, quod apparet cùm æqualitates sint inuicem actiuæ & passiuæ; necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quæ non sunt passiuæ,] idest & hoc est magis uerum, scilicet, quòd illa dispositio per quam corpora cœlestia alterant ista inferiora, non sit eiusdem generis cum qualitatibus, quas induxit talis dispositio in ista inferiora: quia istæ qualitates horum inferiorum, scilicet primæ ut púta, frigitas, caliditas, siccitas, atque humiditas, sunt inuicem actiuæ, atque passiuæ; propterea necesse est peruenire ad qualitates quæ sunt actiuæ tantum: unde formatur sic ratio Auerrois; illæ qualitates, quæ sunt tantum actiuæ & passiuæ ad inuicem: necesse est quòd reducantur ad qualitates actiuas tantum: sed istæ qualitates horum inferiorum sunt actiuæ & passiuæ ad inuicem: ergo reducendæ sunt ad qualitates actiuas tantum, ita quòd nō sint nullatenus passiuæ. maior probatur. in omnibus actiuis & passiuis deueniendum est ad aliquod actiuum, quod sit tantum actiuum respectu patientis: aliter non processus in causis agentibus posset fieri in infinitum. sed in istis inferioribus habentibus materiam, non est possibile dari primum actiuum; quod sit actiuum tantum impossibile: hæc enim actiua, & patiuntur ut in fine, & agunt ut

in principio, ut inquit Arist. 2. de Anima, & primo de Generat. Corrupt. ergo deueniendum est ad aliud, quod sit in omnibus tantum actiuum qualitatum horum inferiorum; cuiusmodi necesse est, quod sint qualitates in corporibus cœlestibus non habentibus materiam. Ex his igitur constat corpora cœlestia alterare ista inferiora per aliquam dispositionem, quę non sit eiusdem generis cum istis inferioribus. Sequitur [& apparentius est, & dignius ut istæ, quæ sunt hic, non reducantur ad qualitates, quæ sunt sui generis,] idest istę qualitates horum inferiorum actiuæ, & passiuæ sunt eiusdem generis: aliter enim non possent inuicem agere atque pati, ut dicit Arist. & Auctor primo de Generat. & Corrupt. propterea si illæ qualitates superiorum fuissent eiusdem generis cum qualitatibus actiuis horum inferiorum, sequeretur quòd fuissent eiusdē generis cum qualitatibus passiuis; & sic illæ qualitates corporum cœlestium non essent tantum actiuæ, uerum etiam & passiuæ, quod repugnat corporibus cœlestibus. ergo. tex. cō. 45. tex. cō. 50. tex. cō. 56.

Et si ponantur, debent dici secundum prius & posterius, &c. Tex. 101.

Remouet obiectionem quandam, quam ei aliquis obijcere potuit [& si ponantur, debent dici secundum prius & posterius; sequeretur enim, ut de genere qualitatum passiuarum essent aliqua non passiua, quod est remotum, [idest & si ponantur; aliquis enim putare posset qualitates passiuas posse in corporibus cœlestibus constitui, ita, quòd dicantur passiuæ tantum, secundum prius & posterius cum qualitatibus passiuis horum inferiorum. tunc sequeretur (ait) quòd illæ qualitates essent de genere Com.

passiuorum, & tamen nunquam patientur, nec pati potuissent. de quibus enim genus potest dici secundum prius & posterius, ea sunt innata pati, si illud genus prędicatur in genere passiuo. sed ea, quę sunt impossibilia pati, huiusmodi genus de eis non potest prædicari: qualitates autem superiorum, nec patiuntur, nec sunt natæ pati: ergo genus non potest dici de eis passiue secundum prius & posterius; aliter enim sequeretur, quòd de genere passiuarum qualitatum essent aliqua non passiua, quod est remotum; nunquam enim natura operatur aliquid, quod non sit possibile reduci ad actum. ex his habemus unū notabile in uia Peripatetica, quòd possibile sit aliquod actiuum absque suo passiuo in eodem genere: impossibile autem est omnino ponere aliquod actiuum absque suo passiuo in alio & alio genere.

Tex. 12. Com. *Apparet igitur ex hoc, quod ignis, &c.*

Infert conclusionem ex dictis [apparet igitur ex hoc, quòd ignis non sit primum calefaciens, quia est passiuus,] idest ex prædicto apparet, quòd ignis non sit primum calefaciens, quia est passiuus; habentia enim esse in materia sunt passiua; materia enim est causa passionis, ut inquit Arist. & Auctor. primo & 2. de Generat. & Corrupt. [sed necesse est ut primum calefaciens calefaciat per qualitatem non passiuam,] idest, sed necesse est, quòd primum calefaciens sit tantum actiuum calefactionis, ita scilicet, quòd sit calefaciens per qualitatem non passiuam; quo modo necesse est corpora cœlestia, ut corpora immunia ab omni qualitate passiua, proprie passiua esse. Sequitur [sicut primum mouens mouet per dispositionem non mobilem,] idest, ideo

tex. cō. 54. tex. cō. 53.

dicitur

dicitur primum mouens esse primum, quia mouet per dispositionem idest per uirtutem non mobilem. ergo sicut dicitur primum mouens esse primū, ita primum calefaciens debet dici primum: sed illud dicitur, quia est impossibile idest mouens per uirtutem immobilem: ita primum calefaciens debet esse primum: scilicet calefaciens per uirtutem non passiuam.

Hoc est igitur, quod currit in hac quæstione, &c. Tex. 93 Com.

Digressiuam perorationem Commentator facit in hoc ultimo textu, in quo tangit nonnullas dignitates rerum speculatiuarum abstrahentium à materia sub differentiis scientiæ naturalis; & hoc ad ostendendum, quòd ea pauca, quæ scripsit in hoc breui sermone de Substantia Orbis, sunt digniora, atque eligibiliora, quàm multa, quæ scripserat de rebus nobis propinquis, & sensatis in naturali Philosophia. Hoc est igitur, quod currit in hac quæstione a cap. cursu demonstrationum scriptarum, secundum fundamenta, quæ adipiscimur ab Aristotele Nichomachi filio perficiente hos sermones idest ab Arist. a quo complemētum, atque formam hi sermones habuerunt, ut in Physicis, Metaphysicis, & in libro de cœlo. isti enim tres libri sunt sicut forma atque perfectio omnium demonstrationum scriptarum in hac quæstione, in qua iam peruenimus ad loquendum de materia, & forma cœli, de natura denique corporis cœlestis, quo pacto sit simplex non compositum, non graue, leue, ac de pluribus eius accidentibus secundum mensuram, ad quam peruenit nostra scientia naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco inferiori. Compleamus igitur hunc sermonem de Substantia Or-

bis, & gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis, de istis rebus optimis Diuinis, remotis à sensibus nostris; de quibus magis gaudendum est quàm de scientia rerum nobis propinquarum ut sunt res sensatæ: quamuis enim scientia nostra de eis prior sit (scilicet prioritate generationis, & temporis, & non perfectionis & naturę; posteriora enim generatione natura primo sunt, & è conuerso, ut inquit Arist. 2. de Partibus Animalium & 8. Physicorum, & 9. Metaphysicæ) scientia de illis scilicet remotis à sensibus nostris; modicum tamen de re nobili, atque desiderata, nobis nobilius est multo alio. Hæc aurea sententia Aristotelis primo de Partibus Animalium; cogit nos parua potius perscrutari de ente primo, quàm multa de rebus nobis propinquis, ac sensatis: sicut enim minimum in Deo excedit omnia, quæ dependent ab eo; ita minimum cognitum à nobis de ipso excedit omnes scientias, quas habemus de rebus nobis propinquis, ac sensatis. hanc sententiam Aristotelis considerans Auctor ibi de Partibus Animalium, ait: plus enim oblectamur minima portione, quam attingimus de ipsis, quàm si ingentem percipiamus, de his rebus propinquioribus existentibus apud nos: quod amantibus est proprium, qui gratius habent id minimum, quod diligunt, quàm aliquod aliud uberius. causa tamen, ob quam notitia generabilium, atque corruptibilium sit facilis, & incorruptibilium difficilis, est quia genita, & caduca sunt nobis familiaria, animisque nostris; ex his etiam sumus geniti: res uero æternæ distant à nobis genere, & loco. Sequitur [Deus igitur perducat nos ad ueram foelicitatem humanam, quę est adeptio intellectus agentis, de qua si perscru-

cap. 1. tex. cõ. 53. tex. cõ. 15.

cap. 5.

tabitur

tabitur homo, uidetur nobilius omnibus hominibus: per hanc enim felicitatem assimilatur homo, non solum Dijs, uerum etiam Deo benedicto, ut inquit Arist. 10. Ethicorũ. Sequitur Auctor, [& Deus non ponat nos in eis; quorum impedimenta sunt res] duplex enim accidit impedimentum in uia Auctoris, & Philosophi 2. Metaphysicæ in cognitione rerum, unum ex parte intellectus, ut ad cognitionem substantiarum abstractarum: aliud ex parte rei, ut ad cognitionem materiæ primę, & formarum elementorum: ideo Auerroes desiderat, quòd Deus non ponat eum inter eos; quorum impedimenta sunt res materiales. Hæc igitur sunt, quæ ad secundum caput spectant. cap. 8. tex. c8. 1.

Quia declaratum est corpora cœlestia componi, &c. Tex. 94.

Postquam Commentator determinauit de substantia, & natura cœli, ut est compositum ex subiecto & sua forma, idest ex motore, & moto, comparando ipsum ad compositionem rerum generabilium ex materia, ut mobili, & forma motrice, ita etiam de uarijs eius accidentibus in comparatione ad ipsa generabilia; determinat nunc de motore eius & moto in propria forma, ut putà formam cœli uirtutem esse non in corpore, ipsumque simplex esse non compositum, eiusque uirtutem in actione finitam; infinito, æternoque tempore mouere, & primò de moto, secundum de motore; Propterea ad hanc rem tractandam primò sumit conclusionem illam superius probatam de mente Philosophi, à qua intentum suum continuat; & hoc nulla alia de causa, nisi ad notificandum nobis, quòd ad declarandum hæc de motore & moto sub propria forma, processit secundum ordinem necessarium doctrinæ; cap. 3. Com.

ctrinæ;

ctrinæ; scilicet à notioribus nobis ad notiora naturæ: totum enim ut est quid compositum, est notius nobis, quàm ipsa principia componentia sub propria forma, ut inquit Arist. primo Physicorũ [quia
tex. cō. 4. declaratum est hæc corpora cœlestia componi ex mouente & moto,] idest quia declaratum est in præcedenti capite corpora cœlestia esse composita ex mouente & moto, quasi dicat Commentator, quòd illud tractatum præteritum erat nobis de præuia cognitione necessarium ad continuationem huius tertij capitis propter inuestigationem enim uirtutum causarum uniuersalium necessarium erat nobis noscere minus uniuersalia. Et sequitur [& motor in eis non est corpus, sicut est dispositio in cæteris motis ex se,] idest & quòd motor in eis non est corpus, sicut est in motis ex se, scilicet in animalibus: propriè enim animalia mouentur ex se, ut dicit
tex. cō. 27. Arist. 8. Physicorum. Et animaduerte, quòd motor in animalibus non est uere corpus: aliter enim anima nostra corpus esset, & sic duo corpora in uno
tex. cō. 4. loco, ut deducit Arist. 2. de Anima, sed intelligit hic Commentator uirtutem corpoream pro corpore: anima enim nostra mouens corpus intrat in corpore mediantibus dimensionibus interminatis, ut declaratum est supra; quoniam fit diuisibilis ad diuisionem corporis: propter id igitur dicitur uirtus corporea propriè, seu corpus per accidens. Sequitur [& hoc in ultimo Physicorum, in quo etiam declaratum est, quòd motus, quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & incorruptibilis,]
tex. cō. 78. 79. idest & hoc declaratum fuit in 8. Physicorum, scilicet quòd corpora cœlestia non componuntur ex mouente, & moto, sicut ista animalia mota ex se; in

quo

quo etiam declaratum est, quòd motus quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & incorruptibilis, scilicet in generatione atq; in corruptione tertio modo dicta ab Arist. primo cœli. [Et quia hoc declaratum fuit illic, quòd istud mouens non est uirtus in corpore, sicut est in animalibus, sci licet, quòd mouentia ipsæ sunt uirtutes in corpore,] idest & quia hoc est, scilicet, quòd motus corporum cœlestium sit æternus, quodque ista corpora non sint composita ex mouente & moto, quemadmodum est dispositio in animalibus, declaratum fuit illic, scilicet 8. Physicorum, quod istud mouens non est uirtus in corpore, sicut in animalibus, motores enim eorum sunt uirtus in corpore. tex. c6. 110.

Et hoc fuit declaratũ pãnendo duas propositiones, &c. Tex. 95.

Com. Declarat Commentator, quare motores corporum cœlestium non sunt uirtutes in corpore, quemadmodum sunt mouentia in animabus; & hoc ressumendo duas propositiones Aristotelis in 8. Physicorum: una est [& hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum una est, quòd omnis uirtus in materia est finitæ motionis;] idest & hoc fuit declaratum, quòd mouentia corporum cœlestium non sunt uirtutes in corpore; ponendo Arist. duas propositiones, quarum una est, quòd omnis uirtus in materia sit finitæ, atque terminatæ motionis; ita scilicet, quòd illa uirtus in materia nõ sit durabilis in agendo atque operando, quod infra declarabit. Sequitur [altera autem est, quòd uirtus, quæ est maxima in corpore cœlesti, est infinitæ motionis] hęc est altera propositio, quòd uirtus quę est maxima in corpore cœlesti, est infinitæ motionis, idest continuæ, cui non potest interponi quies,

sed fit ab infinito in infinitum. Sequitur [ex quibus concluditur, quòd uirtus quæ est in corpore cœlesti non est in materia.] idest ex quibus propositionibus concluditur, quòd cum actio corporum cœlestium sit ab infinito, atque æterno, in infinitum, atque æternum, illam uirtutem, quæ est in corpore cœlesti causa huius actionis, non esse in materia. cuius rei formatur sic ratio, in secunda figura; Nulla uirtus in materia est infinitæ motionis; Virtus quæ est in corpore cœlesti est infinitæ motionis, ergo Virtus in corpore cœlesti non est in materia. Sequitur [propositio autem dicens, quòd uirtus, quæ est in corpore cœlesti est infinitæ motionis, declaratur in 8. Physicorum per æternitatem motus & tem-
tex. co. poris,] idest declarauit Arist. in 8. Physicorum uir-
78.79. tutem, quæ est in corpore cœlesti esse infinitæ motionis per æternitatem motus & temporis, quia uirtus, quæ mouet infinito tempore, non potest esse nisi infinita. Sed dubitare possunt aliqui, utrum motus corporum cœlestium, usque nunc sint finiti, uel infiniti: si primum, ergo motus corporum cœlestiũ non ostendunt uirtutem infinitam; si autem sunt infiniti, motus usque nunc sunt in actu, ergo infinitum in actu. Pro hoc notandum est, motus corporum cœlestium non esse infinitos respectu corporis mobilis, sed esse infinitos à uirtute infinita. constat & hoc dupliciter uel à uirtute infinita absolutè; ita quòd ab ea habeant immediate esse infinitum, uel à uirtute infinita; ita quòd esse infinitum in tempore infinito comparant. modo motus corporum cœlestium considerando primo & secundo modo esse infinitos usque nunc constat. primo, quia sunt à uirtute, quæ in nullo tempore, atque in

stanti

ſtanti habet principium atq; finem. nec ualet quòd dicunt, ergo infinitum in actu; quia infinitas motuum corporum cœleſtium ſumitur ab hoc, quòd principia eorum nec initium neque finem in eorum natura comparant: ſecundo, quia ſunt infiniti à uirtutibus infinitis, quæ habent eſſe infinitum, quoquo modo in tempore infinito: ab ęterno enim in quo tempore inceperunt in illo deſinunt. nec ualet ergo infinitum in actu; quia infinitas eorum ſumitur ab eodem in idem dum ſemper fit: de hac tamen quæſtione uidere potes ſimplicium in digreſſionibus octaui Phyſicorum cõtra Ioannem Grammaticum. Sequitur[dicens uero, quòd omnis uirtus, quæ in materia eſt, finita eſt; manifeſtat per hoc, quòd omnis uirtus in corpore, ſcilicet corporalis, materialis, uidetur diuidi per diuiſionẽ corporis, ſecundum paucitatem & multitudinem] declarat illam ſecundam propoſitionem Ariſtotelis in 8. Phyſicorum, quòd uirtus, quæ eſt in materia eſt finita: ad oſtendendum ſcilicet illam uirtutem corporum cœleſtium, non habere eſſe in materia; illud enim quod habet eſſe in materia eſt finitę motionis, & eſt manifeſtum per hoc, quia omnis uirtus in corpore ſeu in materia diuiditur per diuiſionem corporis ſecundum paucitatem & multitudinem; ita ſcilicet, quòd maior uirtus ſit in toto, quàm in parte; maiorque ſit potentia totius, quàm partis; & huiuſmodi uirtus non eſt infinita: infinitio enim nõ eſt magis infinitum. ergo illa uirtus in materia eſt finita. Nota, quòd uirtus in materia dupliciter poteſt conſiderari eſſe infinita. uno modo, ut in materia appetibili: altero modo, ut in materia diuiſibili per dimenſiones interminatas. ſicut enim appetitus in

materia non contigit per dimensiones interminatas, ita pari numero uirtus illa existens in materia appetibili, non est finita per dimensiones interminatas; sed ratione appetitus materiæ dicitur finita: considerando autem uirtutem in materia secundo modo, dico, quòd non solum est finita primo modo, uerum etiam & secundo; quia materia est multa ratione eius appetitus, propter quem accidunt dimensiones in ea, ut declaratum est supra im primo cap. cuius rei gratiâ Commentator declarat Arist. uoluisse uirtutem in materia esse infinitam per diuisionem corporis tanquàm per rem potiorem, atque efficaciorem. Sequitur[si igitur omne corpus est finitum, ut declaratum est 3. Physicorum impossibile est uirtutem infinitam esse in corpore finito; & hoc manifestum est per inductionem[Prosequitur ostendere corpora cœlestia non posse habere uirtutem infinitam in materia: si igitur omne

a tex. 24. vs[q;] in fine. corpus est finitum, ut declaratum est 3. Physicorum impossibile est uirtutem infinitam esse in corpore finito, & hoc manifestum est per inductionem ab

tex. cõ. 78. Aristotele deductũ in 8. Physicorum scilicet, quòd potentia quanto est maior, tanto in minori tempore mouet; & hoc etiam habitũ est in 6. Physicorum & quanto est debilior, tanto in maiori tempore mouet; propterea si corpus finitum uirtutem infinitam in mouendo haberet; tunc sequeretur, uel quòd illa uirtus moueret illud corpus in instanti, uel moueret in æquali tempore cum uirtute finita; inter eorum enim tempora caderet proportio: hæc est igitur breuis inductio Aristotelis in 8. Physicorum, uirtutem infinitam non posse esse in corpore finito, quam sequitur Commentator declarando [&

Arist.

Arist.laborauit in 8. Physicorum ad declarandum hoc ex fundamẽtis declaratis ab ipso; scilicet quòd omnis motus est in tempore. ex quo intulit, quòd si uirtus infinita esset in corpore finitio, contingeret istud moueri per illam in non tempore,]idest & Arist. laborauit in 8. Physicorum ad declarandum corpus finitum uirtutem infinitam non posse habere ex fundamentis declaratis ab ipso 4.Physicorum & 6.Physicorum, quòd omnis motus fit in tempore,ex quo intulit, quòd si uirtus infinita esset in corpore finitio,contingeret tale corpus moueri in non tempore; quia illi motui non esset possibile dare tempus mensurans; quanto enim est maior uirtus, tanto ei de tempore in motu producto minoratur. sed infinitio non datur maius, ergo ibi non datur tempus, in quo mouere illa uirtus posset[corpora enim non excedunt scilicet in uelocitate,& tarditate,nisi in excessu eorum in uirtutibus motiuis materialibus, & excessus uirtutum, sequitur excessum corporum,scilicet quòd corpus,cuius uirtus est maior,est uelocioris motus]declarat, cur illam uirtutẽ infinitam contingeret mouere illud corpus in non tempore, quod manifestum est per se. Sequitur[ex quo sequitur,quòd si aliquod corpus habuerit uirtutem infinitum, ut moueatur in non tempore] idest ex prædicto sequitur, quòd si aliquod corpus habuisset uirtutem infinitam, non haberet tempus in quo mouere posset; nisi enim moueret, moueret in instanti, quod est impossibile; quia declaratum est omnem motum fieri in tempore; in omni enim motu necesse est dare prius & posterius secundum, quæ tempus mensurat motum.

tex. cõ. 139. tex. cõ. 29. 30. 36.

Tex. 96. *Et cum ita sit, & est declaratum, quòd corpus cœli componitur, &c.*

Com. Continuat Commentator intentum suum in his, ex quibus mouet quæstionem ad sequentia dicens [& cum ita sit, & est declaratum, quòd corpus cœli componitur ex motore & moto, & quòd iste motor non constituitur per remotam, neque existit in ea, sed est absolutus ab omni materia] idest stantibus istis terminis declaratis in secundo capite, quòd corpus cœleste non componitur ex motore, & moto; quodque ille motor non constituitur per rem motam; ita scilicet, quòd non subeat in esse per rem motam, neque existit in ea, scilicet secundum esse, sed absolutus ab omni materia, scilicet transmutabili ad formas substantiales, & transmutabili ad formas accidentales. Sequitur [quærendum est de hoc, quòd mouetur ab eo scilicet de corpore cœlesti, utrum sit compositum ex materia & forma, sicut est dispositio corporum, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore qui est in eis, scilicet corporum animalium, quæ mouentur ab anima] Hæc est quam mouet Commentator ex superioribus ab eo declaratis de substantia cœli & natura eius & ex suo subiecto & sua forma, comparando illum ad compositionem rerum generabilium ex materia & forma. ideo dicit quærendum est de hoc corpore cęlesti sub propria forma, utrum sit compositum ex materia & forma circumscripto motore, non constituente esse per ipsum corpus, nec existente in eo sicut est dispositio corporum animalium mouentium ex se à primo motore, qui constitutus est in eis; ac si dixisset Commentator, utrum illud corpus sit compositum ex materia & forma circumscripto

motore,

motore, sicut animalium corpora composita ex materia & forma, quæ est anima, circumscripto intellectu. Sequitur[an sit simplex & non est potentia in eo omnino, nec forma à qua prouenit actio præter formam mouentem, quæ est non constituitur per ipsam scilicet formam, quæ largitur ei motum continuum, scilicet mouere in infinitum,] idest si autem non sit compositum ex materia & forma, quemadmodum est dispositio corporum animalium; an sit simplex; ita quòd non sit in eo potentia omnino ad formas essentiales, nec ad formas accidentales, sicut est dispositio materiæ horum inferiorum, ac superiorum; nec quòd sit in eo forma, à qua prouenit actio aliqua præter formam mouentem, non constitutam in esse per corpus, sed tantum, ut forma largiens motum continuum, ac infinitum.

Dicamus, ergo quòd si fuerit concessum, &c. Tex. 97. Com.

Soluit quæstionem superiorum, an corpus cœleste sit compositum ex materia & forma præter formam suam assistentem. Ad notitiam cuius rei sumit Commentator unum principale, scilicet, quòd si corpus cœleste habet uirtutem agentem infinitam, & uirtutem recipientem hanc actionem infinitam, scilicet motum infinitum; necesse est ipsum non esse compositum ex materia & forma, tanquàm ex duobus principijs finitæ actionis, ac finitæ receptionis prohibentibus corpori cœlesti, non posse recipere motus infinitos; propinquior enim ei esset materia & forma, ut intrinseca principia compositi, quàm forma matrix assistens. Sequitur[dicamus ergo, quòd si fuerit concessum, quòd omnis uirtus in materia est finita, nulla differentia est in hoc, quòd sit actiua, aut passiua,] dicamus ergo ad hoc Idē 8. Physicorum cō. 79.

quæsi-

quæſitum ex una de propoſitionibus poſitis, ac declaratis ſuperius, quòd omnis uirtus in materia exiſtens, eſt finita; ſiue ſit actiua, ſiue paſſiua, ideſt receptiua nihil refert: occurrit enim Commentator, ne aliquis exiſtimet uirtutem paſsiuam in materia, ut eſt forma præter motorem eſſe tantum finitæ actionis; non autem motore primum eius qui eſt actiuus exiſtens in materia; ideo dicit, quòd nulla eſt ad hoc differentia illam uirtutem eſſe, aut actiuam, aut paſſiuam; exiſtentia enim formæ in materia præfigit eam ad finitam actionem; magis enim eſt eſſe in materia, quam agere in ea ideſt plus repugnat huic uirtuti eſſe in materia, quàm agere in ea; hoc eſt illud, quod habemus apud Ariſt. & Auct. omnesque Peripatetici concordant in hoc, præter Alexandrum
tex. cō. 19. 3. de Anima, quòd intellectus poſsibilis, ſeu receptiuus, & ſi ſit de uirtutib. receptiuis, nihilominus ex hoc, quia non habet eſſe in materia, eſt infinitus: cuius rei pulcherrimam rationem aſsignat ibi Au-
cō. 11. 13. 14. ctor, & 2. Metaphy. & 12. Metaphy. per ipſum enim iudicamus in propoſitione uniuerſali; ergo nulla differentia eſt in hoc, quòd illa uirtus, aut ſit actiua aut paſsiua; quælibet enim ex eo, quod eſt in materia eſt finita. Sequitur [ſi igitur corpus cœleſte recipit mouere infinitum, ut declaratum eſt neceſſe eſt ut non ſit compoſitum ex materia & forma, & ut ſit ſimplex, ſcilicet ſubiectum ſimplex primo motori, qui eſt forma ipſius,] ideſt ſi igitur corpus cœleſte ſit de potentijs receptiuis motus infinitos, ut declaratum eſt paulo ſupra per æternitatem motus &
temporis, neceſſe eſt ipſum non eſſe compoſitum ex materia & forma, ergo ibi non eſt forma præter motorem; illud enim quod non eſt compoſitum ex

materia & forma non habet formam ut partem cõpositi, sed illud tale subiectum in actu ex se simplex primo motori, qui est forma ipsius assistens constat esse. Animaduerte, qòd quando Auerroes dicit, illud corpus cœleste esse subiectum simplex primo motori non est intelligendum, Commentatorem tantum intellexisse, motorem primum Deum Benedictum, & illud corpus primum mobile; sed quemlibet motorem immediatum suo orbi. Sequitur[omne enim compositum ex materia & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud] hæc est ratio ostendens, si cœlum compositum fuisset ex materia & forma, possibile non esset infinitos motus recipere; omne enim compositum ex materia & forma est finitæ receptionis. materia enim recipiẽs formas essentiales non est innata ex sua imperfectione, quamlibet formam perpetuo conseruare, sed modo sub una, modo sub alia in esse: propterea compositum ex huiusmodi materia est finitæ receptionis, scilicet motus prouenientis à forma finita in ea. Amplius compositum huiusmodi est finitæ receptionis: forma enim ut est in materia mouetur per accidens, inquit Auctor.9. Metaphy.4.cœli, & 3. cœli. sed mouentia huiusmodi mota ad motionem mobilis non sunt necessaria ut inquit Arist.8. Physicorum, ergo compositum ex materia & forma est finitę receptionis. Sequitur[est igitur proprium isti moto ex se; quòd est corpus cœleste, hoc uidelicet, quòd motor ipsius non est in materia, & quòd istud, quod mouetur ab eo, est simplex, non compositum] Concludit Commentator quid proprium sit corpori cœlesti, postquam declarauit, compositionem ex materia & forma ei repugnare: propriũ

cõ. 2. cõ. 22. 28. tex cõ. 36.

tator [necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motum,] idest necesse est igitur ex his, quæ diximus, ne fiat processus in infinitum in causis agentibus, ut declarat Arist. a tex. 5. usq; ad tex. 15. 2. Metaphy. peruenire ad primum alterans non alteratum, sicut ad mouens in loco non motum; maxima enim est ratio, ne fiat processus in infinitum, causam non disponi per modum effectus. nō enim esset maior ratio, atque necessitas in uno, quàm in altero. igitur corpora cœlestia & si calefaciunt hæc inferiora, tamen non est necesse ipsa calefieri.

Tex. 88. *Sed differunt, quia mouens in loco, &c.*

Com. Postquam Commentator declarauit corpora cœlestia calefacere sicut alterans & mouens in loco; nunc ostendit differentiam quandā inter hoc principium alterans & mouens; ad hoc scilicet ostendendum, quòd unum eorum est magis simile corporibus cœlestibus, quàm alterum] sed differunt in hoc, quia mouens in loco non peruenit ad aliquòd mouens se secundum totum, sed ad mouens aliud,] sed mouens & alterans differunt in hoc, quia illud mouens in loco, scilicet orbis moti, non peruenit ad aliquod mouens se secundum totum, sed ad mouens aliud, quod non sit motum ad motionem orbis, quia illud mouens in loco non est mouens se, sed mouens aliud. Sequitur [in alterationibus autem peruenire potest ad alterans per aliquam dispositionem, quæ non habet causam, & ista sunt corpora cœlestia,] idest in alterationibus autem peruenire potest ad alterans quod alteratur illa dispositione secundum totum, quia illud alterans alterat, & hæc est illuminatio & motus, sed non alteratur illa alienatione, quæ causatur ab eis in istis inferioribus

bus habentibus causam alterationis, sibi consimilem; illud enim alterans licet alteraretur per alium modum alterationis; tamen illa alteratio non habet causam consimilem in alteratione, cuiusmodi sunt corpora cœlestia, quæ per aliquam dispositionem in ipsis, scilicet alteratiuam, alterant ista inferiora. Tex. 89.

Sed illa dispositio, quæ est in eis, forte est, &c. Com.

Mouet Commentator quæstionem, quam ei aliquis objjcere potest ad superiora dicta, scilicet, quòd licet corpora cœlestia per aliquam dispositionem in eis, alterent ista inferiora tamen illa dispositio forte de genere eius, quod agit in aliud idest de genere qualitatum actiuarum agentium inferiorũ, quæ uirtutem habent, qua agunt in aliud, & forte non; quia calefactio, quam agit hæc dispositio corporum cœlestium in istis inferioribus, est à natura neque calida neque frigida, sicut motus eius, à natura neque graui neque leui. Ac si dixisset Commentator, illa dispositio, quæ existit in corporibus cœlestibus, uel est eiusdem generis cum qualitatibus, quas induxit in istis inferioribus, uel non: si primũ, ergo corpora cœlestia non possunt esse prima principia alteratiua horum inferiorum; sicut enim qualitates actiuę horũ inferiorum, sunt eiusdem generis cum passiuis qualitatibus; ita illa dispositio corporum esset eiusdem generis cum passiuis; & sic per consequens corpora cœlestia non possent primo alterare per illam dispositionem hæc inferiora: non fuissent enim prima de genere alteratiuorum; quæ enim sunt eiusdem generis cum actiuis & passiuis non sunt prima principia alteratiua per aliquam dispositionem; necesse est enim deuenire ad quali-

 tates

tates primas, quæ sint tantum actiuę, & non passiuę, si autem est secundum, scilicet, quòd non sit de genere eius, quod agit in aliud; tunc genus non posset dici analogice de eis, quod declarabitur infra.

Tex. 83. *Et hoc est magis, quod apparet, &c.*

Com. Soluit Commentator superius motiuum, scilicet, quòd illa dispositio corporum cœlestium non sit ex genere eius, quod agit in aliud in istis inferioribus [& hoc est magis, quod apparet cùm æqualitates sint inuicem actiuæ & passiuæ; necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quæ non sunt pasśiuæ,] id est & hoc est magis uerum, scilicet, quòd illa dispositio per quam corpora cœlestia alterant ista inferiora, non sit eiusdem generis cum qualitatibus, quas induxit talis dispositio in ista inferiora: quia istæ qualitates horum inferiorum, scilicet primæ ut púta, frigitas, caliditas, siccitas, atque humiditas, sunt inuicem actiuæ, atque pasśiuæ; propterea necesse est peruenire ad qualitates quæ sunt actiuæ tantum. unde formatur sic ratio Auerrois; illæ qualitates, quæ sunt tantum actiuæ & pasśiuæ ad inuicem: necesse est quòd reducantur ad qualitates actiuas tantum. sed istæ qualitates horum inferiorum sunt actiuæ & pasśiuæ ad inuicem: ergo reducendæ sunt ad qualitates actiuas tantum, ita quòd nõ sint nullatenus pasśiuæ. maior probatur. in omnibus actiuis & pasśiuis deueniendum est ad aliquod actiuum, quod sit tantum actiuum respectu patientis: aliter non processus in causis agentibus posset fieri in infinitum. sed in istis inferioribus habentibus materiam, non est posśibile dari primum actiuum, quod sit actiuum tantum impossibile; hæc enim actiua, & patiuntur ut in fine, & agunt ut

in

in principio, ut inquit Arist. 2. de Anima, & primo de Generat. Corrupt. ergo deueniendum est ad aliud, quod sit in omnibus tantum actiuum qualitatum horum inferiorum; cuiusmodi necesse est, quod sint qualitates in corporibus cœlestibus non habentibus materiam. Ex his igitur constat corpora cœlestia alterare ista inferiora per aliquam dispositionem, quę non sit eiusdem generis cum istis inferioribus. Sequitur [& apparentius est, & dignius ut istæ, quæ sunt hic, non reducantur ad qualitates, quæ sunt sui generis,] idest istę qualitates horum inferiorum actiuæ, & passiuæ sunt eiusdem generis: aliter enim non possent inuicem agere atque pati, ut dicit Arist. & Auctor primo de Generat. & Corrupt. propterea si illæ qualitates superiorum fuissent eiusdem generis cum qualitatibus actiuis horum inferiorum, sequeretur quòd fuissent eiusdē generis cum qualitatibus passiuis; & sic illæ qualitates corporum cœlestium non essent tantum actiuæ, uerum etiam & passiuæ, quod repugnat corporibus cœlestibus. ergo. tex. cō. 45. tex. cō. 50. tex. cō. 56.

Et si ponantur, debent dici secundum prius & posterius, &c. tex. 101.

Remouet obiectionem quandam, quam ei aliquis obijcere potuit [& si ponantur, debent dici secundum prius & posterius; sequeretur enim, ut de genere qualitatum passiuarum essent aliqua non passiua, quod est remotum,] idest & si ponantur; aliquis enim putare posset qualitates passiuas posse in corporibus cœlestibus constitui, ita, quòd dicantur passiuæ tantum, secundum prius & posterius cum qualitatibus passiuis horum inferiorum. tunc sequeretur (ait) quòd illæ qualitates essent de genere Com.

passiuorum, & tamen nunquam patientur, nec pati potuissent. de quibus enim genus potest dici secundum prius & posterius, ea sunt innata pati, si illud genus prędicatur in genere passiuo. sed ea, quę sunt impossibilia pati, huiusmodi genus de eis non potest prædicari; qualitates autem superiorum, nec patiuntur, nec sunt natæ pati; ergo genus non potest dici de eis pasiiuę secundum prius & posterius; aliter enim sequeretur, quòd de genere pasiiuarum qualitatum essent aliqua non pasiiua, quod est remotum; nunquam enim natura operatur aliquid, quod non sit posiibile reduci ad actum. ex his habemus unũ notabile in uia Peripatetica, quòd posiibile sit aliquod actiuum absque suo pasiiuo in eodem genere: imposiibile autem est omnino ponere aliquod actiuum absque suo pasiiuo in alio & alio genere.

Tex. 12. *Apparet igitur ex hoc, quod ignis, &c.*

Com. Infert conclusionem ex dictis [apparet igitur ex hoc, quòd ignis non sit primum calefaciens, quia est pasiiuus,] idest ex prædicto apparet, quòd ignis non sit primum calefaciens, quia est pasiiuus; habentia enim esse in materia sunt pasiiua; materia enim est causa pasiionis, ut inquit Arist. & Auctor.

tex. cõ. 54. tex. cõ. 53. primo & 2. de Generat. & Corrupt. [sed necesse est ut primum calefaciens calefaciat per qualitatem non pasiiuam,] idest, sed necesse est, quòd primum calefaciens sit tantum actiuum calefactionis, ita scilicet, quòd sit calefaciens per qualitatem non pasiiuam; quo modo necesse est corpora cœlestia, ut corpora immunia ab omni qualitate pasiiua, proprie pasiiua esse. Sequitur [sicut primum mouens mouet per dispositionem non mobilem,] idest, ideo

dicitur primum mouens esse primum, quia mouet per dispositionem: idest per uirtutem non mobilem. ergo sicut dicitur primum mouens esse primũ: ita primum calefaciens debet dici primum: sed illud dicitur, quia est impossibile: idest mouens per uirtutem immobilem: ita primum calefaciens debet esse primum: scilicet calefaciens per uirtutem non passiuam.

Hoc est igitur, quod currit in hac quæstione, &c. Tex. 9 Com.

Digressiuam perorationem Commentator facit in hoc ultimo textu, in quo tangit nonnullas dignitates rerum speculatiuarum abstrahentium à materia sub differentiis scientiæ naturalis; & hoc ad ostendendum, quòd ea pauca, quæ scripsit in hoc breui sermone de Substantia Orbis, sunt digniora, atque eligibiliora, quàm multa, quæ scripserat de rebus nobis propinquis, & sensatis in naturali Philosophia. Hoc est igitur, quod currit in hac quæstione a cap. cursu demonstrationum scriptarum, secundum fundamenta, quæ adipiscimur ab Aristotele Nichomachi filio perficiente hos sermones idest ab Arist. a quo complemẽtum, atque formam hi sermones habuerunt, ut in Physicis, Metaphysicis, & in libro de cœlo. isti enim tres libri sunt sicut forma atque perfectio omnium demonstrationum scriptarum in hac quæstione, in qua iam peruenimus ad loquendum de materia, & forma cœli; de natura denique corporis cœlestis, quo pacto sit simplex non compositum, non graue, leue, ac de pluribus eius accidentibus secundum mensuram, ad quam peruenit nostra scientia naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco inferiori. Compleamus igitur hunc sermonem de Substantia Or-

bis,& gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis, de istis rebus optimis Diuinis, remotis à sensibus nostris; de quibus magis gaudendum est quàm de sciētia rerum nobis propinquarum ut sunt res sensatæ: quamuis enim scientia nostra de eis prior sit (scilicet prioritate generationis, & temporis, & non perfectionis & naturę; posteriora enim generatione natura primo sunt, & è conuerso, ut inquit Arist. 2. de Partibus Animalium & 8. Physicorum, & 9. Metaphysicæ) scientia de illis scilicet remotis à sensibus nostris; modicum tamen de re nobili, atque desiderata, nobis nobilius est multo alio. Hæc aurea sententia Aristotelis primo de Partibus Animalium, cogit nos parua potius perscrutari de ente primo, quàm multa de rebus nobis propinquis, ac sensatis: sicut enim minimum in Deo excedit omnia, quæ dependent ab eo; ita minimum cognitum à nobis de ipso excedit omnes scientias, quas habemus de rebus nobis propinquis, ac sensatis: hanc sententiam Aristotelis considerans Auctor ibi de Partibus Animalium, ait: plus enim oblectamur minima portione, quam attingimus de ipsis, quàm si ingentem percipiamus, de his rebus propinquioribus existentibus apud nos: quod amantibus est proprium, qui gratius habent, id minimum, quod diligunt, quàm aliquod aliud uberius. causa tamen, ob quam notitia generabilium, atque corruptibilium sit facilis, & incorruptibilium difficilis, est: quia genita, & caduca sunt nobis familiaria, animisque nostris; ex his etiam sumus geniti: res uero æternæ distant à nobis genere, & loco. Sequitur [Deus igitur perducat nos ad ueram fœlicitatem humanam], quę est adeptio intellectus agentis, de qua si perscru

cap. 1. tex. cō. 53. tex. cō. 15. ca. 5.

tabitur

tabitur homo, uidetur nobilius omnibus hominibus: per hanc enim felicitatem assimilatur homo, non solum Dijs, uerum etiam Deo benedicto, ut inquit Arist. 10. Ethicorũ. Sequitur Auctor, [& Deus non ponat nos in eis; quorum impedimenta sunt res] duplex enim accidit impedimentum in uia Auctoris, & Philosophi 2. Metaphysicæ in cognitione rerum, unum ex parte intellectus, ut ad cognitionem substantiarum abstractarum: aliud ex parte rei, ut ad cognitionem materiæ primę, & formarum elementorum: ideò Auerroes desiderat, quòd Deus non ponat eum inter eos; quorum impedimenta sunt res materiales. Hæc igitur sunt, quæ ad secundum caput spectant.

cap. 8.

tex. c6. 1.

Quia declaratum est corpora cœlestia componi, &c. Tex. 94. cap. 3. Com.

Postquam Commentator determinauit de substantia, & natura cœli, ut est compositum ex subiecto & sua forma, idest ex motore, & moto, comparando ipsum ad compositionem rerum generabilium ex materia, ut mobili, & forma motrice, ita etiam de uarijs eius accidentibus in comparatione ad ipsa generabilia; determinat nunc de motore eius & moto in propria forma, ut putà formam cœli uirtutem esse non in corpore, ipsumque simplex esse non compositum, eiusque uirtutem in actione finitam, infinito, æternoque tempore mouere, & primò de moto, secundum de motore; Propterea ad hanc rem tractandam primò sumit conclusionem illam superius probatam de mente Philosophi, à qua intentum suum continuat; & hoc nulla alia de causa, nisi ad notificandum nobis, quòd ad declarandum hæc de motore & moto sub propria forma, processit secundum ordinem necessarium doctrinæ;

ctrinæ; scilicet à notioribus nobis ad notiora naturæ; totum enim ut est quid compositum, est notius nobis, quàm ipsa principia componentia sub propria forma, ut inquit Arist. primo Physicorũ [quia declaratum est hæc corpora cœlestia componi ex mouente & moto,] id est quia declaratum est in præcedenti capite corpora cœlestia esse composita ex mouente & moto, quasi dicat Commentator, quòd illud tractatum præteritum erat nobis de præuia cognitione necessarium ad continuationem huius tertij capitis. propter inuestigationem enim uirtutum causarum uniuersalium necessarium erat nobis nóscere minus uniuersalia. Et sequitur [& motor in eis non est corpus, sicut est dispositio in cæteris motis ex se,] id est & quòd motor in eis non est corpus, sicut est in motis ex se, scilicet in animalibus: propriè enim animalia mouentur ex se, ut dicit Arist. 8. Physicorum. Et animaduerte, quòd motor in animalibus non est uere corpus: aliter enim anima nostra corpus esset, & sic duo corpora in uno loco, ut deducit Arist. 2. de Anima, sed intelligit hic Commentator uirtutem corpoream pro corpore: anima enim nostra mouens corpus intrat in corpore mediantibus dimensionibus interminatis, ut declaratum est supra; quoniam fit diuisibilis ad diuisionem corporis: propter id igitur dicitur uirtus corporea propriè, seu corpus per accidens. Sequitur [& hoc in ultimo Physicorum, in quo etiam declaratum est, quòd motus, quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & incorruptibilis,] id est & hoc declaratum fuit in 8. Physicorum, scilicet quòd corpora cœlestia non componuntur ex mouente, & moto, sicut ista animalia mota ex se; in

tex. cõ. 4.
tex. cõ. 271
tex. cõ. 4.
tex. cõ. 78.79.

quo

quo etiam declaratum est, quòd motus quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & incorruptibilis, scilicet in generatione atq; in corruptione tertio modo dicta ab Arist. primo cœli:[Et quia hoc declaratum fuit illic, quòd istud mouens non est uirtus in corpore, sicut est in animalibus, scilicet, quòd mouentia ipsa sunt uirtutes in corpore,] idest & quia hoc est, scilicet, quòd motus corporum cœlestium sit æternus, quodque ista corpora non sint composita ex mouente & moto, quemadmodum est dispositio in animalibus, declaratum fuit illic, scilicet 8. Physicorum, quod istud mouens non est uirtus in corpore, sicut in animalibus, motores enim eorum sunt uirtus in corpore. tex. c6. 110.

Et hoc fuit declaratũ ponendo duas propositiones, &c. Tex. 95.

Declarat Commentator, quare motores corporum cœlestium non sunt uirtutes in corpore, quemadmodum sunt mouentia in animabus; & hoc ressumendo duas propositiones Aristotelis in 8. Physicorum: una est[& hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum una est, quòd omnis uirtus in materia est finitæ motionis,] idest & hoc fuit declaratum, quòd mouentia corporum cœlestium non sunt uirtutes in corpore; ponendo Arist. duas propositiones; quarum una est, quòd omnis uirtus in materia sit finitæ, atque terminatæ motionis; ita scilicet, quòd illa uirtus in materia nõ sit durabilis in agendo atque operando, quod infra declarabit. Sequitur[altera autem est, quòd uirtus, quæ est maxima in corpore cœlesti, est infinitæ motionis] hęc est altera propositio, quòd uirtus quę est maxima in corpore cœlesti, est infinitæ motionis, idest continuæ, cui non potest interponi quies, Com.

sed

sed fit ab infinito in infinitum. Sequitur [ex quibus concluditur, quòd uirtus quæ est in corpore cœlesti non est in materia.] idest ex quibus propositionibus concluditur, quòd cum actio corporum cœlestium sit ab infinito, atque æterno, in infinitum, atque æternum, illam uirtutem, quæ est in corpore cœlesti causa huius actionis, non esse in materia. cuius rei formatur sic ratio, in secunda figura; Nulla uirtus in materia est infinitæ motionis; Virtus quæ est in corpore cœlesti est infinitæ motionis; ergo Virtus in corpore cœlesti non est in materia. Sequitur [propositio autem dicens, quòd uirtus, quæ est in corpore cœlesti est infinitæ motionis, declaratur in 8. Physicorum per æternitatem motus & temporis;] idest declarauit Arist. in 8. Physicorum uirtutem, quæ est in corpore cœlesti esse infinitæ motionis per æternitatem motus & temporis; quia uirtus, quæ mouet infinito tempore, non potest esse nisi infinita. Sed dubitare possunt aliqui, utrum motus corporum cœlestium, usque nunc sint finiti, uel infiniti: si primum, ergo motus corporum cœlestiũ non ostendunt uirtutem infinitam; si autem sunt infiniti, motus usque nunc sunt in actu, ergo infinitum in actu. Pro hoc notandum est, motus corporum cœlestium non esse infinitos respectu corporis mobilis, sed esse infinitos à uirtute infinita. constat & hoc dupliciter uel à uirtute infinita absolutè; ita quòd ab ea habeant immediate esse infinitum, uel à uirtute infinita; ita quòd esse infinitum in tempore infinito comparant. modo motus corporum cœlestium considerando primo & secundo modo esse infinitos usque nunc constat. primo, quia sunt à uirtute, quæ in nullo tempore, atque in

stanti

ſtanti habet principium atq; finem. nec ualet quòd dicunt, ergo infinitum in actu; quia infinitas motuum corporum cœleſtium ſumitur ab hoc, quòd principia eorum nec initium neque finem in eorum natura comparant: ſecundo, quia ſunt infiniti à uirtutibus infinitis, quæ habent eſſe infinitum, quoquo modo in tempore infinito: ab ęterno enim in quo tempore inceperunt in illo deſinunt. nec ualet ergo infinitum in actu; quia infinitas eorum ſumitur ab eodem in idem dum ſemper fit: de hac tamen quæſtione uidere potes ſimplicium in digreſſionibus octaui Phyſicorum cõtra Ioannem Grammaticum. Sequitur[dicens uero, quòd omnis uirtus, quæ in materia eſt, finita eſt; manifeſtat per hoc, quòd omnis uirtus in corpore, ſcilicet corporalis, materialis, uidetur diuidi per diuiſionẽ corporis, ſecundum paucitatem & multitudinem] declarat illam ſecundam propoſitionem Ariſtotelis in 8. Phyſicorum, quòd uirtus, quæ eſt in materia eſt finita: ad oſtendendum ſcilicet illam uirtutem corporum cœleſtium, non habere eſſe in materia; illud enim quod habet eſſe in materia eſt finitę motionis, & eſt manifeſtum per hoc, quia omnis uirtus in corpore ſeu in materia diuiditur per diuiſionem corporis ſecundum paucitatem & multitudinem; ita ſcilicet, quòd maior uirtus ſit in toto, quàm in parte; maiorque ſit potentia totius, quàm partis; & huiuſmodi uirtus non eſt infinita: infinitio enim non eſt magis infinitum. ergo illa uirtus in materia eſt finita. Nota, quòd uirtus in materia dupliciter poteſt conſiderari eſſe infinita. uno modo, ut in materia appetibili: altero modo, ut in materia diuiſibili per dimenſiones interminatas. ſicut enim appetitus in

materia non contigit per dimensiones interminatas, ita pari numero uirtus illa existens in materia appetibili, non est finita per dimensiones interminatas; sed ratione appetitus materiæ dicitur finita: considerando autem uirtutem in materia secundo modo, dico, quòd non solum est finita primo modo, uerum etiam & secundo; quia materia est multa ratione eius appetitus, propter quem accidunt dimensiones in ea, ut declaratum est supra im primo cap. cuius rei gratia Commentator declarat Arist. uoluisse uirtutem in materia esse infinitam per diuisionem corporis tanquàm per rem potiorem, atque efficaciorem. Sequitur[si igitur omne corpus est finitum, ut declaratum est 3. Physicorum impossibile est uirtutem infinitam esse in corpore finito; & hoc manifestum est per inductionem[Prosequitur ostendere corpora cœlestia non posse habere uirtutem infinitam in materia: si igitur omne
a tex. corpus est finitum, ut declaratum est 3. Physicorum
24. vsq; in finē. impossibile est uirtutem infinitam esse in corpore finito, & hoc manifestum est per inductionem ab
tex. cō. 78. Aristotele deductū in 8. Physicorum scilicet, quòd potentia quanto est maior, tanto in minori tempore mouet; & hoc etiam habitū est in 6. Physicorum & quanto est debilior, tanto in maiori tempore mouet; propterea si corpus finitum uirtutem infinitam in mouendo haberet; tunc sequeretur, uel quòd illa uirtus moueret illud corpus in instanti, uel moueret in æquali tempore cum uirtute finita; inter eorum enim tempora caderet proportio: hæc est igitur breuis inductio Aristotelis in 8. Physicorum, uirtutem infinitam non posse esse in corpore finito, quam sequitur Commentator declarando [&

Arist.

Arift.laborauit in 8. Phyficorum ad declarandum hoc ex fundamētis declaratis ab ipfo; fcilicet quòd omnis motus eft in tempore. ex quo intulit, quòd fi uirtus infinita effet in corpore finitio, contingeret iftud moueri per illam in non tempore,]ideft & Arift. laborauit in 8. Phyficorum ad declarandum corpus finitum uirtutem infinitam non poffe habere ex fundamentis declaratis ab ipfo 4.Phyficorum & 6.Phyficorum, quòd omnis motus fit in tempore,ex quo intulit, quòd fi uirtus infinita effet in corpore finitio,contingeret tale corpus moueri in non tempore; quia illi motui non effet poffibile dare tempus menfurans; quanto enim eft maior uirtus, tanto ei de tempore in motu producto minoratur. fed infinitio non datur maius, ergo ibi non datur tempus, in quo mouere illa uirtus poffet[corpora enim non excedunt fcilicet in uelocitate,& tarditate,nifi in exceffu eorum in uirtutibus motiuis materialibus, & exceffus uirtutum, fequitur exceffum corporum,fcilicet quòd corpus,cuius uirtus eft maior,eft uelocioris motus]declarat, cur illam uirtutē infinitam contingeret mouere illud corpus in non tempore, quod manifeftum eft per fe. Sequitur[ex quo fequitur,quòd fi aliquod corpus habuerit uirtutem infinitum, ut moueatur in non tempore] ideft ex prædicto fequitur, quòd fi aliquod corpus habuiffet uirtutem infinitam, non haberet tempus in quo mouere poffet; nifi enim moueret, moueret in inftanti, quod eft impoffibile; quia declaratum eft omnem motum fieri in tempore; in omni enim motu neceffe eft dare prius & pofterius fecundum quæ tempus menfurat motum.

tex. cō. 139. tex. cō. 29. 30. 36.

Tex. 96. *Et cum ita sit, & est declaratum, quòd corpus cœli componitur, &c.*

Com. Continuat Commentator intentum suum in his, ex quibus mouet quæstionem ad sequentia dicens [& cum ita sit, & est declaratum, quòd corpus cœli componitur ex motore & moto, & quòd iste motor non constituitur per remotam, neque existit in ea, sed est absolutus ab omni materia]idest stantibus istis terminis declaratis in secundo capite, quòd corpus cœleste non componitur ex motore, & moto; quodque ille motor non constituitur per rem motam; ita scilicet, quòd non subeat in esse per rem motam, neque existit in ea, scilicet secundum esse, sed absolutus ab omni materia, scilicet transmutabili ad formas substantiales, & transmutabili ad formas accidentales. Sequitur [quærendum est de hoc, quòd mouetur ab eo scilicet de corpore cœlesti, utrum sit compositum ex materia & forma, sicut est dispositio corporum, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore qui est in eis, scilicet corporum animalium, quæ mouentur ab anima]Hæc est quam mouet Commentator ex superioribus ab eo declaratis de substantia cœli & natura eius & ex suo subiecto & sua forma, comparando illum ad compositionem rerum generabilium ex materia & forma. ideo dicit quærendum est de hoc corpore cœlesti sub propria forma, utrum sit compositum ex materia & forma circumscripto motore, non constituente esse per ipsum corpus, nec existente in eo sicut est dispositio corporum animalium mouentium ex se à primo motore, qui constitutus est in eis; ac si dixisset Commentator, utrum illud corpus sit compositum ex materia & forma circumscripto

motore,

motore, sicut animalium corpora composita ex materia & forma, quæ est anima, circumscripto intellectu. Sequitur[an sit simplex & non est potentia in eo omnino, nec forma à qua prouenit actio præter formam mouentem, quæ est non constituitur per ipsam scilicet formam, quæ largitur ei motum continuum, scilicet mouere in infinitum,] idest si autem non sit compositum ex materia & forma, quem admodum est dispositio corporum animalium; an sit simplex; ita quòd non sit in eo potentia omninò ad formas essentiales, nec ad formas accidentales, sicut est dispositio materiæ horum inferiorum, ac superiorum; nec quòd sit in eo forma, à qua prouenit actio aliqua præter formam mouentem, non constitutam in esse per corpus, sed tantum, ut forma largiens motum continuum, ac infinitum.

Dicamus, ergo quòd si fuerit concessum, &c. Tex. 97. Com.

Soluit quæstionem superiorum, an corpus cœleste sit compositum ex materia & forma præter formam suam assistentem. Ad notitiam cuius rei sumit Commentator unum principale, scilicet, quòd si corpus cœleste habet uirtutem agentem infinitam, & uirtutem recipientem hanc actionem infinitam, scilicet motum infinitum; necesse est ipsum non esse compositum ex materia & forma, tāquàm ex duobus principijs finitæ actionis, ac finitæ receptionis prohibentibus corpori cœlesti, non posse recipere motus infinitos; propinquior enim ei esset materia & forma, ut intrinseca principia compositi, quàm forma matrix assistens. Sequitur[dicamus ergo, quòd si fuerit concessum, quòd omnis uirtus im materia est finita, nulla differentia est in hoc, quòd sit actiua, aut passiua,] dicamus ergo ad hoc Idē 8. Physicorum cō. 79.

quæsi-

quæsitum ex una de propositionibus positis, ac declaratis superius, quòd omnis uirtus in materia existens, est finita; siue sit actiua, siue passiua, idest receptiua nihil refert: occurrit enim Commentator, ne aliquis existimet uirtutem passiuam in materia, ut est forma præter motorem esse tantum finitæ actionis; non autem motore primum eius qui est actiuus existens in materia; ideo dicit, quòd nulla est ad hoc differentia illam uirtutem esse, aut actiuam, aut passiuam; existentia enim formæ in materia præfigit eam ad finitam actionem; magis enim est esse in materia, quam agere in ea idest plus repugnat huic uirtuti esse in materia, quàm agere in ea; hoc est illud, quod habemus apud Arist. & Auct. omnesque Peripatetici concordant in hoc, præter Alexandrum
tex. cõ. 19. 3. de Anima, quòd intellectus posibilis, seu receptiuus, & si sit de uirtutib. receptiuis, nihilominus ex hoc, quia non habet esse in materia, est infinitus: cuius rei pulcherrimam rationem asignat ibi Au-
cõ. 11. 13. 14. ctor, & 2. Metaphy. & 12. Metaphy. per ipsum enim iudicamus in propositione uniuersali; ergo nulla differentia est in hoc, quòd illa uirtus, aut sit actiua aut pasiua; quælibet enim ex eo, quod est in materia est finita. Sequitur [si igitur corpus cœleste recipit mouere infinitum, ut declaratum est necesse est ut non sit compositum ex materia & forma, & ut sit simplex, scilicet subiectum simplex primo motori, qui est forma ipsius,] idest si igitur corpus cœleste sit de potentijs receptiuis motus infinitos, ut declaratum est paulo supra per æternitatem motus & temporis, necesse est ipsum non esse compositum ex materia & forma, ergo ibi non est forma præter motorem; illud enim quod non est compositum ex

materia

materia & forma non habet formam ut partem cõpositi, sed illud tale subiectum in actu ex se simplex primo motori, qui est forma ipsius assistens constat esse. Animaduerte, qòd quando Auerroes dicit, illud corpus cœleste esse subiectum simplex primo motori non est intelligendum, Commentatorem tantum intellexisse, motorem primum Deum Bene dictum, & illud corpus primum mobile; sed quemlibet motorem immediatum suo orbi. Sequitur[omne enim compositum ex materia & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud] hæc est ratio ostendens, si cœlum compositum fuisset ex materia & forma, possibile non esset infinitos motus recipere; omne enim compositum ex materia & forma est finitæ receptionis. materia enim recipiẽs formas essentiales non est innata ex sua imperfectione, quamlibet formam perpetuo conseruare, sed modo sub una, modo sub alia in esse: propterea compositum ex huiusmodi materia est finitæ receptionis, scilicet motus prouenientis à forma finita in ea. Amplius compositum huiusmodi est finitæ receptionis: forma enim ut est in materia mouetur per accidens, inquit Auctor. 9. Metaphy. 4. cœli, & cõ. 2.
3. cœli. sed mouentia huiusmodi mota ad motionem mobilis non sunt necessaria ut inquit Arist. 8. cõ. 22. 28. tex cõ.
Physicorum, ergo compositum ex materia & forma 36.
est finitę receptionis. Sequitur[est igitur proprium isti moto ex se, quòd est corpus cœleste, hoc uidelicet, quòd motor ipsius non est in materia, & quòd istud, quod mouetur ab eo, est simplex, non compositum] Concludit Commentator quid proprium sit corpori cœlesti, postquam declarauit, compositionem ex materia & forma ei repugnare: propriũ

igitur est isti moto ex se, quòd est corpus cœleste, hoc uidelicelicet, quòd motor eius non sit uirtus in corpore, & quòd illud quod mouetur ab hoc motore, scilicet corpus, sit simplex, ita quòd eius materia sit in actu ex se nullo alio recipiente, nec constituẽte ad eius esse, quodque illud corpus non sit compositum ex materia & forma, sicut hoc inferius. Sequitur[& sic intendimus uerificare propositionem, in qua possumus, quòd cuiuslibet uirtutis in corpore, suum mouere est finitum, & suum moueri est finitum,]idest ex his igitur apparet uerificatio propositionis nostræ, quòd cuiuslibet uirtutis in corpore suum mouere est finitum: maior enim est uirtus in toto, quàm in parte; & quòd illius corporis moueri sit finitum.

tex. 91. *Et si concesserimus, quod in corpore cœlesti, &c.*

Com. In hoc textu ducit Commentator illud, quod in præcedenti textu dixerat, atque probauerat ad aliquod imposibile admittendo opinionem existimantium in corpore cœlesti formam seu animam præter motorem primum esse[& si concesserimus, quod in corpore cœlesti est uirtus finita alia a uirtute motiua] ad notitiam perfectam præsentis textus notare debes illam famosam opinionem Auicennæ, quæ talis erat, quòd motor propinquus cœli sit anima imaginatiua, ut uirtus in corpore; motor autem remotus sit intelligentia, uirtus abstracta a corpore. ad demonstrationem cuius rei induxit quasdam rationes fatuas atque friuolas; ut omnibus recte philosophantibus constare uidetur: quarum prima fuit hæc fortior apud ipsum præ cæteris; quia motus particularis est motus cœli & partium cœli, qui est ab A. in B. & a B. in C. & sic continue fit do-

nec perficiatur hic circulus; igitur iste motus particularis est à motore habente cognitionem particularium de partibus huius motus singularis: cognitionem autem singularium de rebus non habet intelligentia illa uniuersalis, abstracta & simplex: igitur ille motus non est ab intelligentia, sed ab anima habente ad minus imaginationem particularium. istæ autem animæ corporum cœlestium secundum Auicennam formæ in materijs erant, ut testatur Auctor in primo cap. huius, acquirentes æternitatem à formis immaterialibus, ipsasque creari chymerico quodam modo existimauit 9. suæ Metaphy. scilicet, quòd Deus ab æterno intelligendo se ipsum produxit unum Angelum, & ille primus Angelus productus ab æterno intellexit tria. primo Deum, & per hanc intellectionem produxit Angelum inferiorem sibi; secundo intellexit se ipsum, & sic produxit per talem intellectionem animam sui orbis, de qua præsens sermo est; tertio intellexit suam possibilitatem, & sic creauit primum mobile; & ita de alijs proportionabiliter dicebat: unde auream cathenam constituebat, cuius improbationem uidere potes apud Auctorem 12. Metaphy. sed quomodocunque sit de illa anima orbis producta ab Angelo intelligente se ipsum, illam dico ponere in corporibus cœlestibus, ridiculum est; non potest enim Auicenna negare, quòd hæc imaginatio huius animæ imaginatiuæ non sit alicuius sensibilis animæ, quod fatuum est credere corpora cœlestia habere sensus: in nobis enim quando aliquis multum & arte, & exercitio perfectus inuenitur, operans ex intellectu sine imaginatione, quæ mouetur à natura, dicitur. constat autem corpora cœlestia

cap. 4.

cõ. 44.

Vide Albertũ 11. Methaphy. tract. 3. cap. 4.

esse perfectissima; & ideo tali imaginatione non indigent. Amplius possibile est motus particulares corporum cœlestium prouenire ab intelligentia uniuersali, licet non intelligat eos, ut particulares, sed tantum ut motus; motus enim isti non currunt per uiam abstractam, sed per uiam magnitudinis particularis, seu per uiam compositionis. Amplius, si omnia à quo prodeunt actiones particulares necesse sit habere imaginationes particularium, tunc uirtus informatiua, quæ est in semine, agens diuersa in figura, & specie, & multa instrumenta particularia non possent agere, nisi habeant imaginatiuam potentiam, quod est ridiculum. Vlterius, corpora cœlestia mouentur propter desiderium primi boni simpliciter, quod non est hic, & nunc; sed boni simpliciter; & tamen mouentur hic & nunc: ita etiam intellectus intelligentiæ mouet hic & nunc, quamuis ipsa non sit hic & nunc, per imaginationem; ignorabat enim Auicenna intelligentiam uniuersalem causare motus particulares; ea de causa, quia ipsa est abstracta à corpore mobili, quod intendit mouere infinito tempore. His habitis deueniamus nunc ad expositionem textus. [Etsi concesserimus, quòd in corpore cœlesti est uirtus finita, alia à uirtute motiua,] idest & si cõcedere uoluerimus, quòd in corpore cœlesti sit uirtus finita, scilicet forma existens in materia, cuiusmodi apud Auicennam imaginatiua erat, alia à uirtute motiua, quæ est intellectus seu intelligentia. Et nota, quòd licet illa anima finita apud eum esset mouens propinquus corporis; nihilominus motum fluere in eo ab intelligẽtia, dicebat; unde à potiori illa uirtus separata mouens appellabatur. Amplius illa uirtus recte apud

Auicen-

Auicennam esse finita arbitrabatur;quia illa uirtus erat partibilis, nec possibilis tempore infinito mouere, nisi influente intelligentia. Sequitur [quod non est in eo,nec constituitur per ipsum,]idest & si concesserimus, quòd illa uirtus finita in corpore cœlesti non est sicut intelligentia mouens; quæ quidem non constituitur, ut forma materialis per suũ subiectum, sed quòd sit ut materialis forma constituta in esse per suum mobile[V.g. uirtus per quam cœlum dicitur habere motum circularem sicut grauia, & leuia per formam declinationis motum rectum;qua uidelicet dicitur esse neque graue neque leue;ita quòd ista uirtus sit in materia]explicat Cõmentator illam uirtutem Auicennæ, existimantis, quòd in corpore cœlesti erat,per quam motum circularem,scilicet particularem,(ut explicauimus)sibi comparabat,sicut grauia & leuia motum rectum per formam materialem, quæ est forma declinationis, qua forma corpus cœleste efficitur apud eum, neque graue neque leue,scilicet formaliter; non sicut in uia Auctoris ab intelligentia assistente corpus illud neque graue neque leue efficitur, ut explicauimus supra. Sequitur[& quod aggregatur ex ipsa & materia sit corpus cœleste, sicut dicit Auicenna,]idest & quod aggregatur ex materia & ipsa forma,præter illam formam assistentem,sit corpus cœleste, ut quid compositum iuxta intellectum Auicennæ.Subdit[sequitur ut in æterno sit posse ad corruptionem,absque eo,quòd corrumpatur,quod destruitur in ultimo tractatu primi de cœlo,]idest sequeretur unum imposibile ex dictis eius; si illa uirtus esset in materia, ita quòd constituatur in esse per eam,scilicet corpus cœleste secundum illam uirtutem cap.2.

tutem esse corruptibile, & sic non æternum. sed ui-
a textu 124. usq; in finem. sum est ex fundamentis Physicis corpus cœleste esse æternum. ergo sequeretur, quòd in æterno sit posse ad corruptionem, absque eo, quòd corrumpatur, hoc autem destructum est in ultimo tractatu primi de cœlo.

Tex. 99. *Esse igitur necessarium non est, nisi duobus modis, &c.*

Com. Ponit Commentator distinctionem, qua usus fuit Auicenna, immo Alexander in quibusdam suis sermonibus, & in hoc eius comes fuit Auicenna, ut testatur Auctor in Paraphrasi primi de cœlo. (cap. ultimo.) dico, quod hac distinctione usus fuit Auicenna sectator Alexandri, ad euitandum illud impossibile, quod oritur ex illa opinione eius, scilicet quòd possibile sit aliquod corruptibile esse æternum, & ab aliquo necessario incorruptionem habere; quia duplex sit necessarium, inquit: unum, quod sit ex se, & hoc necessarium impossibile est habere aliquam potentiam contingentem ad non esse; qua conditione motores corporum cœlestium apud eum erant necessarij, ut dicit Auctor. 8. Physicorum. (cō. 79.) Aliud autem erat necessarium ab alio, & possibile ex se; cuiusmodi cœlum & animam eius materialem iuxta eum constat esse: sed quomodocunque sit, hæc distinctio non est possibilis in Schola Philosophi eo modo, quo usus fuit Alexander, & Auicenna, nisi tantum alio & alio modo: non primo; quia sicut impossibile est aliquod corruptibile fieri æternum, & esse eiusdem generis; ita impossibile est aliquod, quod contigit aliter se habere, non cōtingere aliter se habere: huiusmodi est omne necessarium. necessarium enim non cōtingit aliter & aliter se habere 4. Metaphy. (tex. cō. 25.) ideo illud quod est possibile ex se, non

contingit

contingit esse necessarium: necessarium enim ens nullam habet possibilitatem, ut inquit Arist. 9. Metaphy. formetur igitur sic ratio. sicut se habet necessarium ex se, ita se habet possibile ex se; oppositorum enim est eadem scientia; sed impossibile est necessarium ex se, fieri possibile ab alio, iuxta etiam mentem Auicennæ: ergo impossibile est aliquod possibile ex se, fieri necessarium ab alio: hæc ratio ducta est ex fundamentis Auicennę, quam cum suo Alexandro negare non potest; necessarium autem ex se, & necessarium ab alio conceditur in uia Philosophi, non eo modo, quo diximus secundum doctrinam Auicennæ, sed alio & alio modo; necessarium enim ex se dupliciter consideratur iuxta doctrinam Philosophi, uno modo necessarium ex se, & à se simul; cuius conditionis est Deus Opt. Max. ipse enim nec extrinsece nec intrinsece habet aliquam causam suę necessitatis; hoc est etiam illud, quod dicit Arist. 5. Metaphy. primum esse necessarium simpliciter. Altero modo necessarium ex se dicitur, scilicet ex se, sed non a se; cuius naturæ corpora cœlestia, & formas motrices eorũ constat esse & cur ex se & nõ a se? dico, q.a nõ habet causã formalem, atque materialem suæ necessitatis, sed tantum causam efficientem, siue agentem; quem modum necessarij ignorabat esse Auicenna præter necessarium simpliciter, necessariumque ab alio; quod non erat necessarium ex se, sed tantum possibile suapte natura, & necessitatẽ sortiebatur ab alio; quod repugnare uidetur Scholæ Peripateticæ. Amplius bene admittitur in doctrina Philosophi, possibile ex se, necessariumque ab alio: tamen illud necessarium non fit ab altero, ut aliquid possibile ex se, depen-

tex cõ. 6.

dens

dens illam potentiam, uel ad esse, uel non ad esse, cuiusmodi sunt animalia hæc inferiora, necessitatem, atque permanentiam habentia à formis eorũ, ut inquit Auct. Dest. Dest. hæc autem necessitas dicitur in tempore. His habitis; deueniamus ad expositionem textus [esse igitur necessarium non est, nisi duobus modis; necessarium scilicet ex se, & necessarium ab alio, quod tamen est possibile ex se,] idest Auicenna ait ad euitandum impossibile, quod oritur ex opinione sua, aliquod corruptibile suapte natura fieri incorruptibile ab alio necessario; quòd duplex sit necessarium, scilicet ex se cuiusmodi sunt motores corporum cœlestium, motores dico immateriales; & necessarium ab alio, quod tamen est possibile ex se: ideo dicebat, quòd possibile est aliquid fieri necessarium ab alio, ita quòd sit possibile ex se; illud autem, quod est necessarium non est possibile habere aliquam possibilitatem, seu cõtingentiam. Commentator autem uerus imitator Aristotelis uult Destr. Destr. quòd in necessario quomodocunque posito non est possibilitas omnino, quia non reperitur aliquod habens unam naturam, ut dicatur de hac natura, quòd sit possibilis aliquo modo, & necessarium aliquo modo; necessarium enim nullum est possibile omnino: possibile enim contradicit necessario. Sequitur [sic potest aliquis existimare in corpore cęlesti, quòd ipsum scilicet habeat uirtutem finitam, & acquirat necessitatem à uirtute infinita,] idest sic potest (dicebat Auicenna) aliquis existimare in corpore cœlesti, quòd sit uirtus finita acquirens necessitatem à uirtute infinita, quæ intelligentia separata dicitur; sed hoc impossibile est ut ostensum fuit. Sequitur [& super hoc fundauit

Disp. 4. fol. primi dubii.

Disp. 8. fol. primi dubii.

Auicen-

Auicenna suam declarationem de esse primi principij sine declaratione eius, quod est motum æternum esse, & est declaratio fundata super propositiones instabiles, sicut tu uides] Animauertendum est quod Auicenna, & nõnulli Arabum arbitrati sunt uenari primum principium medio Metaphysico, Arist. autem atque eius Commentator medio Physico, ut potiori, de primo principio cognitionem habere studuerunt, quod est motus; omne enim quod mouetur necesse est ab alio moueri: Auicennę autem omne necessarium in esse necesse est, ut finiatur aut in necessarium in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se; si autem ad necessarium in esse ex alio, necesse est, (ut ait) quòd necessarium in esse ex alio sequatur ex necessario ex se; ipse enim existimauit, ut scis, quòd illud necessarium in esse ex alio sit posibile in esse ex se, & quòd posibile indiget necessario. sed hæc uia Auicennæ est falsa in duobus. primo, non est necesse necessarium ab alio concedi, ita quòd sit posibile ex se, ut ostensum est; secundo, quia illa uia non ducebat nos nisi ad cognoscendum aliquod necessarium ex se, non autem ad cognitionem primi, nam & ipse existimauit quòd motores separati corporum cœlestium sint necessarij ex se. quod autem dicebat motores esse productos, & primum tantum improductum; dico, quòd hoc non excludit necesitatem ex se: omnes enim motores iuxta eum erant necessarij ex se, illaque productio eorum ad inuicem non erat cognita per medium, scilicet Metaphysicum. ut enim erant posibiles ex se, producebant animas orbium, non autem uirtutes abstractas; ergo per medium Auicennæ non poterant Philosophi naturales deuenire ad cognitio- obiectio.

gnitionem primi, nisi tantum ad aliquod, quod sit necessarium ex se.

Tex. 100. *Sed est quæstio de hoc, quia Arist. dicit, &c.*

Com. Postquam Commentator determinauit, quòd corpus cœleste circumscripto motore non sit compositum ex materia & forma, in præsenti textu mouet quæstionem ex his, quæ declarauerat, quòd corpora cœlestia habeant uirtutem non in materia; & quòd illud, quod mouebatur ab illa, erat simplex, non compositum; quodque motor eius influebat ei motum cõtinuum, atque infinitum: ex quibus iam declaratis ortum fuit motores corporum cœlestiũ esse uirtutis infinitæ; ideo mouet ad hoc quæstionem, scilicet uirtutes corporum cœlestium non esse uirtutis infinitæ: immo potius suapta natura, quòd finitæ actionis sint. corpora enim cœlestia sunt finitæ quantitatis; manifestum autem autem est, quòd nulla magnitudo finita habeat uirtutem infinitam. hoc motiuum ab Auerroe persępe, atque in multis locis eius operis motum, atque solutum fuit, ut putà in Paraphrasi primi de cœlo, & 12. Metaphy. & 8. Physicorum sed non ita, quemadmodum eam hic mouet & soluit. Modo ueniamus ad expositionem textus [sed est quæstio de hoc, quia Arist. dicit in lib. de cœlo, quòd uirtutes corporum cœlestium sunt finitæ actionis, quia corpora cœlestia sunt finitæ quantitatis,] idest, sed resultat quæstio de hoc, quod uirtutes corporum cœlestium nõ sunt uirtutis infinitæ, quia corpora cœlestia esse finitæ quantitatis constat, & ratio manifesta, quòd nulla magnitudo finita sit infinitæ uirtutis. [& ex hac propositione declarauit, quòd corpora cœlestia sunt finitæ quantitatis,] idest ex hac propositione

cap. ultimo. cõ. 41. cõ. 79.

decla-

declarauit Arist. 2. cœli, corpora cœlestia esse finitę quantitatis, quia corporum cœlestium videtur esse finita actio, atque terminata in tempore. Sequitur [& dedit causam in hoc, quia corporum cœlestium quædam mouent unam stellam, & quędam plures,] idest & dedit causam in hoc Arist. corporum cœlestium uirtutes esse finitæ actionis atque motus; quia mouent quædam unam stellam, & non plures, & quædam plures; & causam huius rei non erat possibiles assignare, præter hanc. sicut enim in multitudine astrorum, ita necesse est esse in uirtute corporum ferentium astra, scilicet, quòd non multiplicantur in corporibus astra, nisi à fortiori uirtute corporum ferentium astra; ideo sicut ab una stella ad plures existentes in corpore cœlesti non est proportio repugnans, sicut finito atque infinito repugnare uidetur: immo proportio eorum est finita atque terminata; ita necesse est eorum, scilicet corporum cœlestium uirtutes esse proportionabiles, & sic finitas, quod declarat Commentator [& dixit, quòd si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum essent minores atque maiores, non possent mouere eas omnino,] idest, & dixit Arist. scilicet 2. cœli aspiciēs unum corpus cœleste ferre unam stellam, & aliud plures, quod natura eorum assortita est secundum uirtutes eorum: in corpore enim in quo reperitur una stella; credendum est, inquit, uirtutem illius corporis minorem esse præ cæteris uirtutibus, quorum corpora plures stellas sortiuntur; ideo dixit, quòd si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, scilicet non errantium essent minores numero, tūc illud corpus non moueretur in debita uelocitate, nisi in instanti; & sic non moueret utique eas; si au-

tex. 71.

tex. cō. 71.

tem fuissent maiores nō possent mouere eas omnino, quia excederent uirtutem corporis. Sed oritur hic unum dubium, quòd si in orbe stellarum fixarum essent maiores, uel minores stellę numero uel quantitate, quare non moueret eas omnino, cum grauitate atque leuitate unumquodque corporum cœlestium careat? Soluitur. dicamus autem, quòd
tex.cō. 39. motus cœli, ut inquit Arist. 2. cœli habet tempus terminatum minimum, ultra quod non cōtingit moueri; sicut nec potest ambulans ambulare, neq; musicus tangere chordam in minori tempore, eo, in quo fit ambulatio & tactus; quoniam omnis operatio habet tempus minimum terminatum, quod non pertransit: ita motus cœli habet tempus modicū, in quo mouetur suo motu circulari, ultra quod non procedit; & si hoc sit in hoc mundo, impossibile est, ut motus eius habeat perpetuam flexibilitatem: cum igitur cœlum sit perpetuum, & in perpetuis, quæ nunquàm exeunt in actum, omne illud sit necessariū esse in eis, quod possibile est esse in eis, eo quod aliter nō esset perpetuum, oportet, quod tempus aliquod sit minimum, in quo secundum actum expletur motus circularis eius, & hoc est tēpus 24. horarum. Sed si possibile fuerit, ut motus cœli semper addat, scilicet in uigore, possibile est ut semper addat in flexione, possibile erit, ut semper addat in uigore. sed quia cœlum est perpetuum & motus eius, ergo impossibile est hoc reperiri in perpetuis, scilicet addi, atque diminui ultra naturalem modum. hæc Arist. 2. cœli. modo ad propositum, cum motus cęli sit regularis atque continuus; si in minori aut maiori tempore, tempore terminato secundum naturam corpus cœli moueretur,

tur, contigeret quòd uirtus cœli ipsum nõ moueat, nec sit possibilis mouere; nam quod est possibile addi in uigore, possibile est etiam addi in flexione: sed in perpetuis, quæ nunquam exeunt in actum; omne illud est necessarium esse in eis, quod possibile est esse in eis; ergo uirtus cœli non contingeret ipsum mouere; tanto magis, quia tempore infinito moueretur cœlum uelocius, & tempore infinito remissius, quod est impossibile secundum naturam simul & semel moueri, ut inquit Arist. primo cœli. ideo quando dicit ipsemet Philosophus 2. cœli; si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum essent minores, aut maiores, non possent mouere eas omnino; non quòd grauiora, aut leuiora illa corpora extitissent, absit: sed quia repugnat regularitati, atque continuitati motus addi atque diminui, uel in uigore, uel in flexione, ut diximus; ergo uirtus corporum cœlestium non esset innata eas mouere omnino. iste est fidelis sensus uerborum Philosophi 2. cœli, in quibus non dubito. Et sequitur [& declarauit illic uniuersaliter, quòd si uirtutes, quæ sunt in corporibus cœlestibus essent in calefaciendo & mouendo uniuersaliter infinite, mouerent corpora, quæ sunt apud nos in instanti,] idest & declarauit illic, scilicet 2. cœli quod si uirtutes, quæ sunt in corporibus cœlestibus essent in calefaciendo, atque mouendo, infinite mouerent, atque calefacerent utique corpora, quæ sunt hic, ut puta elementa in instanti propter uigorem earum. sed cernimus ipsa moueri in tempore primi motus. ergo. cõ. 40.

Ad hoc dicamus breuiter, quòd infinitum dicitur duobus modis, &c. Tex. 101.

Soluit præcedens motiuum, positis tamen primo duabus distinctionibus[ad hoc dicamus breuiter, quod infinitum dicitur duobus modis; quorum unus est uirtus infinitę actionis & passionis in tempore, & est finita in se, scilicet in uelocitate & uigore,]idest ad solutioné huius motiui dicamus breuiter, qđ infinitũ duobus modis extat; quorũ unũ est uirtus infinitæ actionis & passionis.s.motus, qui est & actio, & passio, ut habemus 3. Physicorum, respectu diuersorum; quæ quidem infinitas est sine termino, scilicet in duratione; finita autem in uelocitate; terminata est enim ei mensura temporis; similiterque finita est in uigore; uelocius enim atque tardius suum mobile non est nata mouere; præscripta est enim ei proportio debita, atque mensura;
cõ. 71. cõ. 79. hoc est illud, quod inquit ipsemet Commentator 2.cœli, & 8.Physicorum, infinitum dicitur uno modo, scilicet in tempore; corpora enim cœlestia habent potentias finitas in qualitate, scilicet in uelocitate, quoniam omne motum habet uelocitatem terminatam necessario, siue habuerit formam naturalem, siue non; & similiter omne motum operationem finitam in qualitate, cum omne motum habet magnitudinem finitam, istaque corpora cœlestia mouentur, atque durant tempore infinito: Sequitur[secundus est uirtus infinitæ actionis, & passionis in se,]idest secundus autem modus infiniti, est uirtus infinitæ actionis & passionis in se, quod nihil aliud est, quàm infinitum in uigore; actio.n.atq; passio infiniti, declarãt infinitaté uirtutis ĩ uigore.

Tex. 102. *Virtus autem infinita in actione sua, aut passione, &c.*

Com. Declarat membra diuisionis applicando ea ad solutionem motiui [uirtus autem infinita in actio-

ne sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit cœleste, siue generabile & corruptibile] declarat dico, primum membrum diuisionis, scilicet infinitatem temporis, & finitatem uigoris: secundũ membrum ostendit non conuenire alicui corpori, siue fuerit cœleste, siue generabile, quando dicit, quòd uirtus infinita in actione, & passione, scilicet in uigore, non existit in corpore; ita quòd sit uirtus corporis, & diuisibilis ad diuisionem corporis, siue illud corpus fuerit generabile & corruptibile, siue cœleste. Sequitur[hæc enim non accidit corpori, nisi secundum quòd est corpus infinitum;] idest hæc enim uirtus in uigore nõ accidit corpori ut est corpus mensurabile atq; diuisibile, nisi fuisset corpus infinitum; sed impossibile est corpus infinitum esse, ut ostensum est. 3. Physicorum ergo. Animaduerte, quòd uirtus corporalis, & uirtus in corpore differre uidentur. primo uirtus corporalis existens in subiecto, si subiectum eius erit maius, erit maior; si minus, minor: mensuram enim corporis uirtus corporalis sequitur; si corpus illud fuerit infinitum, illa uirtus erit infinita; si autem finitum, minime: modo loquens Auerroes de hac uirtute corporali, necesse est ipsam habere corpus infinitum, si ipsa esset infinita in uigore; omnis enim uirtus corporalis sequitur mensuram dimensionis; uirtus autem in corpore non est maior in maiori corpore, neque minor in minori; quia non respicit subiectum in quantitate, sed tantum harmoniam subiecti exigit, quæ si non sit in subiecto, sed sit maior, uel minor, non mouebit ipsum; mouebitur autem à motore proportionato mobili, & non a maiori, uel minori. hæc uirtus reperitur in corporibus cœlestibus, quæ

non

non exigit magnitudinem ſubiecti, ut prima; ſed tantum harmoniam ſubiecti exiſtentem in corporibus cœleſtibus, ſecundum quòd unus orbis mouet unam ſtellam & alius plures; ueruntamen ſi habuiſſet maiores ſtellas, non mouebitur utique niſi à motore proportionato mobili [& ideo orbes mouent,& mouētur in tempore,uirtutes uero in actione & paſsione infinitas in tempore neceſſarium eſt eſſe in corporibus cœleſtibus.] ideſt & ideo orbes & mouent, & mouentur in tempore terminato ſecundum prius & poſterius, ita ſcilicet, quod ſemper in eorum motu exigitur tempus; impoſsibile eſt enim motus eorum fieri in inſtanti, hæc omnia manifeſtant nobis corpora cœleſtia habere uirtutes corporeas finitas in uigore; nihil autem prohibet, corpora cœleſtia habere uirtutes in actione & paſsione infinitas non in uigore, ſed tãtum in tempore;ipſa enim mouentur,ut inſtrumenta obedientiæ ſecundum naturam principiorum motus, quæ ſemper orbes mouent;igitur eorum motus durabit infinito tempore ſecundum naturam principiorum illius motus; quæ quidem principia ſunt infinitæ uirtutis in tempore infinito atque æterno. ex iſtis autem rebus colligimus quippe omnia corpora cœleſtia in hoc maxime ad inuicẽ cõuenire,quia ſunt infinita in tempore,& differre in motu,uel tardiori, uel uelociori ſecundum diuerſitatem ſuarum
cõ.71. naturarum,ut inquit Auctor 2.cœli. Sequitur [paſsione quidem, quia ſunt ſimpliciter ſimplicia] declarat,quid eſt illud,quod dicitur uirtutes corporum cœleſtium eſſe infinitæ actionis, & paſsionis, & primo de paſsione dicendo, quòd ſunt infinita paſsione ideſt uirtutis infinitæ in paſsione, ſcilicet

in dura-

in duratione motus & subiecti, quia sunt simpliciter simplicia idest incorruptibilia, & æterna; recte igitur corpora cœlestia habentia eandem semper habilitatem, sunt maximę uirtutis infinitæ in passione temporis, scilicet durationis. Sequitur de actione[actione uero, quia suæ formæ non constituuntur per subiectum,]ideo sunt uirtutis infinitæ in actione durationis,quia suæ formę,quę sunt substantiæ separatę non constituuntur per subiectum; hæc enim dispositio est formarum finitarum in uigore. Propterea notandum est, quòd nõ est impossibile motores corporum cœlestium esse uirtutis infinitæ in uigore, licet subiectum eárum sit magnitudinis finitæ,quia sunt separati à subiecto mobili secundum esse;ita, quòd non constituuntur per ipsum; infinito enim tempore cœlestia non possent moueri, nisi formæ eorum motrices essent abstractæ à subiecto finito. sed ad hoc aliquis dicere potest, arbitrari uirtutes separatas corporum cœlestium,esse infinitas in uigore, nihil aliud est, quàm credere eas esse infinitæ intẽsionis in uigore, quod est expresse contra Auctorem 2.cœli;ubi inquit,infinitas intensionis uigoris impossibilis est in formis, ut formæ sunt.Soluitur, quòd Commentator nihil est contra nos; ibi enim excludit infinitatem intẽsionis uigoris ĩ formis ut sũt formę motrices.s. effectiuæ motus; aliter.n. non posset cadere,ut ibi ait,proportio inter potentiam motoris & moti;quẽadmodum enim mobile est terminabile, ita motus motoris necesse est quòd sit terminabilis, ueruntamen non excludit Commentator infinitatem uigoris in duratione in quantum sunt formæ finales motus æterni, atque infiniti:huiusmodi enim con-

ſiderando motores corporum cœleſtium, non eſt impoſsibile diſproportionare potentiam motoris corporis cœleſtis à potentia moti [& utrunque eſt impoſsibile in corporibus generabilibus, atque cor ruptibilibus, quia ſunt compoſita ex materia & for ma,] ideſt utrunque iſtorum eſt impoſsibile in corporibus generabilibus atque corruptibilibus, ſcilicet habere uirtutes infinitas in duratione & uigore, quia ſunt compoſita ex materia & forma ideſt quia ſunt corruptibilia, unde nec agere, nec pati poſſunt per tempus infinitum.

Tex. 103. Com. *Infinitum igitur in uigore, &c.*

Concludit ſolutionem ſuperioris motiui, dicẽs [infinitum igitur in uigore, cuius cauſa eſt corpus, ſecundum quòd corpus, impoſsibile eſt in corporibus, ſiue cœleſtibus, ſiue alijs,] ideſt infinitum igitur in uigore impoſsibile eſt corpora cœleſtia, ſiue alia habere, ſecundum quòd ſunt corpora finitæ magnitudinis; ſi autem illud infinitum ſit abſtractũ ab huiuſmodi magnitudine, nihil prohibet. ex quibus manifeſte patet non eſſe alienum corpora cœleſtia (licet ſint finitę magnitudinis) habere ſecundum quòd ſunt corpora ſimpliciter ſimplicia uirtutem infinitam in tempore ideſt, in duratione perpetua; & ſi in ſui natura illa uirtus, ſecundum quòd eſt corporalis, ſit finita in uelocitate & uigore. Sequitur [infinitum uero in tempore neceſſe eſt eſſe in corporibus ex diuerſitate motoris & moti in eis à corporibus gênerabilibus & corruptibilibus,] .i. infinitum uero in tẽpore neceſſarium eſt eſſe in corporibus cœleſtibus propter diuerſitatem motoris & moti in eis à corporibus generabilibus & corruptibilibus, quia motores eorum non conſtituuntur

tur

tur per subiectum mobile, quemadmodum formæ materiales horum inferiorum constitui uidentur, cum illud corpus mobile sit perpetuum, atque æternum, non est impossibile ipsa corpora cœlestia moueri tempore infinito ab illis motoribus abstractis & si non caderet proportio inter potentiam motoris & moti. sufficit.n.tantum corpora cœlestia esse æterna, quemadmodum sunt motores eorum. Sequitur. [& est impossibile in corporibus generabilibus & corruptibilibus, quia uirtutes eorum motiuæ sunt materiales, & corpora sua, quæ mouentur ab eis sunt cõposita ex materia & forma,] idest, & est impossibile, scilicet, quòd infinitas actionis & passionis in tempore sit in corporibus genitis & caducis; tum quia motores eorum sunt materiales, tũ quia eorum corpora sunt composita ex materia & forma, tanquam ex duobus principijs generationis & corruptionis.

Corpora igitur cœlestia, & generabilia, & corruptibilia, &c. Text. 104.

Postquam Commentator soluit quæstionem superiorem de infinitate atque finitate corporum superiorum; nunc ponit differentiam, atque conuenientiam inter corpora cœlestia, & generabilia & corruptibilia; uidelicet, quomodo ad inuicem secundum uirtutes eorum conueniant, ac differant, [corpora igitur cœlestia, & generabilia, & corruptibilia conueniunt in hoc, quòd actio & passio existẽtes in eis sunt finitæ in se; & propter hoc mouentur in tempore,] idest, quia uisum est in superioribus uirtutes motiuas corporum generabilium esse materiales, ipsaque corpora, quæ mouentur ab eis esse composita ex materia & forma; concluditur ex his corpora tam generabilia, quàm cœlestia conuenire Com.

in hoc,quòd actio & passio ideſt, uirtutes actiuæ, & passiuæ existentes in eis ſint finitæ in ſe, ſcilicet in vigore; & propter hoc mouentur in tempore, quia uirtutes eorum non excedunt mobile in uigore: in utroque.n. eorum motus tranſit in tempore menſurabili. Sequitur. [& quædã ſunt ueIociora quibuſdam.] ideſt & quædam corpora ſunt uelociora quibuſdam, ſcilicet ſecundum quòd in maiori proportione virtus motiua vnius corporis mobilis excedit virtutem alterius mobilis. [& cum virtutes eorum motiuæ non ſint materiales; ideo recipiunt ex modo illo, receptione infinita in tempore, nõ receptione finita.[declarat differentiam uirtutum inferiorum & ſuperiorum, quando dicit, & cum virtutes motiuæ corporum cœleſtium non ſint materiales, quemadmodum horum inferiorum cõſtat eſſe, propter id recipiunt corpora illa receptione infinita motus in tẽpore infinito, nõ receptione finita ideſt, passione finita; aliter enim repugnaret eis perpetuitas motus & ſubiecti. Sequitur. [quia uero uirtutes generabilium & corruptibilium ſunt materiales.[ideſt, ſed quia uirtutes corporum generabilium, ac corruptibilium ſunt materiales ideſt, conſtitutę per materiam, tanquam per cauſam generationis & corruptionis; ideo nullam infinitatem recipiunt, neque in uigore, neq; in duratione: generabilia enim & corruptibilia ſunt.

Text. *Et non ſequitur ex hoc, quòd in corpore cæleſti, &c.*

105. Com. Remouet obiectiones, quæ poſſunt ei inferri ad præcedentia dicta eius, uidelicet poſtquam corpora cœleſtia non ſunt poſſibilia eſſe uirtutis infinitæ in uigore, quare ipſa met corpora neceſſario uirtutem infinitam in tempore ſortiuntur? uirtus enim

in

in tempore corporum cœlestium correspondet uirtuti in vigore; nullam enim uirtutem infinitam in tempore contingit esse absque uirtute infinita in vigore: modo si ipsa corpora habent uirtutem infinitam in tempore; quare ipsis met corporibus non cõtingit uirtus infinita in vigore? Ad hanc primam obiectionem respondet Commentator. [& non sequitur ex hoc, quòd in corpore cœlesti est uirtus finita in actione, & passione, ut in eo sit uirtus finita in tempore.] idest non sequitur ex hoc, licet corpora cœlestia habeant uirtutem finitam in actione, & passione idest, in uigore, quòd in eis sit necesse ponere uirtutem finitam in tempore. [neque sequitur ex hoc, quòd sit uirtus finitę actionis & passionis, ut sit corpus possibile, ut corrumpatur, aut ut sit compositũ ex materia & forma.] hęc est altera obiectio. si ipsa corpora non sunt uirtutis infinitæ in uigore quare ipsa met corpora nõ sunt possibilia corrũpi? de principijs enim generabilium, atque corruptibilium est, non habere uirtutem in uigore. Sequitur [possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quòd uirtus finita in tempore sit, & quòd ipsa sit composita.] Resondet ad hoc. non est necesse corpora cœlestia, licet sint uirtutis finitę in uigore, ut corrumpantur; possibilitatem enim scilicet huiusmodi ad corruptionem, non cõtingit esse in corpore, nisi in quo uirtus sit finita in tempore, & quòd illud corpus sit compositum ex materia & forma, tanquam ex duobus principijs rerum generabilium, ac corruptibilium, quibus rebus corpora cœlestia omnino carent ut ostensum est; ideo non est possibile ipsa corrũpi, & si careant uirtute infinita in uigore. propterea Commentator non sine magno proposito impugna

uit in superioribus opinionem Auicennæ existimãtis corpora cœlestia esse composita ex materia & forma; sciebat enim quòd ad infinitatem corporum cœlestium repugnare uidetur compositio ex materia & forma. Et animaduerte, quòd hæc responsio Commentatoris, satis commoda est etiam ad illud; quod primo obiecerat, scilicet, quòd non sequitur, & si ipsa corpora cœlestia sunt uirtutis finitæ in uigore, necessario esse etiam finitæ in tẽpore, quia ad infinitatem temporis, scilicet durationis, tãtum requiritur perpetuitas illius corporis, non autem infinitas uigoris. Sequitur. [& est manifestum, quod si posuerimus corpus cœleste componi ex materia & forma, sequitur in ipso esse uirtutem finitæ actionis & passionis in tempore,] idest, & est manifestũ, quòd si posuerimus nos, quemadmodum multi posuerunt corpus cœleste componi ex materia & forma, sequeretur necessario ipsum corpus cœleste esse finitæ actionis, & passionis in tempore, scilicet durationis; uerumtamen habemus, constatq; ex fundamentis physicis ipsum non esse compositum ex materia & forma, sed æternum esse & incorruptibile; ideo non est necesse, & si sit uirtutis finitæ in uigore, quod etiam sit uirtutis finitæ in tempore.

Text. 106. *Manifestum est enim quòd si in corpore ex materia & forma, &c.*

Com. Ducit superiorem propositionem, scilicet si corpora cœlestia essent composita ex materia & forma, simulque habuissent uirtutem infinitam in tempore, quid sequeretur? [manifestum est enim quòd si in corpore composito ex materia & forma esset uirtus infinita in tempore, sequeretur in ipso esse uirtutem infinitam in ipsa actione & passione,] idest,

mani-

manifestum est enim quòd si in corpore aliquo cõposito ex istis duobus principijs rerum generabiliũ & corruptibilium esset uirtus infinita in tempore, dico in tempore infinito, atque æterno, sequeretur hoc ipsum corpus habere uirtutem infinitam in uigore; non est enim maius impossibile aliquod corpus corruptibile durare in æternum secundum eũdem numerum, quàm corpus finitum habere uirtutem infinitam in actione & passione, scilicet in uigore; nam si illud, quod repugnat proprijs principijs possit manere semper, quare illud, cui repugnat uirtutem infinitam in uigore habere, non haberet? non est enim maior terminorum repugnantia in uno, quàm in altero. Sequitur [& est impossibile, quod Arist. intulit ex posse virtutum, quibus mouẽtur corpora cęlestia in tempore] id est & hoc impossibile uisum fuit Aristoteli, qui ex proportione uirtutum mouentium corpora cœlestia in tempore ad uirtutem illam primi motus uelocissimi intulit ipsorum corporum cœlestium uirtutes abstractas infiniti uigoris esse extensiue.

Et est manifestum, quod non sequitur: &c. Text. 107.

Declarat, & si ipsa corpora cœlestia habent uirtutem finitam in uigore, infinitamque in tempore, ideo non sequi esse composita ex materia & forma. corroborando illud, quod in præcedenti textu dixerat, scilicet quòd non sequitur, si illud corpus sit finitæ uirtutis in actione & passione, quod sit possibile ut corrumpatur, aut ut sit compositum ex materia & forma. [Et est manifestum, quod non sequitur etiam ex hoc, quòd corpus recipit passionem finitam in se, infinitam in tempore, ut sit compositũ ex materia & forma.] Animaduerte hic primo, Com.

quòd

quòd Commentator à textu. 105. usque ad præsentem, uidetur ponere quoquo modo differentiam inter corpus corruptibile, & inter corpus compositum ex materia, licet corruptibile sit compositũ ex materia, & è conuerso, tamen hoc non erat omnibus manifestum, ut putà Alex. & Auic. sicut uisum fuit superius; ideo respiciendo quasi eos, declarat, quòd corpus cœleste, & si finitæ uirtutis in uigore sit, nihilominus non est possibile ut corrumpatur, aut ut sit compositum ex materia & forma, quando dicit, & manifestum est, quòd nõ sequitur etiam ex hoc (superius enim declarauit, quòd manifestum sit & si ipsa corpora cęlestia sunt finita in uigore, non sit necesse esse finita in tempore, aut cõposita ex materia et forma) quòd si corpus cœleste recipiat uirtutem finitam in uigore, & infinitam in tempore esse compositum ex materia & forma. Sequitur. [sicut sequeretur cum actio & passio eius fuerit finita in tempore] idest sequeretur enim quòd uirtus illius corporis fuisset finita in tempore, omne enim cuius uirtus est finita in tempore, non est durabile; quod non est durabile non est æternum; quod non est æternum est corruptibile; quod est corruptibile est compositum ex materia & forma, ergo nõ sequitur illud corpus, quod est uirtutis finitæ in uigore, & infinitæ in tempore, esse compositum ex materia & forma, sicut sequeretur si illud corpus fuisset uirtutis finitæ in tempore. [primum enim contingit ei secundum quòd est corpus tantum] idest primũ enim scilicet finitas in uigore contingit corpori secundum quòd est corpus tantum; nulla enim magnitudo finita habet uirtutem infinitam in uigore. Sequitur. [secundum autem quod est corpus, non

compoſi-

compositum.] idest secundum autem, scilicet infinitas in tempore contingit corpori secũdum quod illud corpus non sit compositum ex materia & forma.

Modus deceptionis in hac quæstione,&c. Tex. 108. Com.

Declarat multos æquiuocationem de finitate, atque infinitate corporum cœlestium decepisse in Schola Philosophi, [modus deceptionis in hac quæstione, & quod fecit putari Arist. contradicere sibi ipsi, est æquiuocatio istorum duorum nominũ finitum,& infinitum,] idest Quid est illud, quod multos Aristotelicæ doctrinę profitentes decepit in hac quæstione de infinitate & finitate corporum cęlestium ? nihil aliud nisi falsa imaginatio, scilicet existimare Aristotelem contradicere sibi ipsi, dicendo modo uirtutes corporum cœlestium esse finitas, modo infinitas. unde æquiuocatio istorum duorum nominum fecit eos,& maxime Ioannem Grammaticum,& nonnullos Arabes falli. Sequitur. [quoniã cum non distinguitur finitas & infinitas contingẽtes in tempore à finitate, & infinitate contingentibus in actione & passione contigit ista ambiguitas. [illis enim qui nescierunt distinguere inter finitatem & infinitatem contingentem in tempore à finitate & infinitate contingente in uigore, accidit ista æquiuocatio in modo resoluendi hanc quęstionem in doctrina Philosophi. multi enim existimarunt Aristo. uoluisse uirtutes corporum cœlestium esse finitas in uigore & in tempore; nonnulli infinitas,& in uigore,& in tempore; alij esse infinitas in uigore & finitas in tempore, Auerroes autem fidelissimus, ac subtilissimus Commentator, post lõgam perscrutationem tribuit fidelem sensum huius rei Aristotelicæ

telicæ

telicæ Scholæ,ſcilicet uirtutes abſtractas corporum cœleſtium eſſe finitas in uigore intenſiuo, & infinitas in tempore perpetuo; mouent enim corpora cœleſtia per tempus infinitum. Sequitur[et ex hac finitate,in qua conueniunt corpora cœleſtia, & materialia,declarauit Ariſt. uniuerſaliter corpus omne eſſe finitum]ideſt hanc autem finitatem in uigore in qua conueniunt corpora cœleſtia & generabilia
tex. co. 24. declarauit Ariſ.3.Phyſicorum,& primo cœli,dicendo uniuerſaliter omne corpus eſſe finitum;nulla.n.
tex. co. 81. magnitudo finita habet uirtutem infinitam in uigore. Sequitur.[non ex finitate, quæ accidit corpori ſecundum quòd componitur ex materia & forma.] quia hoc eſſe compoſiti oſtendit finitatem in tempore,& per hæc abſcinduntur dubitationes contra Ariſt.Hic oritur unum dubium in dictis Auerrois ; dicit enim Ariſtotelem putare ſibi ipſi contradicere,fuit ęquiuocatio iſtorum duorum nominum,&c. & tamen manifeſte oppoſitum habemus.2. de Anima.4.Metaphy.quod in ſcientia demonſtratiua nõ
com. 30. utitur æquocatione . Soluitur. æquiuocorum duo
com.11. ſunt genera,unum eſt,quando definitiones ſunt diuerſæ uoce & ratione; huius æquiuocationis genere non utitur in ſcientia demonſtratiua, aliud autẽ eſt,cuius definitiones ſunt æquiuocæ, ſicut & nomina; & hæc ęquiuocatio potius dicitur ambiguitas, ut inquit Auctor hic,& 7.Phyſicornm. quo æquiuo
com. 16. cationis genere non eſt prohibitum uti in ſcientia demonſtratiua.

Et poteſt aliquis dicere,quòd cum omne corpus.&c.

Tex. 111. Com. Mouet quæſtionem in hoc textu poſtquam ſatis atque copioſe determinauit de finitate, & infinitate corporis cœleſtis,uidetur ipſum corpus compoſitum

tum esse ex materia & forma. omne enim corpus agit per aliquod,& hoc necesse est esse formam; forma enim est, per quam actio enti, seu agenti primitus attribuitur, ut habetur.2.de Anima,& 2. Physicorum; & patitur per aliud,& hoc necesse est materiam esse;materia enim est causa passionis,vt inquit Arist.2.de Generatione,& Corruptione, ergo cum omne corpus agat per formam,& patiatur per materiam necesse est esse compositum ex materia & forma. Text. 110. Com.

Et ad hoc dicamus esse uerum,&c.

Solutio prædictæ quæstionis satis manifesta est per multa quæ diximus in hoc tractatu, ideo non indiget alia expositione, sensus enim uerborum patet.

Et ex hoc uidetur, quòd corpus dicitur de eis æquinoce.&c.

Infert conclusionem ex prædictis.[& ex hoc uidetur, quòd corpus dicitur æquiuoce] idest, & ex hoc uidetur,quòd hoc nomen corpus,quod dicitur de corruptibili,atque incorruptibili sit nomen ęquiuocum. postquam enim corpus corruptibile compositum est ex materia & forma,quemadmodum æternum; (licet illud non constituatur per materiā) necesse est,ut materia & forma dicatur de eis æquiuoce; itaque compositū corpus ex istis duobus principijs, necesse est quòd æquiuoce dicatur. hoc est illud,quod inquit ipse met Commentator 10.Metaphy.qui loquitur de corpore simplici, non loquitur nisi de nominibus,quoniā hoc nomē corpus, quod dicitur de corruptibili & incorruptibili est nomen æquiuocum. Et sequitur.[quia æternum & non æternum nō communicāt in aliquo omnino,]idest,

quia corpus æternum, & corpus corruptibile non communicant in aliquo omnino, scilicet nec in genere Physico, nec in genere Logico: non in primo, quia huiusmodi sunt habentia materiam; non in secundo, quia huiusmodi sunt habentia genus prædicabile de pluribus differentibus specie in eo, quod quid est, ut inquit Porphyrius; habere autem genus æquiuocum, aut analogum, non est habere genus prędicabile in eo, quod quid est; quia quod quid, est proprium ei cuius est; sed analogum non est proprium ei cuius est, quia est ordinatū secundū prius & posterius; ergo æternum, & non æternum, non conueniunt in aliquo genere omnino, nec denique in specie, & numero, vt manifestum est. Sequitur [apparet etiam ex hoc corpus cęleste non habere subiectum, nisi tantum propter motum localem.] Hæc est altera conclusio, quam infert Commentator ex præcędentibus dictis eius, quòd corpus cœleste apparet ex hoc, scilicet, ex primo membro compositionis, subiectum eius non esse ordinatum ad aliud, nisi propter motum localem; materia enim corporū cœlestium non est in actu per formam substantialem. [corpora autem generabilia & corruptibilia habent materiam propter generationem & corruptionem.] idest corpora autem generabilia, atque corruptibilia non habent materiam ut subiectum tātum motus localis, sed materiam propter generationem & corruptionem sortiuntur, quia eorum materia est in potentia ad actum essendi. Sequitur [datur autem ei forma propter actionem.] idest, sed datur eis scilicet tàm corporibus cœlestibus, quàm generabilibus, forma quomodocūque sit, siue constituta per materiam, siue non, propter actionem compositorum;

rum; forma enim est unde actio enti primitus attribuitur. ex quo colligitur, quòd forma siue sit in materia, siue abstracta ab ea, nūquā denudatur ab actione cuius est causa; maxime enim in hoc conueniūt tam materiales, quam immateriales formæ, quòd propter actionem ordinantur. [sed differenter, quia in altero est tempore infinita in altero uero finita.] idest, sed differenter ordinantur formæ eorum propter actionem, quia in corporibus cœlestib. est infinita forma in duratione; in istis autem inferiorib. finita. Concludit, hanc quæstionem de finitate, atque infinitate corporum cœlestium, quamdiu ignoraui ante longam perscrutationem, eo modo, quo diximus intelligere debemus.

Cum declaratum est ab Arist. quòd motus cœli est primus motus, &c. Text. 112. Cap. 4. Com.

Postquam Commentator determinauit de corporibus cœlestibus secundum se, scilicet secundum quòd sunt simplicia, non composita; eorumque uirtutem esse non in corpore; finitamque esse in actione, & infinito, æternoque tempore mouere; nunc in hoc quarto Cap. determinat de motoribus cœlorū appropriatis, quo pacto fit necessaria eorum continuatio cum istis inferioribus. [Cum declaratū est ab Arist. quòd motus cœli est primus motus.] idest, cum ab Arist. fuit declaratum, scilicet in 8. Physicorum motum cœli esse primum motum, quia cœteri motus non possunt esse, nisi præexistente motu locali, ut patet de dispositione agentis appropinquātis passo, deinde motus localis dicitur ab Arist. primus quia omnes tam tempore, & natura, quàm perfectione præcedit. primo, enim hunc motum æternum esse cognoscimus: æterna autem caducis atque ge- a text. 54. usq; ad tex. 61.

 nitis

nitis priora sunt tempore. secundo, natura non potest cæteros motus instituere sine motu locali; motum autem localem sine cæteris perspicuum est, ipsum autem esse perfectione priorem, hoc perspicue cognoscimus quia est pulcherrimis absolutissimis corporibus, deputatus, & nobis accidit perfectis cum firma incessu membra habemus. Sequitur [& fuit etiam dictum, quòd motus est in moto.] idest, & fuit declaratum etiam ab Arist. motum necessario esse in subiecto, ipsumque non posse esse absque subiecto, ut propria passio sine proprio subiecto, neque natura, neque ui; motus enim est actus eius rei, quæ est in potentia, inquit Arist. 3. Physicorum. Sequitur. [ex hoc, ut hoc, quod mouetur hoc motum sit æternum.] idest, & cum declaratum fuit motum cœli esse primum, ita quòd non sit aliquis motus prior eo, quodque motus ille, quemadmodū cæteri motus non sit possibilis esse nisi in subiecto; modo, sequitur ex hoc, ut hoc corpus cœleste quod mouetur hoc motu primo, sit æternum; aliter enim non fuisset primum, nisi esset ęternum; ęterno enim nihil est prius; itaque illud quod hoc motu mouetur, est æternum; motus enim est in subiecto moto. Sequitur Commentator afferendo rationem ex opposito antecedentis inferendo oppositum conclusionis. [si enim esset generabile & corruptibile, sic motus eius non esset primus motus,] idest si illud subiectum motus cœli esset generabile, atque corruptibile, motus eius non esset primus motus: nihil enim generatur nisi præexistente motu: unde si cœlum fuisset genitum, ante ipsum pręexisteret motus aliquis. ergo iste motus localis nō esset primus. hoc autem est falsum; nihil enim generatur nisi præcedente

dente

ꝛcnte aliquo motu locali, ergo iste motus cęli est primus motus, subiectumque eius est æternum.

Et cum consideraui res possibiles in motu & quiete. &c.

Declarat Commentator naturam motorum appriatorum, non secundum aliquam comparationẽ atque respectũ ad motores horum inferiorum, sed tantum secundum naturam eorum appropriatam ad corpora cœlestia. [& cum consideraui res possibiles in motu & quiete; fuit necesse etiam propter hoc, quòd motus eius est motus primus ante omnẽ motum, ut eius motus sit æternus.] idest & cum Aristo. considerauit in 8. Physicorum res possibiles in motu, idest, res, quæ erant in motu possibiles, ac in quiete idest, in priuatione motus, uidelicet, quæ poterant accidere corporibus cœlestibus non motis; fuit ei necesse concludere motum cœli esse motum primum, ita quod quíes atque motus alius ante ipsum regularitati, continuitatique eius repugnare uidetur, motumque eius esse motum æternum continuum inreflexibilem in subiecto æterno. Sequitur [& cum declarauit ista, scilicet corpus esse æternum & motum etiam perscutabatur primo de motu cœli, & inuenit istum à uirtute neque graui, neque leui.] idest & cum declarauit ista Aristo. 8. Physicorũ corpus cœleste unà cum motu ęternum esse, perscrutabatur primo de motu cœli, mediante quo inuenit ipsum fieri à uirtute neque graui, neque leui. Et quare primo? quia motum æternum esse, necesse est ut inquit Philosophus. 8. Physicorum; id quoque, quod sit huiusmodi motus causa æternum esse, & ꝑpetuum, conuenit ab omni mutatione, conuersioneque liberum. sed uirtus grauis, aut leuis non est

libera

libera à mutatione mobilis. ergo fuit necesse primò perscrutari de motu cœli, quem inuenit fluere à uirtute neque graui, neque leui; cuius rei prosequitur ratioṇē. [cum enim omnis uirtus, aut leuis, aut grauis existit in corpore generabili, atque corruptibili aut natura generabili & corruptibili, aut anima existente in materia, necesse fuit, ut hæc uirtus, quæ neque est grauis, neque leuis sit in corpore simplici, non habens subiectum nec contrarium.] nam omnis uirtus, aut grauis, aut leuis existit in corpore generabili aut corruptibili, quemadmodum inspicimus in mixto, atque elemēto uirtutes existere; ideo uirtus grauis, aut leuis habens subiectum generabile, atque corruptibile non potest existere in corpore cœlesti: uirtus enim ista est præcipue elementorum & sequentium elementa, ergo, si autē illa uirtus fuisset anima existens in materia, necesse esset ipsam existere in corpore generabili atque corrūptibili; omnis enim uirtus huius conditionis existit in subiectis elementatis, corpus autem cœleste constat ex fundamentis Physicis esse ingenerabile, & incorruptibile, ideo necesse est, quòd illa uirtus sit neque grauis, neque leuis. illa autem uirtus, quæ nec grauis nec leuis extat, necesse est, quod sit in corpore simplici, æterno, ingenito non constituente sibi materiam primam in potentia, nec formas contrarias succedentes in subiecto in potentia. Sequitur, [& ut sit anima necessario non admixta materiæ, sed anima corporis æterni.] idest necesse est etiam, ꝙ illa uirtus existens in corpore non generabili sit anima non admixta materiæ constituenti formam, sed in corpore æterno; nulla enim anima corporis æterni admixta est potentiæ materiæ. [ita ut ista anima

non

non sit abstracta a corpore.] idest ita quòd non sit abstracta à corpore, scilicet loco, atque subiecto: nō loco, quia non habet circumscriptionem dimensionum; non subiecto, quia caret potētia materiali, ex quo colligitur, quòd intelligentiæ ad inuicem non distinguūtur nec loco, nec subiecto, q̄ sunt simplices essentiæ. [& cum hoc separata ab ipso, inquantum illud corpus non indiget ipsa, quia est permanens per se, sicut est dispositio in animalibus, quæ sunt cum uirtutibus naturalibus, ut illa anima sit in eo] idest, similiter necesse est, quòd illa anima corporis æterni sit anima non abstracta loco, & subiecto, a corpore, sed tantum secundum esse, in quantum illud corpus non indiget, ipsa in suo esse, quia est permanens per se non compositum ex materia in potentia & forma in actu, sicut ista animalia inferiora, generabilia, atque corruptibilia, recipientia esse, atque permanentiam à uirtutibus suis naturalibus, idest, à formis suis materialibus componi uidentur.

Et cum considerauit in istis uirtutibus, &c. Tex. 114.

Iu hoc autem textu declarat naturam motorum appropriatorum, quo ad suas essentias. [& cum cō siderauit in istis uirtutibus declaratum, fuit ipsi, ipsam esse uirtutem appetitiuam de uirtutibus animæ tantum.] idest & cum considerauit Arist. maxime 12. Metaphy. naturas, essentiasque motorum, appropriatorum, notum fuit ipsi uirtutem motiuā corporum cœlestium habere uirtutem appetitiuam idest desideratiuam de uirtutibus animæ intellectiuę. hoc est illud, quod inquit ipse met Commentator 12. Metaphy. & 2. de Anima, corpora cœlestia sunt animata, & non habent de uirtutibus animæ nisi

Com. com. 36.

nisi intellectum,& uirtutem desideratiuam. Sed unde insurgit appetitus in corporib. cęlestibus? dico, ratione propriæ essentiæ,& proprij obiecti ratione essentiæ,quia omnes essentiæ, præter Deum Benedictum sunt susceptiuæ perfectionum: propterea omnes mouentur ex propria natura, ad assimilationem suæ perfectionis; nihil autem mouetur ad aliquid, nisi insurgente appetitu. Appetitus etiam uiget in corporibus cœlestibus, seu intelligentijs, ratione eorũ obiecti,quod est Deus Benedictus, summum bonum præcipue micans ipsis, ut animabus denudatis ab omni defectu materiæ; ideo intelligẽtiæ habentes obiectum Deum Opt.Max.intelligentesque ipsum ita bonum esse, ultra quod aliud bonum maius inuenire non est possibile,illud obiectũ insurgit, ac informat appetitum quendam sui delectabilissimum in intellectu earum, & sic uincens totum desiderium earũ,motus statim fit, ut actio eius in eo,quod mouetur ad ipsum intellectuale bonũ, sicut dixit Pythagoras. Amplius, illud agens, quod causat delectationẽ in intellectuali natura, causat ẽt appetitum in ea; delectatio enim causat appetitum ut inquit Arist.2.de Anima: sed Deus Benedictus cum sit obiectum quoddam maximè bonum, & delectabilissimum,nimiam delectationem in intellectu intelligentiarum causare uidetur: unde nimia uehementissima amoris flamma conflagrant, uigore cuius mouent orbes nec vnquam laborant,vel lassantur. hoc est illud, quod inquit Aristo.12.Metaphy. delectatio qualis nobis paruo tempore optima illi est,siquidem ita semper illud est nobis ante profecto;id impossibile est,quoniam & delectatio actus eius est,& ab hoc uigilatio sensus intellectio maximè

tex. co. 36.

me delectabile est; spes autem, ac memoria propter hæc; ipsa uero intellectio secundū se eius est, quod secundum se optimum est. igitur à primo ad ultimum, ille motus æternus continuus corporum cœlestium, euidentissimum signum est, quòd animæ illæ corporum cœlestium habent appetitum de uirtutibus animæ.

Et cum considerauit de istis uirtutibus appetitiuis cœlestibus, &c.

Determinat in hoc textu aliquid de motore primo, & proponit, quod præter motores istos appropriatos orbium inferiorum, extat aliquod mouens nobilius, ac perfectius cæteris motoribus. [& cum considerauit de istis uirtutibus appetitiuis cœlestibus.] idest & cum considerauit Arist. 12. Metaph. de prędictis uirtutibus appetitiuis corporum cœlestium. [inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis.] idest inuenit uia naturali ipsas moueri ad aliquod appetibile, quod est Deus Opt. Max. nobilius ipsis, omne enim quod mouetur necesse est moueri propter aliquod appetibile, quod habet rationē finis, & sic propter aliquod nobilius se: finis enim nobilior est his, quæ sunt ad finem, propterea intelligentias mouētes orbes necesse est moueri propter aliqđ nobilius ipsis. hoc est illud, quod dicit Aristo. 12. Metaphy. primus motor mouet sicut desideratū & amatū, desiderant enim intelligentiæ ipsum, quia intelligunt ipsum esse bonum per se, unde hoc bonum semper est uincens desiderium eorum, & ideo sęmper mouet eas, quia est nobilius ipsis. nos autē ut dicit Commentator, ibi mouemur propter aliquod, quia uidemus ipsum esse bonum, uel quia uidetur bonum, & non est bonum in se, sed uidetur

bonum, ideo quia desideramus ipsum, propterea illud tale non est statim principiũ motus ad ipsum, sed continemus nos ne moueamur ad ipsum; desiderabile autem intelligentiarum optimum, atque perfectum, ut est Deus Benedictus nõ existimatum, apparet ex continuo uelocissimo, æternoque motu earum ipsum esse bonum per se. hoc est illud, quod inuenit Aristo. eas moueri ad appetibile nobilius ipsis.

Et cum considerauit in uirtutibus appetitiuis cœlestibus, &c.

Postquam Com. determinauit uirtutes corporũ cœlestium habere de uirtutibus animæ potentiam desideratiuam, quodque appetibile earum sit nobilius ipsis; nunc in hoc textu continuat illud, quod superius proposuerat, uidelicet appetibile earum esse perfectius, atque nobilius; ita, quòd ipsum sit causa continuationis motus earum quodque ipsæ non sint sufficientes omnino ad continuationem motus. [& cum considerauit in uirtutibus appetitiuis cœlestibus, inuenit eas esse finitarum potentiarum,] idest & cum considerauit Arist. de uirtutibus istis appetitiuis, atque appropriatis corporum cœlestium inuenit eas esse finitarum potentiarum; tum quia sunt effectiuæ motus in tempore semper terminato: impossibile est enim aliquam partem motus imaginari subito fieri, tam ex parte subiecti mobilis quam ex parte uirtutis motiuæ, tum quia nullum ens creatum sit infinitæ potentiæ in uigore: tum ẽt, quia quælibet intelligentia habet dependentiam à primo: dependentia autem arguit finitatem uigoris in subiecto, Sequitur. [& cum considerauit in continuatione motus eorum, fuit declaratum, quòd

causa

causa continuationis in motu earum nõ est ista uirtus qua mouetur.] idest, & cum considerauit Arist. continuationem motus eorum, quem intelligentiæ illæ motrices corporum cęlestium causare uidētur, manifestum fuit ei, quòd causa continuationis motus non sunt ipsæ, quarum uirtute mouentur corpora illa, ipsæ enim sunt tantum effectiuæ motus, illud autem, quod causat continuationem motus, necesse est appetibile optimum, atque æternum esse, quo res collimant omnes, & cuius causa istæ intelligentiæ inferiorum orbiũ instituunt omnia, rectiusque est institui ipsum esse causam continuationis motus, tanquam illud, quod est magis appetibile, atque optimum; cuius gratia omnia ordinātur, quàm intelligentias ordinatas sub eo, & in diuinis, atque perpetuis, illud quod est rectius id est necessarium: nõ datur enim in eis aliquid absque necessitate. Sequitur [sed illud, quod largitur ei continuationem est aliquod appetibile] idest, sed illud, quod largitur ei continuationem est aliquod appetibile optimũ, cuius gratia ordinantur illi motus continui corporum cęlestium, hoc autem est Deus Benedictus; hoc est quod ait. 12. Metaphy. motus componuntur ex duobus motoribus, quorum unus est finitæ motionis, & est anima existens in eo; & alter est infinitæ motionis, & est potentia, quæ nõ est in materia; qui quidem forte est Deus Opt. Max.

Et quia continuatio non prouenit, nisi à motore non moto, &c. Text. 112. Com.

Ostendit, qualis sit primus motor, accipiendo eũ secundum se, quo ad propriam essentiã & perfectionem eius [& quia continuatio non prouenit, nisi à motore non moto,] idest & quia dictum est, quòd

largiens continuationem motus est aliquod appetibile. nunc dico, quòd hæc continuatio non prouenit nisi a motore non moto idest immobili tanquã ab obiecto appetibili, ac optimo. omnia enim, quæ mouētur propter ipsum necesse est moueri; est enim electum ut inquit Auctor. 12. Metaph. per se, & amatum omnibus; tale autem est perfectum secundum finem: ideo cum ipsum sit in vltima rerum perfectione, omnia necesse est moueri ab ipso secundum desiderium, ut assimilentur ei, quantum uiribus eorũ spectat, sicut amans mouetur, ut assimiletur suo amato; propterea cum ipsum sit summè perfectum, non indiget motu, vt assimiletur sibi ipsi. omnia. n. desiderantur propter eum. hoc est igitur quod hic dicit Commentator. & quia continuatio non prouenit nisi à motore nõ moto; cuius naturę est Deus Optim. Max. quem non iniuria centrum appellarũt Platonici, fixum, atque stabile, circa quod omnia circumaguntur atque ambigunt, eo permanente fixo, atque immobili. Animaduertendum est Deum Benedictum dici mouens non motum, ipse enim est, cuius gratia omnes motus instituuntur, & ipse ad aliud non est ordinatum; propterea illud, quod nõ mouetur ad aliquod aliud nobilius se, est penè immobile non motum, aliter enim Deus haberet desiderium sui ipsius, quod est falsum, nihil enim est in potentia eorum, quæ sunt in ipso. intelligentiæ autem dicuntur motrices orbium non motæ, quia sunt abstractæ à subiecto simpliciter, ueruntamen, quia ipsæ non sunt causæ finales finaliter dictæ motuum inferiorum, quemadmodũ Deus Benedictus dicitur esse, ideo non omnino immobiles dicuntur. [Sequitur, quòd istud mouens neque est corpus,

pus neque uirtus in corpore, & quòd eſt intelligentia abſtracta] id eſt, poſtquam illud appetibile primũ eſt mouens non motum, ſequitur, quòd non ſit corpus, neque uirtus in corpore: omne enim quod nõ mouetur ad motionem eorum, quæ ſunt ordinata ante ipſum non eſt corpus nec uirtus in corpore, & illud mouens non motum neceſſe eſt quòd ſit intelligentia abſtracta, omnis enim forma abſtracta in eſſe a corpore, eſt intelligentia. [quod etiam declaratum eſt in libro de Anima ſcilicet omne quod eſt tale eſt intelligentia abſtracta] id eſt quod etiam declaratum eſt in libro 3. de Anima, omne quod non eſt corpus nec uirtus in corpore, neceſſe eſt intelligentiam abſtractam eſſe. ex quibus Commentator imaginatus eſt intellectum poſſibilem eſſe intelligẽtiam abſtractam. [& quod iſtud corpus cœleſte intelligit hanc intelligentiam, intelligentia enim tranſmutat ipſum ſecundum hoc deſiderium] id eſt & ẽt declaratum eſt, quòd iſtud corpus cœleſte intelligit hanc intelligentiam, intelligentia enim eius appropriata influit intellectionem ſui ipſius in corpore, unde corpus intelligendo illam intelligentiam, eiuſque deſiderium ad primum mouetur ſecundum deſiderium intelligentię, niſique hæc intelligentia infunderet intellectionem ſui ipſius in corpore cœleſti, corpus cœleſte profecto non moueretur ſecundum hoc deſiderium intelligentiæ omnino, intelligentia enim non mouet orbem manu, aut pede, aut aliquo corporeo inſtrumento, ſed ſolo intelligere & uelle, iuxta Auct. 12. Metaphy. & 8. Metaphy.

Et cum conſiderauit etiam de cauſa æternitatis cæli, &c. Text. 110. Com.

Poſtquam Commentator declarauit cœlum eſſe ingene-

ingenerabile, atque incorruptibile, naturamque appropriatorum mouentium, & aliqua de motore primo. Nunc recapitulat omnia, quæ dixerat in superioribus, [& cum considerauit etiam de causa æternitatis cœli declarauit in ultimo primi de cęlo & mundo, in eo non existere potentiã omnino] idest & cum considerauit Arist. etiam in primo libro de cœlo de causa æternitatis cœli, declarauit ibi non existere in eo potentiam ad non esse uel esse omnino, omne enim in quo est potentia, non est potentia nisi ad duo contradictoria; scilicet potẽtia in substantia, ut inquit Auctor in capit. secundo, huius. Sequitur [& declarauit etiam de uirtute, qua mouetur cęlum localiter, scilicet anima appetitiua, ipsam non habere materiam nisi materiam, quæ est in potentia in loco tãtum. [& declarauit etiam fere in tota Philosophia eius, non solum de causa æternitatis cœli, ut corporis mobilis, uerum etiam de uirtute eius, qua mouetur cœlum localiter, quæ anima appetitiua est, non habere materiam, quæ sit in potentia ad duo contradictoria, nisi materiam, quæ est in potentia in loco tãtum. [cum igitur sciuit has tres causas compleuit scientiam de cœlo.] idest cum igitur sciuit Arist. has tres causas, scilicet subiectum ęternitatis cœli, uirtutemque eius, qua cœlum mouetur localiter, primumque motorem immobilem, absolutumque ab omni materia, compleuit scientiam de cœlo. Sequitur [& est declaratum ex hoc toto, quod dixit in 2. cœli, & mundi, scilicet, quòd si in cœlo essent plures stellæ, aut maiores, cessaret motus eius, aut si essent minores, & sic cessaret continuatio motus.] idest, & hoc totum scilicet de subiecto cœli carente potentia omnino, de uirtute eius appetitiua,

de

de motoreque eius appetibili declarauit ex hoc toto, quod dixit in 2. cœli, quòd si in cœlo tam in superiori primo, quàm in inferiori sub ipso ordinato essent plures stellæ numero, aut maiores quantitate uel è contrario, cessaret vtique motus eius, nulla alia de causa, nisi quia potentia moti ex eo addet super potentiam suam naturalem. sed quia repugnat regularitati, atque continuitati motus addi, atque diminui, uel in uigore, uel in flexione, ut diximus supra; ideo impossibile esset, uel motu cœli fieri, uel factũ cõtinuari, cuius rei sequitur ratio. [motus enim est necessarius quo ad continuationem.] idest, motus enim cœli non est necessarius, nisi quò ad continuationem. & hoc nulla alia de causa, nisi quia motus est institutus gratia eius appetibilis æterni, atq; optimi à quo recipit continuationem; ipsum enim largitur ei continuationem, quemadmodum ostensum est supra: secundum quòd infundit desiderium æternum sui in uirtutibus mouentibus cœlum.

Et fuit declaratum ex his omnibus, quòd datur continuationis motus, &c.

In hoc textu ostendit Commentator, qualiter ille primus motor sit causa totius entis, nimiamque continuationem atque connexionem motuum superiorum cum istis motib. inferioribus declarat esse. [& fuit declaratum ex his omnibus, quod dator continuationis motus, est dator motus cœli.] idest, & fuit declaratum ex his omnibus, quæ diximus, si cessaret motus, cessaret vtique & cõtinuatio motus, quia illud mouens, quod largitur continuationem motus cœli, largitur motum cœli; motus enim cœli est necessarius, quo ad continuationem. Sequitur, [quia nisi ipse esset, destrueretur motus; & si motus,

etiam

etiam cœlum.] Hæc est ratio, qua Commẽtator ostẽ dit, quòd dator cõtinuationis motus cœli, est dator motus cœli. posito enim non reperiri in esse primũ motorem, dico, si non esset, destrueretur motus; motus enim est institutus secundum desiderium intelligentiæ ad primum: si autem desiderabile nõ esset, nec esset utique desiderium, finem enim destruens destruit etiam ea, quę sunt ante finem, ut inquit Au
co. 27. ctor. 8. Physicorum. propterea si primus motor non esset, nec denique motus esset; & si motus non esset: nec continuatio motus esset; motus enim est necessarius quo ad continuationem, & si illud desiderabile est æternum, ille motus erit æternus, & sic deniq; continuus; motus enim est necessarius quo ad continuationem: ergo dator continuationis motus est dator motus cœli. formatur sic ratio. omne illud, ad cuius esse sequitur aliquod primum, quod simul est cum posteriori, necessario sequitur & posterius. hoc est manifestum. sed ad esse primi appetibilis, atque mouentis sequitur continuatio motus: ergo sequitur & motus. impossibile est autem imaginari continuationem motus absque motu, igitur dator continuationis motus est dator motus cęli. quòd autem ad esse eius sequatur continuatio motus, probat Cõmentator quando dicit, nisi ipse esset destrueretur motus, & sic continuatio eius. motus enim est necessarius quo ad continuationem, & subdit, & si motus destrueretur, etiam cœlũ destrueretur: non substantia cœli destrueretur, sed tantum potentia cœli conseruatiua horum inferiorum: cœlum enim conseruat ista mediãte motu; ideo si motus cœli destrueretur, ipsum cœlum destrueretur. Sequitur afferendo huius rei rationem. [cœlum enim est propter motum

motum suum.] idest, pp id cœlũ destrueretur, si motus eius destructus fuerit; quia cœlum est, ut quid cõseruans hæc inferiora per motum suum; nõ autem cœlum captum secundum substantiam suam. impossibile est enim secũdum Peripateticos, quòd dispositio entis necessarij, sit propter actionem suam, imo actio eius est propter ipsum. & sequitur. [& si motus cœli destrueretur, motus entium inferiorũ destrueretur] idest, & si motus cœli destrueretur, motus entium inferiorum generabilium atque corruptibilium utique destrueretur. apparet enim ut inquit Auctor 8. Physicorum. & 2. cœli, quod constitutio entium naturalium est illud, quod est in eis quasi uita, & est motum esse, principium enim motus de omnibus mobilibus est sicut anima de rebus uiuis. Sequitur [& sic mundus. ex quo uerificatur, quòd dator continuationis motus, est dator esse omnibus alijs entibus.] idest, & sic mundus destrueretur destructo motu. si motus enim est æternus, cœlũque & hæc omnia inferiora, necesse est æterna esse; unde Arist. 8. Pysicorum, ad probandum mundum esse, æternum processit primo probare motum cœli esse æternum; motus enim cœli conseruat hęc omnia inferiora. ex quo uerificatur, quòd dator continuationis motus est dator esse omnibus alijs entibus mediante motu: motus enim est quasi uita omnibus, quæ constituuntur per naturam. propterea Deus Benedictus, quia est causa effectiua omnium rerum semper dat aliquid causato, in quo assimiletur causæ, uidelicet alicui essentiam, alicui uitam, nõnullis scientiam. Deus igitur est dator esse omnibus entibus, ipse enim est omnium principium, & & causa ex procemio Metaphysicæ. ipse compleuit

com. 1.
co. 64.

diminutionem contingentem in istis; secundum quod generatio facta est continua, ut habetur. 2. de Generatione, & Corruptione, & 3. de Anima, & primo coeli. dator igitur continuationis motus, est dator motus coeli.

tex. co. 59. tex. co. 34. tex. co. 98. Tex. 120. Com.

Demonstratio autem, qua usus est in ultimo Physicorum, &c.

In hoc ultimo textu quarti Cap. redit ad declarandum de natura corporis cœlestis in comparatione ad primum motorem. [demonstratio autem, qua usus est in ultimo octaui Physicorum, probans scilicet, quòd uirtus infinita non existit in corpore finito siue fuerit materialis, siue non, plures induxit ad errorem.] idest, demonstratio autem, qua Arist. usus est in 8. Physicorum, uirtutem infinitam in uigore non existere in corpore finito, siue fuerit materialis scilicet corporea, siue non, plures induxit ad errorem, scilicet ad existimandum corpora cęlestia non habere uirtutem, qua posfint moueri motu æterno; ex qua demonstratione arbitrati sunt, quòd non sit necesse ponere datorem in corporibus cœlestibus continuationis motus. Sequitur. [& multoties locuti fuimus de dissolutione quæstionis contingentis in ea] idest, & de hac re multoties locuti fuimus, ut putà in præcedenti capite in 12. Metaphy. & in multis alijs locis ubi dissoluimus copiose hanc quæstionem. [& similiter locuti fuimus de hoc, quod cõtingit ex hoc, quòd uidelicet primum motũ ex se & ex alio est motum per accidens, per naturam motoris sui] idest, & similiter locuti fuimus in superioribus, & in multis alijs locis, quid sequatur ex hoc, scilicet prius dicto, quod primum motum ex se mouetur, & quod ex alio est motum per accidens idest ab

tex. co. 78. 79.

alio, ut putà per naturam motoris, nõ quod ex alio sit uere motum per accidens; quod enim mouetur per accidens non contigit semper moueri, sed dicitur per accidens idest per aliud, quia natura moti distinguitur à natura motoris in animatis. Sequitur. [& hoc intendebamus declarare.] idest, & hoc intendebamus declarare in superioribus, scilicet quomodo cœlum sit motum ex se & ab alio, ut à motore appropriato mobili. [& est manifestum, quòd qui destruxit scientiam causarum illorum trium quæsitorum, non complebitur in eo scientia cœli.] idest, & manifestum est, quòd qui uoluit scire has tres causas, ex notitia quarum completur scientia de cœlo, scilicet subiectum æternitatis cœli, uirtutéque eius appropriatam, primumque mouens omnium mouentium appropriatorum, non compleuit scientiã de cœlo. hæc Commentator dicit, quia ad conficiendum hunc sermonem de substãtia orbis, secutus est Methodum, quam Arist. secutus fuit in libris de cœlo & mundo.

Perscrutandum est de hoc, quod dicunt, &c. Tex. 112. Com.

Postquam Commentator determinauit in præcedenti capite de motoribus appropriatis cœlorum, quo pacto sit necessaria eorum continuatio cũ istis inferioribus, undeque sit eorum continuatio, & aliqua denique de motore primo, quantum spectant ad perfectionem intelligentiarum, & ad continuationem motus earum; nunc in præsenti capite declarat cœli simplicitatem, ac spiritualitatem, quantum spectat ad habitudinem eius in suo moueri ad primum motorem, & ad pertractandum de istis rebus sumit declarare, primo, cœlum non habere materiam proprie eiusdem rationis cum materia gene

rabilium, atque corruptibilium. secundo ipsum habere materiam, quę est in potentia ad ubi. quibus rebus notis, ac manifestis, uerificabitur intentum suũ quomodo corpora cœlestia sint simplicia, ac spiritualia, & qua habitudine in eorum moueri ad motorem primum comparantur. [perscrutandum est de hoc, quod dicũt, quòd corpus cœleste est simplex, ac spirituale,] idest, perscrutandum est de hoc, quod dicunt ueri Philosophi, corpus cœleste esse simplex, idest, non compositum ex materia in potẽtia, & forma in actu; ac spirituale, quia corpus illud est, in materia cuius dimensiones interminatæ non situãtur. [intendunt enim in ipso esse dimensiones non in materia] idest, ex hoc enim quod ipsi dicunt corpus cœleste esse simplex & spirituale, intendunt in eo esse dimensiones non in materia idest, dimensiones interminatas non reperiri in materia, ubi enim materia in potentia non extat, ibi etiam intendunt nõ existere accidentia inseparabilia materiæ. corpus enim cœleste cum non sit compositum ex materia in potentia, necesse est in eò non existere dimensiones interminatas. Sequitur [& ideo non recipit alterationem in qualitatibus, nec in substantia,] idest, & propter id corpus cœleste, q̃a est corpus simplex non habens dimensiones in materia non recipit alterationem in qualitatibus passiuis quatuor elementorum, nec in substantia, quæ dicitur transmutatio. caret enim materia, quæ est causa alterationis passiuæ, ut habetur. 8. Metaphy. & primo cœli. materia enim prima primo habet habilitates ad recipiendũ primas contrarietates, scilicet formas omnium quatuor elementorum, ut inquit Auctor. 12. Metaphy. Sequitur. [& est sicut dixit Themistius, quòd sol & luna,

luna,& aliæ ſtellæ, aut ſunt formæ ideſt, dimenſiones non in materia ideſt,corpora ſpiritualia, aut habent materiam æquiuoce cum iſtis materijs.] ideſt, & eſt hoc ſicut dixit Themiſtius,quòd ſol & luna,& aliæ ſtellæ,aut ſunt formæ ſine materia, aut habent materiã æquiuoce cum materijs horum inferiorũ, quia conſiderauit,quòd accidentia in iſtis corporibus cœleſtibus non ſunt qualitates paſſiuæ, quæ faciunt tranſmutare ſubiectum, & alterari ex contrario in contrarium. iſtius enim alterationis cauſa eſt verè materia.Sequitur.[nullus autẽ dubitat in hoc, quod ſunt corpora quæ mouentur.] Reſpondet Cõmentator ad illud quod dixit Themiſtius, aut ſunt dimenſiones non in materia,ideſt,corpora ſpiritualia,quod nullus dubitat in hoc, quòd ſunt corpora, quia mouentur,nihil enim mouetur niſi corpus, ut inquit Ariſt. 6.Phyſicorum.Sequitur.[& etiam nullus dubitat,quòd corpora non recipiunt alterationem,& trãſmutationem in ſubſtãtia, niſi quia ſunt in materia.] ideſt,& etiam manifeſtum eſt omnib. quòd corpora inalterabilia, & intranſmutabilia in ſubſtantia carent materia in potẽtia, materia enim eſt cauſa alterationis,& tranſmutationis in ſubſtantia; unde tranſmutatio fecit cognoſcere materiam, inquit Auctor.4.Phyſicorum. Sequitur.[& ideo inuenitur in eis pluſquam unum numero, & ſunt ſpecies & genera.] ideſt,& propter id inuenitur in eis, ſcilicet corporibus cœleſtibus,differentia pluſquam numero,quæ dicitur ſpecie,& genere.omnia enim, quæ ſunt unius ſpeciei,ſcilicet uniuoce, ſunt compoſita ex materia & forma.ergo ipſa non contigunt eſſe unius ſpeciei uniuoce.quod autem ea,quæ ſunt unius ſpeciei uniuoce,ſint compoſita ex materia & forma,

forma, probatur: omnia uniuoca specie sunt unius formę, sunt etiam unius materiæ: sed materiam non cõtingit esse unam, nisi in potentia: ergo ea composita, quę sunt unius formę, sunt cõposita ex materia & forma: corpora autem cœlestia sunt materiæ in actu ex se per propriam essentiam, & non in potentia ad recipiendum formam uel unius speciei, uel differentię. ergo ad inuicem differunt plusquam numero. Amplius nullus dubitat, quòd indiuidua, quę sunt unius speciei, si uni aliquid essentialiter cõuenit, conuenit essentialiter omnibus indiuiduis eiusdem speciei, nos autem cernimus oppositum in corporibus cœlestibus aliquid essentialiter uni conuenire, quod alteri repugnat, ut puta motum ab oriente ad occidens; ergo ipsa sunt plura indiuidua & specie. in præsenti textu colligimus tria in corporibus cœlestibus ex parte materiæ non in potentia; unum, quòd sunt inalterabilia, & intransmutabilia; alterum, quòd non sunt unius speciei, nec generis; tertium, quòd sunt absoluta ab omni materia.

Text. 122. Com. *Sed fuit dubitatum de eis utrum habeant materiam, &c.*

Declarat Commentator in pręsenti textu cœlũ habere materiam, quæ est in potentia tantũ ad ubi, & hoc per modum dubitationis, scilicet utrum corpora cœlestia habeant aliquam potentiam, & si potentiam, ergo materiam, omnis enim potentia existit in materia. Sed animaduertendum est primo, Commentatorem superfluũ non esse, & si hæc, quæ nunc ostendit multoties in superioribus, & præcipue in primo cap. huius ostẽdisse uidetur, uidelicet cœlum non habere materiam, quæ est in potentia

ad

ad formas, alio enim & alio intento, atque proposito, in præcedentibus hanc materiam pertractasse cõstat, scilicet cœlum esse cõpositum ex materia & forma, secundum quòd ista duo principia sunt differẽtia ab istis inferiorum, numero, specie, & genere: hic autem, secundum habitudinem eorum in moueri ad primum motorem. Et sequitur. [sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiã propter potentiam, quæ est in eis ad ubi.] idest, sed tamen dubitatum fuit de corporibus cœlestibus utrum habeant materiam, quæ sit in potentia tantum ad ubi. Sequitur. [omnis enim potentia existit in materia. idest omnis enim potentia siue actiua siue passiua, existit in materia, passiua dico: ut in proprio subiecto, actiua ut in subiecto circa quod multiplicatur actio agentis. cælum igitur cum habet potentiam ad ubi, necesse est quòd habeat materiam. Sequitur [sed forte uidetur, quòd ista materia habet esse medium inter materiam, quæ est omnino in potentia & inter actum purum, scilicet tres dimensiones, in quibus non est potentia omnino] idest, sed forte ista materia cœli habet esse medium inter materiã, quæ est in potentia omnino, ut corporum inferiorum, & inter actum purum, scilicet formam, & tres dimẽsiones, in quibus non est potẽtia omnino ad terminum. & dicit forte, quia materia corporum cœlestium melius dicitur subiectum, quam materia. Et Animaduerte, quòd illud medium, quod materia illa inter materiam in potentia pura, & formam in actu puro sortitur, est medium negatiuum, illa enim nec est materia, quæ est in potentia omnino, nec est forma, quæ est actus purus, purus enim actus non habet potentiam, ipsa autem habet potentiam ad

ubi.

ubi.Sequitur. [& ſic potentia habebit gradus,& materia gradus,] ideſt,ex hoc apparet, quòd cum materia& potentia ſuperiorum & inferiorum non ſint eiuſdem rationis;& cum materia ſuperiorum ſit medium inter potentiam & actum purum,neceſſe eſt, quòd potentia materiæ atque materia ſuſcipiat gradus: potentia enim alia eſt pura potentia ,ut eſt potentia materiæ primæ; alia eſt potentia ſecundum quid,& eſt potentia materiæ corporum cœleſtium . ita ſimiliter quædam eſt materia in pura potentia: quædam ut medium quoddam inter puram potentiam,ac purum actum.Sequitur. [& per hanc potentiam indigent corpora cœleſtia motore,in quo non eſt potentia omnino.] ideſt,& per hanc potentiam ad ubi corporum cœleſtium ipſa corpora indigent motore primo,in quo non eſt potentia omnino,nec

co. 5. in genere logico, nec Phyſico , ut inquit Auctor. 3. de Anima. hæc igitur eſt habitudo corporum cœleſtium in moueri ad primum motorem, ipſa enim corpora cauſa potentiæ materię indigēt ſemper motore primo:ſecundum enim deſiderium eorum ad primum,ſemper ſunt in potentia ad ubi:talis eſt igitur habitudo materiæ corporum cœleſtium ad primum,qualis eſt eius habitudo ad ſemper ubi.

Tex. 123. *Ioannes autem dedit quæſtionem,&c.*

Com. Inducit ad illud,quod dixit in præcedenti textu in fine,quæſtionem quādam quam mouet Ioannes Grammaticus contra Peripateticos, uidelicet cœlū indigere ſecundum Philoſophum motore primo, per hanc potentiam materiæ eius ad ubi . ſed quia Ioannes dicit,quòd cum corpus cœleſte ſit finitum debet habere potentiam illam ad ubi finitam ; nullum enim finitum habet potentiā infinitam,Ariſt.

8.Phy-

8.Physicorum.ergo secundum hanc rationem mun dus apud Philosophum est generabilis,ac corruptibilis.cœlum igitur non habet potentiam semper ad ubi.hanc quęstionem non tantum hic soluit, quantum in multis locis eam soluisse apparet, ut puta. 12. Metaphy. in Paraphrasis de cœlo, & 8. Physicorum. co 41. cap. 7. co, 78.

Et ad hoc dicendum est,&c.

Soluit motiuum Ioannis Grammatici inducendo adhoc,duo principalia, quorũ primum est quod caret causis motus,non est necesse in eo ponere potentiam,seu habitum motus (intelligitur hic habitus motus,pro habitu corruptionis) aliud autem est quòd non est impossibile corpus finitum, quod caret causis motus,habere causam infinitam, quæ est priuatio motus & non potentia in corpore mobili. ex quibus duobus concludit,quòd non est necesse, & si corpus cœleste sit corpus finitum, quòd sit corruptibile: quia caret causis agentibus motum. finitas enim corporis mobilis non arguit necessitatem principiorum essentialium compositionis,ac resolutionis in corpore mobili. subtiliter ac copiose hęc quæstio soluta est,à simplicio. 8. Physicorum in digressionibus contra Ioannem Grammaticum[. unde dicit Arist.in libello de animalium motu, quod terra debet habere quietem infinitam,quę est priuatio motus,quia caret agente motum in ea infinitũ; quodque tantã oportet esse uirtutem terræ in quiescendo,quantam cœlum uirtutem & mouens suum in mouendo habet. si enim uirtus motus excedat terræ quietem,mouebit ipsam a medio.ergo. Text. 124. Com. cap. 2.

Et ideo uidemus loquentes in hac quæstione quærere,&c. Text. 124.

Com. In hoc ultimo textu huius sermonis infert Commentator dubium quoddam ad ea, quæ dixit in superiori textu, uidelicet cœlum habere quietem, quæ est transmutatio motus in substantia, & non habitū motus; & quòd illa priuatio non est potētia, sed priuatio potentiæ; quodque illa priuatio in corporib. cęlestibus sit per priuationem uirtutis, & non per priuationem, quæ est habitus. propterea dicit. multi dubitauerunt loquentes de hac quæstione pręcedenti, utrum cœlum habeat permanentiam per se, aut permanentiam additam illi. Quod soluit, dicē do, quòd quies illa corporum cœlestium est permanentia per se, quia permanentia est priuatio motus, & priuatio hæc nō accidit corpori cœlesti, nisi quia caret corpus cœleste in sua essentia, agente motum in substantia.

Atque hæc erant quæ nobis in libello de substantia orbis, obseruatione digna occurrebant.

Laus Deo & Virgini.

NICOLAI VITI GOZZII,

PATRITII REIPVB.

RAGVSINAE COMMENTARIA,

In propositiones authoris de causis.

PROPOSITIO PRIMA.

MNIS causa primaria plus est influens super causatum suum, quàm causa secunda uniuersalis. Com

Quanta sit utilitas ex adepta cognitione substantiarum abstractarum, quanti sit ornamenti ad humanam uitam contemplatio actionum earũ circa hæc inferiora gubernanda, intellectus noster, qui summam perfectionem in his cogitandis sibi comparat facile agnoscere potest, qui per eas (quantũ ad eius uires spectat,) tanquam per specula quędam, dilectissimum, summumque obiectũ intuetur, in eis enim tanquam in substãtijs propinquioribus primo, magisque purgatis a defectu materiæ bonitas, essentia que eius plus lucescit. hoc est illud, quod dicit hic Auctor prop. 6. & non narratur nisi per causas secũdas, quæ illuminantur a lumine causæ primæ, narrat intellectus noster diuinam bonitatem, essentiam

que per fluxum quendam ſpiritualem a prima cau-
ſa, quæ influit ſpecies, rationesque diuinorum effe-
ctuum in eo mediantibus cauſis ſecundis immedia
te illuminando eum, ipſe enim eſt lux, quæ illumi-
nat omnem hominem uenientem in hunc mundũ.
quis enim ſpecies, ſiue innatas, ſiue acquiſitas ad
obiecta reflectere põt ſine lumine? in lumine enim
eius uidebimus lumen, dictum eſt a Propheta: Deus
enim quemadmodũ eſt cauſa in ſphæra intellectua-
li intellectualium ſubſtantiarum per ſimplicẽ ema-
nationem, ita eſt cauſa primarum ſecundariarum-
que operationum intellectualium per emiſsionem
ſplendoris; illud enim quod dat rebus eſſe, dat etiã
conſequentia res: igitur Deus, qui tota ſubſtãtia en-
tium eſt, plus influit in ſui rerumque cognitionem,
quàm cauſæ ſecundæ; cauſa enim primaria plus eſt
fluens ſuper cauſatum ſuum, quam cauſa ſecunda
uniuerſalis. quod enim eſt cauſa cauſæ, eſt magis
cauſa cauſati, licet in alio & in alio ordine. tamen
quemadmodum omnia entia creata referuntur ad
aliquam cauſam uniuerſalem, ſiue per eſſentiam, ſi-
ue per intellectum; ita illud, quod magis uniuerſa-
le cauſatum eſt in eis, uniuerſaliorem cauſam requi
rit, quæ cum minus uniuerſali nullam reciprocatio
nem ſortitur: illud enim quod eſt cauſatum à cauſa
poſteriori, cuius totum eſſe dependet à cauſa prio-
ri; excellentiori modo cauſatum eſt a cauſa prima,
quam a cauſa ſecunda; neceſsitas enim eſſendi rerũ
ad unam ſolam naturam refertur, quę hic ab Auct.
cauſa primaria dicitur. & quare primaria? quia ad
eſſe eius omnia ſequuntur; cuius conditionis, atq;
naturæ præcipue eſt Deus Benedictus: exiſtente .n.
eo omnia exiſtunt, quemadmodum nihil in defectu
eius

tus esset, ut inquit Augustinus super Genesim, immo aliquantulum uerificari potest opinio Zenonis cap. 26. quam recitat Themistius primo de Anima, quòd Deus per omnem substantiam permeat & in intellectuali est intellectus, in animali est anima, in natu rali natura, in affectu est affectio, & habitus: ac si diceret, nihil siue sit intellectuale, siue animale, siue na turale, siue morale, sine eo existere potest, tota enim substantia est rerum: igitur plus est influens super intellectum, quam intellectus; plus influit super ani male, quam anima: causante enim eo omnia causa ta sunt, quod enim extra est, ipse Deus existit, inquit Plotinus lib. 8. cap. 16. & bene, nihil enim existere potest, ut dixi, nullamque uirtutem influendi accipere, nisi existente, influenteque prima causa igitur primaria plus est influēs super causatum suū, quàm causa secunda uniuersalis. ne autem imagineris causam primariam semper causam primam esse. prima enim una sola est, quæ nec comparem habet, nec cō trarium, ipsa enim est sola principaliterque influēs non influente enim secunda influit prima: primariæ autem multæ sunt, prima autē sola est, ut inquit Albertus. tamen causa primaria, quam hic tangit Auctor, causa prima est: quia causa illa, quæ plus influit, quam causa uniuersalis, est potior, uehemētior maiorque, quam omnis causa uniuersalis: ergo erit causa uniuersalissima, una atque prima. Amplius illæ causæ, quæ sunt primariæ multæ, non sunt primæ, extrema enim non sunt plura, inquit Arist. 10. Metaphy. sed illud quod est magis, quàm uniuersale, est extremum atque primū, ergo. & licet pro qualibet causa primaria hæc ꝓpositio omnis causa, &c. intelligi posit, tamen una sola, atque prima intel-

eius ne ad. 6.

ligenda

ligenda est. omnes enim causæ primariæ ad unam solam causam referendæ sunt, quę plus influit super causatum suum, quàm causa secunda uniuersalis, quocunque modo sit uniuersalis: ideo nõ dixit omnes causæ &c. sed omnis. plura enim non intendit, sed unum. primum enim solum influit uniuersaliter. Vlterius intentio Auctoris est tractatum suum incipere à summo rerum principio, & aliqua ostendere de substantiis intellectualibus, quæ supra cœlũ sunt, ut de ministris Regis superioris, causę enim secundæ comparantur ut ministri ad Regem, unde ratio semper est, qui de regno aliquo sermonem intendit facere, ex obuio manifestare Regẽ Imperii: ipse enim est ordinans, constituens omnia, quæ ad structuram Regni spectant. Deus autem influendo super res creatas essentiam, bonitatem, intelligentiamque, omnia in ordine quodam constituit, influere enim eius nihil aliud est, quàm sui naturã in omnibus rebus imprimere, atque sigillare, quibus per modum essendi, quibus per modum intelligendi, nonnullis infimo modo, aliquibus excellentiori, quæ omnia intellexeris si intellectu tuo gradieris à materia prima usque ad supremam intelligentiã, quæ inter formas creatas nobiliorem gradum obtinet: ergo.

Propositio. II.

Omne esse superius, aut est superius æternitate, & ante ipsum, aut est cum æternitate, aut est post æternitatem, & supra tempus.

Quoniam autem ut diximus, a summo rerũ principio Auctor intentum suum incepit, tanquam ille,

le, qui de sphæra aliqua notionē uult tradere, necesse est primo centrum supponere, circa quod sphæra circumagit, a quo uim habet, & quasi centralem, ut ita dixerim more Platonico. Deus autem, ut centrū quoddam in hac sphæra intellectuali cōstituitur, inquit Plotinus libro 8. cap. 18. ideo necesse ei fuit exordium sumere à principio, quod est ante omnem æternitatem, omne enim esse superius, aut est superius æternitate, & ante ipsam, quemadmodum est Deus Benedictus. ipsum enim est summum esse magis commune, quàm æternitas, quia non omne esse est æternitas, igitur est ante æternitatem. & licet Deus Benedictus summopere sit ęternus per essentiam secundum August. in libro de Fide ad Petrum & Hieronymum in Epistola ad Damasum, hoc ēt constat apud Arist. & Auer. 12. Metaphy. & 9. Metaphy. & 3. de Anima. quod æternum propriè, essentialiterque sit illud, quod caret potētia omnino, cuius naturæ atque conditionis est Deus Benedictus. nihilominus Deus per comparationem ad ea, quæ cum æternitate sunt, & post æternitatem, ipse solus uere est ante æternitatem. sicut enim datur hoc extremū post æternum, & medium cum æternitate ita necesse est dare esse ante æternum, medium enim est inter extrema, unde Auctor hic nihil aliud intendere uidetur, quàm quod sit aliquod esse, nullo modo æternitatem in sui natura ab altero constituens, superius, hac de causa, æternitate, non erat ignarus Deum Benedictum esse æternum per essentiam, sed per comparationem ad ea, quæ æternitatem sortiūtur. ipse solus est ante æternitatem. & quodam esse superius est cum æternitate, cuius naturæ, ac conditionis sunt intelligentiæ beatæ, quæ simul cum æternitate

Enne- ad. 6.

cap. 6.

tex. co. 32.

tex. co. 17.

com. 5.

nitate

nitate naturam essendi possidet, tum quia est interminabilis uita eorum, tum quia carent mutatione, tum etiam quia futurum & præteritum simul possident: ęternitas enim secundum Boetium in lib. de
libr. 5. Prosa. 6. Consolatione, & Isaac in libro definitionum. nihil aliud est, quàm interminabilis uitę simul tota & perfecta possessio: propterea intelligentię quia sunt entia creata non sunt ante ęternitatem, & quia carent omnino mutatione, sunt enim primi propinquiores que effectus Dei immutabilis, non sunt post ęternitatem: ergo simul cum ęternitate uitam possident. hoc autem æternum à perpetuo differt, ęternum .n. est quod nõ habet principiũ neque finem, ut Deus: perpetuum autem quod habet principium, sed non habet finem, sicut intelligentię, & Anima nostra. aliquando ęternum pro perpetuo capitur, accipiendo perpetuum, ut continuum quoddam usque ad terminum perscriptum, cuiusmodi sæpe dictum inuenitur apud uetus Testamentum a Deo populo dilecto, seruabis hæc mandata in ęternum, quod ęternũ apud Hebræos sella dicitur cũ termino pręscripto; olla autem proprie ęternum est sine principio atq. fine. nihilominus licet intelligentiarum Deus Benedictus sit principium atque causa, tamen uere æ
com. 1. Disp. 3. fol. 8. dubii. ternum non perpetuum nomen sortiuntur, quia & si habent principium atque causam, tamen non uere, atque proprie sed secundum similitudinem, ut dicit Commẽtator 4. cęli. & Destr. Destr. apud Theologos autem intelligentię, quę semper cum æternitate non fuerunt, potius perpetuę, quam ęternę nuncupantur, nisi quodam largo modo æternę dicantur ut sępe in scripturis diuinis capitur propter diuturnitatem durationis, sicut in psalmo dicuntur mon-

tes

tes æterni, & Deut. de pomis collium æternorum. Aliquod esse superius, aut est post æternitatem & supra tempus, cuius conditionis sunt animæ corporũ cœlestium post æternitatem, quia subiectæ sunt mutationi; mouentur enim una cum corporibus cœlestibus. sunt supra tempus, quia non sunt corruptibiles, sed permanentes, immo proprie mensurantur æuo, differentia enim est inter æuum & tempus secundum Beatum Thomam. tempus enim mẽsurat omnia, quorum esse subiectum est transmutationi, uel in transmutatione consistit, sicut omnis motus & etiam esse omnium corruptibilium, æuo autem mensurantur omnia, quorum esse licet in transmutatione non consistat, nec est subiectum transmutationi, tamen habent transmutationem adiunctam, uel in actu, uel in potentia, sicut patet in corporibus cœlestibus, & secundum Auctorem in animabus eorum, quorum esse substantiale est intransmutabile, tamen esse intransmutabile habet cum transmutabilitate secundum locum. hæc Thomas. secundum autem Auctorem nostrum patet differentia æui à tẽpore: æuum enim medium est inter æternitatem & tempus, scilicet est post æternitatem & prius tempore; quo æuo mensurantur animæ corporum cœlestium. Vtrum autem sit necesse has animas in corporibus cœlestibus ponere, longus est sermo. in maximo enim discrimine sunt duo excellentissimi uiri Plato, & Arist. quorum unus animas corpora cœlestia habere omnino negauit, non est enim inquit ponenda pluralitas sine necessitate, quanto enim ad altiora ascendimus, tanto magis inspicimus Deum atque Naturam, maiora exercere per pauciora. Pla-

to autem, qui sex gradus entium intellectualium posuit, ut inquit Apuleius in libro de Deo Socratis, in quarto, animas corporum cœlestium constituit quæ licet secundum eorum naturã sint intellectuales, tamen ut colligatæ corporibus cœlestibus naturam essendi sortitæ sunt: imaginatus est enim Plato mundum superiorem, ut mundum inferiorem, quem sępe hominem appellat: quemadmodum .n. corpus humanamque naturam indigere præter intellectum, anima animante constat, ita corpora cœlestia præter intelligentias animabus, quibus animãtur corpora excellentiori modo, quam hæc corpora nostra inferiora indigere uidentur. unde cœlum, ut inquit Plotinus in libro de motu cœli, tanquam corpus animatum, atque uiuens est, adeo, ut agitatio talis ex motione corporea simul & animali sit mixta quippe cum corpus quidem suapte natura feratur in rectum, anima uero contineat, atque ita ex utrisque conficiatur motio quędam, in qua ferri simul sit atque manere, unde uidemus lationem circularem secũdum Platonem in Timeo, animam influere, in principio enim animam recta latione fuisse motam asseruit, postea inquit flexisse in gyrũ, & talis est quę proprie mouet corpus cœleste. quid autem sit ueritatis in hac materia non audeo iudex esse inter hos excellentissimos uiros.

Propositio. III.

Omnis anima nobilis habet tres operationes, nam ex operationibus eius est operatio animalis, & operatio diuina.

com. Quia Auctor non dubitat cœlum animatum esse

more

more Platonico,ideo cõtinuat loqui de anima eius, quam in tertio gradu posuit ad differentiam Platonicorum,qui animas corporum cœlestium in quarto gradu posuerunt,ueluti quartam circunferentiā distantem a centro mundi intellectualis,quod Deũ pro certo cõstituimus.in primo gradu atque supremo Deus Benedictus est, cuius bonitas atque unitas non dependet ab alio quoquam. in secundo gradu Dij secundi constituti sunt, quos secundas bonitates & unitates Plato dixit esse . in tertio substãtias separatas posuit,quas intelligentias Philosophi dicunt esse: in quarto animam cœli quamquidem animam tres operationes nobiles proponit Auctor habere:quarũm una est operatio animalis, eò quòd uiuificat,mouetque corpus cœleste, inter reliquas .n. operationes animales animę est proprium mouere: immo antiqui , ut Democritus,& Anaxagoras forsitan & Plato,ut recitat Themistius primo de Anima arbitrati sunt animam singulariter ex motu definire, anima enim est fons & origo omnium motuum secundum Anaxagoram,cui non contradicit Arist. qui in principio de anima inquit, naturæ uero & mundi contemplatores,qui esse poterimus, si nobis ignorabitur ea natura , quæ fons & initium est omnium motuum ? prima autem hæc est operatio animæ,eo quòd anima secundum quòd est anima reddit subiectam materiam ad animantem naturam , quæ proprie animalis dicitur: quanto enim anima immergitur subiecto eius perfectibili , tanto magis nomen animæ sortitur, & quanto magis elongatur secundum sui naturam,uel operationem a materia subiecta,tanto magis aliud nomen sibi comparat , quam nomen animæ, ut puta , mentis , intellectus,

uel ſpiritus hoc etiam uiſum fuit Origeni in ſuo Periarchon, quando ait, mens de ſtatu ſuo, ac dignitate declinans effecta, uel nuncupata eſt anima, quæ ſi reparata fuerit & correcta, redit in hoc, ut ſit mens, idem in Epiſtola ad Romanos. propter quod Platonici, qui ſummam diligentiam, ſummũque ſtudiũ in inueſtigatione rerum diuinarum, mundique ſuperioris poſuerunt, ſubſtantiam illam intellectualẽ, quæ ſortita eſt tantum corpus cœleſte uiuificare, atque mouere, animam nuncupari, eo quòd magis immerſa eſt materiæ corporum cœleſtium, quanto.n. natura intellectualis elongatur a ſummo principio, tanto magis immergitur materię refrigeraturq. a feruore diuini ignis; unde anima pſyche appellata eſt, ut inquit Origenes in præallegato libro. ſecunda autem operatio animæ nobilis eſt intellectualis, quia illa anima cum ſit ſubſtantia intellectualis, effectuſque propinquus intelligentiæ diuinæ, non uacat cognitione rerum inferiorum, ſuperiorumque; immo plena eſt formis. intelligentiæ enim producunt animas orbium ſecũdum quod contẽplantur ſui naturam, & per modũm contemplationis producũt hos effectus; modus autem contemplationis eſt modus intellectus, ergo effectus ab eis producti non uacant operatione intellectuali: operatio autem intellectualis atque diuina, è conuerſo (ſaluo meliori iudicio) in ſubſtantijs ſuperioribus intellectualibus, quam in hac ſubſtantia noſtra intellectuali, quam ſubſtantiam animam dicimus, reperitur: una enim eſt operatio huius animæ, uiuificare, mouereque corpus ſibi ſubiectum, hæc autem operatio nimis eſt immerſa materiæ: altera eſt operatio intellectualis, quæ in duas portiones diuiditur

uiditur

uiditur,quarum una eſt portio inferior intellectus; altera ſuperior, ſecundum inferiorem portionem intellectus intelligit hæc inferiora, miniſtrat,gubernatque ea; quæ quidem portio à Philoſophis humana dicitur,à quibuſdam inferior:ſecundum autem portionem ſuperiorem intellectus,anima noſtra intuetur diuina, cõtẽplaturq. ea,in eis ſummum gaudium adipiſcitur; quã quidem Philoſophi diuinã appellant, in ſuperioribus autem eſt è conuerſo; nã illa anima nobilis,quæ tres operationes habet ſecũdum illam diuinam operationem, quæ ſuperior eſt regula eſt horum inferiorum, ut proponit Auctor propoſitione.23.eo,quia ſecundum illam operationem gubernat,miniſtratque iſta,quę in hoc mundo continentur,influitque ſuper ea ex uirtute impreſſa à primo;illam enim animam cœli ex Deo manentem iudicamus,ut inquit Plotinus libro primo, & ſupple ſecundum analogiam.ſecundum autem operationem illam intellectualem, quæ in ſecundo gradu conſtituitur,& eſt operatio inferioris portionis intellectus animæ nobilis, ipſa intelligit tantum ſuperiora,inferioraque ſecundum ſpecies ei influxas ab intelligentia aſſiſtente ſuo orbi.poſtquam autem cauſa prima creauit eſſe animæ per proceſſum uirtutis diuinæ ipſo ordine naturæ ad intellectualitatem formans eam, poſuit eam ſicut ſtramentum intelligentię,ut inquit Albertus in lib. de cauſis quod per influxum luminis intelligentiæ efficiat, & operetur operationes intelligentię & hæc eſt cauſa,quod anima ſit intellectiua, igitur anima nobilis tres operationes habet,quæ talem ordinem adinuicem habent, quemadmodum apud Mathematicos trigonum in tetragono. cap.16.

Propo-

Propositio. IIII.

PRima rerum creatarum est esse, & nõ est ante ipsum creatum aliud.

Com. Superius Auctor aliqua proposuit de prima causa, nonnullaque de causis secundis. sed quia intellectus noster, qui in infimo atque ultimo gradu inter substantias intellectuales locum obtinet, nõ est possibilis recte de summo, atque primo obiecto cernere nisi intelligat primum creatum entium, inter primam enim causam, atque primum causatum nõ cõtingit medium; mediũ enim est inter extrema, illud autem primum causatum nõ est extremum, sed fundamẽtum quoddam uniuersale in omnibus rebus creatis, quod est esse dictum, quia præter esse nihil remanet, ipsum enim est primum creatũ nihil supponens, omnia autem alia non ex nihilo sed ex aliquo producta sunt. v. g. si intellectus corrumperetur, nihilominus entia non fuissent ad nihil reducta, remaneret enim sensus, corrupto autem sensu pars uegetalis remaneret, quæ si corrumperetur esse tãtum in entibus subsideret; præter autem esse nihil est; hoc est illud, quod primo in rerum creatione fluit a prima causa, quæ minus indiget in sui actione, quã agens naturale, atque secũdarium, quia est nobilius: illud autem in sui actione materiam primam, quæ propè nihil est, supponit; ergo Deus, qui prima causa est, atque nobilissima, nihil supponere uidetur, igitur primum creatum est esse, quia ante ipsum nihil est; ex hac propositione secundum Philosophos creatio manifestari potest, in qua creans natura nõ tempore creata pręcedit, esse enim est primum effectum in rebus, ergo primam causam requirit, sed ul

tra

tra primam causam non est alia, ergo ultra primum effectum non est aliud, creatio enim nihil aliud est secundum Scotum, quã productio totius creati in esse non prę supposita aliqua parte eius, & tertio Dist. 11. quęst. prima, sic definit, creare est dare esse prima causalitate post non esse, hoc etiã cõstat apud Philosophos; quia datur primum agens, quod præcedit effectum natura iuxta Auer. in libro de Substantia Orbis. inter quod agens & effectum est tantum præ cessio naturæ creantis ad creatum, ut inquit Auicẽna. 11. Metaphy. differentia autem est inter Philosophos & Theologos, illi enim creationem concedunt uniuersi; tamen illud æternaliter cum sua causa existere, illudque primum esse semper existere cũ sua causa creante arbitrati sunt, tam Aristoteles, quam Plato, sicut de ipso declarat Plotinus Platonicus libro 2 ubi inquit, quoniam uero mundum hũc arbitramur esse quidem semper, nunquam uero nõ esse, merito prouidentiam consequenter mundo assignare debemus, hoc ipsum, quod secundum mentem sit, mensque sit ante ipsum, non quasi præcedẽs tempore, sed quoniam hic est a mente, priorque natura mẽs est &c. unde falso imaginati sunt nõnulli secundum Platonem, mundum a Deo factum, ita quod prius non erat, de Arist. autem omnibus Peripateticis manifestum est: Theologi autem asserunt (& hoc ueraciter) omnia non semper fuisse, sed tantum solũ Deum semper esse, propterea ante creationem possibile est nihil esse, fecit enim ut esset, quod ante non erat, in ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus, inquit Paulus, hoc est omnia in Deo sunt, quia ubique est, ante omnia solus ac æternus, inuisibilis omni creaturæ, ut exponit August. in Quæstionibus

In secũdo Dist. 1 quęst. 4. fol. 5

cap. 2

cap. 6.

Ennead. 6.

nibus ex ueteri Teſtamento, nihil autem prohibet hanc propoſitionem communem eſſe tam Philoſophis, quam Theologis, quia creare eſt dare eſſe poſt non eſſe, unde eſſe eſt primum creatum, ante quod non eſſe erat. hoc eſt illud quod dicit Beatus Thomas prima parte. creatio eſt emanatio totius eſſe ex non ente, quod eſt nihil, ideo prima rerum creatarũ eſt eſſe, quod creatum eſt ex non ente, quia ante ipſum nihil aliud creatum eſt.

Propoſitio. V.

INtelligentiæ ſuperiores primæ, quæ ſequuntur cauſam primam, imprimunt formas ſecundas ſtantes, quæ non deſtruuntur, ita ut non ſit neceſſe iterare eas alia uice, intelligentiæ autem ſecundæ imprimunt formas decliues, & ſeparabiles ſicut eſt anima,

Vtrum autem hæc propoſitio ſit cõformis Scholę Theologorum, atque Philoſophorum, qui Ariſtotelis, ac Platonis Academiam ſectantur, nimiam dificultatem profecto parit intellectui noſtro, magnum enim caos, ut ita dicam, de lõge in ſpicimus, prima enim fronte Theologi, qui de rebus diuinis infallibilem ueritatem attulerunt, huic propoſitioni non aſſentiũt omnino. ſi intelligentias enim ad inuicem Auctor intendiſſet creari, ut ſuperior inferiorem, illis ni fallor cõtradicit qui ſolius Dei ſit creare arbitrati ſunt; inquit enim Auguſt. libro 3. de Trinitate Dei. non ſolum malos, ſed nec bonos angelos fas eſt credere creatores, ſi pro ſubtilitate ſui ſenſus & corporis ſemina rerum iſtarum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter ſpargunt, qua propter inquit

ita

ita non possunt dicere angelos malos magicis artibus euocatos, creatores fuisse ranarũ, atque serpentium, ut habetur in Exodo. huiusq; rei manifesta ratio est, quia Deus, qui causa totius entis est, nullam autem creaturam esse causam totius entis constat; quia cõposita, perscriptaque est ex potentia & actu omnis creatura, ergo impossibile est creaturæ habere naturam creandi. Amplius, creans necesse est, quod habeat tria, quę ad potentiam creantem requiruntur, uidelicet summam stabilitatem, summam simplicitatem, & summam infinitatem, quæ omnia repugnant creaturæ; propterea creatura, ut bene D. Thomas arbitratus est, nec ex uirtute propria, nec ex uirtute à summo ei impressa possit creare. & hoc confirmatur. quemadmodum enim Deus Benedictus non potest facere creaturam esse omnipotentẽ, ut docet Magister in tertio Sent. omnipotẽtia enim requirit infinitam uirtutem, tam intensiue, quam extensiue; ita non potest creaturæ communicare potentiam creãdi. nulla enim creatura sit infinitæ uirtutis intensiue, atque extensiue, quod ad potẽtiam creantem spectat. quod enim est creans, pręter sui naturam non præsupponit aliquid, potentia autem nihil ante se supponens est causa totius entis. quod est causa totius entis, infinitæ uirtutis atque omnipotentiæ est, ergo impossibile est creaturã posse creare. Amplius, impossibile est Deo causam aliquam priorem sibi anteponere, nõ esset enim Deus: Deus enim est ante omnem æternitatem, ut superius ostẽdimus. ergo impossibile est ei potentiam creandi creaturæ communicare, potentia enim creandi nihil ante se supponit; quemadmodũ enim primum creatum est esse, ante quod nõ est creatum aliud; ita

potentia creandi nullam causam priorem ante ה supponere potest. hoc est illud, quod Doctor subtilis asserit 4. Sententiarum. creatio est actio non concurrente alia causa alicuius generis, nisi tantum primo efficiente, & primo fine; unde manifestum est, quod creatura quando crearet, crearet non ex sui natura, sed ex uirtute sibi impressa, quod est impossibile potentiæ creanti. Auctor autem noster, qui Auicenam uidetur imitari. 9. Metaphy. arbitratur, quod prima substantia separata, creata à Deo creat aliam post se, quæ secunda dicitur, secundã autem animas creare, quod est impossibile, tamen uidetur mihi esse quædam differentia inter Auicennam, atque Auctorem, in creatione harum substantiarum. Auicenna enim imaginatus est, quod quemadmodum Deus Opt. Max. primo creasset primam intelligentiam, quæ propinquior est ei, (ab uno enim inquit, non prouenit nisi unum;) ita illa intelligentia, quę supra se causam habet, à qua non tantum esse, sed permanentiam sortita est sicut in sui natura possibilitatem, secundum has conditiones primo intelligentiam inferiorem sibi, secundo animam cœli, tertio ipsum cœlum creasse, ita similiter quamlibet intelligentiam inferiorem sibi creasse, quas secundas intelligentias appellat orbem, animasque eorum, & hoc uirtute propria, & non inquantum instrumentum primæ causæ, cuius contrarium nititur ostendere Auerrois 12. Metaphy. ubi omnes intelligẽtias ostendit ad causam primam esse reducendas; quam quidẽ causam Deũ Op. Ma. arbitratur esse. Auerrois n. opinatur, qđ prima sit causa proxima respectu secundæ tantum, & causa uniuersalis tertiæ, cuius secunda est proxima causa; quæ quidem opinio susti-

nenda

nenda est ratione; omnis enim substantia intellectualis creata, necesse est, quod suam felicitatem in sui causa constituat; immo tunc totam felicitatem sibi comparat, cum uniuersali eius causæ pro uiribus assimilatur: si igitur quartæ intelligentiæ tertia sit causa, tertiæ secunda, quęlibet in sua intelligentia suam felicitatem constitueret: sed impossibile est substantiam creatam esse totam felicitatem cuiuslibet intellectus, quod enim habet ueritatem, entitatemque participatam non facit intellectum perfectum ultima perfectione, quia ei restaret aliquid, quod est per essentiam appetendum atque contemplandum. ergo bene opinatur Auer. ad differẽtiam Auicẽnę, Deum Benedictum esse causam cuiuslibet intelligentiæ, ultimo autem Auicenna arbitratus est intelligentiam agentem esse, quam colcodeam appellat, seu datorem formarum, eo quod credidit omnes formas positas esse in materijs ab hoc agente extrinseco, quod sæpe intelligentiam agentem, sępe datorem formarum appellat, eamque situauit sub concauo orbis lunę. imaginatus est enim quod quẽadmodum quilibet orbis, seu spæhra superior suam intelligentiam sortita est, ita necesse est inquit, hãc sphæram actiuorum ac passiuorum motore indigere, qui formas naturales in materijs ponit, Auerrois autem summus Peripateticus 7. & 12. Metaphy. omnes formas contineri actu in primo motore, & potentia in prima materia iudicat. formæ enim illæ, quæ deducuntur de potentia materiæ, continentur in Deo Benedicto in actu uirtuali, tanquam in causa uniuersalissima, nihil enim producitur nisi uirtute eius, & si formæ naturales ab extrinseco fluerent, ita quod non præexistant tantum in potentia materiæ,

riæ generatio in entibus non esset; illud enim quod generatur, generatur ex ente in potentia ad ens in actu, agensque proprie facit ex alio aliud, & non facit aliud in alio: facit enim ex materia formatum, & non formam in materia. ut igitur ad propositum reuertam à quo discesſimus, in quo differt Auctor in hac propositione ab opinione Auicennæ (ambo enim Arabes fuisse cernitur) in creatione intelligẽtiarũ, dico quod in duob. mihi uidẽtur hi uiri adinuicem differre: auctor enim asſignat intelligentias adinuicem creari non uirtute propria, sed uirtute primæ causæ, secundo, quod secundæ intelligentiæ imprimunt formas decliues & separabiles, præter colcodeam, quam sub concauo orbis lunæ situauit. quo ad primum manifestum est secundum Auctõrem, intelligentias adinuicem creari uirtute Dei in eis impressa, res enim omnes habent essentiam, motum, uitam, atque intelligentiam à primo, secundũ Auctorem Prop. 18. proculdubioque secundum eũ ens primum dat causatis suis esse. Amplius, nullus ex Philosophis, & præcipue qui Peripateticam Doctrinam secuti sunt, unquam existimauit plures esse intelligentias, superiores, atque primas, ordo enim intelligentiarum est secundum ordinem corporum
tex. co. 44. cœlestium, ut inquit Arist. 12. Metaphy. & ordinatio eorum à primo est pręcisa, ait ibi Auerrois, ideo non est intelligendum secundum Auctorem plures esse intelligẽtias, superiores. atque primas, una enim est intelligentia in ordine prima, sicut unus orbis, sed quęlibet est prima respectu inferioris, quã creat, unde quælibet est creans secundum quod sit prima: prima autem est in eo, quia sequitur causam primã, ergo est creans secũdum quod sequitur causam primam;

mam;& propter id ſecundum Auctorem in hac propoſitione ſuperiores primæ imprimunt formas ſecũdas, quæ non deſtruuntur, quia ſequuntur cauſam primam, ſecundæ autem, quæ magis elongantur à ſummo, imprimunt formas decliues, atque ſeparabiles, in quorum numero eſt anima noſtra; cuius actus intelligendi in declinatione conſiſtit, ideſt, in motu, quia uenatur ſcientiam ex ſenſibus & continuo exercitio, & multæ res in hoc mortali ſeculo impediunt intellectionem eius, ne ſemper & actu intelligat, ideo eſt maioris ſeparationis ideſt, interruptionis, quo ad actum intelligendi, quam ſuperioris animæ. Diuinus autem Plato, qui tam ſuperiores ſubſtantias intellectuales, quam hanc noſtram, quæ in hoc mortali corpore clauditur, arbitratur, à Deo vnico procreari, licet Plotinus, & Proclus Platonici animam noſtram ab angelo fieri: Dioniſius autem Arepogita, Origenes, & Aurelius Auguſtinus excellentisſimi Platonici à Deo Benedicto putant fieri, formas enim ſimplices non generari ſed creari arbitrantur. creari autem ſolius Dei eſt, ut diximus, omnia autem alia, quę corporalia, miſcibilia, cõpoſitaque ſunt, mandat Architectus mundi, animabus, & angelis, ut ab eis fiant hæc omnia: propterea non eſt Auctor noſter cum hac ſua propoſitione conformis illis, qui Scholam Platonis ſectãtur, vt vides, nec qui Ariſtotelis; quia Ariſt. poſuit ſummum principium eſſe cauſam entitatis & ueritatis in omnibus, & non indigere ad tranſmutationem materialium, niſi materialibus, ut habetur. 7. Metaphy. in omnique genere cauſarum inquit, deueniendum eſt ad unã cauſam, quę ſit cauſa aliorum. igitur Deus eſt cauſa aliorum, tanquam cauſa ſuprema omnium cauſarum; cuius

[Margin: 7. 31 tex. co 28.]

cuius excellentiam declarat Auctor in hac sequenti propositione.

Propositio. VI.

Com. *Causa prima superior est omni narratione, & non deficiunt linguæ à narratione eius, nisi propter narrationem esse ipsius, quoniam ipsa est super omnem causam, & non narratur nisi per causas secundas, quæ illuminantur à lumine causæ primæ.*

Quanta sit excellentia Dei Benedicti, quantumque sit obiectum improportionabile propter excellentiam eius intellectui nostro, tam in hoc statu in quo sumus, quam in alio ad quem Christiana fide, & operibus, Diuinaque gratia peruenirē speramus, in hac propositione breuiter Auctor declarat, quando ait, causa prima superior est omni narratione. quod enim narratur cognoscitur; cognitio autem nostra fit per similitudinem rei cognitæ ad cognoscentem. quod autem increatum est, superque omnes abissos nulli creaturę perfectæ assimilari potest, igitur est innarrabile, & deficiunt linguę à narratione eius propter narrationem esse ipsius, intellectus enim noster nō est cognoscitiuus nisi existentium, sed Deus non est existens, sed supra existentia, ut inquit Dyonisius de Diuinis Nominibus; ergo esse eius non est narrabile, & deficiunt linguę a narratione eius; eius autē esse est ipse Deus; Deus aūt est quiditas absoluta, & omnia alia entia quiditatē habēt, ut inquit Auerrois Dest. Dest. sed quod narratur à nobis, a nobis cognoscitur, modus autem cognoscē di est per modum essendi, ergo Deus cognoscitur per modum intellectus nostri; intellectus autem noster

cap. 1.

Disp. 6. in Sol. 4. dubii.

ster

ſter eſt creatus, ergo per modum creati, ſed Deus ut dixi eſt quiditas abſoluta increata, ergo impoſſibile eſt eum cognoſci, & ſic deficiunt linguæ a narratione eius eſſe, ad notitiam cuius eſſe percognitionem rerum creatarum peruenimus, inuiſibilia enim Dei per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciũtur, inquit Paulus primo ad Romanos. quia lumen inuiſibilis Dei effunditur ſuper res creatas, quod quidẽ lumen manuducit intellectum noſtrum ad id unde lumen effunditur. Duæ autem opiniones fuerunt de cognoſcendo Deo, eorum qui Peripateticam Doctrinam ſectarunt, una D. Thomę in multis locis, qui arbitratus eſt impoſſibile eſſe intellectui noſtro corpori cõiuncto quiditatem ſummi principij cognoſcere, altera fuit Auerrois 3. de anima, qđ intellectus poſſibilis per adoptionem intellectus agẽtis ſummi principii quiditatem agnoſcere poteſt, rationesque amborum uidere potes in pręallegatis libris, & eas ſuſtineri ab eorum ſequacibus, ut a Gaietano Cardinali ſuper librum de ente & eſſentia D. Thomæ, & a Iãduno, qui ſecutus fuit doctrinam Auer. in ſuis quæſtionibus tertii de Anima, quæſtio. 37. quas recitare ſuperfluum eſt. quid autem ego ſentio circa ueritatem huius quęſtionis, dicã breuiter, quod tam Auerrois, quam D. Thomæ, & eorum ſequacibus opinio ſuſtineri poteſt, ſed diuerſo modo: nam illis, qui ſecundum Ariſtotelem arbitrantur alium ſtatum animę noſtræ poſt mortem, poſſibile fuit etiam arbitrare animã humanã corpori coniunctã, non intelligere quiditatem ſubſtãtię abſtractę, nobilisſima enim operatio eius circa abſtracta, quam Ariſt. poſuit primo & 10. Ethicorum non fruſtraretur, ſoluta enim a grauamine corporis, rediret ad ſuum actum, ſed

1. parte. q. 12. q. 88. & 2. Methaphy. co. 1. co. 36

ca. 9. ca. 8.

illi,

illi, qui alium statum secundum mentem Aristotelis negarunt, impossibile est secũdum eos, quod anima humana non intelligat abstractorum quiditatẽ, deficeret enim à sua nobilissima operatione; immo possibile esset aliquid otiosum in natura, quod est absurdum, sed magis consonum est Aristo. negasse alium statum; contẽplatio enim, qualis nobis pau-
tex. co. 39. co tẽpore optima illi est inquit 12. Metaphy. & late patet nunquam Arist. posuisse hominem felicem qui beneficiis corporalibus, atque fortuitis careat; immo semper hominem felicem, in quantum hominem arbitratus est: propterea licet anima humana in statu isto non est innata Dei quiditatem cognoscere, quia in cognitione ad phantasmata se conuertit; & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt, inquit Dyonisius in libro de Diuinis No-
cap. 1. minibus, nihil autem prohibet ei in statu alio qui-
cap. 3. ditatem Dei cognoscere, inquit enim Ioannes, uidebimus eum sicuti est, tamen illi, qui alium statũ secundum Scholam Peripateticam negarunt, nõ est impossibile eis Dei quiditatem in hoc statu cognoscere; non per phantasmata, sed per adeptionem intellectus agentis cum intellectu possibili, quemadmodum arbitratus est Auerrois, anima enim nostra innata est Deum videre, idest, possibilis est eum videre per essentiam, (licet indigeat aliquo agente, quod lumen gloriæ est secundum Theologos; tamen post exitum a corpore non mutatur in aliam formam, quia semper possibilis erat,) unde Paulus dum anima eius corpus informabat, uidit Deum per essen-
cap. 12. tiã, ut inquit Augustinus in libro de Videndo Deo,
nu. 13. ad Paulinam, ita etiam de Moyse asserit: legitur. n. quod gloriam Domini uidit: ergo illi, qui arbitrati

sunt

sunt secundum Doctrinā Aristotelis, non esse alium statum, non erit impossibile intellectui eorum (cum possibilem naturā habet, ut uides de Paulo & Moyse) intelligere Dei quiditatem; & Beatus Thomas ab ipsa tandem ueritate coactus hoc idem fatetur. 9. Metaphy. inquit enim quod secundum sententiam Aristotelis, humanus intellectus potest pertingere ad intelligendum substantias simplices, quod uidetur sub dubio reliquisse 3. de Anima. & hoc mihi uidetur efficaciori modo per continuationem intellectus agentis cum intellectu possibili; intellectus enim agens est quodammodo intelligentia in sphęra humana, & est sicut causa secunda, quæ intelligentia orbis dicitur, unde lumen causæ primæ cū in suis causis secundis altiori, atque eminentiori modo micat, necesse est per causas secūdas semper efficaciori modo esse causæ primę narrare; in eis. n. magis micat, magisque lucescit; quam quidem causam secundam in hac sequenti propositione declarat.

Propositio. VII.

I*ntelligentia est substantia, quæ non diuiditur.*

Non diuiditur intelligentia, quia non ingreditur opus materiæ, intelligentia enim est substantia abstracta a materia; quod autem non habet materiā est simplex, inquit Auerrois 12. Metaphy. & quod est simplex non habet materiam; intelligentiæ autē cum sint formæ simplices non habent materiam, ergo non sunt diuisibiles; diuisibilitas enim contingit a materia apud Philosophos ex libro Dest. Dest. propter dimensiones, quas in sui natura habet, sed Disp. 1 dubii. Sol. 2

formæ corporum cœlestium prius rceipiũtur in materia, quam dimensiones eius, igitur sunt in materia ante diuisionem materiæ, ut ostendit Auerrois in libro de Subst. Orb. ergo intelligentiæ est substãtia, quæ non diuiditur. Amplius, diuisio non accidit intelligentiæ, eo quia est purus intellectus, purus autem intellectus non est diuisibilis, quia non est materialis; materialis non est; si enim intellectus intelligendo, necesse est quod rem intellectam à materia abstrahat, obiectũ enim intellectus est uniuersale, ergo eminẽtiori modo necesse est qđ illa substãtia intellectualis sit abstracta à materia omnino; intellectus. n. nõ apprehẽdit res secũdũ modũ rerũ, sed secundum modum suum. ergo quilibet intellectus est immaterialis, tum quia caret materia; tum etiam, quia in intelligentijs separatis intelligibile est unũ secundum Philosophos: remanet igitur intelligentiam esse substantiam, quæ non diuiditur; tamen nõ est necesse intelligentias superiores non diuidi in duo, scilicet in esse, & essentia; quorum unus habetur loco materiæ, seu potentiæ, alter loco formæ seu actus: in Deo enim quia nõ est creatura, identificatur esse & essentia secundum Philosophos, & Theologos; in creaturis autem, quia habent causam sui esse, minime identificatur: ideo quando ait Auctor in propositione, quod intelligẽtia sit substantia, quę non diuiditur, intelligitur respectu materiæ indiuisibilis esse, quia omnino non caret diuisione, immo Dyonisius dicit 2. de Angelica Hierarchia, qđ Angeli diuiduntur in substantiam, uirtutem, & operationem; quia aliud est in eis substantia, & aliud uirtus, & aliud operatio.

Propo-

Propositio. VIII.

Omnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se ueruntamen scit, quod est sub se, quoniam est causa ei, & scit quod est supra se, quoniam acquirit bonitates ab eo.

Cum declaratum sit naturam intelligentiæ non esse materialē, eo quia non diuiditur, cōsequens est esse intellectiuam; potentia enim intellectiua deducitur à separatione materiæ, quanto enim potentia magis elongatur à natura materiæ, tanto magis consequitur naturam intelligendi: immo ualet ratio, hoc est intellectiuum, quia est immateriale, secundum Aristotelem. cum igitur natura intelligentiæ sit substantia intelligibilis, necesse est, quod intelligat per modum suæ substantiæ, sed substantia eius est causa & causatum, ergo intelligit quod est supra se, & quod est sub se; unum per modum causæ, aliud per modum causati: non quod substantia eius sit ratio intelligendi res, eo quia intellectus angelicus intelligit plura, ad quæ essentia, atque substantia eius non extenditur, quia est prescripta, atque finita; Dei autem proprium est, omnia per suam essentiam intelligere, eo quia infinita est, & in se simpliciter omnia comprehendit; ergo dicendum est, intelligentias non intelligere res per substantiam eorum; ita quod substātia earum sit ratio intelligendi res. Sed quid est illud, quod dicitur, intelligentia scit res per modum suæ substantiæ? Dico, quod illud intelligendum est, quod uirtus cognoscitiua, quæ conuenit angelo, conuenit secundum modum suæ naturæ, unde per modum suæ naturæ cognoscit res, cognoscit quod est supra se, quoniam acquirit ab eo boni-

tates.quælibet enim intelligentia suscipit è summa earum causa, essentiam, uitam, intellectum, atque lumen uniuersale; adinuicem autem illustrantur atque
cap.12. purgantur, ut inquit Dyonisius in libro de Cœlesti Hierarchia. angeli enim secundæ Hierarchiæ purgantur illuminantur, & perficiuntur per angelos primæ hierarchiæ, ac si diceret, superiores angeli, quos intelligentias Philosophi appellant, inferiores illuminant, unde inferior scit quod est supra se, quia ab eo acquirit bonitates. & licet quælibet intelligentia immediate intueatur Dei essentiam, a quo suscipit immediate omnes bonitates; tamen superior illuminat inferiorem, quia propinquior est Deo; quod autē est propinquius, primo uerius est; inquit Arist. ideo superior plura in Deo de rationibus in diuinorum operum cognosces, quam inferior, de his inferiorem illuminat. hoc est illud, quod inquit Dyonisius de Diuinis Nominibus, angeli existentium illuminantur rationibus; scit igitur inferior superiorem, quia a superiori per illustrationem multorum, quę in summo intuetur, acquirit bonitates; scit quod est sub se, quoniam est causa ei; quidquid enim intelligentia producit, per modum intelligibilem producit. unde necesse est, quod intelligat ea, quorum causa est. unaquæque etiam cognitio fit per similitudinem rei cognitæ incognoscente; unde causa intelligens, necesse est quod cognoscat causatum suum intelligibile ratione similitudinis, inquantum causa, & causatum sunt similia, aliter enim angelus superior non cognosceret inferiorem, quoniam non est proprie causa effectiua atque creans eius, ut superius declarauimus, & in hac sequenti propositione Auctor declarat: non est mul-

tum

tum distans Auerrois ab hac præsenti propositione Auctoris in Paraphrasis Metaphy. tract. 4. quando ait, in intelligentijs separatis ista duo conuertũtur. v.g. quod quæcunque compræhendit aliquid aliud, illud quidem aliud erit eius causa, & quodcunque est eius causa, concipitur a causato, & imposfibile est ut causatum intelligat essentiam suã, præter hoc, quod concipiat, id quo extat sua essentia, sed iã fuit declaratum quod quodlibet ipsorum comprætendit essentiam suam, ergo necesse est, quod causatum ab ipsis concipiat suam causam, hæc Auerrois.

Propositio. IX.

Omnis intelligentiæ fixio, & essentia eius est per bonitatem puram, quæ est per primam causam.

Quod una intelligentia non sit causa alterius, declarat Auct. in hac propositione; in causis enim agẽtibus deueniendum est ad primam causam, quæ sit causa aliorum: omnis igitur intelligentiæ fixio idest, esse, & essentia eius, est per bonitatem puram, quæ est prima causa, a primo enim communicatum est esse in omnibus, inquit Arist. primo de cœlo. intelligentiæ igitur fixio idest, esse, est a primo; esse. n. quod loco formę in substãtijs spiritualibus habetur reducitur in genere causarum formalium ad primã formam, quæ sit causa aliarum formarum: fixio igitur intelligentiæ dicitur esse, quod loco formæ in superioribus habetur, quia forma est causa permanentiæ, & terminus omnium motuum; habitibus enim præsentibus cessat motus; propterea patet, quod intelligentiæ sunt compositæ ex actu & potentia. omne enim quod recipit, ait. D. Thomas in libro de tex. 4 100.

Ente,

Ente,& Essentia,aliquid ab alio est in potentia respectu illius,& hoc quod receptũ est in eo est actus eius;ergo oportet quod illa forma,uel quiditas, quæ est intelligentia,sit in potentia respectu esse, quod a Deo recipit: & illud esse receptum est per modum actus;qui quidem actus non præsupponit ante se essentiam,quemadmodum in generabilibus ante introductionem formæ subiectum prius suppositum erat; posse enim in istis inferioribus caducis, & esse differt ualde;in ęternis autem posse & esse nõ differt.unde in eis esse & essentia est per primam causam,in istis autem inferioribus possibile est, quod potentia subiectiua a potẽtia actiua sit distincta; potentia enim & actus sunt differẽtiæ entium, quæ cõ
Co.5. tigunt omnibus prædicamentis ualde oppositæ, inquit Auer.primo de Anima.æternum autem, quod in nullo prædicamento reponitur,non est in potentia quandoque,quandoque in actu,ut inquit Arist.
tex. co. 12.Metaphy. possibile enim in æternis est necessa-
17. rium;ergo intelligentiæ esse & essentia simul est per bonitatem puram. quemadmodum enim Deus omnia contemplat per essentiam suam propriã: ita omnia efficit,gubernat,atque ministrat propter bonitatem suam non ex necessitate suæ naturæ.

Propositio. X.

Omnis intelligentia est plena formis: ueruntamẽ ex intelligentijs sunt, & quæ continent formas minus uniuersales,& ex eis sunt,quæ continent formas plus uniuersales.

com. Sicut est in essendo,ita est in cognoscend,o uulgata est propositio Philosophi,quanto enim esse est obscurius

ſcurius in entibus ſpiritualibus, tanto obſcuriori modo lumen intellectus in eis infunditur; ſed a primo inquit Philoſophus, communicatum eſt eſſe aliquibus obſcurius, aliquibus illuſtrius, ſecundum diſtantiam a primo, ita neceſſe eſt entia ſpiritualia lumine intelligibili participari ſecūdum magis & minus. quanto enim entia ſpiritualia propinquiora ſunt uero, tanto magis ſunt ueriora, quantoque unitati diuinę magis adhærent, tanto maiorem unitatem in eſſendo conſequūtur; & ſicut eſt in eſſendo, ita eſt in intelligendo; ita per conſequens lumine intelligibili participantur, ſecundum modum eſſe earum; ex intelligentijs autem quædam ſunt propinquiores Deo Benedicto, quędam minus: illę autem quæ propinquiores magis redactę ad unitatē ſunt, quia ſunt propinquiores uno atque primo; unde oportet, quod plura intelligant per ſpecies magis uniuerſales; quanto enim uniuerſale magis elongatur a particularibus, tanto magis uniuerſalius eſt; & quanto eſt uniuerſalius, tanto plura per pauciora continet; ſed intellectus cuius obiectum & uniuerſale, quanto magis a materia & conditionibus eius elongatur, tanto maius lumen intelligibile ſortitur, itaque magis uniuerſale intuetur; ex intelligentijs igitur, quę propinquiores ſunt Deo Opt. Max. magiſque elongatę a particularibus & conditionibus materię continent formas magis uniuerſales, hoc etiā conſonum eſt menti Dyoniſii de Angelica Hierarchia. cap. 12. ſuperiores angeli participant ſcientiam magis in uniuerſali, quam inferiores; hoc autem in nobis ipſis exemplificamus, anima enim ſenſitiua, quę materiæ propinqua eſt, cernit res per plures ſenſus; intellectus autem, quia plus a materia elongatur cęteris

ris potentiis,omnia quæ inferiores ei potentię per plura apprehendunt,ipse ad unicum actum uniuersalem abstrahit,atque reducit; hoc etiam intuemur in radijs solaribus, quę quanto magis elongantur a sphęra solis,tanto magis dilatantur, atque multiplicantur,sicut è conuerso apud sphęram uniũtur. huiusmodi igitur conditionis sunt intelligentię ab

tex. co. 39. stractę, quę quanto superiores sunt,tanto magis per species magis uniuersales intelligunt, quantoque inferiores sunt,tanto res per formas minus uniuersales intelligũt; propterea illę superiores perfectius intelligunt,quam inferiores; intellectus enim ille perfectior est,qui per unum uniuersale potest singula propria cognoscere,quã qui non potest. Amplius manifestum est, quod quanto natura intellectualis sit propinquior Deo Benedicto,tanto magis est uniuersalis,maioremque unitatem sortitur, sed intelligentię,species rerum cognitarum acceperunt simul

cap. 8. cum intellectuali natura;unde Augustinus dicit. 2. super Genesim ad literam.cętera,quę infra angelos sunt,ita creantur,ut prius fiant in cognitione rationalis creaturæ,ac deinde in genere suo; ergo illæ intelligentię magis propinquę Deo,species magis uniuersales suscipiunt. ulterius manifestum est, quod intelligẽtia prima perfectior sit atque nobilior, quã inferiores,nobilitas enim intelligentiarum ex una quatuor rerum attenditur,secundum Auer.in Paraphrasi Metaphysicę, uel ex uelocitate motus, aut ex magnitudine corporis mobilis, aut ex magnitudine stellarum,aut ex pluralitate motuum, quibus perficitur motus stellę, & paucitate:sed hæc omnia in primo mobili inspicimus; ergo intelligentia illa perfectior est,quæ mouet primum mobile quam in

ferio-

feriores, substantia autē intellectiua, quę perfectior est, perfectiorem intellectionē habet: sed perfectius est intelligere singula per unū uniuersale, ergo uniuersaliores species in intellectu suscipit. conformis est hæc propositio Doctrinæ Platonicæ: Plato enim qui scire nostrum reminisci arbitratus est in Phedone, propter species naturaliter insertas in intellectu nostro, ita similiter superiores substantias arbitratus est plenas formis esse. quemadmodum enim omnium formarum naturalium ideas posuit, quibus materia informatur, ad actumque reducitur, ita in formis supernaturalib. species inseruit, mediantib. quibus ad actum intelligibilē reducuntur, unde apud eum omnis intelligentia plena est formis.

Propositio. XI.

Omnis intelligentia intelligit res sempiternas, quæ non destruuntur, neque cadunt sub tempore.

Contingentia rerum naturalium, pręter materiæ causalitatē nullo pacto, nullaq; de causa fieret, mate- Com.
ria.n. est causa cōtingētiæ; quia est causa per quā res potest esse & non esse, secundum Arist. 2. de Gener. & Corrupt. & 7. Metaphy. & si perpetue, continue- tex. co. 51.
que denudatur a suis formis naturalibus sibi inhæ- tex. co. 22.
rentibus, nouis formis appetendo indui, naturamque possibilem suam perficere; hoc profecto suapte natura non continuaret, nisi sit a uirtute diuina ei impressum, materia enim est causa abscisionis, cōtinuitatis esse, & eius æternitatis, inquit Auer. 2. cœli, & 7. Metaphy. nisique formę quas materia ad sui co. 38. co. 22.
perfectionem appetit, primę formę & bonitatis eius participarent, continue, perpetueque eas non desi-

deraret; unde manifestum est, quod causa continuationis, perpetuitatisque sit quædam forma diuina: confirmatur hoc etiam per auctoritatem Auerrois in sermone de Substantia Orbis. dator continuationis est dator esse in omnibus entibus, qđ nihil aliud est, quam Deus Benedictus; & ideo antiqui Philosophi dubitant, utrum principia corruptibilium sint corruptibilia, aut æterna, & cũ ponebant illa corruptibilia, sequebatur ipsa nõ esse principia; & cũ ponebant ea esse ęterna, sequebatur omnia esse ęterna; imaginabantur enim æternorũ principia esse æterna, corruptibilium corruptibilia (ęternum enim nõ potest esse pars rei generabilis & corruptibilis secũdum Commentatorem primo Metaphy.) intelligẽtiæ autem cum sint substantiæ diuinæ, perpetuæ, denudatæque ab omni defectu materiæ; necesse est causas esse diuinorum, sempiternorumque, quę nõ destruuntur, neque cadunt sub tempore, sed ea, quę causantur per modum intelligẽdi ab eis causantur: ergo omnis intelligentia intelligit res sempiternas, quæ non destruuntur, neque cadunt sub tempore; intellectus autem noster, qui in confinio æternitatis, atque temporis est, intelligit non tantum ęterna, sed & omnia ea, quę sub tempore continẽtur. tamen æterna eo modo non intelligit, quo substãtiæ abstractæ: obiectum enim intellectus est, quod quid est in materia, sed imperfectiori modo per deductionem materialium ad ipsa immaterialia ascendit: intelligentiæ autem per species cõnaturales æternę inspiciuntur. & licet hæc propositio Auctoris, neget intelligentias habere cognitionem rerum materialium, ut uides, tamen Theologi, atq; rei ueritas aliter sentiunt,

tiunt. quod enim poteſt uirtus inferior, poteſt uirtus ſuperior eminentiori modo, hoc deducit etiam D.Thomas.ſed ſi intellectus hominis, qui eſt ordine naturæ infra intellectum angeli poteſt cognoſcere res materiales,ergo multo fortius intellectus angeli: ueruntamen ne imagineris, omnino Auct.negaſſe cognitionem in intelligentijs rerum materialium,ut mihi uidetur: uerum enim eſt,quod res materiales non intelliguntur per modum materialem: intellectus enim intelligit res per modum ſuum, & non per modum rerum : propterea ſi intellectus angelicus acciperet cognitionem rerum materialium,non per modum materialẽ acciperet,ſed ꝑ ſpecies actu intelligibiles,eique connaturales. v. g. qui in ſpeculo rerum ſpecies inſpiceret,non eas inſpiceret per modum rerũ, ſed per modum ſpeculi: unde ſi ſpeculum coloris rubei eſſet coloratum,ſpecies,quæ in eo intuuntur, naturam ſpeculi ſequerẽtur:ideo quando dicit, omnis intelligẽtia intelligit res ſempiternas, excludit cognitionem materialiũ in quantũ ſunt materiales,non in quantũ ſunt reductæ ad actũ intelligẽtiæ,hoc.n.eſt per modũ æternũ, quia ipſæ ſunt æternæ. Amplius, Auctor proponit intelligentias ſempiternorum habere cognitionem quia formæ diuinæ æternorum ſunt cauſæ, ut diximus,materialium autem non ſunt cauſæ immediatæ; materia enim immediate tranſmutari non pōt a formis ſeparatis,non enim tranſmutat materiam, niſi illud quod eſt in materia ſecundum Ariſt. 7. Metaphy. ſed quia non eſt impoſſibile intellectui angelico materialia ſuſcipere ſimpliciter,atquẽ immaterialiter: omne enim quod eſt in aliquo eſt in eo ꝑ

modum eius in quo eſt, ergo. Vtrum autem Deus intelligat materialia, longus eſt ſermo; ſcimus tamen quod Deus quemadmodum eſt cauſa omnium, non tantum in eſſe uniuerſali, uerum etiam in eſſe particulari (quidquid enim eſt à Deo eſt, Deus enim eſt cauſa eſſe in omnibus) ita neceſſe eſt quod habeat ſcientiam omnium excellentiori modo quam potẽtiæ intellectiuæ, quæ ſunt creatæ: ſcientia enim Dei eſt cauſa rerum, inquit Auer. 12. Metaphy. & in lib. Deſtr. Deſtr. immo Auguſtinus. 15. de Trinitate Dei inquit, uniuerſas creaturas & ſpirituales & corporales, non quia ſunt, ideò nouit Deus, ſed ideo ſunt quia nouit; propterea non tantum ſempiternorũ, uerum etiam eorum, quæ ſub tempore cadunt cognitionem habet; & licet Philoſophus 12. Metaphy. uult, quod Deus extra ſe nihil intelligit; tamen non negat cognitionem in Deo materialium, atque particularium, ſed tantũ quod extra ſe nihil cognoſcit, quia cognitio eius eſt omnium per ſuam propriam eſſentiam.

Diſp. 12. Sol. 2. dubii cap. 13.

Propoſitio. XII.

PRimorum omnium quædam ſunt in quibuſdã per modum quo licet, ut ſit unum eorum in alio.

Com. Et quia manifeſtum fuit intelligentias ſcire ſempiterna, quæ non deſtruuntur, neque cadunt ſub tẽpore; ideo neceſſe eſt, quod una intelligentia intelligat alteram, omnes enim ſunt ſempiternæ; propterea in hac propoſitione Auctor intendit declarare, quomodo intelligentiæ tam ſuperiores, quam inferiores ſe inuicem intelligunt. & quia unumquodq; intelligitur ſecundum quod eſt intellectum; res autem

tem intelligibilis in intellectu imprimitur, uel per essentiam suam propriam, uel per speciem, uel per aliquid simile, ideo Auctor hãc propositionem pro ponit primorum omnium &c. Sciẽdum autem est, quod unumquodque, quod alteri inest, per modũ esse eius, cui inest, insit. v.g. domus in arte per modũ artis inest, sicut causatum in causa per modum causæ, & esse eius, & ars in domo continetur, per modũ quo causa in causatum: hoc etiam manifestum est apud Aristo. & eius sequaces, qui inferiores potentias animæ in superioribus contineri per modum superiorum arbitrati sunt, ut trigonum in tetragono; propter id anima uegetatiua, quæ superiorẽ animam scilicet sensitiuam sequitur, continetur in ea per modum animæ sensitiuæ, unde esse animæ uegetatiuæ est esse animæ sensitiuæ, ita per consequens anima sensitiua in intellectiua continetur per modum superiorem, itaque esse animæ intellectiuę est esse inferiorum potentiarum, propterea Themistius co. 92. primo de Anima, & Auerrois ibidem inquiunt, anima est una subiecto, quæ se tamẽ multis uiribus spargit, sicut pomum, quod subiecto unum est, uarias tamẽ & diuersas obtinet qualitates: unde uegetatiua, sensitiua, atque intellectiua efficiuntur potentiæ illius animæ, quæ actus corporis est, organici potentiam uitam habentis, unum enim est esse omnium: illi autem qui secundum Platonem plures animas in quolibet homine contineri arbitrantur, falsæ profecto arbitrantur; aliter enim existimandum est Platonem sensisse, nec licet hunc errorem tanto uiro imponere; una enim est anima habẽs plures partes in distinctis membris, secundum Platonem, quod etiam testatur a Themistio primo de Anima in ex-

ponendo

ponendo text.9. Aristotelis. hoc etiam manifestum est, nam si Plato existimasset plures esse animas distinctas subiecto & esse in homine, distinctas difinitiones earum profecto tribueret, sed unam difinitionem animæ traditam à Platone inspicimus, scilicet numerum se ipsum mouētē in Phedrone, & 10. de legibus. quem quidem motum pro ut est intelligere, uelle, amare, gaudere, & tristari textatur Plato in 10. de legibus: tristari autem, gaudere, & alia huiusmodi sunt passiones animæ sensitiuæ: ergo. Sed omittam hæc. alia enim intendimus tractare; cū igitur superiora continentur in inferioribus per modum inferiorum, & inferiora in superiorib. per modum superiorum; unumquodque enim in alio insit per modum esse eius, cui inest, insit: ideo intelligentię adinuicem suscipiuntur per modum proprium earum: primorum enim omnium sunt in quibusdā: per modum quo licet, ut unum eorum sit in alio, & ita se adinuicem habent, esse, uita, & intelligentia in intelligentiis illis, quorum unum continetur in altero per modum esse eius, in quo continetur: unde sequitur, quod omnium eorum sit unum esse, licet in intellectu differant: intellectus enim esse, est intellectus creati primi, & intellectus uitæ est intellectus formati primi, inquit Albertus. tamē omnium eorum sit unum esse; esse enim cōtinetur in uita per modum uitæ, uita in intelligentia per modum esse intelligentiæ, propterea hæc omnia in intelligentia unum esse sortiuntur. similiter uita non est in esse secundum esse uitæ, sed secundum esse, quod primum in creatione incepit, intelligentiaque non est in uita per modum intelligentię, sed per modū uitę, qua primo esse intelligentię formatum est: ab intelligē

tia

tia enim erga esse, quod primo creatum est, diuidendo, atque resoluendo progredimur, ab esse autem ad intelligentiam, componendo atque uniendo incidimus, ideo necesse est in primis ad unum esse deuenire. quod igitur locatur in altero per modum locantis locatur. sed quia intellectus est locus specierum secundum Aristotelem. 3. de Anima. propter id intellectus necesse est, quod suscipiat, atque intelligat species rerum per modum suum proprium. in intellectu enim magistri excellentiori modo continetur doctrina, quam in intellectu discipuli, quia quod contietur in altero per modum continentis continetur; & quia intelligentiæ superiores, quæ sunt intellectus purgati, excellentiori modo profecto sunt locus specierum intelligibilium, quam intellectus noster, eo quia noster, cōtinue nouis formis induitur; illę autem ęternaliter conaturales species insertas habent, ideo necesse ęst, quod una intelligentia intelligat alteram quia numerantur inter species intelligibiles, superior inferiorem intelligendo excellentiori modo, inferior superiorem e conuerso, intellectus enim intelligit res per modum suum proprium. ne autem imagineris, quod intelligentia inferior intelligat superiorē per essentiam superioris, nulla enim diuersitas esset inter inferiorem & superiorem, sed in intelligentijs separatis causa & causatum diuersificantur in gradu nobilitatis, inquit Auer. in Paraphrasi Metaphy. intelligibile autem est causa formalis intelligentijs, ut est declaratum in libro de Anima, ergo non quod intelligibile formaliter inhæreat intelligenti, quia intellectus locus tract.4.

dici-

dicitur ſpecierum non materia ex tertio de Ani ma. igitur una intelligentia intelligit alteram
co.44. per ſpecies defluxas a primo lumine. Amplius, inquit Auer. 12. Metaphy. intelligentia intelligit alteram per modum, quo intellectum eſt cauſa intelligentis; ergo una intelligentia non intelligit alteram per eſſentiam illius, una enim eſſentia non eſt cau ſa alterius eſſentię: & ſi inferior intelligeret ſuperiorem, non tamen ſuperior inferiorem, quia intelligētię adinuicem non ſunt cauſę per eſſentiam. ergo illud intellectum, quod eſt cauſa intelligentis, eſt profecto ſecundum Commentatorem ſpecies intel ligibilis; igitur per ſpecies inſertas intellectus angelicus intelligit ſuperiorem atque inferiorem in-
cap. 8. telligentiam; hoc etiam non eſt alienum à Doctrina Theologorum. Auguſtinus enim inquit. 2. ſuper Geneſim ad Literam, quod Deus impreſſit menti angelicę rerum ſimilitudines, quas in naturali eſſe produxit. unde apparet, quod non ſolum ſimilitudines atque ſpecies rerum corporalium, uerum etiam ſpiritualium creaturarum unicuique angelo à uerbo Dei impreſſæ ſunt, ut per huiuſmodi ſpecies impreſ ſas, tam creaturas corporales, quam ſpirituales cognoſceret. hęc ſufficiunt ad expoſitionem huius difficilis propoſitionis.

Propoſitio. X.

OMnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuam.

In abſtractis a materia agens motum eſt fi-
Com. co.36. nis motus, & eſt propoſitio Auerrois 12. Metaphy. & in libro de Subſt. Orb. motus enim corporum cœ leſtium ſunt æterni, niſi eorū agens finis eſſet, ocio-

ſum

ſum contingeret in natura; in rebus autem materiã habentibus e conuerſo reperitur, propter intermediam potentiam materiæ. nam ſi agens in iſtis finis eſſet, tunc ſemper medicus ſanitatem, quam intendit pro ſuo fine ægro adhiberet; inter agens.n.& causã finalẽ nulla diſtinctio eſſet. ſi igitur in formis ſeparatis causantib. motũ, agẽs eſt finis motus, quãto magis in metipſis formis agentibus intellectũ ſit neceſſe, quod agens intellectum ſit finis intellectus abſtractiores enim à materia ſunt formæ intelligentes, quam efficientes motum; ideo neceſſe eſt, quod in eis idem ſit intellectum, intellectus, & intellectio, ut inquit Auerrois 12. Metaphy. immo Ariſt. ibi, & in ſermone de Subſt. Orb. ergo omnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuam. Amplius impoſſibile eſt, quod in ſubſtantijs ſeparatis a materia, intellectus ab intellectu diuidatur, quod enim caret cauſa diuiſionis, eſt profecto indiuiſibile, ſed materia eſt cauſa diuiſionis, atque alietatis, ut inquit Auerrois 12. Metaphy. ergo in ſubſtantijs ſeparatis a materia, neceſſe eſt, quod idem ſit intellectus & intellectum, intellectus autem noſter, quia ad intelligendum aliquid oportet quod phantaſmata ſpeculetur; quæ quidem phantaſmata non ſunt omnino à cõditionibus materiæ denudata, ideo in eo intellectus ab intellectu diſtinguitur, & licet intellectus noſter ſit ſeparatus a materia in ſe, tamen non eſt liberatus ſimpliciter, quia ſui cognitionem per phãtaſmata uenatur, propter a in eo intellectus & intellectum non eſt idem ſimpliciter, igitur non intelligit ſe per ſe, ſed tãtum per accidẽs, ut inquit Auerrois. 3. de Anima. & hoc confirmatur ab Ariſt. 3. de Anima, quando ait, & intelligit ſe ſicut & alia, ſed alia intelligit per phantaſ-

com. 51. cap. 1. co. 51. co. 8.

mata; quomodo autem corruptis phantasmatibus intellectus intelligit, pete Theologum, qui ueritatē huius rei tibi manifestare potest: apud Philosophū enim nihil ueritatis usque adhuc inuenio: manifestum est igitur, quod intelligentia intelligit essentiā suam, eo quia caret omnino materia: inspicimus. n. quod ubi materia uel loco subiecti, uel loco obiecti constituitur, intellectus & intellectum ibi non erit idem simpliciter, quid autem Theologi circa ueritatem huius propositionis sentiant, uide D. August. 2. super Genesim ad Literam. ubi ait, angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione ueritatis cognouit se ipsum, quod etiam D. Thomas uidetur ratione probare, & Doctor subtilis. 2. Sent. Quest. 8. Dis. 3. licet in aliquo Thomas, & Doctor differre uideātur; hoc autem certamen omitto sequacibus eorum; tu autem Animaduerte, quod angelus licet intelligat essentiam suam; nihilominus non est credēdum illam intellectam esse ab eo per essentiam: quid quid enim intelligit se per essentiam, potest & alia intelligere per essentiam; cuius autem essentia est ratio intelligendi se, illud tale est summæ simplicitatis infinitæ uirtutis, atque immensitatis; quod autē est huiusmodi naturę omnia perfecte in sui essentia continet, & sic intelligit; ideo Deus, quia intelligit se per essentiam, intelligit omnia, propterea angelus si essentiam suam intelligeret per suam essentiam, ergo & alia intelligeret per essentiam; essentia enim eius esset ratio intelligēdi res, sed quia superius probauimus, quod angelus per suam essentiam omnia compræhendere non potest: ergo. Sed quid est illud, quod dicitur secūdum Philosophum. 12. Metaphy. & 3. de Anima. in abstractis a materia idem est intellectus,

(Marginal notes: cap. 8. — 1. parte. q. 57. Art. 1. — tex. co. 51. — tex. co. 15.)

tellectus,& quod intelligitur? Dico,quod uerum est in eis idē esse intellectus & intellectum,ut diximus; quemadmodum enim substātiæ abstractæ sunt actu intellectus,quia sunt immateriales omnino;abstractio enim à materia consequitur immediate intellectum,ita similiter cum essentia earum eodem gradu sit abstracta a materia,necesse est quod sit intellectū in actu sicut intellectus in actu, non indigent enim abstractione intellectus agentis ad intellectionem essentiæ earūm;quia essentia earum est omnino immaterialis, unde uerum est quod intellectus in eis sit intellectum,tamen non est necesse,quod essentiā intelligat per essentiam,sed uel per speciem connaturalem,uel per metipsum intellectū: & necesse est, quod intelligentiæ illæ intelligant essentiam suam, quia nulla differentia est inter intellectum & essentiam earum , eodem enim gradu abstractæ sunt à materia.

Propositio. XIIII.

IN omni anima res sensibiles sunt per hoc, quod est exemplum eis,& res intelligibiles in ea sunt, quia scit eas.

Et quia superius diximus,quod Platonici, & nōnulli Philosophi Arabes,inter quos per multa signa hunc Auctorem ceruimus esse,existimarunt corpora cœlestia habere animas,& de potētijs animæ imāginatiuam potentiam habere,quas quidem animas corpora dicta sortita sunt propter motū , motus autem est quasi uita horum inferiorum. inquit Arist. 8.Physicorum,ea enim,inquit Simplicius, proprie uiuere dicimus, quæ interne à se ipsis mouentur,un

Com.

tex.co.1

de omnia corpora uitam habentia causam eorum exemplarem, ut ita dicam in motu, corporum cœlestium constituunt, cum ea omnia, quæ natura sunt constituta, in seipsis naturam habeant, quæ motus principium est; ea etiam uiuere merito poterit quispiam dicere, ea ratione, qua internam promptitudinem ad motũ habent, quia proprie uiuere dicimus quæ internę a seipsis mouentur; motus igitur corporum cœlestium, qui mensura est omnium motuũ pro uita sit omnibus rebus inferius cõstitutis; & quẽadmodum ultra potentiam, à qua nomen uita sortitur, datur alia potentia superior, atque eminentior, & quasi forma eius, quæ dicitur potentia sensitiua; ita necesse est, quod ultra motum corporum cœlestium sit aliqua forma, in qua tanquam in causa exẽplari res sensibiles continentur; quæ quidem forma hic ab Auctore dicitur anima corporum cęlestium, ut quædam uirtus causans hæc sensibilia, quamquidem causam exemplarem, Plato in Timeo posuit; nam omnia ea, quæ producuntur, necesse est, quod producantur secundum Ideã, quam habent in causa eorum agente. itaque est necesse, quod res sensibiles exemplificentur in sui productione secundum ideã quam habent in anima cœlesti. Plato enim ut etiam testatur Simplicius in Prologo Physicorum causis naturalibus, quas Peripatetici efficientes, & fines in propria significatione nominarunt, addit exemplarem, quia posuit ideas rerum. ita similiter materiæ atque formæ, quas Peripatetici concausas appellant officialem, siue instrumentariam causam addidit: & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eas, quia animæ illę non carent intellectu possibili, atque agente; ideo suscipiunt res intelligibiles, & sciunt eas. hæc

autem

autem anima,quæ nimis elõgatur ab opinione Aristotelis,atq; Auerrois est quodãmodo,ut anima humana secundum Arist.3.de Anima.illa enim secundum Philosophum est quodãmodo omnia; omnia porro,aut sensibilia,aut intelligibilia sunt,quæ omnia in anima locantur,in actu,uel secundũ sensum, uel secundum intellectũ,in hoc tamen differt Arist. ab Auctore: quia anima nostra nihil intelligit nisi deferente sensu. illa autem anima superior licet in ea sint res sensibiles, tanquam in causa exemplari: nihilominus res intelligibiles in ea non suscipiuntur per eandem uiam, sed per influxum intelligentiarum v.g.sicut artificiata sunt in spiritu artificis, qui uehiculum est,uehens formam in organo,& instrumenta determinans eam ad figuram domus,uel alicuius alterius artificiati, ita in anima nobili sunt formæ sicut in determinatiuo ad figuram naturalẽ & esse;quæ quidem formæ inquantum sunt ideales rerum sensibilium, recipiũtur in ea, ut in causa exẽplari; inquantum autem illa anima est intellectiua lumine intelligẽtiarum res intelligibiles sunt in ea per influxum intelligentiarum;dator enim intellectus est dator specierum intelligibilium: propterea Plato credidit intellectum nostrum formatum esse specieb. intelligibilibus,dator enim intellectus est dator specierum,quemadmodum apud Peripateticos dator materiæ est dator etiam formarum in materiis, & licet Ari.posuerit intellectum nostrum tanquam tabulam rasam, in qua nihil est pictum, profecto in hoc suo præceptori non est contrarius;Plato enim in Dialogo de summo Bono, animam libello cuidam,in quo nihil est scriptum assimilauit,sed in quo continue scribitur,ideo licet communis sit opinio

tex. co. 28.

nio Peripateticorum, quod intellectus iuxta Arist. multum ab intellectu secundum Platonem differre uidetur, tamen qui diligenter considerare uolunt hanc materiam, nullum discrimen profecto inter Aristotelem, & Platonem inuenient: ad hoc autem propositum satis nobis est scire secundum Auctorē qđ res intelligibiles sunt in anima nobili, quia scit eas per influxum intelligentiarum; dator enim intellectus est dator specierum intelligibilium.

Propositio. XV.

Omnis sciens, qui scit essentiam suam est rediens ad essentiam suam reditione completa.

Com. Omnibus, qui tam rerum naturalium, quam supernaturalium sunt speculatores, manifestū ac certum est, quod quælibet causa in productione sui effectus intendit eum quantum possibile sit, uel quantum spectat ad naturam effectus sibi ipsi assimilare, perfectaque assimilatio effectus ad causam attenditur, quando effectus imitatur causam secundum illud, per quod causa producit effectum: Deus autē, qui produxit creaturas spirituales immediate per intellectum & uoluntatem, quemadmodum necesse ei fuit in productione creaturarum creare substātiam aliquam spiritualem atque intellectualem, ut ad assimilationem causæ aliquis effectus producatur; ita necesse fuit, ut perfecta assimilatio effectus ad causam fiat, quod effectus causæ assimiletur per imitationem, secundum illum, per quod causa produxit effectum: Deus autem produxit spirituales creaturas per intellectum, intelligendo enim essentiam suam produxit res, & ideo necesse est, quod illi

effectus

effectus spirituales, qui immediate producti sunt a Deo, attendant se assimilari Deo, ut suę causæ, secundum illud per quod eos producit; ergo necesse est, quod omnis spiritualis creatura intelligat essentiã suam. cum autem anima nobilis sit substantia spiritualis, necesse est quod intelligat essentiam suam, in quantum cognoscit se esse exemplar inferiorum sensibilium, & umbra superioris intelligẽtiæ, ut inquit Isaac: ne autem imagineris, quod Deus non produxerat intelligentias, atque animas nobiles immediate, repugnaret enim creationi diuinæ: & creationi in quantum sit creatio. sed debes scire, quod Deus produxit animam nobilem in umbra intelligentiæ immediate, ut bene inquit Isaac, umbram uocans diminutionem potestatis. Amplius manifestum est, quod quælibet substantia immaterialis in actu, necesse est, quod intelligat essentiam suam, propterea Philosophus. 3. de Anima inquit, quod intellectus possibilis non intelligit se, quia est potentialis, sed reductus in actu per formam intellectus agentis est intelligibilis a se ipso. operatur enim operatione formæ, quæ est intellectus agens in quo intellectus & intelligibile distinctum non est, ut inquit Themistius. 3. de Anima, cum autem intellectus sit sciens essentiam suam, merito est rediens ad essentiam suã reditione completa; unde enim scientia fluit, ibi scitum terminatur, agens enim forma atque finis in his, quæ per se subsistũt, non distinguuntur. forma enim non indiget ut sua permanentia, atque suum esse a subiecto pendeat: per se enim subsistit, finis autem non est, præter agens; agens enim huiusmodi naturę, perpetuo, atque continue agit, nisi se ipsum ut finem anteponeret, proculdubio otiose ageret;

tex.co. 5.

cap. 45.

ergo

ergo necesse est, quod in his, quę per se subsistũt agẽs forma, atque finis sunt idem, ergo in eis sciens scitũ atque scientia non distinguuntur, quia per se subsistunt; propterea non est necesse, quod conuertãtur ad aliud, nisi ad propriam essentiam. cum igitur huiusmodi sit anima nobilis; ut substantia intellectualis, immaterialis, atque per se subsistens, necesse est, quod sit rediens ad essentiam suam reditione completa.

Propositio. XVI.

Omnes uirtutes, quibus non est finis, pendentes sunt per infinitum primum, quod est urtus uirtutum: non quia ipsa sit acquisita, fixa in rebus entibus: immo est uirtus in rebus habentibus fixionem.

Com. Quod intelligentiæ superiores dependent à causa prima infinita, declarat Auctor in hac præsenti propositione dicendo, quod uirtutes, quibus nõ est finis, ut sunt intelligentiæ, dependent a uirtute infinita, quę est uirtus uirtutum. quod autem intelligẽtiæ sint uirtutis infinitæ in duratione, manifestum est, quia carent materia atque forma, quæ est in potentia materiæ; sunt finitæ in se, tum quia terminatæ sunt in gradu suo a primo, tum quia mouent corpora cœlestia in tempore terminato, scilicet in uelocitate, & tarditate. hoc est illud, quod Commẽtator

co. 71. inquit 2. Cœli, corpora cœlestia habere uirtutem infinitam in qualitate impossibile est, nisi tantum in tempore idest, in duratione; uirtutes enim illę corporum superiorum licet sint æternæ, & sic infinitæ in duratione; tamen non sunt innatæ magis uelocitare, uel minus, quia à primo in tali gradu sunt perscri-

prefcriptæ,immo Arift.2.Cœli declarat, fi in cœlo in quo eft tantum una ftella,alia ftella fuperueniret, profecto inquit corpus cœleſte non poſſet moueri, nec uirtutes illæ eſſent poſſibiles ad corpus mouendum(quomodo autem hoc fit intelligendum, declarauimus in commentarijs, quæ fecimus fuper fermonem de Sub. Orb.)manifeftum eft igitur, quod motores corporum cœleftium funt finiti in fe fimpliciter;infiniti autem in duratione. utrum autem Deus fecundum Arift.fit infiniti uigoris in fe, necne, dicendum eft, ut mihi uidetur fecundum doctrinam eius, primam caufam non eſſe uirtutis infinitæ in uigore, Ariftoteles enim deducit 8. Phyficorum,quod corpus cœlefte non habet uirtutem infinitam in uigore; nam fi habuiſſet, tunc cœlum moueretur in non tempore,fed hoc eft falfum,quia motus non fit in inftanti, ut eft manifeftum.confequentia patet.quia fi cœlum uirtutem infinitam haberet in uigore,uel moueret in tēpore,uel in nō tēpore;fi nō in tp̄e tūc haberetur primū incōueniens; fi in tēpore,tunc uirtus infinita poſſet mouere in tēpore æquali cum uirtute finita,fed inter finitum & infinitum nulla eft proportio, ergo, contra hanc rationem.immo impedire eam aliqui uolunt, dicendo, quod differentia eft inter agens & mouens fecundum naturam, & agens, & mouens per intellectum & uoluntatem,nam ille agit quantum poteft, & fecundum ultimum uirtutis fuæ, iſte autem non quantūcunque poteft, fed fecundum exigentiam finis,& poſſibilitatem materiæ fubiectæ; ideo Ariſto. (inquiunt) tantum oftendit, quod corpus cœlefte non habet uirtutem infinitam in uigore fecundum naturam,nam moueret in non tempore; tamen po-

test habere uirtutem infinitam in uigore, sed quia mouet per intellectum & uoluntatem, ideo nõ mouet secundum suum posse, sed secundum exigentiã subiecti: dico, quod hoc impedimentum non ualet nam totum fundamentum rationis Aristotelis est hoc, si cœlum habuisset uirtutem infinitam in uigore, moueret in non tempore, uel æquali tempore cũ uirtute finita. & quare in non tempore? proportio enim temporis ad tempus est secundum proportionem uirtutis ad uirtutem, ergo contigerat proportio inter uirtutem infinitam in uigore, quæ tamen sit intellectualis, & inter uirtutem finitam in uigore secundum naturam, & sic uirtus intellectualis infinita in uigore posset porportionari uirtuti finitæ in uigore secundum naturam, itaque Arist. non haberet quod intendit. Amplius: manifestũ est, quod intelligentiæ mouent corpora cœlestia per intellectum & uoluntatem, si igitur uirtus infinita in uigore, quæ mouet per intellectum & uoluntatem, moueret in tempore æquali cum uirtutibus finitis intellectualibus, ergo intelligentiæ in mouendo proportionarentur Deo Benedicto. sed tota ratio Aristotelis est, motum motui comparare,. secundum uirtutes causantes motum, siue ambæ uirtutes illæ essent intellectuales, siue ambæ naturales, siue una naturalis & altera intellectualis, semper motus causaretur in non tempore à uirtute infinita. Amplius, Arist. nesciret hanc uirtutem infinitam in uigore, quæ mouet per intellectum: nã uenatur ipse scire motores corporum cœlestium per uiam motus; qui quidem motus tam causatus ab illa uirtute infinita in uigore, quam a secundis intelligentijs proportionaretur quemadmodum uirtutes causantes motum. Vlterius,

rius quantum motum motui comparare debes, tantum uirtutem uirtuti, ergo, si motus sunt æquales, ita necesse est, quod virtutes sint æquales, ergo Deus est æqualis uirtutibus, siue naturalibus, siue intellectualibus, in eo quod mouet secũdum intellectum. itaque natura, & alij intellectus compararentur intellectui Diuino. constat autem, quod comparatio fit necesse inter uniuoca; ergo. Amplius, si Deus est uirtutis infinitæ in uigore, & moueret in tempore æquali cum uirtute finita, in quantum mouet per intellectum semper Aristotelis ratio cõcluderet, quod uirtus infinita in uigore moueret in tempore æquali cum uirtute finita. Amplius, si Deus moueret secundum uirtutem infinitã moueret in tempore; sed si Arist. probat corpora cœlestia non habere uirtutem infinitam in uigore, quia uirtus finita uirtuti infinitę, uel proportionaretur, uel corpora cœlestia nullo pacto mouerentur in tempore, quomodo quęso uirtus infinita in eodem subiecto secundum Arist. cum uirtute finita constitueretur, uel proportionaretur? Vlterius cum Arist demonstrat. 12. Metaph. & 8. Physicorum, quod illa magnitudo finita habet uirtutẽ infinitam, uel demõstrat de uirtute infinita in duratione, uel in uigore. si primum, propositio Aristotelis falsa esset, quia corpora cœlestia secundum metipsum Philosophum habẽt uirtutem infinitam, quæ infinito tempore mouet, ego loquitur, atque demonstrat de uirtute infinita in uigore, quod nullum corpus eam capere potest. Nec ualet illud, quod aliqui dicunt, quod intentum Aristotelis erat, corpora finita nõ habere uirtutem infinitam materialem in uigore, quæ ingreditur corpus: quia uel moueret in instanti suum mobile, uel

com. 51. cap. 1.

co. 51.

co. 8.

esset infinita in magnitudine; Dico, quod hæc obiectio nõ ualet; loquitur enim ibi, ut uides, de uirtute abstracta à magnitudine, quę necessario intellectualis est, quod eam corpus finitum habere non potest: quæ quidem uirtus, inquit, non fit possibilis corpus ingredi; quia necesse esset quod tale corpus sit extensum in infinitum, nec extẽderetur, quia in sui esse uirtutem infinitam induratione haberet, ut manifestum est, ergo talis uirtus abstracta ingrediens corpus, quia sit infinita in uigore, extenderet corpus in infinitum: ergo ad positionem uirtutis infinitæ in uigore, necesse esset corpus infinitum supponere. nec interest, quod talis uirtus sit abstracta, aut materialis, uirtus enim abstracta, & infinita in uigore, non est maior uirtute materiali, atque infinita in uigore. quemadmodum enim corpore infinito nullum corpus maius inueniri potest, ita per cõsequẽs uirtute infinita in uigore, nulla uirtus maior sit possibilis inueniri. Sed quare Deus est infinitum primum, cum ipse non sit infiniti uigoris, sicut & alii motores orbium? dico, quod quemadmodum Deus solus dicitur causa infinitæ actionis, quia ipse solus est causa entium, & causa continuationis motus ut inquit Auer. in sermone de Sub. Orb. & 12. Metaphy. ita solus dicitur infinitum primũ, non quod sit infiniti uigoris, & licet intelligentiæ sint infinitæ in duratione nihilominus, quemadmodum Deus est causa esse intelligentiarum, ita similiter necesse est, quod sit & causa permanentiæ earum, ut inquit Auer. in eodem sermone de Subst. Orb. substantiæ enim abstractæ manifestum est, quod dependeant a causa prima in genere causæ efficientis: in causis enim efficientibus non est processus in infinitum,

sed

ſed perueniendum eſt, inquit Ariſt.2. Metaphy. ad unum primum efficiens omnium entium tale autẽ non eſt aliud niſi Deus Benedictus, a qua cauſa prima efficiente inquit Commentator. 2, Metaphy. omnia entia acquirũt eſſe, & ueritatem, efficiẽtis enim cauſæ eſt tribuere eſſe, omnes igitur uirtutes, quibus non eſt finis, pendentes ſunt per infinitum primũ, quod eſt uirtus uirtutum; non quia ſit acquiſita fixa, ſtans in rebus, immo eſt uirtus in rebus habentibus fixionem, ideſt, quæ quidem uirtus, & omnes aliæ uirtutes licet cauſent motum infinitum; tamen non eſt acquiſita uia motus, nec eſt uirtus, quæ motu acquiritur; motus enim non fit ſine materia; quælibet autem intelligentia eſt abſtracta à materia, nec eſt fixa in entibus, nulli enim entium pręſcripta eſt ſed cum infinita eſt, agit in omne quod ſub ipſa eſt, immo omnia fixionem, atque terminum permanentiam, motumque ab illa uirtute ſuſcipiunt. tex. co. 6. co. 4.

Propoſitio. XVII.

Omnis uirtus unita plus eſt infinita, quam uirtus multiplicata.

Et quia infinitum infinito addi non poteſt, nec unum infinitũ altero infinito maius inueniri poteſt; ſed intelligentiæ, licet ſint infinitæ in duratione, tamen quia in ſe ſimpliciter infinitæ non ſunt, ſcilicet in uigore, altera alteri comparari poteſt in infinitate ſecundum magis & minus: propterea intelligẽtĩa, quæ propinquior eſt uni primo, unde omnis unitas, atque infinitas dependet, plus eſt infinita, Com.

ta,quam intelligentia,(quæ uirtus ab Auctore dicitur (elongata a primo; & licet una intelligentia nõ sit magis infinita in duratione,quam altera,omnes enim mouent motu infinito; tamen quia superior uigorosior est cæteris in mouendo suum mobile magis infinita dicitur; propterea ipsa unico motu suum mobile mouet, cæteræ autem pluribus motibus mouent sua mobilia, ut inquit Arist. 2.Cœli.& Ptolomeus in sua Astrologia;ergo.uirtus autem,quæ magis distat à primo, magis multiplicata est,tum quia magis difuse intelligit, quia species minus uniuersales recipit, tum quia mobile, quod mouet multiformiorib. motib. mouet, quãto enim uirtus magis elongatur a primo,tanto suum mobile pluribus motibus mouet,& quanto uirtus magis elongatur a terra,tanto paucioribus motibus suum mobile mouet,quia magis primo appropinquatur: propterea luna paucioribus motibus mouetur, quã
tex. co. 60. nonnullla errantium astrorum, ut inquit Arist. 2: Cœli.hoc autem negotium omitto Astrologis.

Propositio. XVIII.

Res omnes habent essentiam propter ens primum, & res nouæ omnes suut motæ per essentiam suam propter uitam primam: & res intelligibiles omnes habent sciẽtiam propter intelligentiam primam.

Com. Superius Auctor ostendit,quod intelligẽtiæ sunt dependentes a prima uirtute,quæ infinita specialiter,ac uirtus uirtutũ dicitur, sed quia infinitas Dei non tantum extenditur ad ipsas substantias abstractas,quas intelligentias Philosophi appellant, infinitas enim eius est interminabilis, independens,

ac in tota plenitudine rerum,ita quod nihil esse uitam ac intellectum, præter summum esse uitam ac intellectum habere potest: omne enim quod est tale per participetionem reducitur ad aliquid, quod est tale per essentiam, ut est manifestum omnibus Platonicis ac Peripateticis non est ignotum: ideo Auctor in hac præsenti propositione hæc omnia declarat, scilicet quod non solum intelligentiæ uerum etiam omnia,quę esse,uitam, ac intellectum sibi cōparant a primo rerum esse, ac prima uita, & intellectu,quę attributa sunt Dei Opt.Max. suscipiūtur: quemadmodum enim nihil sui ipsius causa potest esse,ita nihil existere,nullumque esse sibi comparare potest sine esse,atque existentia Dei Opt.Max. excepto enim Deo quidquid aliud est iu natura rerum, factum est a Deo inquit August. super Psalmos. immo Arist.ex proœmio Metaphysicæ,Deus omnium est principium & causa,ergo præter Deum nihil in causatum est. cum autem omnia,quę prętet Dei quiditatem atque eius esse sunt,habere tantum quiditatem atque esse dicantur, ergo omnia præter Deum quiditatis atque esse participant, cum autem omnia esse per participationem suscipiant, necessario reducenda sunt ad aliquod,quod est tale absolutum per essentiam; itaque necesse est res omnes,quę habent essentiā,propter ens primum, idest causam primam habere. quoniam autem Arist. non tantū Deum summum ens imaginatus est, uerumetiam animal uiuum esse,cuius uita,& duratio existit Deo continua. & æterna,ut ipse testatur, 12.Metaphy. & quare uiuum? quia hoc nomen uita dicitur de cōprehensione,& cum actio intellectus sit comprehensio,ergo actio intellectus est uita, Deus autem est intelli-

85. (margin, beside "factum est a Deo inquit August.")

tex. cō, 39 (margin, beside "12.Metaphy.")

intelligens, quia intelligit se, ergo est animal uiuũ; & ideo uita & scientia proprie dicuntur de eo, in-
co. 39. quit Commentator ibi, nihil autem perfecte uiuere dici potest, præter summum intellectum, cuius uita
Ennead. .1. cap. 3 est cõtẽplatio, hoc est illud, quod Plotinus inquit libro quarto, sæpe quidem dictum est perfectam, ueramque uitam in illa intellectuali natura uigere, alias uero imperfectas esse uitæque imagines, neque perfecte uiuere, neque pure, rursus, neque uitas magis esse, quam non uitas. cum igitur Deus sit summa, perfectaque uita, omnia, quę in uita constituuntur, uitamque habent, propter uitam primam necessario habẽt. & quia ea proprie uiuere dicimus, quia interne a se ipsis mouentur. Deus autẽ cum sit principium primi motus, merito primum, ac principale principium cuiuslibet uitæ necesse est esse. & licet anima nostra sit principiũ uitæ nostræ, quia omnes motus, qui ad nostram permanentiam ac uitam a natura tradita sunt, ab ipsa anima originem ducunt; tamen quemadmodum corpus uitam sortitur ab anima, ita anima, ut sit principium uitę a Deo, Deus enim est causa, motus, ac actus eius secundum se ipsum, & ideo anima uiuificat corpus propter uitam primam, propterea omnia, quæ mouentur, aut quæ promptitudinem ad motum habent, propter uitam primam necessario mouentur, aut quæ promptitudinem ad motum habẽt propter uitam primã necessario mouentur; ea enim uiuere merito dicimus, quæ internam promptitudinem ad motum habent, hoc est illud, quod Plotinus inquit libro quarto, omnia uiuẽtia ex vno principio viuunt, neque alia æque uiuunt, necessario sequi ipsum uiuendi principium, primam uitam, per

fectionemque esse; res igitur uiuæ omnes sunt motę per essentiam suam propter uitam primam, & res omnes intelligibiles habent scientiam propter intelligentiam primam. non minus enim Deus est sapiens, quam uiuens. & quemadmodum secundũ uitam eius omnia uiua sunt, ita secundum sapientiam eius omnia in sapientia, atque scientiá constituta sunt. in unoquoque enim genere deueniendũ est ad primum, quod est causa aliorum; propterea Deus secundum Augustinum lib. quarto, super Genesim ad literam, dicitur cognoscere, atque scire, quia nobis & omnibus intellectualibus substantijs cognoscere atque scire facit; scientia enim eius est causa rerum, quia Deus est sciens, intelligens ac sapiens per suam propriam essentiam, nos autem, & omnes aliæ intellectuales creaturę intelligentes, sciẽtes, ac sapientes per participationẽ sumus. in hoc tamen intelligentię differunt a nobis ut Platonici asserunt; quælibet enim intelligentia, licet sit intelligẽs per participationem, tamẽ per participationem immobilem: nos autem, qui in confinio æternitatis, ac temporis sumus, intelligentes per participationẽ mobilem sumus. hoc patet per exemplum in igne, sphæra enim ignis essentia calet, supremus aer feruet participatione perpetua; inferior aer calet participatione mutabili; omnia autem hæc calida ad vnum calidum per essentiã reducuntur. Plato enim, qui indagator rerum diuinarum perspicacissimus fuit, imaginatus est duplex genus mundi, (sicut in in rei ueritate est) unum intellectuale, alterum materiale quod sensibus inspicimus, & omnia, quæ in hoc mundo continentur ad perfectionem suam: alius secundum proportionem apud Platonem ha

bere ea uidetur. cum autem in hoc nõnulla formis, ac qualitatibus participari inſpicimus ſecundum unum gradum, & ſecundum alterum, deinde ad eſſentiam abſolutam reducta ſecundum ordinem rerum; ita imaginari tibi oportet in ſupremo mundo, qui eſt idea, ac forma huius mundi, quod ſit ordo in illa intellectuali ſphęra, ſcilicet omnia habere ſupremam intelligentiam, à qua quodlibet inferiorum intellectualium entium ſecundum gradum ſuum participare uidetur. & quia hoc in rei ueritate eſt; ideo intellectus noſter, qui in hoc corpore opaco clauſus eſt, quanto elongatur à cõditionibus, & umbra eius, appropinquando ſuam naturam ſecũdum contemplationem lumini diuino, tanto uidetur futura uaticinari, & opera omnibus miranda perficere; res enim omnes intelligibiles ad primam intelligentiã reducuntur, & habent ſcientiam propter intelligentiam primam: Deus enim lumen accendit in anima, inquit Ariſt. 3. Rhetoricorum. tota enim ſcientia, ac intelligentia reducenda eſt in Deum, & quia tanta participatio eſt intellectus noſtri cum intellectu primo diuino, quod nonnulli ex Peripateticis intellectum agentem qui omnia eſt in cauſando, coacti ſunt arbitrari Deum Opt. Max. eſſe; cuius opinionis inter alios Alexander fuit, tamẽ de hoc alius eſt ſermo.

Propoſitio. XIX.

EX intelligentijs eſt, quæ eſt intelligentia diuina, quoniam ipſa recipit ex bonitatibus diuinis, quæ procedunt à cauſa prima per receptionẽ multam: & de eis eſt, quæ eſt intelligentia tantum, quia non recipit ex bonitatibus,

bus primis,nisi mediante intelligentia:ex animabus est, qua est anima intelligibilis, quoniam est pendens per intelligentiam:& ex eis est,qua est anima tãtum.& ex corporibus naturalibus est,cui est anima regens ipsum,& faciens dilectiones super ipsum:& de eis,qua sunt corpora tã tum non habentia animas.

Satis declaratum est infinitatem Dei Opt. Max. extendi super omnia, quæ non tantum in intellectu,uerumetiam in uita, ac in esse constituta sunt. sed quia est ordo in rebus ut inquit Arist. 8. Physicorum, & 12. Metaphy. ideo hæc omnia entia non uno gradu,atque ordine diuinam perfectionem suscipiunt, sed diuersimode secundum quod magis uel minus propinquant Deo Benedicto,a quo pendent,ut superius demonstratum est. & quia in uniuerso sunt principaliter tres ordines, quos Auctor in hac præsenti propositione assignat, scilicet ordinem intelligentiarum,ordinem animarum,ordinẽ corporum: ideo iuxta hos ordines ponit tres conclusiones, quarum prima est; quod inter intelligentias quædam est diuina, quædam intelligentia tantum:illa enim,quæ propinquior est primo, non tantum intelligentia,uerumetiam diuina dicitur, quia secundum maiorem copiam suscipit ex bonitatibus diuinis: quod enim propinquius est primo, uerius,ac nobilius est; & licet inferiores intelligentiæ etiam sint diuinæ secundum Arist. 6. Metaphy. tamen,quia nec immediate, nec in maiori copia ex bonitatibus diuinis suscipiũt;ideo proprie, ac principaliter illa,quæ in maiori copia,ac immediate recipit ex bonitatibus diuinis,diuina dicitur. quod enim propinquius est primo,principalius est; ordo autem intelligentiarum diuisus est, non tantum

Com. tex. co. 15. text. co. 52.55. text.co. 2.

apud Philoſophos, uerumetiam apud Theologos in ordinem ſuperiorem atque inferiorem, quē Hierarchiā appellant: in prima quidem Hierarchia Seraphin, Cherubin, & Throni conſtituti ſunt, in media Dominationes, Virtutes, & Poteſtates: in ultima, Principatus, Archāgeli, & Angeli. illi qui in prima Hierarchia bonum poſſident, ſunt excellentiores & diuiniores, magisque fruuntur optimo, quia ſunt propinquiores ei, quam illi, qui in ſecunda, ac ultima Hierarchia conſtituti ſunt: illi enim tātum intenti ſunt Deum Opt. Max. contemplari, ipſique ſoli adhærere, unde ex bonitatibus diuinis per receptionem multa recipiunt; illi autem, qui in ſecunda ac ultima Hierarchia ordinati ſunt, non tātum ſunt intenti Deum contemplari, quantum administrare res illis ordinatas, ſecundum ordinem à primo: propterea minus ex bonitatibus diuinis ſuſcipiunt. quæ autem ſit admiſtratio earum perlege diligenter Dyoniſiū in libro de Cœleſti Hierarchia, & D. Thomam in multis locis. quod autem ſit ordo apud Philoſophos in ſubſtantiis abſtractis, manifeſtum eſt apud Ariſt. 12. Metaphy. quando dicit, quoniam autem ſubſtantias eſſe, & earum hæc eſt prima, hæc autem ſecunda ſecundum ordinem motuū ſtellarum. quælibet enim intelligentia ſecundum Ariſt. mouet ſuum orbem; & ideo dicit, quod ſi aliquæ ſubſtantiæ eſſent non mouentes, eſſent otioſæ; quanto igitur corpus mobile ſuperius eſt in ordine, tanto eum inſpicimus uelocius moueri, maiusque eſſe, quæ ad nobilitatem corporis pertinent, itaque, cauſam eius mouentem a fortiori iudicamus, nobiliorem, perfectioremque eſſe cæteris, propterea inquit Commentator 12. Metaphy. ordinatio ea-

rum a primo est præcisa,& Arist.4. Metaphy. quod est propinquius primo,nobilius,atque uerius est.ex intelligentijs igitur quædam est diuina , quoniam ipsa recipit in maiori copia ex bonitatibus diuinis quia propinquior est primo.& dicitur diuina magis ipsa,quia minus est obnoxia mutationi cum sit propinquior Deo immutabili; conditio enim diuinorum secundum Platonem libro 16. de Regno, hæc est idem esse semper secundum eadem, & eodem se modo habere;& ex intelligentijs quædam est intelligentia tantum,quoniam ipsa nō est innata propter suam imperfectionem bonitates diuinas immediate recipere,nisi mediante intelligentia;quæ quidem bonitates ideo dicuntur esse bonitates, quia communicabiles sunt suis creaturis:bonum enim est cōmunicatiuum sui ipsius,inquit Dyonisius. diuinæ sunt ex eo quod sunt formatrices,& creatrices , & præparatrices omnium, & esse perpetuum largientes, quod bene intellexit Albertus. ex animabus, quædam est,& anima,& intellectualis natura;quędā est anima tantum;quæ anima est intellectualis naturæ,perfectius,eminentiusque suscipit ex bonitatib. diuinis,quam anima,quæ est anima tantum,illa .n. suscipit mediante intelligentia, quæ propinqua est Deo; anima uero,quæ tantum est anima, mediante anima intellectiua suscipere uidetur; non quod naturam intellectualem ab intelligentia suscipiat,sed tantum lumen intelligibile ab illa intelligentia adepta est.v.g.intellectus possibilis naturam intellectiuam ab intellectu agente minime suscipit, intellectus enim agens non est causa rei in esse tali, à quo res denominatur, sed tantum lumen ab intellectu agente suscipere uidetur,quem nonnulli ex Philo-

sophis

ſophis intelligentiam abſtractam quandam eſſe arbitrantur, ita ſimiliter intelligendum eſt de anima nobili; quæ eſt intelligibilis, quoniam eſt pendens per intelligentiam; & ex animabus quædam eſt anima tantum, quæ eſt actus corporis Phyſici, organici potentia uitam habentis, nihil luminis intelligẽtiæ participans, ſed ex diuinis bonitatibus mediante anima intellectiua inferiori modo recipere uidetur. nam cum anima intellectiua in confinio æternitatis atque tẽporis ſit cõſtituta, propterea ab ea fluũt quædã potẽtię ſeparatæ, quædã cõiunctę cũ organis ſecũdũ eſſe diuersũ ipſius; illę.n. perceptiuę ſunt obiectorũ ęternaliter agentiũ; iſtæ autem ſenſibiliter, temporaliterque agentium. & quoniam anima nõ poteſt eſſe ſine corpore niſi æquiuoce iuxta Commentatorem 8. Phyſicorum, & ratio eſt, tũ quia anima definitur per corpus, tum quia eſt cauſa corporis animati in triplici genere cauſæ inquit Ariſt. 2. de anima, ideo ex corporibus naturalibus eſt, cui eſt anima regens ipſum, & faciens directiones ſuper ipſum, ideſt inter corpora naturalia ſunt quædam animata, quorũ anima eſt regens, ſcilicet operationes diuerſas cauſando, quibus corpus tale pro ſui eſſe indiget, & faciens directiones ſuper ipſum; corpora enim animata anima informante multis paſſionibus, atque affectibus, quibus alterantur pro eorum conſeruatione indigent. & quia anima in eis eſt, ut quidam artifex; ideo tales paſſiones atque affectus, quibus corpora noſtra conſeruantur, regulam atque formam ab anima informante ducunt, ut res præter intentionem harum qualitatum alterentur. v. g. corpus noſtrum animatum ad ſui conſeruationem inter alias qualitates elementorum

indi-

indiget calido atque humido; quod quidem calidũ atque humidum nihil aliud intendit causare, quã suas proprias operationes, scilicet calefacere atque humectare: sed quia istę qualitates diliguntur ab eorum forma agente atque informante, ideo aliud causant præter sui naturam, scilicet nutritionem, digestionem, augumentationem, maturationem, & alia huiusmodi, quibus natura nostra alterando cõseruatur; & de corporibus sunt quædam tantum non habentia animas, qualiter sunt elementorũ corpora.

Propositio. XX.

CAusa prima regit res creatas omnes: præter quod cõmisceatur eis,

Ne aliquis putaret, cum perfectiones atque bonitates quæ fluunt a prima causa, aliquibus immediate, nonnullis mediantibus causis secundis imprimãtur secundum magis & minus, ut declaratũ est, causam primam ita similiter prouidere rebus, atque regere eas mediantibus causis secundis, ideo in hac præsenti propositione Auctor declarat, quod causa prima regit res omnes creatas absque diminutione uirtutis atque perfectionis suæ; Deus enim quemadmodum per se ipsum condidit res sine auxilio alicuius; ita similiter regit, atque reb. prouidet per se ipsum sine auxilio causarum secundarum. propterea Gregorius dicit libro 14. Moralium. mũdum per se ipsum regit, quem per se ipsum condidit. & licet, nonnulli Platonici prouidentiam non tantum Deo Opt. Max. quam causis secundis differentere tex. co. 39

rentere

renter artribuerent,existimantes duplex genus esse prouidentiæ, unum uniuersale, aliud particulare, atque singulare, ut inquit Plotinus libr. 8. de animę descensu in corpora, uniuersalẽ prouidentiam Deo Opt. Max. attribuerũt, nam omnia & omnibus prouidet atque largitur: Dijs autem secundis prouidẽtiam quãdam attribuerunt, quam, quodamodo vniuersalem, sed conditione quadam particulari, quod Marsilius declarat iudicarunt esse; Dij enim secundi, aut munera dãt rebus omnibus, sed munera quædam, aut dant quidem omnia, sed quibusdam: in Demonibus autem prouidentia & particularis est, & conditione rursum particulari, quod similiter declarat Marsilius; nam & cetera quædam munera tantum, & certis quibusdam rerum generibus, regionibusque distribuunt; nihilominus, ne imagineris secundum hos Platonicos, & Platonem, omnium rerum tam uniuersalium, quam singularium prouidẽtiam Deum non habere, quod false imponit Platoni Gregorius Nyssenus libro. 8. de Prouidentia. prouidentia enim apud Platonem est ratio quædã ante opus describẽs, quo pacto oporteat fieri, & quo non fieri, quiquam eorum, quæ facere nũ expediat; item quomodo nobis adsit aliquid, uel non adsit; propterea quemadmodum iuxta Platonem omnia, quæ non solum in uniuersali, uerum etiam in particulari a Deo Opt. Max. condita sunt, (cõditor enim Deus est mundi, & omnium indiuiduorum, quæ ad perfectionem mundi spectant,) ita non est necesse, quod prouidẽtia Dei a singularibus excludatur: omnium enim est conditor iuxta Platonem; quam quidem prouidentiam circa singularia testatur Plotinus cognomine Platonicus in libris, quos de Proui

dentia

dentia facit,& usque ad hæc terrena, & ima pertingere, cui magis in hoc casu credẽdum est, quam Gregorio Nyseno. ad confirmationem cuius rei, atque opinionis, testatur D. Augustinus (quem inter excellentissimos Platonicos connumerare oportet) libro 10. de Ciuitate Dei, inquiens, de prouidentia certe Plotinus Platonicus disputat, eamque a summo Deo, cuius est intelligibilis, atque ineffabilis pulchritudo usque ad hæc terrena, & ima pertingere, flosculorum, atque foliorũ pulchritudine comprobat, quæ omnia quasi abiecta, & uelocissime pereuntia, decentissimos formarum suarum numeros habere non posse confirmat, nisi inde formentur, ubi forma intelligibilis & incommutabilis, simul habens omnia perseuerat. mirum est igitur, cur Diuinissimo Platoni tantum errorem imponunt. & si enim iste uir inseruit causis secundis prouidentiam quandam ut diximus, tamen prouidentia illa non est proprie propria, neque prouidentia primaria, quin scimus secundum Platonem, Deum proprie atque primarie prouidere rebus quia rationem omnium rerum etiam minimarum in suo intellectu continet. imponere autem prouidentiam causis secundis est de natura prouidentię eius, summa enim bonitas Dei Benedicti tanta est, quod quemadmodum propter abundantiam eius largitur creaturis causalitatem, intellectum, essentiam, atque sapiẽtiã, ut diximus; ita similiter prouidẽtiam quandam causis secundis propter abundantiam suæ bonitatis largitus est, cuius bonitatis effectus est talis prouidentia, quæ nomen ducit à prouidẽtia illa diuina, ut effectus a sua causa, proprie autem executio quædam rerum prouisarum a primo dicitur, & si diligenter cap. 14.

Rr contem-

contempleris illam fabulam a Platone fictam de Prometheo, & Minerua in Dialogo, qui dicitur Sophista, inuenies Deum omnibus rebus prouidere iuxta eum. causa igitur prima regit res creatas omnes, præter quod commisceatur cum eis, quia regit per suam propriam essentiam atque bonitatem nullo auxilio indigente, diues enim est per se ipsum.

Propositio. XXI.

PRimum est diues per se ipsum: & est diues magis.

om. Diues est Deus Opt. Max. quia non indiget aliquo, per se ipsum enim est sufficiens, quia pura atque summa unitas est, cui nihil desit, immo ipse omnibus indeficienter ex suis bonitatibus influit; Deus enim summum est bonum communicatiuum atque difusiuum omnibus; primum igitur diues est per se ipsum. & est diues magis, idest, quod non tantum est diues, sed etiam large omnia enim acquirunt ex ipso diuitias bonorum atque pulchrorum, diuitiæ enim sunt bonorũ atque pulchrorum, quæ pulchra atq; bona sunt ꝑ se ipsa; ut inq̃t Dyonisius, & est diues magis. i. magnificus; magnificus. n. ut inq̃t Aris. 4. Ethicorũ cõsistit in sumptũ largiẽdo circa ea quę sunt maxime honorabilia, iccirco inquit, pauper magnificus nequaquam potest esse, cum ea non habeat, ex quibus sumptus decẽter faciat: Deus autem, quia diuitias suas largitur omnibus diues est magnificus. hoc est illud, quod inquit Propheta, gloria, & diuitiæ sunt in domo eius.

Popo-

Propoſitio. XXII.

CAuſa prima eſt ſuper omne nomen, quo nominatur, quoniam non pertinet diminutio neque complementum ſolum, immo eſt ſuper omne complementum.

Ne autem aliquis putaret cauſam primam nominari, uitam, eſſentiam, atque intelligentiam, diuitē que eſſe, quia has omnes perfectiones in rebus ab ea creatis influit, ideo declarat in hac præſenti propoſitione, quod ſit ſuper omne nomen, quo nominatur; quia nomina rerum inuenta ſunt ab intellectu noſtro, ſecundum enim quod aliquid à nobis intellectu cognoſci poteſt, ſic a nobis poteſt nominari, quod autem ab intellectu cognoſcitur, & quod cognitum eſt abſtractum eſt, uniuerſale enim obiectum eſt intellectus: quod autem eſt abſtractum eſt diminutum, nec enim ſubſiſtit, nec operatur, propterea inquit Auer. 5. Phyſicorum. forma abſtracta nec mouet, nec mouetur; ſed in Deo nulla eſt diminutio, ergo Deus eſt ſuper omne nomen, quia illud nomen eſſet abſtractum, & ſi eſſet concretum ex natura rei, tunc eſſet limitatum; id autem non compe tit Deo cum ſit agens uniuerſale, influens bonitates in fluxione perfecta, atque unita: ne autem imagineris, quod aliquod nomen Deo proprie atque ſubſtā tialiter non conueniat, nec contrarium propoſitioni erit nomen aliquod Deo proprie, atque ſubſtantialiter conuenire: ſed quod non habet nomen diuinam eſſentiam ſignificans ſecundum quod eſt, proportioni conſonum eſt, nomen enim non imponitur rei, quam homo ignorat, inquit Ariſt. 7. Metaphy. & 4. Metaphy. unuſquiſque autem noſtrum diuinam eſſentiam ſecundum quod eſt ignorat. Deus enim non poteſt recte atque eſſentialiter definiri,

Com. tex. co. 54. tex. co. 10.

dum hæc ſphãtaſmata ſpeculamur:ergo.quoniã aũt bonitatem,ſapientiamque Dei ex creaturis cognoſcimus; bonitas enim atque ſapientia & alia huiuſmodi,quæ in creaturis nominantur,excellentius atque eminentius præexiſtunt in Deo Benedicto;tum quia hæc omnia ſunt propter cauſam primam,tum quia illud quod in nobis eſt accidens,uel accidentaliter conuenit,in cauſa prima eſt ſubſtantia, & ſubſtantialiter conuenit; ad confirmationem cuius rei
cap.1. inquit Augu.7.de Trinitate Dei, Deus aut magnus aut ſapiens,aut uerus, aut omnipotens, aut iuſtus dicatur,& ſi quid aliud dici de Deo poteſt, non relatiue,ſed ad ſe ipſum; ideo non eſt impoſſibile Deũ nomen habere, quod ei ſubſtantialiter conueniat. Amplius,ſcimus quod hoc nomen Deus eſt nomen naturæ eius; Dum enim Græci appellant, Theos, quod dicitur a Theyn,ſecundum Damaſcenum. 1.
cap.12. lib.quod eſt curare,& fouere uniuerſa,uel ab Ethyn, ideſt ardere: Deus enim ignis conſumens eſt: uel à Theaſte,quod eſt conſiderare omnia: quæ quidem operationes fluẽtes ab eius natura,naturam,ſubſtãtiamque diuinam ſignificant; ſed quia eſſentia eius nullo pacto cognoſci, nulloque medio definiri ſecũdum quod eſt,poteſt;excellit enim intellectum,ſenſumque noſtrum propter incomprehenſibilem infinitatem eius,ideo eſt ſuper omne nomen, quo nominatur,& licet illud nomen quo nominatur,ſit nomen naturæ eius, tamen quia ex cognitione creaturarum ſuper eminentius ei impoſitum eſt,ſuper omne nomen quo nominatur, merito cauſa prima neceſſe eſt eſſe.

Propo-

Propositio. XXIII.

Omnis intelligentia diuina scit res per hoc, quod est intelligentia, & regit eas per hoc quod est diuina.

Continuat Auctor manifestare diuinam bonitatem in entibus ab ea creatis, largitatemque eius circa ea, non tantum manifestari in creatione eorum largiendo eis uitam, essentiam, atque intellectum; quantum, quod nonnullis ex eis regimen quoddam uniuersale dignatus est tribuere, secũdum quod ex eis aliqua sibi propinquius assistere iussit, quibus regere atque gubernare per virtutem ab eo impressam largitus est, cuiusmodi sunt intelligentiæ, seu intelligentia, quæ propinquior est ei cæteris, quæ non tantum est intelligens sicut ille, sed sortita est etiam sublimiorem uitutem; quia propinquior est, sublimi, scilicet regere: Deus enim regit atque gubernat res creatas propter nimiam eius bonitatem, ad rationẽ cuius unitas pertinet, sicut enim omnia desiderant bonum, ita desiderant unitatem, sine qua esse non possunt, unde res uidemus nimis repugnare diuisioni, omnia enim ad unum tendunt; ideo regimen atque gubernatio conuenientius ad unum quod est per se unum, conuenientius potest esse causa unitatis, quam multi uniti; propterea tota gubernatio atque regimen mundi ad unum est referenda, & hoc est quod Philosophus dicit 12. Metaphy. in fine. entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatuum; unus ergo princeps; regere igitur atque gubernare diuinæ bonitatis est, & omnium ei propinquiorum; quemadmodum enim Deus regit atque gubernat propter nimiam suam bonitatem, gubernatio enim nihil aliud est, quam directio ad finẽ, Com.

Prosa. 11. qui est aliquod bonum, ut bene declarat Boetius libro 3. de Consolatione. regulatiua enim uirtus consistit in quadam influentia bonitatis super subditos; ita necesse est, quod illa intelligentia, quæ propinquius diuinæ bonitati assistit, maiorem, copiosiorem que influentiam illius suscipiens specialiter fit regens ex propinquitate & similitudine quam habet ad ipsum summum bonum atque unum. & licet inferiores intelligentiæ suscipiant influentiam diuinæ bonitatis secundum magis & minus, tamen quia immediate non assistunt, nec immediate illam bonitatem suscipiunt, nisi mediate prima intelligẽtia multipliciter, propterea illæ nec gubernant, nec regunt. regere enim consistit in aliqua uirtute, quæ super eminetior sit cęteris, immo potius ministrãt rebus à primo ordinatis. quælibet igitur secundum Auctorem intelligentia scit res, non tamen quęlibet sit diuina, quia quælibet non regit nisi illa, quæ immediate assistit Regi: Rex enim ille duplicem intellectum propter suam perfectionem habet, unũ actiuum, alterum contemplatiuum, contemplatiuũ est ad sui essentiam contemplando. actiuum, ad res, quas condidit, gubernandas, atque regendas quam quidem perfectionem sortita est illa intelligentia, quæ propinquior est ei. perfectius enim est intellecta agere, & constituere, quam intellecta scire, Quantum autem hæc propositio Auctoris sit conformis ueritati Theologorum, uide Dyonisiũ de Cœlesti Hierarchia, & de Diuinis Nominibus, ubi manifeste inuenies hanc propositionem non esse Auctoris, sed Dyonisij. Vtrum autem hæc propositio à Peripateticis acceptari possit, uisum est aliquibus minime. quoniam Arist. non concedit intelligentias, nisi se-

cap. 6. cap. 12.

cundum numerum motuum cœlestium, ut patet in 12. Metaphy. ubi & Commentator inquit, necesse est, ut uia numerãdi ista sit ex numeratione motuũ stellarum, ex consequenti apud Arist. omnes intelligentiæ mouent, ergo omnes regunt, ergo omnes sunt diuinę; quia non dicuntur diuinæ, nisi quia regunt. tu autem animaduerte secundum Commentatorem, quod intelligentiæ duplici intentione mouent corpora cœlestia. una, quæ dicitur primaria, altera secundaria. primaria mouẽt orbes propter desideratum primum, intelligentiæ enim delectantur ualde in contemplando primam causam, delectationẽ aũt non contigit esse sine appetitu, unde corpora cœlestia sequentia desiderium intelligentiarũm, mouentur per modum desiderii, quod Auerrois satis cõmode manifestauit in Paraphrasi Metaphy. secundaria autem intentione mouent corpora propter hęc inferiora ab eis primo nõ sunt intenta, sed ex motibus consequentibus hæc inferiora gubernantur; primaria autem intentione mouent propter desideratum primum, unde omnes motus inspicimus sequi motum primi, ideo, licet intelligentiæ moueãt corpora cœlestia, tamen, quia mouent primo per modum desiderati primi, potius ministrare quam regere dicuntur: principaliter enim intendunt primæ causæ in mouendo subire, motũque primum sequi, qui regula atque mensura est cęterorum, quia eius causa est regens atque gubernans omnia, ideo ipsa proprie atque principaliter dicitur regere, tum quia in ordine intelligentiarum ipsa est prima, tum etiam quia ipsa dicitur singulariter diuina, quamuis nulla earum a diuino nomine secundum Arist. 6. Metaphy. excludatur,

tex. co. 41.

tract. 4.

sed

sed quia quemadmodum scientia diuina, quã Græci Metaphysicam appellant diuinum nomen sortitur, non tantum, quia diuinas substantias considerat, quantum, quia illud quod primum, atque principalem inter diuinas substantias locum possidet, intendere uidetur; propterea Arist. ultimam considerationem instituit in Metaphy. de Deo, ita necesse est, quod intelligentia prima diuina dicatur. quia omnes aliç regimen primæ sequuntur, & ideo ipsi primo atque principaliter diuinum nomen comparatur, & in comparatione eius omnes aliæ, quia administratiuæ potius dicuntur, quam regentes, intelligentiæ magis dicuntur, quam diuinæ.

Propositio. XXIIII.

CAusa prima existit in omnibus rebus secundum unã dispositionem, sed res omnes non existunt in causa prima secundum unam dispositionem.

Com. Iam declarauimus causam primam proprie regere uniuersa, ipsa enim influit super ea bonitatem & uirtutem, esse, & uitæ; modo remanet etiã hæc duo declarare. scilicet, quod hęc influxio bonitatum a prima causa secundum unam dispositionem fiat, & quod differenter recipitur in entibus, secundum possibilitatem & uirtutem eorum. Notandum tamen est ad declarationem huius rei, quod Deus sicuti est unum agens, ita necesse est eius actionem unam esse, agens enim & actio in prima causa identificantur, ex quo aliquãtulum uerificari potest sententia Auicenę, ab uno nõ prouenit nisi unum: propterea, omnia quæ a Deo fluunt secundum unam dispositioné necesse est fluere. idest, secundum unã

actionem

actionem, actio enim Dei non est multiplicata; diuersitas autem fluctium.v.g.intelligentiarũ, prouenit ex diuersitate naturarum, quas recipiunt in eo quod intelligunt de primo principio secundum Auer.Dest.Dest. diuersitas orbium procedit ex diuersitate suorum motorum & formarum, & materiarum, si materiam habent,& ipsorum operum in hoc mundo licet orbes secundum Philosophos nõ sint pro operibus ex eodem libro Auerrois; diuersitas autem quæ primo accidit in inferioribus entibus ut sunt simplicia corpora,scilicet elementa,procedit sine dubio à diuersitate materiæ, quæ sumitur ex ipsius propinquitate & distantia à supercœlestibus corporibus, ut diuersitas ignis a terra.patet igitur secũdum Philosophos diuersitatẽ rerum fieri a natura recipientium secundum propinquitatem & distantiam eorum a primo: Deus autem,quia summæ simplicitatis est, secundum unam dispositionẽ existit in omnibus rebus ab eo creatis:propterea diuersitas rerum cõtingit ex diuersitate recipiẽtium, nam illũ influxum bonitatis eius in entibus, qui secundum unam dispositionem ab eo causatur, si natura entis recepti sit unita, unite recipit,si multiplicata multipliciter,si æterna æternaliter, si temporalis temporaliter,si corporalis corporaliter,si spiritualis spiritualiter, ab uno enim agente non prouenit nisi unum. tu autem animaduerte, quod diuersitas ex parte recipientium prouenit, si natura recipientium sit diuersa, si autem agens est diuersum & recipiens vnum,diuersitas accidit ex parte agentiũ: si unum agens & unum recipiens, nulla prorsus accidit multitudo:agente enim existente uno, & materia una,necesse est quod non sit multitudo inquit

Disp. 3. sol. ultimi dubii.

text. co. 11. Arist. 12. Metaphy. agens enim unum non habet na
text. co. 31. turam largiendi essentialiter nisi unum tantum ex.
text. co. 56. 8. Physicorum, & primo de Gener. & Corrupt. Deus igitur cum sit summa unitas, necesse est quod secun dũ unã dispositionẽ existat in rebus: ne aũt imagine ris, qđ diuersitas, multitudo, atq; inæqualitas rerum sit præcise a natura recipientiũ; ita qđ sit prçter diui nã prouidẽtiam, atque diuinũ regimen. Deus enim regit omnes res creatas, & quidquid inspexit ad per fectionem uniuersi ualere, secundum suam sapien-
1. parte. Quæst. 65. Art. 2. ad 3. tiã instituit propterea inquit. D. Thomas. sic Deus a principio, ut esset perfectio in uniuerso diuersas & inæquales creaturas instituit, secundum suam sapienti am absque iniustitia nulla tamen præsupposi ta meritorum diuersitate. Origenes enim uoluit in
cap. 6. suo Periarchon, libro primo, unicuique secundum diuersitatem motuum pro merito sui decessus atq; accessus occurrere, uidelicet omnia, quç in supremo medio atque infimo gradu constituta sunt, pro me- rito, & profectibus suis, quibus in Dei participatio nem imitationemque profecerant, a qua opinione uidetur non omnino dissentire Hieronimus in ex- positione Psalmi. 23. quid autem sit ueritatis in hac opinione ad Theologum spectat iudicare: tu autem hoc unũ scire debes, quod licet Deus existat in om- nibus rebus secũdam unam dispositionem, & quod res non existant in causa prima, secundum ean- dem dispositionem, tamen hoc non contingit in re bus sine magno iudicio, prouidentia, atque regimi- ne Dei Opt. Max. ipse enim cuncta regit atque gu- bernat, quia omnium est suprema atque diuina cau sa, & nihil sine eius esse existere potest, siue sit multi- plex, siue unum. quamdiu enim res habet esse, tan-

diu

diu oportet,quod Deus adſit ei,ſicut agens adeſt ei in quod agit. unde nonnulli ex Philoſophis inſpicientes in omnibus rebus Deum exiſtere, Deum omnia eſſe exiſtimarunt,quia neſciebant diſcernere inter cauſam agẽtem,& cauſam formalem,atque eſſentialem rei. & Origenes, qui cum inſpexerit in omnibus rebus cauſam primam ſecundum unam diſpoſitionem exiſtere credidit in ſuo Periarchon libro 3. cap.6. quod aliquando omnia reſtituentur & ad unum ꝑducentur: quæ quidem opinio magis conſona eſt Doctrinæ Platonicæ,quam Chriſtianæ,quia Deus licet ſit in omnibus ſecundum unam diſpoſitionem, tamen res omnes non ſunt in eo ſecundum eandẽ diſpoſitionem, ut diximus.

Propoſitio. XXV.

Svbſtãtiæ unitæ,intelligibiles,non ſunt generatæ ex re alia,omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam, non eſt generata ex re alia.

Com. Quod aliquæ ſubſtantiæ ita diſponuntur a prima cauſa,quod in eorum eſſe cauſa generante non indigent,in hac præſenti propoſitione Auctor proponit declarare.cuius naturæ inquit illæ ſubſtantię unitæ intelligibiles,ſuperiores, & anima noſtra intellectiua conſtant eſſe,quia carẽt tribus principijs, generationis,atque corruptionis, quæ ſunt principia,materia,forma,atque priuatio,ſecundum Ariſt. primo.Phyſicorum quod enim per ſe ſubſiſtit non indiget his principijs ſecũdum rem,quia per ſe ſubſiſtere nihil aliud eſt quam in ſuo eſſe carere materia,atque forma,quę deducitur de potentia materiæ poſt non eſſe. ſed quia intelligentiæ ſunt ſubſtantię tex. co. 56.

per se subsistentes, ergo non indigent in eorum esse nec in fieri, materia, forma, atque priuatione. Amplius quia intelligentiæ sunt substantiæ unitæ carēt omnino materia atque forma, quod enim constat ex his duobus principiis, non est uere unitum: tum quia in duo diuiditur realiter, quia hæc principia non sunt principia secundum intellectum: tum etiam quia materia relationem realem ad formam habet, formaque ad potentiam materiæ, separatio enim formæ a materia est eius corruptio: ergo quod constat ex his duobus principijs non est uere unitum: substantiæ autem intellectuales uere sunt unitæ propter duo. primo, quia illud quod est multiplicatum in istis inferioribus, in superioribus unitum est: secundo, quia quod intelligibile est in eis unum est, & hoc fit eleuando illa intelligibilia plura quibus identificatur ad unum intelligibile; itaque sequitur, quod ipsa unitas uere, & primo reperiatur in ipso primo, deinde in sequenti ipsum, postea in sequenti illud secundum ordinem, ut inquit Auer.
co.39. 12. Metaphy. ergo substantiæ unitæ intelligibiles carent principijs, materia, atque forma, & sic denique non sunt generabiles; ista enim principia sunt a natura instituta propter generationem rerū. Amplius omne quod generatur non est necesse, quod omnino motu uacet, sed illa substantia, quæ est stans per essentiam suam est omnino immobilis: motus enim non potest fieri sine subiecta materia: ergo non est generata ex re alia. sed huiusmodi sunt intelligentię separatę, & quęlibet natura intellectualis; ergo. quod autem intellectus noster sit omnino ingenerabilis atque incorruptibilis, satis ostendimus in Quæstione de Immortalitate intellectus Possibilis contra

Alexan-

Alexandrum Aphrodiſęum, tu tamen animaduerte, quod licet ſubſtantiæ intelligibiles unitæ careāt omnino generante, ita quod non indigent generari ab aliquo generante ex re alia, nihilominus ſecundum Ariſt. atque Auer. earum eſſe omnino non caret agente atque efficiente. quælibet enim ſubſtantia pręter Deum Benedictum eſt creata, a primo .n. communiatum eſt eſſe omnibus primo Cœli communicare autem eſſe non eſt omnino ſine agente. & 9. Metaphy. aſſignās ęterna principia habere, inquit in plus eſt potentia & actus, eorum, quæ dicuntur ſecundum motum ſolum. quod autem æterna ſecundum Auerroem cauſam agentem habeāt, uide eum Deſt. Deſt. ubi manifeſte inuenies æterna cauſam agentem habere, & diſtinctionem agentium naturalium, & ſupernaturalium. 4. cœli, & in ſermone de Sub. Orb. licet igitur ſubſtantię unitę intelligibiles non ſint generatæ ex re alia, tanquam ex materia prima poſt priuationem reducēdo eas, generāte de potentia ad actum per generationem phyſicam, tamen non negaret Auctor eas non dependere ab efficiente æterno per ſimplicem emanationem. quidquid.n. habet eſſe propter primam cauſam, neceſſe eſt habere etiam ſecuudum Auctorem.

tex. co. 100.

tex. co. 11.

Diſp. 11. fol. primi dubii. & diſput. fol. 11. dubii. com. 1. cap. 2.

Propoſitio. XIX.

Omnis ſubſtantia ſtans per ſe ipſam non cadit ſub corruptione.

Facta autem declaratione, quod ſubſtantię unitæ intelligibiles, quia ſtant per ſuam eſſentiam propriam, non ſunt innatę generari ex re aliqua, conſequens eſt, quod etiam ſubſtantia ſtans per ſe ipſam, Com.

non

non cadit sub corruptione, quia, quod stat per suã essentiam non habet materiam ut fundamentũ sui esse, quo suum esse, atque essentia sustentatur: non habet etiam formam informantem materiam, quia eius esse non reducitur de potentia ad actum, quia stat per suam essentiam propriam. corruptio autem rerum fit per appetitum materiæ, quia cum forma naturalis non sit possibilis totum appetitum materię implere, materia necessario denudatur ab ea, & induitur continue nouis formis, unde corruptio fit in rebus: quod autem stat per suam essentiam propriam, uacat omnino materia atque forma, ergo uacat corruptione. ex quo etiam uerificari potest sententia Auerrois, Dest. Dest. omne compositum est possibile, quia in rei ueritate composita per se non subsistunt quia constant ex partibus unitis, qualiter est materia & forma: sed illa substantia, quę stat per essentiam suam non est composita, quia caret materia & forma, ergo non est possibilis. & si non est possibilis, nec naturam essendi sub corruptione cõtingit habere. Amplius, omnibus Philosophis manifestum est, quod illud, quod est ingenerabile est incorruptibile, quia eadem sunt principia, ortus, atque interitus: sed si substantia stans per suam essentiam non potest generari ex re alia, nec per consequens erit possibilis corrumpi in rem aliam, ergo omnis substantia stans per se ipsam non cadit sub corruptione.

Disp. 8. fol. primi. dubii.

Propositio. XXVII.

Omnis substãtia destructibilis, aut est composita, aut est delata super rem aliam.

Osten-

Oſtẽdit Auctor in hac pręſenti propoſitione cau ſas ſubſtantię corruptibilis,quibus quęlibet talis na turę ſubſtantia deſtruitur, aut quia eſt compoſita, aut quia eſt delata ſuper rem aliam: compoſitum.n. ex materia & forma eſt,cuius ſolius eſt generatio & corruptio ſecũdum Ariſt.8.Metaphy.materia enim & forma nec generantur nec corrumpuntur, quia ſunt principia generationis atque corruptionis.ergo,quod eſt compoſitum ex materia & forma eſt de ſtructibile. Sed vnde materia eſt cã corruptionis? materia enim non habens formam propriam, neq; priuationem propriam alternatim recipit omnes formas,itaque neceſſe eſt,quod a priori forma ſemper denudatur,a qua quidem denudatione uera cor ruptio contingit.ergo,omne quod deſtruitur neceſ ſe eſt quod ſit compoſitum ex materia & forma, & li cet forma proprie non ſit cauſa corruptionis, quia res eſt dum forma eſt,& res non eſt dum forma non eſt; tamen, quia formã ſine materia impoſſibile eſt eſſe,& ſic a ſeparatione formę a materia corruptio efficitur, quia, quod eſt cauſa eſſendi ſecũdum ſuũ eſſe eſt cauſa non eſſendi per priuationem: contrariorum enim contrarię ſunt cauſæ: aut ſubſtãtia eſt deſtructibilis,quia eſt delata ſuper rem aliam,cuiuſ modi neceſſario formas naturales, ſubſtãtiales,& ac cidentales conſtat eſſe, quarum eſſe impoſſibile eſt inueniri ſine ſubiecta materia, ſeparatio enim formę a materia eſt eius corruptio, & eſt unum de poſitis a naturali,inquit Auer.4. Phyſicorũ. & Alexãder in principio abbreuationis de Anima inquit forma minus uidetur poſſe per ſe ſubſiſtere, quam materia; licet materia ſecundum ſe ſubſiſtere nequeat abſque forma: huiuſmodi etiam accidentiũ eſſe

Com.

tex. co. 3.

Vide Themiſti.2. Phyſicorũ.text. 11.

co. 17. cap. 1.

esse delatum est super rem aliam, quia non sunt entia, sedentis: unde ad destructionem compositi ipsa etiam destruuntur, a quo stante habent esse: ita similiter formæ naturales destruūtur ad destructionem subiecti: licet subiectum, quod est materia prima apud Philosophos uere nō dicatur corrūpi, secūdū qđ corruptio importat cōpositionē ex partibus, sed tm̄ secūdū qđ corruptio nomē a formæ separatione ducit, a qua habuit tale subiectū esse, cuiusmodique subiecti corrruptione forma necessario corrūpitur, quia delata est super ipsum. ex quo manifeste patet, quod quælibet forma, quæ delata est super materiā corruptibilis sit, nulla alia de causa, nisi quia delata est super materiam, quæ est causa corruptionis. ergo omnis forma, quę habet esse in materia est corruptibilis. propterea, miror de illis, qui arbitrātur animam intellectiuam esse formam informantem corpus absque sui interitu. ignorant enim compositum tunc uere dici corruptum esse, cum materia deperdit formam; si autem forma remaneret in esse, nulla profecto corruptio compositi posset fieri, corruptio enim est trāsmutatio de esse ad non esse. Amplius Arist. primo, Metaphy. arguit contra Platonē, quod formæ naturales non sunt introductæ in materia ab extra, & inquit. forma materię non est separabilis a materia. si loquitur Philosophus quod forma illa tantum, quæ ducta est de potentia materiæ, non sit separabilis a materia, non haberet intentum quia non erat ignarus Arist. quod apud Platonem formarum sint ideæ, quarum ipsæ sunt causæ, quia introducunt formas in materia. ergo loquitur de forma deueniente ab extra. quod si informaret materiā, non esset separabilis ab ea. ergo necesse est, quod

unà cum materia intereat; sed ad quid auctoritas, ubi adest ratio? scimus enim quod forma corporũ ęternorum est abstracta omnino a materia, ita, quod secundum eius esse non ingreditur opus materiæ, quia est forma stans per suã essentiam. ita similiter corporum generabilium atque corruptibilium necesse est, quod formæ eorum sint corruptibiles atque generabiles, propter duo. primo, quia posito in natura uno extremo, necesse est etiam poni reliquum extremum; ergo ad positionem formarum atque subiectorum omnino generabilium, qualiter sunt iumentorum formæ atque corpora, necesse est etiam quod sint aliquæ formæ abstractæ a materia, & æternaliter dispositæ unà cum materia manere. secundo, quia materia apud naturales necessario sequitur formam, & si forma est æterna subiectum erit æternum, & si corruptibilis corruptibile, ut hęc duo genera, scilicet corporum cœlestium, & iumentorũ & aliorum animalium inspicimus: nos autem, qui sumus in medio statu horum duorum positi, necesse est, uel quod subiectum formæ nostræ informantis partim sit corruptibile, & partim ęternum; vel quod forma talis naturę non sit innata informare corpus; uel quod omnino unà cum corpore intereat: sed posito concesso, quod corpus nostrum sit corruptibile secundum totam substantiam suam tanquam iumẽtorũ corpus, & quod forma eius intellectiua sit omnino incorruptibilis, atque immortalis, necesse erit uel quod non sit forma informans corpus, uel quod intereat unà cum corpore. nos autem, quia credimus & commode sustinere possumus secũdum Philosophum, animam intellectiuam incorruptibilem esse; propterea existimamus secundum eundem,

non esse informantem corpus (licet aliter teneã secundum fidem & ueritatem Catholicam) quia, si informaret corpus, materia informata ab ea nunquam corrumperetur quia satis commoda esset implere totum appetitum eius, unde corruptio atque generatio in entibus causatur, quemadmodum .n. secundum eos forma corporis cœlestis quia est perfecta, implet totum appetitum materiæ, ultra quam aliam formam non est possibilis appetere, ita similiter anima intellectiua cum sit perfectior illa forma, credendum est quod firmius atque fortius impleret appetitum materiæ: sed contrarium huic inspicimus, ergo quælibet forma delata super rem aliã est corruptibilis.

Propositio. XXVIII.

Omnis substantia stans per se ipsam est simplex, & nõ diuiditur.

Com. Et quia superius ostendit substantias stantes per suam essentiam propriã, non esse generabiles ex re alia, nec denique corruptibiles in rem aliam, quia nec compositæ, nec delatæ super rem aliam sunt, ut ostendimus: & hoc manifestauit per principia generationis atque corruptionis, scilicet non esse nec generabiles, nec corruptibiles, quia carebant illis, immo uisum fuit hęc principia repugnare substantiis stantibus per se ipsas idest, per propriam essentiam, nunc in hac præsenti propositione proponit Auctor, quomodo substantia stans per se ipsam se habeat ad compositionem, uel ad congregatum esse ex principiis uel partibus. ideo dicit, quod omnis substantia stans per se ipsam est simplex & non diui

ditur,

ditur, supple,nec per se,nec per accidēs; non per se, quia huius conditionis,atque naturæ substantia,nō est uere corpus,quia nullum corpus est substantia, quæ se tota,siue ex se subsistat,& hoc manifestum est Philosophis; omnibus autem late patet,quod nullū corpus sit simplex, quia est compositum ex multis; igitur substantia stans per suam essentiam propriā non est diuisibilis per se,nec per accidens, quia huiusmodi substantia nec est corpus nec uirtus in corpore; repugnat enim aliquid per se uel per suam essentiā stare, & uirtutem habere in subiecto, quia si haberet uirtutē in subiecto, ex illa & subiecto tertiū insurgeret,vnū.n.haberetur loco actus & aliud loco potentię,itaque non esset simplex, sed compositum: simplex autem & compositum repugnant omnino: simplicia enim carent potentia,compositum autem est illud in quo est potentia,inquit Auer.9.Metaph. com.2. ergo.quod autem est simplex est impartibile, quia quod est partibile totum est, & quod est totum compositum est,& uod est compositum nō est simplex, ergo quod est simplex impartibile est.

Propositio. XXIX.

Omnis substantia simplex est stans per se ipsam: scilicet per essentiam suam.

Quoniam autem Auct.ostendit superius substan Com. tias stantes per propriam essentiam simplices esse, quia nec materiam,nec aliquam partem compositi ingrediuntur: propterea quælibet earum necessario indiuisibilis erit.quod enim ingreditur ad compositionem,uel ad esse compositi, necessario diuisi-

bile eſt, nunc autem proponit non minus ſubſtantias ſtantes per propriam eſſentiam ſimplices eſſe, quam ſubſtantias ſimplices per propriam eſſentiam ſtantes eſſe, omnis enim ſubſtantia ſimplex caret materia, materiam enim impoſſibile eſt inuenire ſine compoſito eſſe; ergo, quod eſt ſimplex ſtat per propriam eſſentiam forma: enim quæ caret materia eſt ſtans per propriam eſſentiam, quoniam non ingreditur opus materiæ, & quod non ingreditur opus materiæ non concurrit ad conſtitutionem compoſiti, ergo. propterea Philoſophus aſſerit. 7. Metaphy. tex. co. 21. quod in ſubſtantijs carentibus materia, quod quid eſt, eſt idem cum eo cuius eſt: quoniam tales ſubſtãtiæ ſimplices ſunt, ergo ſtant per propriam eſſentiã: aliter enim tota quiditas earum non eſſet forma, immo etiam materia indigerent, quod repugnat rei. ne autem imagineris, quod omnis ſubſtantia ſimplex ſtet per eſſentiam, quia formæ naturales ſunt formę ſimplices, tamen non ſtant per eſſentiam. ſed intelligendum eſt, quod omnis ſubſtantia non generata ex alio, nec delata ſuper rem aliam eſt ſimplex, & omnis ſubſtantia ſimplex ideſt, quæ creata eſt ante tempus, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ beatæ, & anima noſtra, eſt ſtans per ſuam propriam eſſentiam.

Propoſitio. XXX.

Omnis ſubſtantia creata in tempore, aut eſt ſemper in tempore, & tempus non ſuperfuit ab ea, quoniam eſt creata, & tempus æqualiter; aut ſuperfluit ſuper tempus, & tempus ſuperfluit ab ea, quoniam eſt creata in horis temporis quibuſdam.

Com. Cum autem in præcedentibus propoſitionibus

Auctor

Auctor satis commode, ordinateque superiorũ substantiarum intellectualium ordinem, mensuramq; a primo ostenderit, scilicet, quod prima causa suprema atque uniuersalis sit ante omnem æternitatem, qualis est Deus Benedictus: secundæ autem causæ, quæ intelligentiæ beatæ dicuntur, simul cum æternitate locum possidẽt: & quod anima nobilis, quę tres operationes habet, post æternitatem & ante tempus naturam essendi sortita est, & multas dignas operationes nobilitatem, uirtutẽque naturæ harum causarum non sine magno discrimine ostenderit, ut in pręhabitis uisum fuit; tamen ut complete atque perfecte ordinem totius uniuersi demonstret, quem inceperat a prima causa usque ad causas secundas intellectuales descendendo ostendere, quæ ad perfectionem uniuersi conuenienter concurrere uidentur, hoc etiam remanet, ut negociũ ordinis uniuersi poscit, ostendere, qualis sit ordo substantiarum, quæ infra substantias super cœlestes extant: propterea inquit, quod duæ sunt naturę temporales idest quæ tempore mensurantur, una æterna simul, atque temporalis, qualis est substantia cœli, altera nõ æterna, sed temporalis, quoniam creata est in horis temporis quibusdam, qualis est natura, atque conditio omnium generabilium: prima autem dicitur creata in tempore, tamen non est possibilis in pręterito, & in futuro sine tempore esse. quoniã si motus cœli destructus fuerit, etiam cœlum destruetur, ut inquit Auer. in sermone de Subst. Orb. impossibile cap. 4. est enim cœlum sine motu esse, & motum sine tempore; tempus enim est mensura motus, inquit Arist. 4. Physicorum. sed dicitur creata in tẽpore, quoniã semper est cũ motu, quod autem sit impossibile cœ-

lum

lum si ne motu esse, manifestũ est apud Philosophos quoniam motus cœli fit secundum desiderium intelligentię ad primum, sed per impossibile habetur, quod intelligentia superior non appetat summum bonum, atque delectabile. & sic per consequens impossibile erit, quod corpora cœlestia a superioribus substantiis non moueantur. ergo cœlum, atque substantia cœli est facta in tempore; ita, quod semper sit in tempore, & tempus non superfluit ab ea, quia illud est semper, & semper mobile in tempore, in illoque instanti naturæ, in quo cœlum incepit esse, in eo metipso instãti dicendum est mensuram motus eius æqualiter incepisse: tempus enim primo & essentialiter non sequitur nisi motum diurnum; cuius est proprie mensura secundum prius & posterius ut inquit Auer. 8. Physicorum, & Arist. 4. Physicorum. Quædam autem est substantia creata non æterna, sed temporalis, quia est inadęquata tempori. tempus enim antequam, & postquam indiuiduum genitum sit, semper extat; propterea quodlibet eorũ inadequatur naturæ totius temporis: & dicitur talis substantia simpliciter temporalis, quia & secũdum esse & motus mensuratur a tempore. dico secũdum esse, quia natura eius uariabilis est secundum generationem & corruptionem in tempore, idest in horis temporis quibusdam.

co. 11. tex. co. 132.

Propositio XXXI.

Inter rem, cuius substantia & actio sunt in momento æternitatis, & inter rem, cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est medium. & est illud, cuius

ius substantia est ex momento æternitatis, & actio est ex momento temporis.

In pręcedēti propositione proposuit Auctor duas naturas temporales esse, unam, cuius substantia atque actio perpetua sit, alteram, cuius tam substātia, quam actio corruptibilis sit, ut hæc indiuidua, quæ in hac sphęra actiuorum, ac passiuorum, continentur: ipsa enim corruptibilia sunt secundum totam substantiam eorum, sicut e conuerso, illa secundum totam substantiam perpetue atque ęternaliter manet. sed quia inter extrema necesse est quod sit medium, quod medium debet esse in potentia ad utrū que extremorum: ergo inter substantiam semper æternam, ac semper corruptibilem necesse est, quod sit aliqua substantia partim ęterna, & partim corruptibilis, cuiusmodi elementa secundum Philosophos constat esse. quoniam autem nos bene scimus hunc mundum temporalem factum esse secundum exemplar mundi intellectualis iuxta Platonem, ut testatur Plot. lib. 7. & iste in illo superiori mundo continetur, ut in aliqua causa exemplari, aut tanquam in efficiente, ut ita dicam, propterea Architectus tam huius quam illius mundi ea sapientia, qua condidit superiorem mundum, eadem hunc mundum nostrum condidisse uidetur, & ad instar substantię intellectualis, cuius tam actio quam forma sit æterna condidit naturam temporalem, & secundum naturam & actionem æternam, ut sunt corpora cœlestia; & ad instar animarum, quarum esse una cum corporibus deletur, condidit corpora caduca atque mortalia secundum totam substantiam eorum. & quia, ut iste mundus superiori mundo in omnibus æquiparetur, necesse fuit Architectori

Com.

Ennea- de.6.ca. 12.

chitectori mundi secundum exigentiam suæ bonitatis, adinstar corporum, quorum conditio partim sit æterna, & partim corruptibilis, creare formã partim corruptibilem; & hæc secundum Auctorem anima nostra intellectiua est, quæ in confinio æternitatis atque temporis constituta est, quia secundum naturam eius omnino est æterna, & secundum actionem in momento tẽporis intelligere enim nostrũ inquit Arist. primo de Anima, aut est phantasia, aut non est sine phantasia. semper enim Arist, ut habetur ex tertio de Anima, imaginatus fuit unum impossibile intellectum sine sensu esse, & maxime cuius subiectum mortale, atque caducum extat. ordo, enim est in rebus. sicut enim intelligentiæ superiores corpora æterna atque perpetua, ut propria subiecta earum sortitæ sunt habere, & sequi secundum aliquid naturam corporum; ita illa intelligentia, quæ corpus mortale pro subiecto constituit, cur non est necesse naturam corporis in aliquo sequi? tanta ;n, est uis ordinis uniuersi, quod sicut impossibile est intelligentię superiori habere aliud corpus præter corpus cœleste, ita intellectui nostro habere aliud corpus præter hoc corpus mortale, cur non erit impossibile? ideo necesse est quod unus intelligat per modum æternum, & alter per modum temporalẽ. unde uidemus Arist. nunquam ostendisse actionem intellectus nostri, præter hanc quidem, quę in momento temporis constituta est. & tamen nulli dubiũ est phantasmata, quę intellectus speculatur, vna cum corpore interire, atque deleri. quid igitur erit aliud pręter phansmata? si autem intellectus corruptis phantasmatibus possit ad species actu intelligibiles, uel ad ea, quæ sunt intelligibilia simpliciter

Obiectio.

conuerti,

conuerti,ficut & aliæ fubftantiæ feparatæ,ut D.Tho mas imaginatus eft iuxta doctrinam Philofophi, præter momentum temporis, cur Philofophus negaret omnino dęmones contra Platonem? nifi propter duo. quia fi fuiffent naturæ intellectualis, uel per modum intelligentiarum abftractarum neceffario intelligerent conuertendo fe ad ea,quæ funt intelligibilia fimpliciter,ut D. Thomas de Anima feparata imaginatus eft, uel intelligerent conuertendo fe ad phantafmata. non primum, quia fuiffent naturæ intelligentiarum, & fic in corpore cœlefti fituarentur,quod eft negandum. pluralitas enim in fuperioribus fine neceffitate nõ eft ponenda,inquit Philofophus: nec fecundum,quia hoc eft proprium animæ humanæ,& fic posfibile effet,quod fit aliqua fubftãtia intellectualis,cuius intelligere ad obiecta imaginaria terminatur præter phantafmata humana. miror igitur de illis,qui credunt Arift. baptizare, cum fuis temporibus purus Philofophus exiftimatus fuerit.& licet D.Thomas loquatur, quãtũ ad infalibilem ueritatem Theologorum pertinet, cui fecundum fidem & ueritatem credendum eft,tamẽ aliter profecto fecundum Arift.fentiẽdum eft, quia fi intellectus intelligeret conuertendo fe ad eã, quæ funt actu intelligibilia,cõnumeraretur inter fubftãtias illas,quæ corpora cœleftia mouent,nec imposfibile effet iuxta doctrinam Arift.Dæmoniacã naturã in uniuerfo exiftere,& tamẽ omnes,qui iuxta fundamenta Peripateticorum,de natura dęmonum locuti funt.tales fpiritus Tẽretifmata effe quædam,ac figmenta fenferunt ob populorum,& rudium hominum gubernationẽ,ut Auer.narrat in Epiftola quadam de refurrectione. anima igitur noftra intelle-

ctiua est medium quoddam, ut inquit Auctor, cuius substantia est ex momento æternitatis, quia secundum sui naturam est immortalis; & actio eius est ex momēto temporis, quia oportet intelligentem phātasmata speculari, quæ temporalia, ac uariationi subiecta sunt. sed corruptis phātasmatibus ne otiosum contingeret in natura, quid ad intelligendum pro obiecto intellectus cōstituit, pete impium Auerroem, qui imaginatus est quod existente unitate intellectus semper ad phantasmata se conuertit.

Propositio. XXV.

Com. *Omnis substantia cadens in quibusdam dispositionibus eius in æternitate, & in quibusdam dispositionibus suis sub tempore, est ens & generatio simul.*

Qualis sit substantia illa, quæ secundum totam essentiam suam sit in momento æternitatis, & secundum actionem in momento temporis, in hac præsenti propositione declarat Auctor, quando dicit, omnis substantia cadēs in quibusdam dispositionibus in æternitate, & in quibusdam sub tempore est
Disp.5. ens & generatio simul. ens enim proprie dicitur de
fol.3. necesse esse, & de aliis analogice secundum Auer. Dest. Dest. quod autem necessarium simpliciter sit, nullo modo contingit aliter se habere, quod autem non contingit aliter se habere est æternum, atque immutabile, ergo ens proprie dici-
tex. co. tur de rebus æternis. & ad huius rei propositum
15. tex. co. Aristotel. dixit. 4. Metaphysi. & 9. ibidem, ens quod
7. non est ens, quia corruptibilia cum sint magis in po
Com. tentia, quam in actu, non sunt uere entia, sed potius

uaria-

uariationes entiũ dicũtur,æterna autẽ,quia semper & eodem modo sunt in actu,sunt uere entia, & ens de eis proprie dicitur. quidquid ergo est æternum est uere ens,& uerius quanto primo enti magis appropinquatur,qui solus dicitur primum ens,absolutum atque unum per essentiam : reliqua autem unitates, atque entitates per participationem a primo dicuntur. quæ autem substantia cadit sub tempore dicitur generatio.& non ens,quia in cõtinuo accessu,atque decessu consistit per modũ temporis, quod continue fluit secundum prius & posterius; propterea substantia quæ cadit sub tempore dicitur generatio,quæ est mutatio de potentia ad actum,& nõ uere ens,sempiterna enim sunt uere entia, quia nihil est potentiæ in eis, illa autem substantia,quæ in quibusdam dispositionibus sit æterna,& in quibusdam cadit sub tempore, est ens & generatio simul; non quidem per modum unum , sed per modum alium,atque alium.inquantum enim stat per suam essentiam propriam est uere ens; inquantnm autem secundum actionem aliquam in tempore consistit idest,in transmutatione,dicitur generatio. Sed insurgit hic dubium in rebus ab Auctore propositis, cum superius propositione secunda dixerit, quod aliquod esse sit ante æternitatem, quia consequentia non bene deducitur.omnis æternitas est esse,ergo omne esse est æternitas; quia Deus est summum ens ante æternitatem, ergo substantia quæ cadit in æternitate non est uere ens,ens enim est ante ęternitatem,Dico,quod licet ens proprie sit ante æternitatem,tamen proprie de æternitate secundum quod est dicitur:nec est possibile ens imaginari præter æternitatem,cuius ens dicitur genus. unde æterna

proprie cadunt ſub ente: & huius rei gratia dixit, quod ſubſtantia quæ cadit in æternitate,& non ſub æternitate:& ens,quia genus continetur in ſuis ſpeciebus,nec præter eas ſit posſibile genus imaginari, quia ſecundum Ariſt. primo de Anima nihil eſſet, Deus autem licet ſit ante æternitatem, tamen non excluditur a natura & conditione æternitatis,ut ſuperius declarauimus, cui ſit Laus & honor in ſecula ſeculorum.

QVAESTIO DE IMMORTALITATE INTELLECTVS POSSIBILIS,

Contra Alexandrum Aphrodisæum

Nicolai Viti Gozzij.

LEXANDER Summus Peripateticus cognitionem rerum prosecutus fuit uenari ab inferioribus sensibilibus, quorum natura sortita est corruptionem, atque defectum ab illa prima rerum materia. cum autem inspexerat naturam rationalem nostram ab inferioribus prosequendo, scilicet uegetalē insequi sensilē sine aliquo saltu, sensilemq. rationalem licet abstractiori modo; non tamen quod illa forma perficiens inferiorem potentiam sit extra confinium inferioris, saltus enim fieret in natura, quod est impossibile: existimauit intellectū nostrum una cum inferioribus potentijs deleri, esseque formam Harmonicam, eductam ex diuersa mixtione elementorum per generationem, tanquam ex causa adæquata, sicut est de qualitatibus secundis, ut est color & sapor. Arist. autem una cum diuino Platone, qui incorruptibilem, separabilemque a corpore naturam intellectus nostri conatus fuit rationibus manife-

manifestare, non ab inferioribus ad superiora, quẹadmodum Alexander, sed a superioribus, spirituali bus, diuinisque ad inferiora caduca descendendo manifestauit intellectum nostrum non esse Harmoniam eductam ex diuersa mixtione elementorum, sed esse quandam formam ultimam in ordine formarum spiritualium, quæ deforis nobis accidit, & a corpore tanquam a subiecto separabilis, nisiq; uidissem dictum Philosophum Principem Peripateticæ disciplinæ eius motiua soluere; nec ego profecto, nec alii erga tantum uirum inuehi ausi fuissemus. habemus enim Philosophum primo de Anima, tot uariis rationibus reprobare quorundã philosophantium opinionem, scilicet Dynarchi, Simiatis, & Empedoclis, qui existimarunt animam esse Harmoniam mixtorum uel contrariorum, similem conformẽ oĩno opinioni Alexandri: peius. n. atque deterius nõ erat existimari aĩam esse proportionem atque temperamentum contrariorum in compositis & mixtis, quam animam esse formam harmonicam eductam ex diuersa elementorum mixtione

Obiectio. ponatur enim, quod anima intellectiua non sit harmonia contrariorum in compositis, sed tantum forma harmonica causata ex nimia proportione, atq; temperamento cõtrariorum, ut inquit Alexander, idem inconueniens profecto sequeretur contra eũ secundum doctrinam Aristotelis. nam illa harmonia apud eos aliud ab ipsis compositis atque mixtis erat, ut quẹdam ratio atque forma ab his causata per compositionem atque mixtionem, & hoc facile uidere potes in primo argumento, quod contra eos Arist. fecit, illa enim sine dubio forma mixtorum scilicet proportionabiliũ, ut forma harmonica erat,

ani-

animam autem Alexandri & si non sit illa forma sci licet proportio mixtorum, quam existimarunt prædicti Philosophi, nihilominus causari ex illa proportione ut ratio quędam atque forma miscibilium constat. Amplius, proportio non potest esse nisi ut quædam forma accidentalis, quod a Pihlosopho deductum est ibi, ideo non maior error existimare animam esse formam accidētalem, quam ex proportione illa formam substantialem causari: ipsi enim poterant respondere Aristoteli, quod illa proportio erat forma substantialis adinuicem miscibilium, quemadmodum forma harmonica Alexandri. Amplius sicut illa harmonia prædictorum non erat innata mouere, vt ibi deducit philosophus, ita pari numero illa forma harmonica apud Alexādrum non erit innata motum localem animalium efficere, cum omne motū oporteat ab aliquo immobili procedere. qualitas enim illa compositionis in cōplexione moueretur & moueret: nec ualet, quod illa æqualitas ut est accepta in quodam abstracto est innata mouere, & illud ęquale moueri: forma enim in abstractis accepta, nec mouet, nec mouetur. Vlterius, si Arist. pro imposibili habet illam proportionem posse inferre uirtutem animantem, quomodo quæso apud eundem Philosophum anima ex illa proportione sit possibilis causari. Præterea Philosophus non magis arguit primo de Anima, contra existimantes animam esse proportionem, quam contra eum, qui animam esse aliquod consequens proportionem arbitratur, ut Alexander Aphrodisęus, sic ratiocinādo, quod possumus dicere, quod actio carnis in manu est alia ab actione osis propter mollitiem & humiditatem carnis, & duritiem & siccitatem ossis cap. 4.

sis,& non possumus dicere, propter quam complexionem, aut compositionem actiones sensus differunt ab actionib. intellectus, & actiones intellectus ab actionibus uirtutis motiuę, siue istæ uirtutes sint proportiones, siue aliquod consequens proportionem, hæc Philosophus. eãdemque rationem infert 1. de Generat.& Corruptione, impossibile est aiám esse elementũ, aut aliquod ex elementis, actiones .n. atq; passiones aię nõ possũt ex illis afferri. Amplius duplex est mixtio in nobis, una cuiuslibet membri particularis, altera totius corporis uniuersalis. modo si anima fit ex diuersa elementorum mixtione, quodlibet membrum haberet particularem animã, & totum corpus uniuersalem animã, nisi esset, quod anima in nobis causaretur ex uniuersali mixtione elementorum in corpore, sed hoc est falsum, uniuersalis enim mixtio elementorum est uniformis, actiones autem animæ, atq; potentiæ eius sunt difformes, ergo. Præterea mixtio elementorum in corpore non constat in puncto, ut inquit Philosophus 2. de Gener.& Corrupt. modo, si intellectus possibilis, seu anima intellectiua causaretur ex mixtione elementorum, causaretur utique ex aliqua latitudine qualitatum, uel formarum. quod autem producitur ex huiusmodi latitudine, non est nisi extensibile atque diuisibile ad diuisionem earum: itaque intellectus noster fuisset extensibilis: quod autem est extẽsibile, non potest se intelligere in pũcto, infiniti.n. sunt puncti, neq; in partes, diuisibile.n. est in infinitũ. Vlterius, unũ fundamentũ apud Philosophũ cõstat, quod ex materia ideo ꝓducitur forma, q̃a materia est in potẽtia; ex materia.n. formata, ut est formata, nulla forma sit possibilis ꝓduci; propterea intelle

ctus

ctus possibilis, ut est forma, non producitur ex miscibilibus formatis, nisi quatenus sunt in potentia ad intellectum. potentia autem illa, uel est potentia propinqua ad ipsum intellectum, uel remota. si primum, hoc erit contra Alexandrum 12. Metaphy. co. 24. quod ex conuenieti propinquo substantiali nō fit aliquod ultra suam speciem: si autem secundū, ergo ex mixtione elementorum. aliter non fieret hæc forma, nisi tantum ex potentia primæ materiæ. Amplius, ordo est entium, ut ait Arist. in libr. de Partibus Animalium, iste scilicet, quod natura sit inferior anima, & anima inferior intelligentia: intelligentia autem inferior Deo Opt. Max. ideo, quemadmodum Deus influit omnes bonitates intelligentiis inferioribus, dirigendo actiones earū ad ipsum, ut ait Auctor de Causis; ita anima nostra typū quēdam, (ut ita dicam) imprimit suæ formæ in natura omnes actiones eius dirigendo ad uirtutem animalem, ut dicit Albertus cognomento Magnus, in tractatu de Origine Animæ. id circo sicut Deus Opt. Max. præcedit omnia entia, ita anima nostra, necesse est quod præcedat omne opus naturæ; adeo, quod ab opera naturali effici non possit; immo omnia naturalia, & naturaliter concurrentia ordinata sunt materialiter ad uirtutem animantem. uiso igitur atque destructo principali fundamento Alexandri, consequens est nobis credere intellectum nostrum esse separabilem ab omnibus conditionibus materiæ secundum doctrinam Aristotelis, & hoc manifestius uidebitur intuendo mentem eiusdem Philosophi, in textibus ab eo de hac materia pertractatis, primo in 2. de Anima separabile est hoc ab hoc, ut perpetuum a corruptibili; peto Alexandrum, de

quo Arist.ibi intellectu intellexisse uidetur? an de intellectu agente,uel de possibili?nō primum,quia ibi Philosophus assignat comparationem inter animam intellectiuam & sensitiuam: si intellectū agentem intenderet,non responderet quæsito.ipse enim apud Alexandrum est Deus: si autem de secundo intendisset haberem intentum,ergo intellectus possibilis est hoc perpetuum. Nec ualet,quod Aris.ibi intellexit separabilitatem tantum potentiæ ab obiecto.si enim intenderet hanc separationē,non dixisset,ut perpetuum a corruptibili, nisi esset potentia perpetua. Vlterius, si Philosophus intellexisset hoc, quod nonnulli obijciunt, non haberet quod intendit;ipse enim comparat hanc potentiam intellectiuam potentiæ sensitiuæ,secundum quod hęc potentia sit actus corporis. Præterea quando Arist. dicit primo de Anima quoniam si corrumperetur magis dignum esset ut corrumperetur in fatigatione, quæ est apud senectutem:sed hoc inspicitur esse falsum, ergo: peto quem intellectum Philosophus intellexit nō esse corruptibilem in fatigatione senectutis? non agentem, comparat enim Arist. animam, quæ mouetur ad motionem subiecti intellectui, & hoc non agenti, ipse enim uere est Deus immobilis separatus ab omni materia,ergo intellectui possibili: intellectus igitur possibilis est incorruptibilis. Amplius,quando dicit Philosophus primo de Anima, intelligere, & cōsiderare marcescunt alio quodam interius corruptio, ipsum autē impossibile est;peto, quod si intellectus possibilis (ibi.n.manifeste Aris. loquitur de intellectu possibili)fuisset corruptibilis; quare non dixisset,intelligere autem & considerare corrumpuntur interius quodam corrupto? sed tan

tum

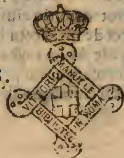
tum, marcescunt, quia manifeste assignat in corruptionem intellectus possibilis. nec ualet ad hoc responsio eorum qui secuti sunt Alexandrum, quod corruptio intellectus possibilis uere nõ cõtingit ab obiecto corruptibili; secus autem est ipsum non esse corruptibilem secundum subiectum: sequitur.n. philosophus, intelligere aũt, aut amare aut odire nõ sunt illius passiones, sed huius habẽtis illud secũdũ quod illud habet; quare, & hoc corrupto, neque memoratur, neque amat, &c. dico, illud compositum cuius sunt istæ passiones, uel intelligit Philosophus quando ait, ly. ipso corrupto corrumpi a potentia materię, uel ab obiecto. non secundum, ipsum enim compositum corruptibile esse tantum a potẽtia materiæ, non autem ab obiecto manifestum est; ergo, illę passiones, quæ non corrumpuntur ad corruptionem compositi, non est necesse, quod corrumpãtur causa potentiæ materię: ipsum autem intelligere non assignat corrumpi ad corruptionem compositi, quando dicit, quare & hoc corrupto neque memoratur, neque amat. ergo intelligere atque considerare marcescunt alio quodam interius corrupto, scilicet organo; ideo, si intellectus possibilis esset productus de potentia, uel aliis conditionibus materiæ, necessario fieret organicum, ac materiale; & sic non marcesceret, sed corrumperetur utique interius illo corrupto, ipsum autem impassibile est. Vlterius, quando dicit Philosophus. 3. de Anima. impassibile ergo ipsum oportet: dico, quod si intellectus possibilis fuisset corruptibilis, nõ esset impassibilis, nec ualet ad hoc responsio Alexãdreorum, Arist. ibi intellexisse intellectum impassibilẽ tantum esse ab obiecto, quia si fuisset materialis

esset posſibilis, fuiſſet enim ſicut ſentire, cuius potentia eſt materialis; ideo ad differentiam huius potentiæ ſenſitiuæ dicit Philoſophus, impasſibile ergo ipſum oportet. Preterea, quando dicit Ariſt. 3. de Anima, ſenſitiuum non eſt ſine corpore, hic uero ſeparabilis, cuius intellectus hanc ſeparationem innuit? non agentis, ut omnibus manifeſtum eſt; ergo intellectus posſibilis, modo, comparando intellectiuum ſenſitino, ſi ſenſitiuum non eſt ſine corpore, ita quod non ſeparabile a corpore, neceſſe erit, quod hic ſit ſeparabilis a corpore, & ab omnibus conditionibus materiæ. Præterea, non dixiſſet philoſophus profecto. 3. de Anima. unde neque miſceri rationabile eſt ipſum corpori. ſi apud eundem Philoſophũ intellectus posſibilis fuiſſet materialis, eſſet enim ut quid admixtum corpori, nec ualet ad hoc reſponſio eorum, qui ſecuti ſunt Alexandrum, Ariſtotel. ibi tantum intellexiſſe, intellectum non miſceri corpori, quo ad obiecta, ſecus autem, quo ad ſubiectum. cur enim moueret 12. text. in eodem libro, quæſtionem de imposſibilitate intellectus posſibilis, quo ad obiecta. non enim dubitaret utique Philoſophus, quod ab eo ſatis tex. quarto determinatum ſit. Amplius, Ariſto. in eodem libro ſe plane declarat tex. 6. quare ſit neceſſe, quod ſit nõ admixtus corpori. ſi enim, inquit, eſſet admixtus corpori, tunc eſſet calidus, aut frigidus, aut haberet inſtrumẽtum ſicut habet ſentiens. ſed nõ eſt ita. nulli igitur dubium eſt, quod calidus aut frigidus non euaderet a corpore, tanquam a ſubiecto, aut quod inſtrumentum non haberet utique a ſubiecto, ſicut ſentiens. Amplius, Ariſt. 12. Metaphy. quærit, ſi eſt aliqua forma, quæ poſterius remanet,

net, scilicet post corruptionem compositi, & ibidem inquit, quod nō sit impossibile, nec prohibet aliquā formam remanere post: peto igitur, quæ forma erit, cuius natura permanendi sit post corruptionem cō positi? non aliqua substantiarum abstractarum, ipsę enim non sunt formæ compositi corruptibilis. nec intellectus agens, ipse enim est Deus apud Alexandrum. ergo erit aliqua forma compositi corruptibilis; non anima, ut ipse ibi manifeste assignat, ergo intellectus possibilis: illud autem, quod Alexandrei ad hoc respondent, Arist. ibi non sensisse intellectū absolute, atque simpliciter, remanere post corruptionem compositi, nisi tantum fortassis; dico, quod nihil est ad rem, quia Arist, ibi non prohibet simpliciter atque absolute aliquam formam remanere post; quod autem dicit fortassis, nulla alia de causa, nisi quia illius operis, scilicet Metaphy. non erat studiū ostendere intellectum remanere post. Amplius, illud fortassis, non de intellectu, sed tantum de anima intelligendum est, omnem nanque (ait) animam fortassis impossibile est, & c. & si aliqui etiam dixissent, quod Arist. ibi tantum conditionaliter loquitur, ueluti, si anima talis &c. dico, quod hæc obiectio nullius uigoris esset, nāque dicit absolute. quod autem dicit de anima, propterea dicit, quia nonnulli existimarunt, & formam informantem remanere post. Vlterius, si intellectus possibilis non esset separatus omnino a materia secundum doctrinam Aristotelis, ratio eiusdem Philosophi nihil concluderet de intellectu intellectus possibilis, quando dicit 3. de Anima. est etiam intellectum sicut intellecta; formare enim per intellectum, & formatum per intellectum, quæ sunt extra materiam idem sunt. Præ-
terea

terea,cur Arist.dixisset 3.de Anima,& hic etiam est abstractus.scilicet intellectus agens, nisi in præcedẽtibus,intellectum possibilem esse abstractũ intendisset? Vltimo denique animaduerte candide lector rationem quandam, quam omnes illi, qui Alexandri doctrinam secuti sunt,euadere non possunt. habemus enim Arist.2.de Generatione Animalium ca. 3.inquirentem,utrum anima intellectiua sit producta ex potentia seminis, sicut cæteræ animæ inferiores.ex quibus diligenter inuestigatis cõclusit,quod licet anima uegetatiua,atque sensitiua, sit producta ex potentia seminis; intellectus tamen aduenit deforis. peto Alexandrum, de quo intellectu Aristotel. intellexisse uideatur, cuius natura sit deforis adueniendi? non de agente, ipse enim est Deus Opt.Max.apud te ò Alexander; nec est credendum Arist.in dubio unquam extitisse, utrum intellectus agens Deus Opt. Max. sit productus ex potentia seminis.nec fuisset dignum tanto viro,qualis fuit Aristo.quod post animas productas ex semine immediate transeat ad intellectum agentem, qui nullius comparationis sit cum animabus inferioribus:& intellectum possibilem propinquiorem ei silẽtio pertranseat.igitur intellexit de intellectu possibili.constat igitur secundum doctrinam Aristotelis, animã intellectiuam non esse causatam ex diuersa mixtione elementorum,sed esse abstractam omnino a materia.

Laus Deo, & Virgini.

FINIS.

Al Ill.mo Card.le
(B[illegible])